


DEPARTMENT OF STATE
UNITED STATES OF AMERICA.

6883 Avaux, Jean Antoine de Mesmes, comte d'

NEGOTIATIËN
VAN DEN HEER
GRAAVE D'AVAUX,
Ambasſadeur van het
HOF VAN VRANKRYK,
BY DE
STATEN GENERAAL;
O F,

Nagelaten Schriften van al het gebeurde, zoo geheim als openbaar, gedurende het verblyf van den genoemden Graaf, in 's Gravenhagen, zynde geweest van het Jaar 1679 tot 1688: een tyd in welken de Republyk, zoo door binnenlandſche verdeeldheden als buitenlandſche belangen, niet weinig geſlingert is geworden.

Uit het Franſch, naer de echte druk van Parys, in 't Nederduitſch vertaelt

DOOR

PIETER LE CLERCQ.

EERSTE DEEL.



TE ROTTERDAM,
Voor Rekening van de Compagnie.
1754.



AEN DEN

NEDERDUITSCHEN

LEZER.

ZIe daer een Werk, tot welkers aenpryzing niets dient noch moet gezegt worden ; te meer, dewyl de uitgave van het Franſche Werk, reets geruchts genoeg gemaekt heeft ; dit Berichtje dient dan maer alleen, om den Lezer te zeggen, dat het buitengemeen verlangen van

zeer vele Landshiſtoriebeminnaren, ons heeft doen beſluiten, om het zelve by deeltjes uittegeven, ten einde hun gedult niet langer te rekken, met verzekering dat de overigen, nog vyf in getal, van zes- tot zes-weken het licht zullen zien.

De Drukkers.

Rotterdam den
18 *Juni* 1754.

NEGO-

NEGOTIATIËN

VAN DEN HEERE

GRAAVE D'AVAUX

IN

HOLLAND,

Van den jaare 1679, *tot* 1688.



OM de redenen die de Hollanders, sedert het Bestand van 1684, van des Konings belangen en van hunne oude Staatsregels afgetrokken en afhangkelyker van den Prins van Oranje gemaakt hebben dan zy ooit geweest waren wel te begrypen, is het nodig te weeten op welke wyze dat Bestand gemaakt is, in welke gesteldheid de gemoederen toen waren, en uit welke partyen de Republyk sedert den Nymeeschen Vrede bestaan heeft.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden zyn sedert eenigen tyd, en byzonderlyk sedert den Nymeeschen Vrede, verdeeld geweest in twee of drie partyen. De Prins van Oranje heeft'er ééne gemaakt met de genen die hem toegedaan

zyn: alle deze, uitgenomen vyf of zes, zyn menſchen die hy uit het voetzand opgebeurd heeft om ze in de Regeeringe te plaatſen, en die geen ander aanzien en beſtaan hebbende dan hunne ampten hun geeven, by gevolg belang hebben om de Regeering van den Staat in de afhangkelykheid des Prinſen van Oranje te houden.

DE Republikeinen maaken de andere party; deeze kan in tween gedeeld worden; de eene beſtaat uit het overblyfſel van de factie des Heeren de Witt, en uit lieden die oorſprongkelyk niet van die factie zynde, echter in 1672 uit de Regeeringe zyn gezet. Alle deeze lieden, wier gevoelens openbaar zyn, worden gehouden voor de beſte Republikeinen, en voor ſteunſels en pylaaren der openbaare vryheid. Hun getal is klein, maar zy zyn van de beſte Huizen van Holland, en houden 't alle met elkanderen: zy deelen elkanderen hunne gedachten en voornemens mede, en houden te ſamen een zeer heimelyk verſtand, dat zeer zeker gaat.

HET ander ſlach van goede Republikeinen beſtaat uit de genen die in den jaare van 1672 in de Regeeringe zyn gebleeven; of die 'er in dien tyd ingezet zynde door den Prins van Oranje, evenwel zeer goede gevoelens voor de Republyk hebben. De eene en de andere van dit tweede ſlach zyn zeer achterhoudende, houden zich ſtil, en zouden zich niet durven roeren

ren 't en zy wanneer zy meenen zulks veilig te kunnen doen, of als de nood hen daar toe zal dringen. Zy maaken geene party gelyk de andere; want elk van hun zyne gevoelens in zich beslooten houdende, of dezelve alleen aan hunne byzondere vrienden bekend maakende, openbaart zich geensints. Echter vermits de eerste soort van goede Republikeinen wyze en verstandige lieden zyn, houden zy groote gemeenschap met de laatste; en deeze laatste, die zich niet aan elkanderen vertrouwen, vertrouwen zich gaerne aan de eerste; zoo dat het klein getal goede Republikeinen die ik in den eersten rang gesteld hebbe, heimelyk door de andere onderricht zynde, en elkanderen mededeelende het gene zy 'er afzonderlyk van hebben gehoord, eene algemeene kennis hebben van de gevoelens en neigingen in welke men in de Steden is.

DAAR en boven heeft men de Kooplieden en het Volk die verplicht zyn de Wetten des Prinsen van Oranje te volgen of zich by de Republikeinen te voegen. Aangaande het Volk, vermits het zich dikwyl laat voortsleepen door een' Godsdienstigen yver, of door iets dat hun een rad voor de oogen draait of hun verblindt, is het altoos den Prinse van Oranje toegedaan geweest, en heeft zich in deeze laatste tyden geheel en al aan hem overgegeeven, door middel van de Predikanten die hy volkomen op zyne hand heeft, en die

gezwoore vyanden zyn van de Republikeinen wier meerendeel Arminianen zyn. Wat de Kooplieden betreft, zy hebben groot vertrouwen op de goede Republikeinen: maar dewyl zy door hun belang geregeerd worden, zal men in 't vervolg zien hoe de Prins van Oranje eindelyk middel heeft gevonden om hen op zyne zyde te trekken, en de Republikeinen in kleinachtinge te brengen, den Kooplieden aantoonende dat Vrankryk, waar aan de Republikeinen hen zochten te verbinden, hunnen Koophandel bederfde; het welk de Kooplieden bevonden hebben waar te zyn; in deeze laatste tyden in Vrankryk het voordeel niet meer doende dat zy 'er van te voren in deeden.

IK moet hier byvoegen dat de voorvallen in de laatste maanden van den Oorlog van 1672 gebeurd, de genegenheid die het Volk van Holland voor den Koning had gekreegen veel verminderd hadden. Het is zeker dat toen zyne Majesteit hun den Vrede aanbood, 'er niemant was in de Republyk die niet overtuigd was dat hy den Oorlog gemakkelyk voort kon zetten, en dat hy den loop zyner overwinningen bepaalde, alleen uit inzicht voor de Staaten Generaal. Zy oordeelden dan dat de Vrede dien zyne Majesteit hun schonk een bloot uitwerksel zyner goedheid voor hun was; en dit had het hart der Volkeren zoo krachtig tot hem geneigd dat hy toen in Amsterdam al zoo veel meester

had

had kunnen zyn als hy in Parys is. Maar ſedert dat zy onderrecht waren dat de Koning begeerde dat de Plaatſen der Nederlanden, welke aan Spanjen wedergegeeven moeſten worden, in zyne handen zouden blyven tot dat de Koning van Zweden herſteld zoude weezen in de Staaten welke hy in dien oorlog verloren had, en dat de Prins van Oranje de behendigheid gehad had van de oprechtheid zyner Majeſteit te doen verdenken, als of de Koning voorhad die Plaatſen nooit weder te geeven, veranderden de genegenheden ten eenemaal; en in plaatſe van den Vrede te ontvangen als eene gift zyner Majeſteit, gelyk zy van te voren deeden, merkten zy dien aan als eene zaak waar toe zy zich inbeeldeden dat de Koning zich had gedwongen gezien door het Traktaat dat zy toen met England maakten.

IK vond de Staaten Generaal in deeze geſteldheid toen ik in den Haag quam, en naardien de Koning my ſchreef dat ik geenen anderen ommegang met den Prinſe van Oranje zoude houden dan die ik niet af kon weeren, en hem aan moeſt merken als een Vorſt op wien hy zeer misnoegd was, meende ik voor zynen dienſt niet beter te kunnen doen, en om zyne bevelen met eenen naa te komen, dan my geheel en al te houden by de Republikeinen, en ontrent den Prins van Oranje de welvoeglykheid alleen plaats te geeven; want het ſcheen my toe dat het eene hate-

lyke zaak zoude weezen duidelyk te kennen te geeven dat men eene ſplitſing in de Republyk wilde maaken, den Prins van Oranje en zyne *creatuuren* van de andere Staatsperſoonen ſcheidende; dat ik myne bediening daar door zeer moeyelyk zoude maaken en miſſchien vruchteloos, dewyl zelfs niemant van de genen die het meeſt zouden begeeren in eene heimelyke onderhandelinge met my te treeden, my zoude durven komen bezoeken, zoo draa ik my in diervoege tegen den Prins van Oranje verklaard zoude hebben. Ik ſprak'er van met eenige lieden van Amſterdam die myn voorneemen goedkeurden, en my daar in ſterkten zoo veel zy vermogten.

IK ging dan den Prins van Oranje zonder ceremonien bezoeken, voor dat ik myn gehoor by de Staaten Generaal gehad had, gelyk de gewoonte is als men over eenige zaak handelt, eer men zyne intreede doet; dewyl men in dit geval verplicht zynde den Voorzitter der Staaten Generaal, en den Penſionaris van Holland te gaan bezoeken, men niet af kan weeren den Prins van Oranje te gaan bezoeken die het Hoofd is van alle Raadsvergaderingen der Republyk; maar dit bezoek werd afgekeurd, en men verbood my weder by den Prins van Oranje te gaan, naa het eerſte bezoek van ceremonie by hem afgelegd te hebben. Dit noodzaakte my by de Perſoonen van het eerſte fatſoen te gaan om eene ſoort van ommegang of verkeering

ring te zoeken die my dienen kon om kennis te maaken met eenige lieden van den Staat: maar men schreef my van het Hof dat men onderrecht was dat ik by Mejuffer van Brederode, nicht des Prinsen van Oranje, en by Mevrouwe van Sommelsdyk geweest was, wiens man deezen Prins byzonderlyk aankleefde, en men schreef my dat ik my onthouden zoude van weder tot haarent te komen. Dus van alle soort van ommegang uitgesloten, vond ik my in eene moeyelyke bedieninge gesteld; dewyl men in eene Republyk bezwaerlyk wel onderrecht kan worden van alles wat 'er omgaat, 't en zy men met al de waereld een' vryen en opentlyken ommegang hebbe, die niet alleen dient om kennissen en vrienden te maaken daar men veel van kan hooren, maar ook om aan de genen die geheimen willen komen openbaaren, gelegenheid te geeven om zonder iets te vreezen in het Huis van eenen Gezant te komen; het welk men niet langer doen kon zoo draa het niet meer geoorloofd was tot mynent te komen zonder zich verdacht te maaken, en zich voor een' vyand des Prinsen van Oranje te verklaaren.

DIE Prins hield ten mynen opzichte ten naastenby het zelfde gedrag, dat ik met hem wilde houden: hy wilde zich niet geheel van zyne Majesteit verwyderen, wat hy ook tegen des Konings belangen gedaan had; een Traktaat met

England maakende om den oorlog duurzaam te maaken terwyl hy de Staaten Generaal gereed zag om den Vrede te fluiten; en des Konings troepen vervolgens by Bergen in Henegouwen aangetast hebbende, in den tyd dat hy wist dat de Vrede tusschen de Staaten Generaal en den Koning getekend was. Niet tegenstaande dat alles, deed de Prins van Oranje den Koning te kennen geeven, dat hy wenschte zich te herstellen in de eere zynes gunst: en zyne Majesteit deed hem antwoorden dat indien hy door zyn gedrag deed blyken dat hy inderdaad in die gevoelens was, zyne Majesteit zien zoude wat hem te doen stond. Zoo ik hier mag zeggen het gene ik denke van het voorneemen des Prinsen van Oranje, oordeel ik dat men groote reden heeft om te gelooven dat hy niet gaerne qualyk by den Koning had gestaan, maar ook niet heel wel by hem begeerde te staan. Waarschynlyk meende hy dat het genoeg was in den Koning geenen opentlyken vyand te hebben, om hem niet steeds gekant te vinden tegen alle eischen die hy aan den kant van England had: maar hy was overtuigd dat het hem schadelyk by het Volk en het Parlement van England zoude weezen, indien hy zich naauw met zyne Majesteit verbond. Het is ten anderen klaar dat het belang van een' man die staat maakt op de Kroon van England niet medebragt dat hy de Staaten Generaal naauw met Vrankryk verbond. Ook heeft

hy meer dan eens te kennen gegeeven aan iemant in wien hy een volkomen vertrouwen ſtelde, dat hy alles doen zoude wat hy vermogt om wel te ſtaan by den Koning; maar dat hy geene kans zag om daar in te ſlaagen, om dat men dingen van hem zoude eiſchen die hem van England ſcheiden zouden, en dat hy zyne eige belangen niet kon laaten vaaren om die des Konings voor te ſtaan. 5 Decemb. 1680.

IK laat elk oordeelen of het in die geſteldheid van zaaken des Konings belang was te begeeren dat de Prins van Oranje zich geheel aan hem overgave, 't welk niet geſchieden kon, of zich hem tot een' onverzoenlyken vyand te maaken; en of men den Koning dienſt deed met dien Prins te quellen, om dat men hem niet geheel en al naa des Konings pypen kon doen danſen. Ten minſten dunkt my dat dewyl men hem in diervoege heeft willen handelen, men het niet ten halven moeſt doen maar hem geheel en al bederven, en dat het niet paſte hem zoo veel vyandſchap te toonen zonder hem de uitwerkſels daar van te doen gevoelen: maar men heeft hem vergramd zonder hem te bederven, en men heeft de goede Republikeinen tegen hem gaande gemaakt zonder ze te onderſteunen; zoo dat hy een opentlyke vyand des Konings gebleeven is, en de andere hebben blootgeſtaan voor zyne gevoeligheid, zonder dat zy zich hebben kunnen verdedigen of Vrankryk eenig goed toebrengen.

 DE

DE twee partyen waar van ik zoo even gesproken hebbe, die om de Regeering der Republyk twisteden, te weeten die der Republikeinen en des Prinsen van Oranje, hadden verschillende of, om beter te spreeken, geheel strydige belangen. De Republikeinen begeerden den vrede te behouden en met Vrankryk verbonden te weezen. De Prins van Oranje zocht de Staaten met England te verbinden, en eén zoo magtig Verbond te maaken dat het Vrankryk het hoofd kon bieden en den oorlog uithouden, indien hy de zaaken tot dat uiterste kon brengen.

DE Prins van Oranje had ten dien einde, zoo draa de Vrede van Nymegen geslooten was, het voorneemen van een Verbond te maaken tusschen England en de Staaten-Generaal; niet twyffelende of, wanneer die beide Mogendheden vereenigd zouden zyn en het Huis van Oostenryk zich by haar voegde, zy zouden middel vinden om verscheide Duitsche Vorsten op haare zyde te trekken.

MAAR dewyl de Prins van Oranje zeer wel wist dat de naam alleen van een Verbond met England den Staaten-Generaal eenen Schrik zoude aanjaagen, was hy te voorzichtig om zich opentlyk over dit stuk te verklaaren: hy deed het den voornaamste Leden der Staaten-Generaal onder de hand voorslaan, onder den naam van eene enkele Guarantie des Nymeegschen Traktaats. Ik werd onderrecht van zyne

ne gangen, en ontdekte met eenen zyn voorneemen: Ik maakte het den Koning bekend, die den Gezanten der Staaten-Generaal deed zeggen, dat hy daar niet tegen had dat elk Vorst byzondere Acten van Guarantie der Vreedenstraktaaten gaf; maar dat hy reden van klaagen zoude hebben indien zy, onder dat voorwendsel, nieuwe Verbonden maakten. De Prins echter voortgaande met zynen aanzoek, by de Staaten-Generaal om die Acte van Guarantie te doen maaken, deed zyne Majesteit den Gezanten der Staaten-Generaal en door my zulke nadrukkelyke Verklaringen aan de Staaten zelfs dat de Prins van Oranje zyn bejag eenigen tyd staakte; en om zich beter te verbergen, zocht hy een' heimelyker weg, zich tot de Provincie van Holland keerende, gelyk men in 't vervolg zal zien.

DE Prins van Oranje, niet vergenoegd by de Hollanders te arbeidden aan het gene hy voorhad, arbeidde ook in England by den Koning en de voornaamste leden des Parlements; en vermits hy alrede eenige byzondere verstandhouding met deeze laatste had door middel van eenen Frymans, die in 1674 zoo veele Kuiperyen in het Laager-Huis aanrechtte, dat het den Koning noodzaakte om den vrede te maaken met de Staaten-Generaal, zond hy hun dien man voor de tweede maal, om hun zyn voorneemen bekend te maaken, niet twyffelende of hy zou ze zeer genegen vinden

Brief van den 7 Septemb. 1679.

den om te ſtemmen in een Verbond, 't welk den Koning van England van de belangen des Konings losmaakende hem afhangkelyk maakte van zyn Parlement. Hy deed hun alle voordeelen die zy van dit verbond zouden trekken voorhouden, en met eenen vraagen, of zy den Koning van England niet konden verzekeren dat zy hem het nodige geld om den oorlog uit te houden zouden verſchaffen in gevalle de Koning van Vrankryk hun dien wilde aandoen: maar vermits ik van zyne geheimſte gangen onderrecht werd, kreeg ik kennis van die hy deed by de Parlementsgezinden van England. Ik ſprak 'er van met eenen der aanzienlykſte Republikeinen van Holland, die in eene zeer naauwe verſtandhouding was met de voornaamſte leden des Parlements van England, en door dit middel deed ik den Kolonel Sidney, een' vermaarden Republikein, die naderhand onthalsd is, voorhouden, dat, zoo lang de Prins van Oranje zoo vermogend in de Staaten-Generaal bleef als hy was, niets nadeeliger voor het Parlement van England en voor de Republyk van Holland was, dan dat men den Koning van Groot-Brittanjen zich met den Prinſe van Oranje liet verbinden, dewyl dit alleen kon dienen om hunne onderlinge vryheid te verdrukken; en dat de grootheid en de magt des Konings van Vrankryks die men tot een voorwendſel van die verbintenis nam, nooit ſchadelyker voor de een en de an-

Brief van den 20 July 1679.

ander kon weezen dan dat verbond, 't welk zy over en weêr moesten zoeken te beletten. De Kolonel Sidney schreef aan zynen Vriend dat die redenen hem zoo krachtig overtuigd hadden, dat hy ze aan verscheide Leden des Parlements had doen begrypen. Echter schreef hy hem met eenen dat de Koning den Koning van England krachtig begon te ondersteunen; dat hy hem onlangs veel gelds gezonden had; en dat, zoo de Koning van England, met des Konings hulpe, zyn Parlement kon missen, hy 'er geheel en al meester van zoude worden, en dat zulks hen zoude kunnen noodzaaken om met de Staaten-Generaal ééne lyn te trekken. Alles wat men den Kolonel Sidney daar over schreef zal ik niet melden; ik meene te kunnen volstaan met te zeggen, dat men hem en zyne vrienden zoo wel overtuigde, dat, naa eene onderhandeling van drie maanden, de Stad van Londen en de voornaamste Leden des Parlements volstrekt weigerden het geld te verschaffen dat de Koning van England nodig had om het Verbond met de Staaten-Generaal te ondersteunen. Brief van den 8 Septemb. 1679.

DE Prins van Oranje gelukte beter by den Koning van England; deeze Vorst trad zoo sterk en zoo schielyk in zyne gevoelens, dat hy op het einde van Augustus des jaars 1679 den Heer Sidney, des Kolonels Broeder, naar den Haag zond, die, naa zyn eerste gehoor, om Commissarissen verzocht, welken hy betuigde, dat

de

de Koning van England steeds eene byzondere genegenheid voor de Staaten-Generaal gehad hebbende, eene naauwe verbintenis met hun wenschte te maaken, en hem ten dien einde belast had, hun het maaken van een Traktaat van Verbond om die van Nymegen te guarandeeren voor te slaan. Sidney liet het niet by dien enkelen voorslag, hy maande de Staaten aan om zich te quyten van de verplichtinge in welke hy meende dat zy door hun Traktaat van July 1678 getreeden waren om het Traktaat dat hy van hun verzocht aan te gaan.

Dit blykt uit een Brief van den 24 Augusty 1679.

SIDNEY deeze verklaring aan de Staaten-Generaal gedaan hebbende, stelde de Prins van Oranje allerlei listen in het werk om dat Traktaat te doen sluiten. Onderwyl gebeurde 'er in dien tyd een voorval, 't welk den Prins van Oranje verlegen maakte, en veele Kuiperyen deed ontstaan: deeze Prins had sedert den Vrede van Nymegen uitstappen gedaan, het zy geveinsde of oprechte, om zich in des Konings gunst te herstellen; hy had weinig gehoor gevonden, het zy dat zyn slecht gedrag by het sluiten van dat Traktaat den Koning mishaagd had, het zy dat men ten Hove meende dat 'er eene Party in de Republyk gemaakt was, met welke men beramingen kon maaken tot het sluiten van verbonden zonder den Prins van Oranje. Ik had de vryheid genomen van den Koning te vertoonen, dat 'er wel veele Republi-

blikeinen waren die gevoelens hadden welke zeer ſtrydig ſcheenen met die des Prinſen van Oranje; maar dat men bekennen moeſt dat men niets van hun kon verwachten; dat zy den wil niet hadden, en noch minder de magt om iets te doen in weêrwil des Prinſen van Oranje; en ik zag my genoodzaakt om meer dan eens te ſchryven dat ik ze of te zwak bevond om iets te durven onderneemen, of niet verſtandig genoeg om eene groote zaak te beſtieren, behalven acht of tien perſoonen die bequaam waren om de andere op den goeden weg te helpen, en de grondwetten der Republyk onſchendbaar te bewaaren; maar deeze begeerden van buiten ſterk bygeſtaan te worden door zyne Majeſteits wapens.

Den 21 Septemb. 1679.

IK kreeg in dien tyd dan, dat is te zeggen in de maand van .... des Jaars 1679, bevel om de genen die my van wege den Prins van Oranje zouden ſpreeken te hooren, en hun te verklaaren dat, vermits zy vroegen welk gedrag de Prins van Oranje moeſt houden om blyken zyner oprechtheid te geeven, ik verplicht was hun te zeggen, dat hy niets kon doen dat den Koning daar beter van zoude overtuigen dan een Verbond tuſſchen den Koning en de Staaten-Generaal te maaken. Dit antwoord en de begeerte die de Prins van Oranje had van zyne gevoelens te vermommen om zyn oogmerk des te beter te bereiken, noopten hem om te betuigen

dat

dat hy geerne zoude arbeiden aan een Verbond tusschen den Koning en de Staaten-Generaal: maar vermits dit geensints zyn voorneemen was, verklaarde hy 'er zich zoo duidelyk niet over als hy had moeten doen; hy vergenoegde zich het met algemeene bewoordigingen te belooven; hy voegde 'er zekere voorwaarden by die hem de magt lieten van de zaak te doen mislukken als hy het goed zoude vinden, en onderwyle deed hy my ondertasten en polsen om te weeten of de Koning niet goed zoude vinden dat de Staaten het Traktaat van Verbond van 1662 vernieuwden, en ook een Traktaat van Guarantie met England slooten. Ik gaf hem de onbestaanbaarheid deezer Traktaaten genoeg te kennen, en dat het niet anders was dan zich met de Kroon van Vrankryk te verbinden en met eenen tegen haar aan te spannen. Hy liet echter niet naa daar over in onderhandeling met hem te willen treeden: maar vermits ik hem mistrouwde, en zag dat hy de zaaken op de lange baan zocht te brengen, om des te meer tyds te hebben om het Verbond met England te doen sluiten, nam ik maatregels met de welmeenenden om de zaaken zoo te schikken dat de Prins van Oranje zich genoodzaakt zoude zien om in der daad in dat Verbond [met Vrankryk] te doen stemmen, of 'er zich klaarblykelyk tegen te verzetten, het welk hy niet kon doen zonder opentlyk zyn woord te breeken; en ik

Den 14 Septemb. 1679.

sprak

ſprak 'er met de voornaamſte Heeren der Regeeringe van Amſterdam in diervoege van, dat deeze Stad het beſluit nam van de Vergaderinge der Staaten van Holland van de maand September niet ten einde te laaten loopen zonder zelf het Verbond met Vrankryk voor te ſlaan. Brief van den 27 Septemb. 1679.

IK liet echter niet naa eene byeenkomſt te houden met den Prinſe van Oranje, gelyk hy begeerd had, en alles quam, gelyk ik voorzien had, uit op eene verre hoope die hy my gaf van het Verbond met Vrankryk voor te ſlaan, als hy zekere lieden die 'er niet toe geneigd waren daar toe zoude kunnen brengen; en hy deed my met eenen zien dat men wel eene Acte van Guarantie zoude konnen maaken: dit was, volgens hem, eene beuzeling, en geoorloofd door het Traktaat van Nymegen, en eene zaak die men niet af kan. Ik had die ſoort van verklaaringen niet nodig om van zyne quaadwilligheid overtuigd te zyn: maar ik werd 'er noch meer van overtuigd naa dit mondgeſprek; want ik verſtond, toen ik 'er uitgekomen was, dat die Prins het beſluit der Heeren van Amſterdam om het Verbond met Vrankryk voor het eindigen der Vergaderinge van de maand September voor te ſlaan drie dagen van te voren verſtaan hebbende, de Gemagtigden van die Stad by zich had ontbooden, en naa een mondgeſprek van twee uuren, in het welk hy getracht had hun door alle ſoort van redenen te doen Idem. Den 27 Septemb. 1679.

begrypen de geringe noodzaakelykheid van het Verbond met Vrankryk in die Vergaderinge voor te ſlaan, en het weinige hinder van 'er niet van te ſpreeken voor die van de maand van November, had hy hun ſterk verzocht tot dien tyd te wachten, de zaek zoo lang uit te ſtellen, en dit uit zynen naam aan de Heeren van de Regeeringe van Amſterdam te verzoeken. Van Beuningen keerde met die Gemagtigden weder naar Amſterdam, en deed zoo veele pogingen in den Raad van die Stad om te doen zien dat het van weinig aangelegenheid was den voorſlag van het Verbond zes weeken uit te ſtellen, dat eindelyk de Stad van Amſterdam toeſtond dat de voorſlag in die Vergaderinge niet gedaan zoude worden, en zich vergenoegde aan haare Gemagtigden of Gedeputeerden laſt te geeven om den voorſlag met alle kracht te onderſteunen indien hy door eenige andere Stad gedaan mogt worden.

Idem.

Aan den Hr. de Pomponne den 28 Septemb. 1679.

VERMITS ik den Prins van Oranje met reden had mistrouwd, had ik my zorgvuldig onderrecht van het gedrag dat ik moeſt houden in gevalle die Prins niet oprechtelyk met my te werk ging; ik had 'er met verſcheide Republikeinen van geſproken; en het zal niet ondienſtig zyn hier by te brengen het gene twee of drie van hun, en onder andere één van uitſteekende verdienſte my zeiden, om dat men 'er het gedrag in zien zal 't welk wyze en verſtandige lieden meenden dat men hou-

den moeſt om de Staaten-Generaal te noodzaaken om ondanks des Prinſen van Oranje te doen het gene de Koning begeerde. Die man dan zei my dat hy overtuigd was dat wy door middel van zyne vrienden en van de menſchen dien ik geſproken had, de zaaken in zulken ſtaat gebragt hadden dat men den Prins van Oranje zoude kunnen noodzaaken om dat Verbond te maaken, mits dat men de de zaak aan het rechte end aanvatte; en hy zei en herzei my, dat men den geeſt zyner Natie zeer wel moeſt kennen, die ſchigtig en vreesachtig was; dat, welk voordeel de Koning hun door den vrede gegeeven had, zy dien nooit aangenomen zoude hebben, zoo de Koning hun dien niet had aangebooden aan het hoofd van ſeſtig-duizend mannen; dat de vreeze voor het aanhouden van den oorlog naauwelyks verdweenen was, of zy waren van gevoelen veranderd; dat men zag wat de vreeze des Prinſen van Oranje, die maar eene ingebeelde vreeze was, op de gemoederen vermogt; dat zyne Majeſteit die vreeze niet kon verdryven ten zy door eene ſterker; dat hy dit kon afneemen uit het Traktaat van Verbond, 't welk hy tegengehouden had door de verklaringen welke hy te Parys en in den Haag had doen doen; dat men geen' anderen weg kon inſlaan dan deezen; dat, zoo lang zy voor geen' oorlog vreesden, zy den Prins van Oranje zouden vreezen; dat 'er een

ſlag van dreigementen was, die, zonder den qualykgezinden een voorwendſel te geeven om de Kooplieden en het Volk tegen te Regeering aan te hitſen, hen bang genoeg konden maaken om hen te noodzaaken om dat Verbond aan te gaan, in weêrwil des Prinſen van Oranje: hy meende dat men ten dien einde bynaa niets anders behoefde te doen dan ſlechts herhaalen het gene hun alrede gezegd was; te weeten hun des Konings bereidwilligheid tot een Verbond te doen bemerken, en hen met eenen te doen begrypen dat, indien de Staaten daar ontrent geene blyken gaven van het vertrouwen, 't welk men van hun moeſt verwachten, zyne Majeſteit andere maatregels zoude kunnen neemen; en vermits alles wat gezegd was, het zy te Parys, het zy in den Haag, verborgen was gebleeven, het noodzakelyk was dat men 't waereldkundig maakte, het zy in een gehoor, of door eenen Memorie den Staaten-Generaal aangebooden.

DE Prins van Oranje, die, gelyk ik hier boven gezegd hebbe, zich, aangaande het Verbond met England, niet langer tot de Staaten-Generaal dorſt keeren, uit vreeze van die zaak al te openbaar te maaken, deed den Raad-Penſionaris Fagel ſtil arbeiden in de Staaten van Holland, om daar tot een Verbond met die kroon te doen beſluiten; en vermits ik onderrecht word niet alleen van het zonderlingſte dat

in

in de Staaten van Holland omging, maar ook van het geheimſte dat in het Kabinet van dien Prins verhandeld word tuſſchen hem en de Gemagtigden der Steden: ik werd onderrecht dat hy de Heeren van Amſterdam vruchteloos aangezocht had tot het ſluiten van eene wederzydſche Acte van Guarantie met England, ſchoon hy hun te verſtaan had gegeeven dat de Koning van Vrankryk 'er niet tegen had. Den 5 October 1679.

Ik verſtond met eenen dat men van zynent wege aan den geheimen Raad der Steden, waar in maar weinig perſoonen komen, het Traktaat 't welk hy met England wilde doen tekenen medegedeeld had: men ſchreef my dat het geene bloote Acte van Guarantie was dien men van England wilde ontvangen, maar eene wederzydſche Acte, over en weêr verbindende, met zeer ſterke bewoordigingen uitgedrukt, en in gevolge der Traktaaten voor den vrede gemaakt; en ik verſtond van een' anderen kant, dat de Raad-Penſionaris Fagel beſlooten had des anderen daags die wederzydſche Acte van Guarantie in de Vergaderinge der Staaten van Holland voor te ſlaan; en dat hy de Steden wilde overtuigen dat de Koning 'er niet tegen zoude hebben. Die drie berichten werden gevolgd van een ander dat my niet min gewigtig ſcheen: men zei my dat de Raad-Penſionaris Fagel zich bediende van eene liſt die niet quaad was, om de Gemagtigden der Steden te doen ſtemmen Idem. Den 6 October 1679.

in de Acte van wederzydsche Guarantie; hy zei tot hun alle in 't byzonder, dat hy voorneemens was het Verbond met Vrankryk voor te slaan; en gaf hun te verstaan dat dit zoo zynde de Koning in de Acte van wederzydsche Guarantie zoude stemmen, en dat deeze beide Acten, die te samen gemaakt zouden worden, de Staaten-Generaal aan beide kanten gerust zouden stellen; maar dat die van Guarantie voor het Verbond met Vrankryk moest gaan; en ik verstond dat het meerendeel van de Gemagtigden der Steden zich door den Raad-Pensionaris Fagel hadden laaten overreeden.

ALLE deeze berichten die ik van goeder hand gekreegen had, en van de eerste persoonen van den Staat, deeden my besluiten om iets ongemeens te bestaan, dat noch niet in 't werk gesteld was geweest; ik ging de Gemagtigden der achtien Steden van Holland bezoeken in de huizen daar zy hun intrek hebben terwyl de Staaten van die Provincie vergaderd zyn. Ik gaf hun te kennen dat de Koning eenige maanden geleeden onderrecht geweest zynde, dat de Staaten-Generaal eene soort van Verbond of *Ligue.* wilden maaken; zyne Majesteit den Gezanten, en, door myne bestelling, den Gemagtigden der Staaten-Generaal te kennen had gegeeven, dat het eeniger maate was in tyd van vrede dezelfde Staaten te vereenigen die in den oorlog vereenigd waren geweest; dat

dit

dit veel verder ging dan de Guarantie die door de Traktaaten geoorloofd was, en dat de Koning reden zoude hebben om de goede meening der Staaten-Generaal te mistrouwen, indien hy zag dat zy zich van het voorwendſel der Guarantiën bedienden om in der daad eene verbintenis tegen Vrankryk aan te gaan; dat ik hun te verſtaan had gegeeven dat een Traktaat 't welk wederzydſche Guarantien zoude behelzen, en een Traktaat van *Ligue* of Verbond het zelfde waren; dat, in gevolge van die verklaringen, de Staaten my hadden betuigd en ook den Koning doen verzekeren door hunne Gezanten, dat zy niet van gedachten waren eene *Ligue* te maaken, noch zelfs geene Acte die hem kon mishaagen; dat zy die verzekeringen aan den Koning gegeeven en my betuigd hebbende dat zy niets vieriger begeerden dan de eere zyner vriendſchap te houden, ik gemeend had dat het myn plicht was hun te doen verſtaan dat zy op het punt ſtonden van verbinteniſſen aan te gaan welke dit goed verſtand zouden kunnen veranderen, en den Koning verplichten om aan zynen kant maatregels te neemen waar van de Staaten in 't vervolg miſſchien berouw zouden hebben.

DAAR was geen Gemagtigde die my niet verzekerde, dat hun voorneemen niet was den Koning ergens in te mishaagen; waar op ik hun antwoordde dat het enkel om deeze reden was dat ik hun quam

ſpreeken, en dat, vermits zy zich in de eere zyner gunſt zochten te houden, ik meende dat zy groote reden van klagten over my zouden hebben indien ik hen niet tydig genoeg van zyne gedachten onderrecht had, (te meer om dat men hun het tegendeel wys maakte,) en indien ik hen niet in ſtaat ſtelde om hunne maatregels te neemen zodanig als zy goed zouden vinden, met eene volkome kennis van het goed en het quaad dat 'er voor hun uit voort zoude kunnen komen.

IK voegde 'er vervolgens veele byzondere dingen by, naar dat de Gemagtigden tot welke ik ſprak die 's Prinſe van Oranje of de Republyk genegen waren.

Idem. DE Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel namen het zeer qualyk dat ik zelf de Gemagtigden der Steden had gaan onderrechten van des Konings gevoelens, en dat ik zulke ſterke verklaringen had gedaan. De Raad-Penſionaris Fagel ſprak'er met veele heftigheid van in de Vergaderinge die des anderen daags gehouden werd; en zei dat het dingen zonder voorbeeld waren, en van te gevaarlyke gevolgen om geleeden te worden. Deeze bezoeken verbraken in der daad de maatregels des Prinſen van Oranje geheel en al, gelyk de wel-meenende my noch op den zelfden dag lieten weeten; want die Prins en de Raad-Penſionaris vonden alle Steden t'eenemaal tegen hunne voorneemens gekant. De Gemagtigden die

Den 6 October 1679.

hun

hun 's daags te voren beloofd hadden die Acte van wederzydſche Guarantie door te doen gaan, verklaarden hunop dien dag, dat zy'er niet in dorſten ſtemmen, naa het gene ik hun van 's Konings wege te kennen had gegeven, en dat zy niets doen wilden 't welk zyne Majeſteit kon mishaagen; dat zy zich weder naar hunne Steden moeſten begeeven om het voornemen hunner Overheden daar over te verſtaan. Den 6 October 1679.

MAAR voor de Vergaderinge te doen ſcheiden, vonden de Raad-Penſionaris Fagel en van Beuningen, die met geweld die zaak wilden uitwerken, goed voor te ſlaan vier Gemagtigden der voornaamſte Steden tot my te zenden om my van de oprechtheid hunner gevoelens te onderrechten, en om my te doen zien dat de Acte dien zy voorhadden te maaken niets quaads in had, en dat de Koning 'er niet misnoegd over zoude weezen als hy'er ter dege van onderrecht zou zyn. Die vier Heeren daar van Beuningen onder was, quamen my des namiddags bezoeken: maar vermits ik niet twyffelde of het oogmerk deezer bezendinge was my op eenigerhande wyze in onderhandelinge te doen treeden, om aan de Vergadering der Staaten van Holland te kunnen overbrengen, dat zy my het voorneemen der Staaten verklaard hadden, dat ik op my had genomen den Koning daar over te ſchryven om het hem goed te doen keuren, en dat zy onder dit voorwendſel de *Ligue* terſtond zouden Den 6 October 1679.

doen ſluiten; verplichtte zulks my ſtyf op myne verklaring te blyven ſtaan, zonder in eenig onderzoek over de form van de Acten van Guarantie te willen treeden; ik gaf hun ſlechts te kennen dat ik noch bevel noch macht had om eenige onderhandeling over de Acte van Guarantie met hun te ontginnen; dat zy wel konden denken dat de Koning niet gemeend had dat men met zynen Gezant raad moeſt neemen over eene *Ligue* die men tegen hem wilde maaken; dat ik my derhalven hield aan de verklaringen die ik gedaan had en noch ſterker voor hun herdeed.

DIE vier Gemagtigden terſtond in de Vergadering der Staaten van Holland wedergekeerd om hun verſlag van dat mondgeſprek te doen, was de Raad-Penſionaris Fagel genoodzaakt de Vergadering te ſcheiden en de Gemagtigden weder naar hunne Steden te laaten vertrekken om die zaak aan hunne Overheden bekend te maaken.

DES avonds van dien zelfden dag werd my bericht, dat de Prins van Oranje, de Raad-Penſionaris Fagel, en van Beuningen, voor dat zy de Hollandſche Gemagtigden naar hunne Steden hadden laaten wederkeeren, eenige Artikels van het bewerp des Traktaats van wederzydſche Guarantie veranderd en de andere verzacht hadden, en dat zy het vervolgens hadden overgegeeven aan de Gemagtigden der Steden, hen verzekerende dat zy het opgeſteld

ſteld hadden op zoodanige wyze als de Koning aan hunne Gezanten verklaard had dat hy goed zoude vinden dat men het maakte; en dat zy, onder dit voorwendſel, de Gemagtigden verzocht hadden weder te komen met de toeſtemminge hunner Steden.

OM dat ik vreesde dat de Regeering der Steden in dien ſtrik zouden vallen, verdubbelde ik myne vlyt; ik ſprak met de beſt-meenenden, en ik gaf hun memorien die zy aan hunne Vrienden zonden. Ik ſchreef ook aan de Heeren van Amſterdam, en hield hun de ongemakken voor waar in zy gereed ſtonden te geraaken: zelfs hield ik my als of ik op dien dag eenen Brief van den Koning had ontvangen, en ik ſchreef hun dat zyne Majeſteit my aan den eenen kant zoo veele goedwilligheid voor de Staaten betoonde, en my aan den anderen kant zulke ſterke bevelen gaf, in geval ik zag dat men verder met de zaak voortginge, dat ik niet twyffelde of de Koning had beſlooten zich gevoelig te toonen indien men eenige verbintenis tegen zyne belangen maakte, gelyk die van welke men ſprak; en dat ik vaſt ſtelde dat de Staaten het zich berouwen zouden dat geen behoorlyk vertrouwen geſteld hadden in zyne vriendſchap, die hun een veiliger Guarantie zou verſtrekken dan alle Traktaaten die zy zouden kunnen maaken.

DIE

Den 12 October 1679. DIE gantſche handel was noodzakelyk; want van Beuningen gebruikte alle ſoorten van kunſtenaryen, om die zaak te Amſterdam te doen doorgaan. Hy verklaarde aan eenige dat ik bekend had, dat het gene ik aan de Gemagtigden der Steden gezegd had zonder bevel was, en aan andere zei hy, dat ik hem beleeden had dat de zaak van geen gevolg was; en dat de Koning dezelve goed zoude keuren. Maar het gene my

Den 9 November 1679. noopte om met noch meer yver te arbeiden, was dat ik middel vond om afſchriften te krygen van beide de bewerpen van *Ligue* van England; dat is te zeggen van het eerſte, en van dat verzocht was; ik kreeg zelf het oorſpronkelyke van dit tweede, op de kant met de hand des Raad-Penſionaris Fagel getekend: en dewyl ik zag dat het rechte Ligues tegen Vrankryk waren, onder voorwendſels van Acten van Guarantie, zond ik ze terſtond aan den Koning.

NAARDIEN ik dag op dag onderrecht werd van het gene in de Steden omging, verſtond ik dat de voornaamſte in goede gevoelens volhard en beſlooten hadden de Acte van Guarantie te weigeren.

Den 12 October 1679. IK kreeg in dien tyd noch het genoegen, dat de Provinciën van Vriesland en van Groningen my deeden verzekeren, dat, ſchoon de Provincie van Holland tot die Acten van wederzydſche Guarantie beſloot, die van Vriesland en van Groningen 'er nooit in zouden ſtemmen.

DE

DE Prins van Oranje, en de Raad-Penſionaris Fagel die aan hunnen kant vernamen naa het gene in den Raad der Hollandſche Steden voorgevallen was, verſtonden op de wederkomſt der Gemagtigden, dat negen voorname, naa welke de kleine zich ſchier altyd voegen, beſlooten hadden de Acte van Guarantie te weigeren; zoo dat die Prins andermaal wilde onderneemen iets op my te winnen door den weg van onderhandelingen, een voorwendſel neemende uit een geſprek dat ik twee dagen te voren met eenige zyner vrienden gehad had, zei hy tot hem dat hy my verplicht was voor de goede gevoelens die ik voor hem had; dat de zyne ſteeds zodanig waren als ik ze zoude kunnen wenſchen; en dat hy my verzocht met den Raad-Penſionaris Fagel te ſpreeken op dat wy ons over en weêr grondig en in alle oprechtheid konden verklaren. Ik nam het aan; en de Raad-Penſionaris Fagel gaf my te verſtaan dat de Staaten nooit gedacht zouden hebben de Acte van Guarantie te maaken, indien zy 'er niet toe verplicht waren. Hy bragt noch honderd andere nutteloozе redenen by: maar de bedrieglykſte was, dat hy die Acte opgeſteld had alleen om het Verbond met Vrankryk te bevorderen, en dat hy dezelve had aangemerkt als eene ſoort van *Præliminarium*, dewyl men beginnen moeſt met te voldoen aan het gene men den Koning van England verſchuldigd was,

Den 12 October 1679.

was, waar naa het de Staaten vry zoude ſtaan zich met den Koning van Vrankryk te verbinden; en hy zei my, als ter loops, dat de Prins van Oranje dien morgen ſchier op het punt geſtaan had van het Verbond met Vrankryk voor te ſlaan, op den zelfden tyd dat men de Acte van Guarantie met England zoude ſluiten; maar dat hy 's Prinſen voorneemen noch netter zoude verſtaan en het my komen zeggen. Ik toonde den Raad-Penſionaris Fagel genoeg aan, dat de Staaten geenſints verplicht waren tot de Acte van Guarantie dien men hun voorſloeg; en voor het overige hield aan my hem te antwoorden als hy my zoude komen bezoeken, gelyk hy my beloofde.

Den 12 October 1679. DE Prins van Oranje ziende dat hy by my niets kon winnen, noch iets verkrygen van Staaten van Holland, deed des anderen daags 's morgens de Vergadering van de Staaten dier Provincie ſcheiden, en zond den Raad-Penſionaris Fagel 's namiddags te drie uuren by my, die my zei dat deeze Prins hem verzocht had my te kennen te geven, dat hy de Vergadering van de Staaten van Holland op dien morgen had doen ſcheiden zonder dat men'er van de Acte van Guarantie met England gerept had; dat hy meende daar door een blyk te geeven van de begeerte die hy had om de eere van zyner Majeſteits gunſt te verdienen; en dat hy my van zynent wege verzekerde dat hy het Verbond met

Vrankryk in de Vergaderinge van aanſtaande November voor zoude ſtellen: maar hy zei met eenen, dat hy hoopte dat de Koning zich overtuigt zoude houden dat de Acte van Guarantie dien men voorſloeg niet tegen zyne belangen was. Vermits men dit ſtuk in Vrankryk moeſt onderzoeken, naardien de ſcheiding der Vergaderinge daar tyd toe gaf, wilde ik my in geene zaaken inlaaten in eenen tyd dat ik volſtaan kon met op een kompliment te antwoorden. Weshalven hield ik my als of ik niet wiſt dat de Prins van Oranje de Vergadering had doen ſcheiden alleen om dat de Gemagtigden der Steeden laſt hadden om de Acte van Guarantie te weigeren; en ik gaf den Raad-Penſionaris Fagel te kennen, dat de Prins niets kon doen dat de Koning aangenaamer, nutter voor de Staaten-Generaal en voordeeliger voor hem zelven was, dan het Verbond met Vrankryk te vernieuwen: dat de Koning hem ongetwyffeld dank zoude weten voor dien eerſten uitſtap van de Vergadering der Staaten van Holland geſcheiden te hebben zonder daar van de Acte van wederzydſche Guarantie geſproken te hebben; dat ik niet naa zoude laaten het den Koning te laaten weeten, en naar verdienſte te doen gelden. De Raad-Penſionaris Fagel maakte my in 't byzonder komplimenten van den Prinſe van Oranje, welke ik naar behooren beantwoordde.

DUS

DUS wierd de *Ligue* die de Prins van Oranje voorneemens was te maaken tusschen den Koning van England en de Staaten-Generaal verbroken, zonder dat hy die breuk ooit heeft kunnen herstellen, welke moeite hy daarom gedaan heeft, gelyk men in het vervolg zien zal. Ook schreef de Koning my, dat hy zeer wel voldaan was over den spoed dien ik had aangewend om het voorneemen te leur te stellen dat men genomen had om eene Acte van wederzydsche Guarantie met England door te dryven; en zelfs dat ik de Gemachtigden der Steden in het byzonder bezocht had om daar in te slaagen; dat men in zaaken die spoed vereischten de gewoonte te buiten mogt gaan, en dat het wysselyk gedaan was ongewoone middelen by de hand te vatten, als de gewoone niet genoegsaam waren.

Den 13 October 1679.

IN dien tyd quam een Engelsch Koopman, te Amsterdam gezeten, een der goede Republikeinen in Holland bezoeken, en zei hem dat hy last had van de voornaamste Leden des Parlements om te verneemen, of het waar was dat de welmeenende der Republyk zonder gezag waren, en de Prins van Oranje volstrekt meester; en dat men dit in England voor zeeker hield; dat indien het zoo was, de Engelschen genoodzaakt zouden zyn hunne maatregels met den Koning van Groot-Brittanje te neemen; maar dat, indien de Republikeinen noch gezag hadden, hy hen

Den 6 October 1679.

hen vermaande de Ligue te beletten die men voorhad te maaken met England en de Staaten Generaal als nadeelig voor beide. De Hollander deed hem overbrieven dat het waar was dat de genen die het best meenden met de Republyk niet veel te zeggen hadden in de Regeeringe, en dat de Heer Valkenier zich wat flaauw getoond had in twee of drie gelegenheden; maar dat hy hem echter verzekerde dat de goede Republikeinen onlangs weder moed geschept en zich eenigermaate te zamen weder vereenigd hadden, en dat hy meende te kunnen verzekeren dat zy die Ligue zouden beletten; en hy vermaande ze op zyne beurt zich styf te houden, en gaf zynen Zoon, die in England was, last om een wakend oog te houden over die zaak.

VERMITS ik verstaan had dat de Regeerders der voornaamste Steden, en alle de Heeren van Amsterdam de Acte van Guarantie weigerden alleen uit vreeze van den Koning te mishaagen, zich overtuigd houdende dat zy daar in tegen de trouw der Traktaaten aangingen, en dat zy iets deeden strydig met de verbintenis waar in zy met England getreeden waren; oordeelde ik dat het van het uiterste gewigt was hen tot beter kennisse te brengen, en een der Republikeinen nam de moeite van zich naar eenige der eerste Steden en voornamelyk naar Amsterdam te begeeven; hy sprak den Heer Valkenier die deze laatste Den 19 October 1679.

 Stad

Stad volſtrekt regeerde en overtuigde hem van die waarheid; hy vertoonde hem dat 'er geene verplichting was tot het maaken van eene Acte van Guarantie met Engeland uit hoofde van het Traktaat van de maand July 1678; om dat dit Traktaat geen uitwerkſel moetende hebben, 't en zy in gevalle de Vrede tuſſchen Vrankryk en de Staaten Generaal niet geteekend wierd op den elfden Auguſty, en dat de Vrede op den tiende geteekend zynde, het zeker was dat het gemelde Traktaat krachteloos gebleeven was, en aangemerkt moeſt worden als nooit gemaakt. Het vyfde Artykel, daar men zich van bediende, kon van geen meer kracht wezen, dan de reſt des Traktaats, niet verbindende zynde dan op den elfden Auguſty, in geval de Vrede op dien dag niet geteekend geweeſt was.

Den 30 November 1679.

Brief van den 19 October 1679.

SCHOON ik voorhebbe hier niets by te brengen dan het gene betrekkelyk is met de Ligue en de onderhandelinge daar over gehouden; kan ik niet nalaaten aan te teekenen het gene de verſtandhouding des Prinſen van Oranje met die van het Parlement van England betreft; en het oogmerk dat hy reeds had om zich Koning van England te maaken tot nadeel des Hertogs van Jork. Ik zal derhalven zeggen, dat ik door mynen Brief van den 19 October 1679. den Koning de berichten beveſtigde die ik hem alrede gegeeven had van het voorneemen 't welk de Prins

van

van Oranje had van zich tot de opvolging des Engelſchen Troons te doen beroepen, met uitſluiting des Hertogs van Jork; dat de Heer Temple hem in die hoope hield; en dat ik noch niet wiſt of Sidney, Envoyé van England in den Haag, of een Heer geheeten Maridet daar over handelde.

IK moet ter loops ook zeggen dat de goede Republikeinen, die wenſchten dat men in Vrankryk met wat meer kracht te werke ginge om hen te onderſteunen, in den tyd dat zy in ſtaat waren om de Republyk tot haare waare belangen te doen wederkeeren, wel voorzagen dat, indien de Prins van Oranje, of de hooge Ouderdom van eenige van hun, vyf of zes van de voornaamſte van hun uit de Regeeringe kon wegneemen, gelyk Paets, Slingeland, Valkenier en twee of drie andere, die Prins ligt volſtrekt meeſter van de Republyk kon worden. Den 2 November 1679.

DE Prins van Oranje vergenoegde zich niet met de pogingen die hy by den Koning van England deed, en by de Staaten Generaal, voor de Unie die hy meende te maaken van alle Vorſten van Europa tegen Vrankryk; want ik ontdekte den 26 October 1679, dat hy den Heer van Amerongen tot den Keurvorſt van Brandenburg zond (onder voorwendſel van de betalinge der Onderſtanden,) niet alleen om te beletten dat die Keurvorſt zich met Vrankryk verbonde; maar ook om hem Den 26 October 1679.

een Verbond met de Staaten-Generaal voor te ſlaan. Ik kreeg 'er bericht van op den zelfden dag, ſchoon de *Inſtructiën* des Heeren van Amerongen maar geteekend waren door vyf Leden der Staaten welken men een' byzonderen Eed afgenomen had, en dat zy de Griffie niet doorgegaan waren; de Agent zelf der Staaten had ze nageſchreeven.

Den 17 November 1679 aan den Heer de Pompone.

VERMITS de Prins van Oranje, in weêrwil van zyn woord dat hy my meer dan eens gegeeven had, niets anders voorhad dan het Verbond met Vrankryk te doen verwerpen en de Ligue met Engeland te doen ſluiten; liet hy niet naa zich te bedienen van den tyd dien hy overig had tot de Vergaderinge van de Maand van November. Ik wierd 'er wel van onderrecht, en ik verſtond zelf dat hy aan eenen zyner vrienden in vertrouwen gezegd had, dat de Koning van England zeer grooten haaſt maakte met het ſluiten der Ligue met de Staaten Generaal; dat het gene hem in die noodzakelykheid ſtelde was dat hy zyn Parlement wilde doen vergaderen; en dat hy die Vergaderinge uitſtelde om dat het Verbond noch niet geſlooten was; dat hy gevaar zoude hebben geloopen van zyn gezag te verliezen en alles te moeten doen wat zyn Parlement goedvond, indien hy het vergaderd had; dat het derhalven van de uiterſte noodzakelykheid was dat hy, Prins van Oranje, dat Verbond deede ſluiten voor dat het Parle-

Parlement weder vergaderde, op dat de Koning van Groot-Britanje zich des te achtbaarder maakte, en daar door middel vonde om het Parlement te brengen in eene volmaakter verſtandhoudinge met hem.

DE Prins van Oranje deed daarom de Vergadering der Staaten van Holland eenige dagen uitſtellen, en ontbood Sidney by hem die voorhad te rugge te keeren en niet weder te komen, aan de ſluiting der Ligue met England wanhoopende; hy bewoog hem om ſchielyk te vertrekken om met den Koning van England de middelen te beraamen om die Ligue te doen ſlaagen, en beval hem binnen drie weken weder te komen. Het is te gelooven dat hy niet naliet hem de verklaringen die hy hem alrede gedaan had te herhaalen; dat zoo lang de Koning van England zich niet vereenigde met zyn Parlement, niet alleen de Staaten Generaal zich niet zouden vereenigen met zyne Groot Brittanniſche Majeſteit; maar dat hy, Prins van Oranje, van het Verbond zoude afzien, en het niet voorſlaan. Zyn voorneemen daar in was dat de Koning zich eenigermaate aan zyn Parlement zoude overgeeven; niet twyffelende of het Parlement zou het den Hertog van Jork moede maaken, en de Koning van England zich eindelyk genoodzaakt zien om te ſtemmen in alles wat het Parlement ten voordeele van den Prins van Oranje zoude willen doen; ik had

Den 9 November 1679.

Den 3 November 1679.

Idem.

toen de eere van den Koning dit te schryven.

DE Prins van Oranje arbeide met geen minder yver by de Staaten van Holland, hy gebruikte drie soorten van middelen by hun om zyn voorneemen uit te voeren: het eerste was, zoo lang hy kon, te beletten dat de Hollandsche Steeden kennis kreegen van de verklaringen die de Koning aan hunne Gezanten deed, welke waren dat zyne Majesteit zeer misnoegd zoude zyn over het Traktaat van Verbond dat men voorhad te maaken met England, onder voorwendsel van eene Acte van Guarantie; en de Prins van Oranje zond menschen uit die in tegendeel te verstaan gaven, dat de Koning de Acte van Guarantie zoo qualyk niet nam als ik ondersteld had dat hy zoude doen; dat die Acte geenen Vorst kon vertoornen die te billyk was om de Staaten-Generaal te beletten te voldoen aan eene verbintenis waar in zy getreeden waren.

Den 9 November 1679.

Den 9 November 1676. aan den Heer de Pomponne.

Idem.

IK liet niet naa alle Postdagen te schryven welke moeite de Prins van Oranje deed om te beletten dat des Konings voorneemen en begeerte ter ooren van de Hollandsche Steden quame; maar wat ik ook schreeve, men kon bezwaarlyk gelooven dat zyne gevoelens zoo weinig bekend waren als ik zei. Eindelyk wierd men 'er van overtuigd, en de Koning zag zich genoodzaakt den Heer de Pomponne by de Gezanten der Staaten-Generaal te zenden, om

Des Konings Brief van den 10 November 1679.

om hun duidelyk de redenen te verklaren welke hy in te brengen zoude hebben tegen het Traktaat der Staaten-Generaal met England, en dat hy de verzekeringen welke zy hem gaven van zyne vriendschap te willen verdienen en aan te queeken, niet zoude gelooven, naardien zy in weêrwil der verklaringen welke hy hun had laaten doen, maatregels zouden neemen die 'er zoo strydig mede waren. De Heer de Pomponne voegde daar veele sterke dingen by; en de Gezanten hunne Meesters hebbende willen verschoonen met te zeggen dat in de voorgemelde Acte met England niets instak, toonde de Heer de Pomponne hun de twee bewerpen die ik gezonden had; het welk hen op den mond deed kloppen, maar van een vry slecht uitwerksel was in Holland; want de Heer van Dykveld deed 'er groote klagten over aan den Raad-Pensionaris Fagel, die 'er sterk over sprak in de Staaten van Holland, hun scherpelyk verwytende dat 'er onder een zoo klein getal van de aanzienlykste persoonen van den Staat, aan wie alleen de bewerpen van de Ligue toevertrouwd waren, één geweest was die ze my gegeeven had; hy voer hevig tegen hen uit, en zei dat, indien men ze kon ontdekken, zy als Verraders van de Republyk gehandeld moesten worden.

Den 2 November 1679.

MAAR alle die hevigheid kon niet baaten; hy zag zich genoodzaakt de Brieven hunner Gezanten te leezen, in welke

Den 7 December 1679.

men zag op welke krachtige wyze de Heer de Pomponne zich uitgedrukt had over de Acten van wederzydſche Guarantie; en dit beveſtigde de Staaten van Holland in hun beſluit van die Acte volſtrekt te weigeren. De Prins van Oranje ſteeds een' volkomen wederſtand tegen de Ligue met England ontmoetende, verklaarde eindelyk den 8 November dat hy 'er den voorſlag niet van wilde doen; en verklaarde zich daar dikwyl opentlyk over: maar daar en tegen zette hy veel yveriger het voorneemen voort dat hy had van Ligues met andere Vorſten te maken; en nam voor een Verbond tuſſchen Spanje en England te doen ſluiten.

Den 9 November 1679. én op verſcheide andere plaatſen.

DE andere liſt daar de Prins van Oranje zich van bediende by de Hollandſche Steden, was dat hy haar zocht te overtuigen dat zy door een plechtig Traktaat omtrent England verbonden waren, om gezamentlyk met zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit de Traktaaten van Nymegen te guarandeeren, en dat zy niet af koſten zyn zich van dien onvermydelyken plicht dien zy zich opgelegd hadden, te quyten, zonder te kort te ſchieten in het gene zy aan een' grooten Koning verſchuldigd waren; en in het gene zy verſchuldigd waren aan zich zelfs: maar ik vond middel om de valſcheid van die redeneeringe der uitgezondenen van den Prinſe van Oranje te doen blyken, gelyk ik hier boven gezegd hebbe.

HET

HET derde middel dat de Prins van Oranje in't werk ſtelde om de Acte van Guarantie met England te doen doorgaan, was dat hy te verſtaan gaf dat men bedacht moeſt wezen om een Verbond met Vrankryk aan te gaan, op den zelfden tyd als men de Acte van Guarantie met England zoude ſluiten. Ik vreesde heel lang dat hy eenig voordeel uit die liſt zoude trekken; want de menſchen die minſt ſchrander waren meenden ligt dat alles daar door in den haak gebragt zoude worden, en dat de Koning van Vrankryk en die van England daar beide over voldaan moeſten weezen: het is echter heel zeker dat indien de Prins van Oranje onder die hoope de Ligue met England had kunnen doen ſluiten, hy nooit toegelaaten zoude hebben dat men het Verbond met Vrankryk ſloote; en ſchoon hy die beide Traktaaten op denzelfden tyd had doen ſluiten, (het welk zyn voorneemen niet was, dewyl hy het een maar voor wilde ſtellen op denzelfden tyd dat men het ander ſloote,) zou het Verbond met Vrankryk onnut geworden zyn door middel van de Ligue met England, die in het vervolg altoos de overhand gehad zou hebben, dewyl de Raad-Penſionaris Fagel het bewind der zaaken ſteeds bleef behouden. De Prins van Oranje maakte ook ſtaat dat, indien de Staaten de Acte van Guarantie met England weigerde te ſluiten, hy desgelyks het Verbond met Vrankryk zoude doen

Den 9 November 1679. en op verſcheide andere plaatſen.

Den 16 November 1679.

weigeren 't welk men hun op denzelfden tyd voorgeslaagen zoude hebben zonder dat het bleeke dat hy iets tot die weigeringe toegebragt had.

IK deed dan myn uiterste best om de voornaamste Gemagtigden der Steden daar ontrent wel te onderrechten, en hun den strik die men hun lei te doen bemerken; en zonder hier te herhaalen het gene ik hun zei, zal ik alleen melden dat de Prins van Oranje, alle zyne kunstenaryen vruchteloos ziende, verklaarde, gelyk ik gezegd hebbe, dat hy van de Ligue met England afzag; en alleen bedacht was op middelen om het woord dat hy gegeeven had van het Verbond met Vrankryk te maaken niet te houden, en de sluiting van dat Verbond te beletten, zonder dat het scheen (dan zoo min als het mogelyk was) dat hy'er zich tegen gekant had.

DE Koning was genoeg overtuigd van de voorneemens des Prinsen van Oranje; ik schreef hem alles wat ik'er door middel van zyne Creatuuren van ontdekken kon. Den 16 November 1679. Ik liet in dien tyd weeten dat een van die daar hy het meeste vertrouwen in stelde, my gezegd had dat het zeker was dat die Prins geen grooter oogmerk of voorneemen kon hebben dan op het Koningkryk van England; dat hy zich mogelyk eerlang in staat zoude zien om naa die Kroon te staan, en dat, zoo men ontdekken kon dat 'er eene zeer sterke en heel oprechte vriendschap tusschen hem en den Koning was, zulks

zulks genoeg zoude zyn om het Parlement en de Gemeentens van England tegen hem gaande te maaken, en dat het in zulken geval zyne Majesteit zeer moeilyk zoude vallen hem hulpe te bieden tegen een gantsch volk om hem in het bezit dier Kroone te handhaaven.

DEEZE redeneering toonde klaar genoeg wat den Prins van Oranje deed woelen en arbeiden en wat men van hem te wachten had: zoo dat ik vreesde dat hy den tyd der Vergaderinge van de Staaten van Holland zoude laaten verloopen zonder het Verbond met Vrankryk voor te stellen, indien ik hem meester van die zaak liet: maar niet minder vreesde ik dat, zoo ik een' Memorie overgaf om dien by de Staaten in te leveren, hy my zoude doen verwyten dat de Koning hem mistrouwd had, en my zeggen, dat, indien men hem had laaten begaan, hy de zaak uitgewerkt zoude hebben; maar dat men ze bedorven had, om dat hy nu geene kans meer zag om ze te doen slaagen.

IETS dat my al zoo verlegen maakte, was dat de Heeren van Amsterdam alrede slaauwden aangaande het besluit dat zy genomen hadden van het Verbond met Vrankryk voor te stellen. Wel is waar dat ik ze daar en tegen bewoog tot eene zaak die noch voordeeliger voor den Koning geweest zoude zyn dan het Verbond, indien zy die tot den einde staande gehouden

Den 17 November 1679. aan den Heer de Pomponne.

den hadden; het was zich te kanten tegen het onderhouden van den ſtaat van oorlog op den voet daar hy op was; en eene ver-
Den 24 November 1679. mindering der troepen te begeeren. Ik ontdekte dat zy geen moeds genoeg meer hadden om het Verbond met den Koning voor te ſlaan, om dat zy te bang waren voor den Prinſe van Oranje, en Vrankryk niet genoeg vreesden; die Prins deed hun voorhouden, zoo wel als aan andere Steden van Holland, dat de Staaten-Generaal voor geene Vredebreuk behoefden te vreezen; dat de Koning hen maar wilde verſaagen en bang maaken; doch dat zy hunnen gang maar moeſten gaan, en dat zyne Majeſteit heel andere dingen dan hun te beoorlogen in 't hoofd had.

NIET tegenſtaande alle die hinderpaalen, liet ik niet naa te arbeiden zoo veel my mogelyk was by de Hollandſche Steden, en naa de zaaken aan dien kant geſchikt te hebben zoo goed als ik kon, keerde ik my tot den Prins van Oranje, en
Den 7 December 1679. ſprak ten dien einde met den Raad-Penſionaris Fagel; deeze had my niets anders te antwoorden dan dat de Prins van Oranje wachte tot dat alle hinderpaalen des Verbonds met Vrankryk in de Steden weggenomen zouden zyn om'er den voor-
Idem. ſlag van te doen: onderwyl wierd ik onderrecht dat de Steden 'er gaerne in zouden ſtemmen; en de Republikeinen en ik wiſten dat die zaak haaſt geſlooten zoude weezen, niet alleen indien de Prins van

Oranje

Oranje dezelve voorstelde, maar zelfs indien hy ze niet opentlyk dwarsboomde; maar ook wist ik al te wel, en ik schreef het dikwyl aan den Koning, dat het niet mogelyk zoude zyn dezelve tot een gelukkig einde te brengen indien de Prins van Oranje 'er zich opentlyk tegen stelde.

EER ik verder gaa tot het gene het Verbond betreft, is het dienstig dat ik hier aanmerke alles wat ik in dien tyd schreef van de verbintenissen des Prinsen van Oranje met den Hertog van Montmouth; om dat zy de grondslag waren van de Staatsveranderingen die men daar naa in England gezien heeft. Den 5 October 1679 liet ik den Koning weeten dat de Prins een nieuw oogmerk op England had, en dat, voor zoo verre ik kon bevroeden, ik zag dat die Prins zich vleide dat de Koning van England genoodzaakt zoude zyn afstand te doen van zyne Kroon, en dat, vermits de Protestanten den Hertog van Jork nooit zouden dulden, hy niet twyffelde of hy zou in korten tyd in England geroepen worden, gelyk men had kunnen bemerken uit de Acte die het Parlement had willen doen doorgaan tegen den Hertog van Jork, waar in gezegd was dat indien de Koning van England zyne Kroonen mogt komen te verlaaten, het zy door de dood, het zy door zynen afstand, zy vervallen zouden zyn aan den persoon die de naaste in de opvolginge

Brief van den 5 October 1679, aan den Heer de Pomponne.

ginge was, gelyk als of de Hertog van Jork dood was; en dezelfde Prins van Oranje had aan eener myner vrienden gezegd dat hy altoos de eerbied zoude behouden die hy den Koning van England en den Hertog van Jork verschuldigd was, en nooit het minste ding doen dat hun kon mishaagen; maar dat, indien het Parlement hem riep, hy niet naa zoude kunnen laaten te komen.

Brief van den 12 October 1679.

IK schreef acht dagen daar naa dat de Hertog van Montmouth in den Haag gekomen was; dat hy zyn intrek by den Heer Sidney genomen had, het welk den Prinse van Oranje had mishaagd: dat de Hertog van Montmouth des anderen daags den Prins van Oranje ging bezoeken die hem heel koel ontving; en dat hun gesprek op algemeene dingen draaide; dat hy des avonds de Prinses van Oranje bezocht had, die aan het speelen wilde gaan toen hy quam, en dat zy naauwelyks opstond of hy kuste haare hand; dat de Prins van Oranje, volgens zyne gewoonte, des avonds te acht uuren in het vertrek der Prinsesse gekomen, men zich niet koelder kon houden dan hy en de Hertog van Montmouth deeden; dat deeze laatste te kennen gegeven hebbende dat hy des anderen daags meende te vertrekken, de Prins van Oranje hem vroeg, of hy vertrekken wilde zonder het middagmaal met hem te komen houden; dat de Hertog van Montmouth antwoordde dat hy die eere meende te heb-

hebben: dat des anderen daags van tafel opgeſtaan, de Hertog van Montmouth den Prince van Oranje in 't oor luiſterde dat hy verzocht hem in 't byzonder te mogen ſpreeken; dat zy ſamen gingen in Bentinks tuin, en zich van den Heer Sidney, die hen volgde, ontſloegen; dat de Hertog van Montmouth den Prinſe van Oranje den Brief toonde dien hy zoo even van den Koning van England ontvangen had, door welken hy hem ſteeds van zyne vriendſchap verzekerde, en dat zyne ballingſchap niet lang zoude duuren. De Prins van Oranje hem naa de oorzaak zyner ongenade gevraagd hebbende, antwoordde de Hertog van Montmouth hem dat de Koning begeerd hebbende, dat de Hertog van Jork zich van het Hof zoude begeeven, hy het geweigerd had 't en zy dat de Hertog van Montmouth het Koningkryk ook verliete; dat hy den Prinſe van Oranje te kennen gegeeven had dat het de Hertog van Jork niet was die hem het meeſte ongelyk gedaan had, dat hy daar toe niet genoeg in aanzien by den den Koning van England was; maar dat Mevrouw van Portsmouth, Mylords Sunderland, Eſſex en Hallifax hem tegengevallen waren; en de Prins van Oranje hem gevraagd hebbende of de Koning van England hem de oorzaak zyner ballingſchap niet had gezegd, had hy geantwoord dat de Koning van England zich daar over niet

niet had verklaard, en daar by gezegd dat hy de geruchten wist van de *pretensiën* die hy gemaakt had geduurende des Konings ziekte; maar dat hy niet gek genoeg was om zulke harsenschimmen in 't hoofd te krygen. Dit gaf oorzaak tot een groot onderzoek, waar in de Prins van Oranje met den Hertog van Montmouth trad over het vermeinde huwelyk van zyne moeder; de Hertog van Montmouth zich daar over verklaard hebbende naa des Prinsen van Oranje's zin, vroeg deeze Prins of hy staat kon maaken op het gene hy hem gezegd had; om dat zoo lang hy de *pretensiën* had daar men van gezegd had, hy zyn vriend niet kon weezen; en de Hertog van Montmouth hem op nieuw verzekerd hebbende, en hem zyn woord hebbende gegeeven, dat hy 'er nooit de minste gedachte van gehad had en nimmer hebben zoude; zei de Prins van Oranje dat hy het woord aannam 't welk hy hem gaf, dat hy wist dat een man gelyk hy, het niet zou of kon breeken: Daar op verbonden zy zich aan elkanderen om zich onderling behulpsaam te zyn en hunne belangen te vereenigen, en toen werd tusschen die twee Vorsten de *Unië* gemaakt die de bron van zoo veele wanorden en beroerte geweest is, die den Hertog van Montmouth het leeven en naderhand den Hertog van Jork het Koningkryk van England gekost heeft.

IK berichtte den Koning den 23 November 1679 ook dat de Prins van Oranje steeds een oog op England bleef houden en dat zyn doelwit strydig was met de belangen des Hertogs van Jork, dat zulks hem eene krachtige beweegreden strekte om met Vrankryk niet aan te leggen, om dat hy meende dat men den Hertog altoos voor zoude staan tot zyn nadeel; dus geene hulpe van zyne Majesteit hoopende, zocht hy eenen steun by de tegenparty, wegens inslaande gantsch strydig met die des Hertogs van Jork; dat men geene reden had om te twyffelen of het voornaamste en eenigste oogmerk des Prinsen van Oranje was de zaaken zoo te bedisselen dat de Koning van England zyn Parlement vergaderde; en dat hy geen ander middel zag om hem daar toe te brengen, dan hem te sterken door een Verbond met de Staaten-Generaal, overtuigd zynde dat die Koning dan met meer gezag in zyn Parlement zoude verschynen, en dat het voor hem een middel zoude weezen om'er geld van te krygen; en dat hy daarom zyne uitterste pogingen deed om dat Verbond te doen sluiten. En vermits hem niet onbewust was dat, in weêrwil van dat Verbond, het Parlement nooit op den Koning van England zoude vertrouwen, en hem geen geld geeven, 't en zy zyne Britannische Majesteit het Parlement voldeede, aangaande de uitsluiting des Hertogs van Jork, hoopte hy dat zyn aanhang, en de

Den 23 November 1679.

Proteſtantſche Ligue, krachtig tot zynen voordeele zouden arbeiden. Ik liet in den zelfden Brief weeten, dat een der vrienden des Prinſen van Oranje aan iemant van myne kennis verzekerd had, dat voor dat'er drie maanden verloopen zouden zyn den Hertog van Jork en alles wat zyn party trok verjaagd, en de Hertog van Montmouth weder in 't Ryk geroepen zoude weezen; eindelyk voegde ik 'er noch by de misnoegdheid, de ſpyt, en de oplopendheden die de Creatuuren des Prinſen van Oranje vry opentlyk toonden, ſedert dat de Hertog van Jork zyn eerſte aanzien by den Koning zynen Broeder ſcheen weder te krygen, geene reden overlieten van twyffel of ik had het rechte oogmerk des Prinſen van Oranje aangaande England doorgrond.

Den 21 Septemb. 1679. IK durve zeggen dat ik niets naliet om de verbinteniſſen die de Prins van Oranje met de ſnoodſte menſchen van England aanging in den dag te ſtellen. Den 21 September had ik geſchreeven dat Oates, die naderhand zoo vermaard is geworden, Frymans, daar ik hier boven van gemeld hebbe, en du Moulins, die een liſtige quant en een olyke guit was, alle drie te ſamen in Holland waren gekomen al eenige jaaren geleeden, en dat de Prins van Oranje lange mondgeſprekken met hun gehouden had. Ik ſchreef daar naa, dat is te zeggen den 23 November, dat de Prins van Oranje wiſt dat'er Engelſchen te

Den 23 November 1679.

te Amſterdam waren die zeer aanmerkelyke zaaken aan den Koning van England te openbaaren hadden die zy niet verklaaren wilden dan wanneer het Parlement vergaderd zoude zyn; dat de Hertog van Montmouth Sidney in de belangen des Prinſen van Oranje gebragt had; dat deeze Staatsdienaar den Hertog van Jork geheel en al tegen was, en dat ik ſterk vreesde dat men geduurende het verblyf des Hertogs van Montmouth in den Haag eene Ligue van de Proteſtantſche party zoude ſmeeden.

Den 7 December 1679.

EN toen de Hertog van Montmouth ſchielyk weder naar Engeland keerde, ſchreef ik aan den Koning dat dit zoo haastig vertrek eene groote achterdocht in my verwekt had van dat het met medeweeten des Prinſen van Oranje geſchied was; dat ik ontdekt had, dat Mylord Schaftbury en andere, den Hertog van Montmouth geſchreeven hadden dat hy naar England moeſt wederkeeren; en dat zy alle te ſamen een verzoekſchrift by den Koning van Groot-Britanje zouden inleveren, om hem te verzoeken zyn Parlement te vergaderen: dat dit geſchiedde met toedoen des Prinſen van Oranje; die zeer verwonderd geweeſt was toen een Engelſchman hem gevraagd had, of hy wel wiſt dat het by de Wetten van England verbooden was een verzoekſchrift van meer dan twaalf perſoonen getekend, by den Koning in te leveren, zonder voor verraders verklaard

Den 8 December 1679.

te worden. De Prins van Oranje liet in der daad niet naa hem niet alleen daar ontrent veel te ondervraagen; maar hy zond den zelfden avond Bentink by hem om zich aangaande die zaak terdege te onderrechten.

Des Konings Brief van den 1 December 1679.

OM weder te komen tot de zaak des Verbonds, ik ontving een bevel van den Koning om een' Memorie in te leveren om het Verbond met Vrankryk te doen verhaaſten: maar vermits ik eerſt zien moeſt wat de Raad-Penſionaris wilde doen, keerde ik my tot hem, en hy nam op zich den voorſlag daar van zelf te doen aan de Staaten van Holland; ik was onder zyne handen, daarom moeſt ik zynen wil volgen, en hem het bewind dier zaake overlaaten.

Den 3 December 1679.

ECHTER deed de Raad-Penſionaris Fagel daar den voorſlag niet ter goeder trouwe van; hy vergenoegde zich verſlag te doen van de redenen die hy en ik tot zynent over dit ſtuk gevoerd hadden, en verzocht den Staaten te onderzoeken of het in den tegenwoordigen toeſtand van zaaken, naa de Acte van Guarantie, waar toe men door de Traktaaten verplicht was, aan den Koning van England geweigerd te hebben, gevoeglyk ware een Verbond met Vrankryk aan te gaan. Deeze voorſtelling werd, naar gewoonte, in handen van Commiſſariſſen geſteld; en ſchoon zy gedaan was op eene wyze om niet aangenomen te worden, zag de Prins van Oranje

Den 14 December 1679.

Oranje daar zoo veele genegenheid voor, dat hy vreesde dat de Staaten van Holland het Verbond zouden ſluiten. Dit noodzaakte hem op den zelfden dag des avonds te zeven uuren den Heer Sidney by hem te ontbieden, wien hy bekend maakte alles wat de Koning van England gedaan had om dat Verbond te doen mislukken; en de Heer Sidney vaardigde terſtond Brieven af naar England.

MEN deed'er den Reſident des Keizers ook toe medewerken, en van Beuningen hield groote onderhandelingen met Sidney; zoo dat ik ſchreef dat ik uit alle die gangen niet anders kon giſſen dan dat de Prins van Oranje nooit in het Verbond met Vrankryk zoude ſtemmen, 't en ware hy het niet kon beletten, waar toe hy door het beleid des Raad-Penſionaris Fagel altoos wel middel zoude weeten en vinden.

SCHOON de wel-meenenden toegeſtaan hadden dat de Raad-Penſionaris Fagel het Verbond met Vrankryk voorſtelde, liet ik, toen hy het op de voorgemelde wyze gedaan had, niet naa hun te ſpreeken om hun vertrouwen ſteeds te behouden. Ik gaf hun te kennen dat het voornamelyk met hun was dat de Koning in Verbond trad; dat, als het geſlooten zoude zyn, (alſchoon de Prins van Oranje 'er alle zynen vlyt en zorg toe beſteed had,) des Konings genegenheid en belangen van hem eiſchten dat hy ſteeds de Idem.

goede gevoelens behielde welke hy altoos voor hun had gehad, dewyl het voornamelyk met de Republyk was daar de Koning de naauwste verbintenis mede wilde aangaan.

VERMITS ik altoos oplettende was zoo wel op het gene de verbintenissen des Prinsen van Oranje met den Hertog van Montmouth betrof, als op het gene het Verbond raakte; deed ik in mynen Brief

Den 14 December 1679.

van den 14 December 1679 een lang verhaal van het gene ik op nieuw van hunnen handel ontdekt had. Ik schreef dat ik wel verzekerd was dat zy met elkanderen handelden; dat ik niet zonder reden vermoedde dat de Prins van Oranje voorhad zich te bedienen van den Hertog van Montmouth om den Hertog van Jork te bederven zonder zich zelven bloot te geeven, en naderhand de party te kiezen die hem voordeeligst zoude schynen; dat de Prins van Oranje en de Hertog van Montmouth tien of twaalf dagen lang te samen op een Landhuis geweest waren, en dat zy het alle dagen drie of vier uuren lang zeer druk met elkanderen gehad hadden; dat de Hertog van Montmouth zich vervolgens naar Amsterdam had begeeven om met de Engelschen te spreeken; dat hy weder in den Haag was gekomen en daar een' Brief had ontvangen van den Koning van Groot-Britanje, die hem niet toeliet weder te keeren gelyk hy gehoopt had; dat hy dien Brief met andere Brieven

van

van lieden van zynen aanhang aan den Prins van Oranje vertoond had; en dat hy, naa drie uuren met elkanderen in gesprek geweest te zyn, heimelyk uit den Haag vertrokken was, en gezegd had dat hy naar Keulen ging; dat de Prins dit gerucht had bekrachtigd. Dat de Heer van Odyk opentlyk een huis gezocht had voor den Hertog van Montmouth op zyne wederkomst van zyne vermeinde Keulsche reize; dat men die Komedie zoo wel gespeeld had, dat men eenige Engelschen den Hertog van Jork genegen in vertrouwen Brieven had voorgelezen van den Bisschop van Straatsburg en van het voorneemen en oogmerk des Hertogs van Montmouth te Keulen, dat onderwyl de Hertog van Montmouth naar England was overgegaan, waarschynlyk om zich te stellen aan het hoofd der Heeren die een verzoekschrift by den Koning van Groot-Britanje stonden in te leveren om hem zyn Parlement te doen vergaderen. Veele andere omstandigheden die de verstandhouding des Prinsen van Oranje met den Hertog van Montmouth doen blyken, zal ik hier niet herhaalen. Niet tegenstaande dit alles schreef ik dat, zoo de Prins van Oranje en de Hertog van Montmonth te samen arbeideden, het alleen was om dat zy het zelfde oogmerk hadden, 't welk was het Parlement van England te doen vergaderen; maar dat ik niet geloofde dat die eensgezindheid lang

duuren zoude, zoo de zaaken maar eenigfints ruchtbaar werden; want het was niet waarfchynlyk dat de Hertog van Montmouth aan de belangens des Prinfen van Oranje zoude arbeiden; en indien men den Prinfe van Oranje door omwegen kon te kennen geeven dat de Hertog van Montmouth zyne banden tot des Prinfen nadeel in England vaft zocht te maaken, zou hunne vriendfchap eene onherftelbaare breuk krygen.

DE Koning zag weinige dagen daar naa de waarheid van het gene ik hem gefchreeven had; want de Hertog van Montmouth was niet zoo draa in England gekomen of hy leverde een Verzoekfchrift by zyne Groot-Brittannifche Majefteit in om het Parlement te doen vergaderen; en het vervolg bewaarheedde desgelyks het oordeel dat ik over de gevoelens des Prinfen van Oranje en des Hertogs van Montmouth geveld had; die Prins ftond den Hertog van Montmouth by in zynen opftand *; en deeze vergeetende zyn woord dat hy den Prins van Oranje zoo dikwyl had gegeeven, deed zich voor Koning verklaaren zoo draa hy het met voordeel meende te kunnen doen; waar naa de Prins van Oranje niet toefde met de Engelfche troepen die in Staaten dienft waren in

* Hy heeft ten tyde dat de Hertog van Montmouth gewapender hand in England trok, gedaan gelyk ik toen voorzei.

in te ſcheepen, het welk het bederf des Hertogs van Montmouth verhaaſtte.

DE Prins van Oranje die alle die krakkeelen verwekte om 'er zyn voordeel mede te doen, en ook om zich noodzaakelyk te maaken, bood den Koning van England aan naar Londen te gaan om een verdrag tuſſchen hem en zyn Parlement te bemiddelen: maar de Koning van Groot-Britanje bedankte hem. Den 22 December 1679.

ONDERWYL quam de Poſtbode van den Heer Sidney te rug, en op zyne wederkomſt verſtond ik dat de Koning van England den Heer van Leeuwen by hem ontbooden en zich aan hem zeer gevoelig getoond had over het Verbond tuſſchen den Koning van Vrankryk en de Staaten-Generaal waar van men toen ſterk ſprak in Holland, dat hy hem gezegd had dat hy 't zeer qualyk zoude neemen indien men het ſloot, en dat men in zulken geval niet langer ſtaat kon maaken op zyne vriendſchap. Den 19 December 1679.

DE Prins was wel in zyn ſchik dat de Koning van England zoo ſterk geſproken had, en men berichtte my dat hy ronduit tegen Sidney gezegd had, dat dit zoo zynde, hy zich nergens aan kreunde, en dat het Verbond met Vrankryk achter zoude blyven. Den 26 December 1679.

Nu geef ik te oordeelen of de Republikeinen tot welke ik my keerde geen gelyk hadden, en of ik ook geen gelyk had dat ik geſtadig herhaelde dat men tegen de Staaten-Generaal ſterk moeſt ſpreeken, en Idem.

dat de vrees alleen hen kon beweegen tot het gene men van hun begeerde, dewyl de Prins van Oranje, die de Hollanders wel kende, den Koning van England ried zich zoo uit te drukken, ſchoon hy weinig in ſtaat was om de Staaten-Generaal te ſchaaden.

Idem. Ik werd met eenen bericht dat de Commiſſariſſen in wier handen men de voorſlag van 't Verbond geſteld had, of flaauwe lieden of den Prinſe van Oranje toegedaan waren, het welk my noodzaakte met de Gemagtigden van Vriesland en van Groningen te beraamen dat zy zich opentlyk zouden verklaaren voor het Verbond met Vrankryk; en ik ſchikte met eenen een' Poſtbode naar den Koning, weetende dat alles wat ik uit mynen eigen aan de Staaten-Generaal zou zeggen van geen uitwerkſel tegen de dreigementen des Konings van England kon zyn, en dat de Koning zelf ſterk moeſt doen ſpreeken. En vermits ik wiſt dat de Prins van Oranje te kennen deed geeven, dat men noch het eene noch het andere Verbond moeſt maaken om noch Vrankryk noch England te mishaagen; ſchreef ik aan het Hof dat het noodzakelyk was het verſchil aan te toonen dat 'er was tuſſchen een enkel Verbond van verdedinge daar niemant over klaagen kon, en een Traktaat van Ligue. Ik verklaarde my daar op dezelfde wyze over aan de voornaamſte Leden der Staaten; ik vertoonde hun dat het geen wonder

Den 22 December 1679.

der was dat de Koning tegen eene Ligue was die de Staaten-Generaal tegen zyne Majesteit wilden maaken, onder voorwendsel van eene Guarantie; maar dat ik niet zag om welke reden de Koning van England qualyk kon neemen dat de Staaten een Verbond met zyne Majesteit maakten, dat hem niet sterker verbond met hun dan zy verbonden waren met alle Vorsten van Europa, met welke zy geduurende den Oorlog of geduurende den Vrede vernieuwd hadden de verbonden in welke zy van te voren getreeden waren; dat zyne Majesteit zich derhalven niet had kunnen verbeelden dat de verklaring des Konings van England het minste uitwerksel gehad had op het gemoed van eenigen Gemagtigden der Staaten, of van eenen recht goeden Republikein; dat de Ligue door England voorgeslaagen heel klaar *offensif* was tegen zyne Majesteit; en dat het *défensive* Verbond 't welk hy aanbood te maaken, niet strekte om den Vrede te breeken met wie het ook ware, noch om de Staaten in eenig krakkeel in te wikkelen; maar alleen om den Vrede in gantsch Europa dies te vaster te maaken, het welk de eenigste toeleg zyner Majesteit was; dat het ook nooit eenig quaad uitwerksel tegen den Koning van England kon voortbrengen, indien hy zich gerust wilde houden, en de Staaten-Generaal niet zonder reden of oorzaak aanvallen, gelyk hy gedaan had in 1665, om dat in zulken geval de Koning

ver-

verplicht zoude zyn hen te verdedigen.

Den 4 January 1679.

IK maakte den Koning met eenen bekend dat ik door middel der welmeenenden eene zaak van het uiterste gewigt gedaan had, waar van ik alrede hebbe gesproken, welke was dat ik het sluiten van den Staat van Oorlog belet had; en dat wy zoo sterk by die van Amsterdam hadden gearbeid dat zy de afdanking van twintig-duizend mannen verzocht hadden, en de troepen van den Staat wilden brengen tot vyf-en-twintig-duizend mannen Voetvolk, twee-duizend paarden en duizend Dragonders.

ONDERTUSSCHEN speelde de Prins van Oranje alle soorten van rollen, naar den aart der genen met welke hy te doen had. Hy zocht de welmeenenden te versaagen die verstand met my hielden; aan de Regeerders der Steden gaf hy te verstaan, dat de Koning niet qualyk kon neemen dat men het sluiten des Verbonds tot op een' anderen tyd verschoove, en dit uitstel, dat van weinig zaaks voor den Koning was, zou het ongenoegen verminderen 't welk de Koning van England daar uit kon op vatten dat men een Verbond met zyne Allerchristelykste Majesteit maakte terwyl men geweigerd had eene verbintenis naa te komen in welke men met hem getreeden was.

Den 28 December 1679.

DE Prins van Oranje berustte zich zoo zeer niet in die vertoogen noch in de verzekering die hy had dat een deel der Commissarissen, aan wie men den voorslag van

het Verbond overgegeeven had, zynen wille blindeling zouden in volgen, dat hy het op hen wilde laaten aankomen zonder zelf tegenwoordig te zyn by het onderzoek dat 'er over gedaan zou worden. Hy woonde het dan by, schoon het bynaa nooit gebruikelyk is. De Gemagtigde der Edelen, onder wier lichaam de Prins van Oranje behoort, en de meeste Gemagtigden der Steden lieten niet naa te zeggen dat, dewyl men de Ligue met England geweigerd had men zich zoo niet moest verhaasten met het sluiten van het Verbond met Vrankryk, en dat het dienstig was hetzelve uit te stellen tot op een' anderen tyd.

SCHOON men niet alleen de Commissarissen maar de Raaden der Steden verbonden had door zwaare en plechtige eeden om alles wat 'er gedaan zoude worden geheim te houden, werd ik echter onderrecht van dit gevoelen der Commissarissen; maar vermits die lieden hun gevoelen maar gezegd hadden als byzondere menschen, stelde zulks den Prins van Oranje niet gerust; hy was steeds beducht dat zy zich anders verklaaren zouden als zy uit hunner Steden naam zouden spreeken. Alles was in der daad zoo wel besteld, dat de Prins van Oranje een geheelen dag in twyffel stond of hy het Verbond met Vrankryk niet in goeden ernst voor zoude slaan; en of hy zich geene verdienste zoude maaken van eene zaak die

Den 8 January 1679.

die hy niet langer kon beletten. Van Beuningen en de Raad-Penſionaris Fagel haalden hem over om te wachten tot dat de Brieven hunner Gezanten ingekomen zouden zyn om te zien op welke wyze de Koning zich verklaard had. Men wachtte dan hunnen Brief van den derden January 1680 af, die inhield dat de Koning ſterk tot hun had doen ſpreeken raakende het Verbond: maar by ongeluk gaf die Brief met eenen te kennen dat men hun verzekerd had dat, wat zy ook deeden, de Koning het Traktaat van Vrede ongekrenkt zoude onderhouden; en dat zyne Majeſteit zich ſlechts van de gantſche uitgeſtrektheid zyner magt zoude bedienen om den Koophandel der Franſchen te bevoordeelen tot nadeel van de onderdaanen van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Daar op ſchepten de Prins van Oranje en zyne Creatuuren weder moed, en de andere gaven den moed geheel op; dus was dē gedaante der zaaken geheel veranderd. De welmeenenden verklaarden my dat ik niets meer van myne Negotiatie te wachten had, en dat naa de Staaten geruſt geſteld te hebben die zich alleen door de vreeze lieten beweegen om den wille des Prinſen van Oranje te wederſtreeven, men geen ſtaat meer moeſt maaken dat'er één zoude weezen die het Verbond met Vrankryk zoude ſluiten. Weshalven klaagden zy dat men hen zoo verre had ingewikkeld om hen aan de gevoelig-

Brief des Konings van den 3 January 1680.

ligheid des Prinſen van Oranje over te geeven; dat alles wat zy begeerd hadden, en ik voor hun had verzocht, was dat men zich ten Hove zoo ſterk uitdrukte dat de Staaten-Generaal bang wierden; en dat zonder hun eenige byzondere dreigementen te doen die verbindende waren of den Koning bloot ſtelden, men hun oorzaak gave om alles te vreezen. Eenige van hun vertrokken, en de andere, uitgenomen den Heer Paets, gingen niet langer met dezelfde kracht te werke.

IK zocht te herſtellen het gene die Brief bedorven had; ik deed ſterker verklaringen aan de Regeerders der Steden van Holland, dan die de Brieven hunner Gezanten en de myne behelsden: maar vruchteloos; zy hielden zich aan de Brieven hunner Gezanten, die zy meer geloofden dan alles wat ik hun kon zeggen. Ik ontveinsde het ſlechte uitwerkſel, 't welk de verzekeringen van den Vrede te onderhouden voortgebracht hadden, niet voor den Koning; en om des te meer geloof te krygen, zond ik een afſchrift van den Brief dien Dykveld daar over geſchreeven had aan de Staaten-Generaal, en dien ik door een middel dat ik uitgevonden had magtig geworden was, op dat men op een' anderen trant en toon tot hunne Gezanten zoude doen ſpreeken. Ik herhaalde het gene ik alrede verſcheide maal had geſchreeven, te weeten dat de goede uitſlag deezer zaake afhing van de Steden een' genoeg-

Den 11 January 1680

Idem.

noegsaamen schrik van des Konings gevoeligheid aan te jaagen, om haar te dwingen om het Verbond te maaken in weêrwil des Prinsen van Oranje. Men erkende dat ik gelyk had, en men sprak sterk tegen de Gezanten: maar het was geen tyd meer; het hielp niet: want Dykveld schreef aan zyne Meesters dat de Koning hun wel sterke verklaaringen had gedaan; maar dat men op mynen raad alleen van toon veranderd had, zonder van gevoelen veranderd te zyn; dat zy staat konden maaken dat de Koning hen met vrede zoude laaten; en dat het gene men hun eerst had verklaard des Konings rechte meening was, en dat het daar mede verschillende 't welk men hun nu gezegd had, alleen uit myn vertoog voortgekomen was.

Den 11 January 1680. DE Raad-Pensionaris Fagel quam my in dien tyd een bezoek geeven, en zei my dat hy last had van den Prinse van Oranje om my te verzekeren dat de Staaten-Generaal in geen nieuwe verbintenis met wien het zy zouden treeden, en nooit iet doen dat den Koning zoude kunnen benadeelen, of hinderlyk zyn aan het Traktaat van Vrede en aan de Vriendschap die zyne Majesteit hun had wedergegeeven; en dat men daar ontrent zulke Acte of Verklaring als de Koning begeerde zoude tekenen. Ik antwoordde dat ten opzichte van den Raad Pensionaris Fagel de bekrachting van den Vrede en de Acte die zy aanbooden dezelfde zaak was: even-

evenwel vaardigde ik eene Poſtbode af om verſlag te doen van het gene my voorgeſteld was.

VERMITS de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel bemerkten dat de Regeerders der Hollandſche Steden bedaard waren van de vreeze die zy voor des Konings gevoeligheid gehad hadden, en dat de wel-meenenden moedeloos geworden waren, namen zy hunnen rechten tyd waar om het Verbond met Vrankryk in overweeginge te brengen. Zy deeden het echter niet zonder groote voorzorgen; want de Prins van Oranje vreesde dat, naar dien ik veele Memoriën deed komen in den Raad der Steden, de Staaten eindelyk het Verbond met Vrankryk zouden maaken in weêrwil der dreigementen des Konings van England, en ondanks van Leeuwens Brieven en de kuiperyen des Raad-Penſionaris Fagel. Dat noodzaakte hem opentlyk te werk te gaan: hy deed de voornaamſte Gemagtigden van eenige Steden by hem komen, en hield ſterk by hun aan om in het Verbond met Vrankryk niet te ſtemmen. Ook zond hy door middel der Proteſtantſche Predikanten briefjes in de byzondere huizen, om het volk af te trekken van het Verbond met Vrankryk, als ſtrydig met hunnen Godsdienſt. — Den 22 January 1680.

EINDELYK het aan den Raad-Penſionaris Fagel ſtaande de zaaken voor te ſtellen die men in overweeginge zoude — Den 29 January 1680.

neemen, bragt hy alleen op het tapyt het verſlag dat hy den Staaten gedaan had van het geſprek dat wy te ſamen gehad hadden over het Verbond met Vrankryk, en het gevoelen der Commiſſariſſen 't welk was den handel over die zaak tot op een' anderen tyd te verſchuiven. Hy ſprak noch van myne Memoriën, noch van de Verklaringen die de Koning aan de Gezanten der Staaten had laaten doen: zoo dat het hem niet moeyelyk viel een beſluit te doen neemen overeenkomſtig met het gevoelen der Commiſſariſſen, en die Acte aan te bieden, door welken men zich zoude verbinden om geen Traktaat te maaken ſtrydig met de Vriendſchap die door de Traktaaten van Nymegen herſteld was.

SCHOON de Provincie van Holland alle ſtukken raakende het Verbond met Vrankryk die men noodwendig zien moeſt, niet in overweeginge had genomen, en dat ten anderen het beſluit door de Gemagtigden genomen was zonder met hunne Overheden raad geleefd te hebben, zy ſlechts op zich genomen hebbende de goedkeuring te gaan haalen, was het niet te veranderen. Wel is waar dat de meeste Steden het doen van haare Gemagtigden afkeurden: maar geene ééne was'er die voor dorſt ſlaan dat men de zaak op nieuw in overweeginge moeſt brengen. Die van Amſterdam, onder anderen, klaagden ſterk dat de Prins van Oranje hun de eerſte Brieven des Heeren van Dyk-

Den 29 January 1680.

Dykveld zendende, hen verzekerd had dat zyne Majesteit hen met vrede zoude laaten, alschoon zy geen Verbond met hem maakten; dat zy echter, door mynen Memorie, die in alle Steden openbaar was, en daar men niet over geraadpleegd had, nu het tegendeel zagen: maar des niet tegenstaande kanteden zy zich niet tegen het genomen besluit, denkende dat zy geenen steun by eenige andere Stad zouden vinden.

DE Heeren van Amsterdam meenden eene groote poging gedaan te hebben met toen den voorslag te vernieuwen dien zy alrede gedaan hadden van de troepen te doen afdanken uitgenomen vyf-en-twintig-duizend Voetknechten, twee-duizend Paarden, en duizend Dragonders. Den : February 1680.

VERMITS ik de kuiperyen die de Prins van Oranje in England had en onderhield bleef gade slaan, vernam ik dat men hem had laaten weeten dat, schoon alles stil in dat Koningryk scheen, men 'er eerlang een' grooten opstand zoude zien in alle Provinciën; dat men hun geschreeven had om hen te noopen tot het inleveren van nieuwe Verzoekschriften aan den Koning, om van hem te verzoeken dat hy zyn Parlement vergaderde; dat hy het bezwaarlyk af zoude kunnen weezen; en men verzocht den Prinse van Oranje het uitwerksel daar van af te wachten. De Hertog van Montmouth liet hem ook weeten, dat hy zich in korten tyd in de Den 4 January 1680. Den 11 January 1680.

 gunst

gunst des Konings van England hersteld zoude zien.

Den 29 January 1680. IK zocht myn voordeel te doen met de berichten die ik uit England ontfing, niet alleen om alle verdienste weg te neemen welke de Prins van Oranje zich zocht te maaken by den Koning van Groot-Brittanje over de weigering der Staaten-Generaal aangaande het sluiten van een Verbond met Vrankryk; maar ook om hem daar in verdacht te maaken by zyne Groot-Brittannische Majesteit, hem ontdekkende dat het om zynent wille niet was dat de Prins van Oranje zich zoo yverig tegen dat Verbond gekant had, maar om zyn eigen belang; in zyn gantsch gedrag geen ander oogmerk gehad hebbende dan hem in de noodzaakelykheid te brengen van zyn Parlement te vergaderen, om redenen hier boven gemeld.

Den 29 January 1680. IK liet met eenen weeten dat ik sedert twee dagen had ontdekt, dat de Prins van Oranje in nieuwe verbintenissen getreeden was met den Hertog van Montmouth en met de andere Parlementsgezinden; dat Rocourt, die den Hertog van Montmouth aankleefde, zich weder vereenigd had met den Heer Sidney; dat de Prins van Oranje door middel van Frymans zyne heimelyke kuiperyen hervatte; dat de Heer Sidney, Engelsche Envoyé in Holland, een vyand des Hertogs van Jork zynde, de Prins van Oranje zich van hem bediende om zyne aanslagen te bestieren, en om den Ko-

Koning van England verder te brengen dan hy gaan wilde.

IK had gezonden naar de Provincien van Vriesland en van Stad en Landen, de twee eenigfte die niet volftrekt van den Prins van Oranje afhingen; en daar en boven had ik den eerften Gemagtigden van Groningen bewoogen om zelf naar zyne Provincie te gaan om haar tot het Verbond met Vrankryk over te haalen. Deeze Gemagtigde ging naar Groningen, en quam te rug met het befluit zyner Provincie om het Verbond met Vrankryk te verzoeken. De Provincie van Vriesland verklaarde zich desgelyks voor het Verbond met Vrankryk, en zond 'er my de tyding van. Ik maakte dat die beide Provinciën beflooten de Heeren van Amfterdam te onderfteunen in het verzoek 't welk zy gedaan hadden van twintig-duizend mannen af te danken.

Den 15 February 1680.

Den 29 January 1680.

MAAR vermits de Prins van Oranje een groot voordeel in de behandelinge der zaaken had, noch meer door het beleid des Raad-Penfionaris Fagel dan door zyn eigen aanzien; en vreezende dat de Heeren van Amfterdam die afdanking in de Staaten van Holland zouden doen befluiten, belette hy het opmaaken van den Staat van Oorlog, fchoon dezelve voor het einde des voorgaanden jaars al opgemaakt had moeten zyn, en men toen alrede den 20 February had. Het gene hy daar by won, was dat het jaar voortfchietende zon-

Den 20 February 1680.

der dat men van den Staat van Oorlog ſprak, de troepen op denzelfden voet bleeven als zy geweeſt waren; en de Staaten-Generaal vonden zich genoodzaakt dezelve te betaalen.

DIE Prins meeſter zynde in de Provinciën van Gelderland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel, noodzaakte haar beſluiten te neemen overeenkomſtig met dat de Provincie van Holland genomen had, te weeten van zich van het Verbond met Vrankryk te verſchoonen, en hy zocht de Staaten-Generaal over te haalen tot een beſluit overeenkomſtig met het *advys* der vyf Provinciën: maar de Gemagtigden van Vriesland en Groningen ſtelden 'er zich krachtig tegen, verklaarende dat men zulk een beſluit niet kon neemen ten zy met eenparige toeſtemminge der zeven Provinciën; en dat die van Vriesland en van Groningen van *advys* waren dat de Staaten-Generaal een Verbond met Vrankryk moesten maaken. Onnodig is het hier te melden het gene de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel aan hunnen kant deeden, en ik aan den mynen; zy om de Staaten tot het neemen van dat beſluit over te haalen, 't welk zy den Koning geruſt toegezonden zouden hebben, en ik om 'er een ſchot voor te ſchieten: het zal genoeg zyn te zeggen, dat zy het naa eene geheele maand met liſten en kuiperyen niet konden uitwerken.

VER-

VERMITS ik zag dat de Provinciën van Vriesland en van Groningen hun gevoelen rondborstig dorsten uiten en den Prins tegengaan, vierde ik haar zoo veel my mogelyk was, en zond een' Edelman naar die twee Provinciën om haar by hare goede gevoelens te houden, en om nieuwe banden van Vriendschap met haar te leggen. Den 9 Mey 1680.

ONDERWYL was men in de andere Provinciën misnoegd dat de Gemagtigden het Verbond met Vrankryk niet gemaakt hadden, en men was 'er zoo beducht voor des Konings wapenen, dat men 'er verscheide vertoogen opstelde om die onder het volk te verspreiden. Men zond 'er een aan my, van wegen eenige der aanzienlykste mannen van Utrecht, en men liet my meteenen weeten dat men 'er schimp-schriften aan de deuren van het Stadhuis had aangeplakt, waar in men de genen die het besluit getekend hadden door het welk de Provincie van Utrecht zich voegde naa die van Holland, Verraders en Verkopers der Vryheid noemde. De menschen die my dat vertoog gezonden hadden, lieten my ook weeten dat men van Arnhem, Nymegen en Overyssel hun was komen betuigen dat men daar ten hoogsten misnoegd was over het niet sluiten des Verbonds. Den 29 February 1680.

DE Prins van Oranje werd in England noch beter gediend dan in Holland; de Heer Godolfin was volkomen in zyne belangen, gelyk ik in dien tyd berichtte. Den 29 February 1680.

Twee maanden daar na schreef ik dat de Heeren Heyde, Godolfin en Sunderland gcheel op zyne zyde waren; dat zy hem alle dingen bekend maakten, en zyne bevelen ontvingen over het gene hun te doen stond. De Hertog van Jork zelf bevorderde zyne aanslagen, nu en dan dingen doende die hem door den Prins van Oranje ingegeeven scheenen; door in de oogmerken van deezen Prins te treeden, meende hy zich zeer Staatkundig te toonen, als of alles wat de Prins van Oranje smeedde niet enkel tot zyn bederf strekte. Hy beloofde, hem in zyne voorneemens behulpsaam te zyn by den Koning van England, om nieuwe Verbonden tegen Vrankryk te maaken; hy hield 'er sterk op aan by den Koning zynen Broeder, en zyne Groot-Brittannische Majesteit zond ten dien einde naar den Keurvorst van Brandenburg eenen Staatsdienaar die zynen last mededeelde aan den Prins van Oranje die hem goedkeurde. Het is zeldsaam dat die last inhield, den Keurvorst eene Protestantsche Ligue voor te slaan, om de uitroejing van dien Godsdienst te beletten, welke Vrankryk scheen voorgenomen te hebben.

Den 21 Maart 1680.

Den 28 Maart 1680

2°. OM de Guarantie van de Nymeegsche Traktaaten van Vrede voor te slaan, enz.

25 April 1680.

DIE Envoyé quam zeer wel te pas voor den Prinse van Oranje, want ik was onderricht dat de tegenzin dien de Holland-

landfche Steden voor een Ligue van Guarantie met England getoond hadden hem genoodzaakt had de beveelen te fchorten die hy den Heere van Amerongen had gegeeven om den Keurvorft van Brandenburg een Verbond voor te flaan; de Prins van Oranje niet hoopende de Staaten-Generaal zoo ligt in nieuwe Traktaaten in te wikkelen; zoo dat hy een' anderen weg genomen had om tot hetzelfde oogmerk te komen, 't welk was dat de Koning van England, om de Vorften des Duitfchen Ryks eene Ligue van Guarantie maakten, meenende dat, als zy gemaakt was, de Staaten-Generaal genoodzaakt zouden zyn 'er in te treeden, of, indien zy'er niet in traden, het genoeg zoude zyn dat zy gemaakt was hen te verplichten om gene daar mede ftrydende maatregels te neemen; waar in de Hertog van Jork hem braaf hielp; want de Koning van England zond ook naar het Hof van Lunenburg om 'er een Verbond voor te flaan, en de Prins van 2 Mey
Oranje befteedde eenige maanden lang alle 1680.
zyne vlyt om de *Negotiatiën* van England aan de Hoven van Brandenburg en Lunenburg te doen gelukken.

DE Prins van Oranje meende den Heer Paets toen naar Spanje te zenden, als Gezant of Ambaffadeur van den Staat, om een zoo gaauw man niet meer tegen te hebben. Paets nam raad met my, en wy ftemden dat hy dat Gezantfchap zoude affiaan. Hy had het hart van voor eene der

voornaamſte redenen zyner weigeringe by te brengen, dat in de gedachte daar hy in was dat 'er geen heil voor den Staat was zonder het Verbond met Vrankryk, hy onbequaam was om Ambaſſadeur in Spanje te wezen: en hy was ſtout genoeg om den Prinſe van Oranje de redenen te gaan zeggen die hem overtuigden dat het Verbond met Vrankryk den Staaten-Generaal volſtrekt noodzakelyk was. Hy verzocht hem verlof om daar over in onderhandelinge te treeden in zyne tegenwoordigheid met den Raad-Penſionaris Fagel en van Beuningen; en bood aan, indien hy ze niet buiten ſtaat ſtelde van hem te kunnen antwoorden, het Verbond met England te teekenen. De Prins van Oranje dorſt die twee Mannen, ſchoon zeer bequaam, niet waagen tegen den Heer Paets.

18 April 1680. IK was toen zoo gelukkig dat ik twee Heeren, gemagtigd tot de Geheime Zaaken, bewoog om my het geheimſte dat in het Kabinet des Prinſen van Oranje verhandeld wierd te openbaren.

25 April 1680. MEN was tot den 25 April gekomen, zonder de Regeerders der Steden van Holland te hebben kunnen doen overeenkomen aangaande een noodzakelyk *Fonds* voor den Staat van Oorlog. De zwarigheden die zy daar ſedert zes maanden tegen inbragten gaven klaar te kennen dat zy de voorneemens des Prinſen van Oranje dwarsboomden zoo veel in hun vermogen was.

DIE

DIE Prins niets anders zoekende dan de Staaten-Generaal van des Konings belangen af te trekken, deed door middel van zyne Creatuuren alles wat hy vermogt om den Staaten een' quaden indruk te geven van alles wat de Koning deed. De Heer van Odyk in zyne week zynde om voor te zitten in de Staaten-Generaal, gaf hun een Plakkaat over by het welk de Koning niet langer begeerde dat 'er Vroedvrouwen van den vermeinden Hervormden Godsdienst in Vrankryk zouden wezen. Zie daar, Heeren, zei de Heer van Odyk tot hun, hoe de Koning van Vrankryk die van onzen Godsdienst handelt: hy wil dien verdelgen; en terwyl de Koning van England zich in gevaar stelt om dien te handhaven, zyn hier noch menschen die gaerne zien zouden dat wy ons met Vrankryk verbonden.

DE Godsdienst was derhalven een der eerste middelen daar de Prins van Oranje zich van bediende.

DE eischen die des Konings Gemagtigden te Kortryk deeden verschafteden hem een tweede.

DE Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel lieten niet naa daar een' grooten ophef van te maaken; en de Staaten-Generaal quamen de ongerustheid betuigen daar zy in waaren over de verklaring die des Konings Gemagtigden te Kortryk gedaan hadden; te weeten dat, indien de Koning van Spanje op den 15 July

17 May 1680.

July den titel van Hertog van Bourgonje niet afgelegd had, hy hem den Oorlog zoude verklaaren.

23 May 1680. DE Staaten zonden in dien tyd den Heer van Citters naar England; ik vond middel om zyne Instructiën te krygen welke ik aan den Koning zond; ik kreeg ook de Instructiën van den Heer van Leeuwen die in England was, en van den Heer Heemskerk dien men naar Spanje zond; men beloofde my ook die van den Heer van Staremberg die als Gezant naar Vrankryk stond te gaan.

Idem. IK herhaalde het bericht dat ik alreede gegeeven had van het Verbond met Spanje dat in de molen was, maar daar en tegen liet ik weeten dat de Vorsten van Lunenburg geen Verbond met England begeerden aan te gaan zoo lang de Staaten-Generaal, die voor een linie van gemeenschap moesten strekken; 'er niet in getreeden zouden zyn; dat de Keurvorst van
30 May 1680. Brandenburg desgelyks den voorslag des Konings van England niet aannam; zyne Groot-Brittannische Majesteit zoo oneens zynde met zyne Onderdaanen dat hy buiten staat was om het Verbond dat hy gemaakt zoude hebben te handhaaven.

DE Prins van Oranje eindelyk ziende dat hy geen' *Fonds* voor den Staat van Oorlog kon vinden, indien hy niet stemde in de manier van belasting die de Heeren van Amsterdam begeerden, gaf 'er zyne toestemming toe, en daar en tegen be-

bewilligden de Heeren van Amſterdam in den Staat van Oorlog zonder eenige afdankinge: dus kreeg die zaak, die in December al afgedaan had moeten zyn, naauwelyks zyn beſlag in de maand van Junius.

VERMITS ik wiſt dat men niet genoeg letten kon op de aanſlagen des Prinſen van Oranje, en vooral op die hy tegen den Hertog van Jork maakte, welke niet dan moeijelyke gevolgen konden hebben; ſchreef ik den Koning voor de tiende maal, dat de Prins van Oranje ſtaat maakte dat hy onfeilbaar oneenig zoude worden met den Hertog van Jork om de Kroon van England; en dewyl hy meende dat, wat hy ook deede om des Konings gunſt te verwerven, zyne Majeſteit altoos voor den Hertog van Jork zoude zyn die Katholyk was; zulks hem alle verbintenis met zyne Majeſteit zoude doen myden.

11 Juny 1680.

Idem

VERMITS ik wiſt dat de Hertog van Jork leelyk bedroogen werd; ſchreef ik den 29 Auguſtus 1680. aan den Koning het gene ik de eere gehad had van hem al eenigen tyd geleeden te laaten weeten, Namelyk dat de Staatsdienaars des Konings van England den Hertog van Jork niet toegedaan waren gelyk deeze Prins meende; en dat zy in tegendeel geheel en al aan den Prins van Oranje overgegeeven waren; dat Mylord Sunderland voor een gedeelte de begeerte volgde van zyne vrouw; en dat zyne

29 Auguſtus 1680.

vrouw

vrouw zich door den Heer Sidney liet regeeren, en dat Sidney deed al wat de Prins van Oranje hem ingaf: (dat dit in alle zyne omstandigheden waar was heeft al de waereld moeten bekennen toen de aanslagen des Prinsen van Oranje ruchtbaar geworden waren.) Dat Mylord Heyde meer belang nam in zyne nicht de Prinsesse van Oranje, dan in het gene den Hertog van Jork betrefte; en wat Mylord Godolfin belangt dat hy den Prinse van Oranje steeds toegedaan geweest was; dat derhalven die Staatsdienaars dus zyne oogmerken alleen volgden en niets deeden dan het gene hy hun ingaf.

20 Juny 1680. IK kreeg bericht den 20 Juny, dat Borgomainero, die uit England quam en naar Weenen ging, in den Haag aangekomen was. Ik zocht te weeten wat hy'er quam doen, en ontdekte dat hy het Traktaat van Ligue, dat als besloten was tusschen de Koningen van Spanje en England, aan de 25 Juny 1680. Staaten had medegedeeld; het werd in der daad den 21 Juny te Londen geslooten; en ik vond middel om'er een afschrift van te krygen op den zelfden dag dat men het Des Konings Brief van den 4 July 1680. in den Haag kreeg. Ik zond het den 27 aan zyne Majesteit.

ALLE die Liguen welke men tegen des Konings belangen maakte, bewogen 22 Augustus 1680. my des te sterker om te trachten een party in de Republyk te maken om 'er de uitvoering en sluiting van te beletten; en in die gedagte, oordeelde ik niets nutter voor

zyne

zyne Majesteits dienst, dan de Provinciën vriesland en van Groningen met de Stad van Amsterdam te vereenigen; deze beide Provinciën niet afhangende van den Prins van Oranje, en die Stad de vermogendste van den geheelen Staat zynde, kunnen, als zy te samen spannen, het ligt uithouden tegen den Prins van Oranje. Ik zocht 'er den Prins van Nassau, Stadhouder van Vriesland en Groningen, by te voegen. Ik gebruikte een' Predikant om aan die zaak te arbeiden. Van Beuningen deed in tegendeel zyn uiterste best om de Stad van Amsterdam met den Prinse van Oranje te vereenigen, en om de vriendschap tusschen hem en den Prins van Nassau te herstellen. 22 Augustus 1680.

DE Prins van Oranje, die zich niet liet afschrikken door de zwarigheden die hy aan de Hoven van Brandenburg en Lunenburg ontmoette, nam voor, zelf derwaarts te gaan. Hy gaf den Staaten-Generaal kennis van zyne reize naar Zell; en het voorwendsel dat hy 'er van bybragt, was dat die Hertog hem geduurende den Oorlog en sedert den Vrede ter jagt verzocht had ontrent Zell. Hy zei niet dat hy naar Maagdenburg ging, schoon hy met den Keurvorst van Brandenburg opgestemd had daar by hem te komen. Op den dag van zyn vertrek deed hy in de Staaten van Holland besluiten, dat men den Heer van Leeuwen naar England zouden zenden. Ten dien einde gaf hy hem 12 September 1680. 27 September 1680.

te

te kennen dat de Koning van Groot-Brittanje besłooten had zyn Parlement te vergaderen, en dat alles zoo wel geschapen en geschikt scheen tot eene volmaakte hereeniginge, dat hy niet twyffelde of zy zou plaats hebben; dat hy echter meende dat de Heer van Leeuwen die verzoening zoude kunnen bevorderen door het aanzien waar in hy by den Koning van Groot-Britanje was, en door de vrienden en kennissen die hy in het Parlement gemaakt had.

3 October 1680.

DEWYL de Predikant niet zoo te werke ging als ik wel gewenscht had, om eene verbintenis te maaken tusschen de Heeren van Amsterdam en de Provinciën van Vriesland en Groningen; keerde ik my tot een Republikein van Utrecht, en verzocht hem daar van te spreeken aan een' Arminiaanschen Predikant, een man van veel verstand, en die in groot aanzien was by de Heeren van Amsterdam. Ik verzocht drie dingen van dien Republikein: het eene was, dien Predikant te beweegen om door zyne tusschenkomste twee of drie van de voornaamste van Amsterdam die van de Regeeringe van 1672 waren te verzoenen met den Heere Valkenier, die in dat zelfde jaar Burgemeester was geworden; maar die anderfints een man van verdienste en een goed Republikein was, en de Stad van Amsterdam eenigermaate regeerde.

HET

HET tweede was, dien Predikant te beweegen om eene naauwe gemeenschap en verbintenis te bewerken tusschen den Heer Valkenier en de Provinciën van Vriesland en Groningen.

EN het derde, of hy den Heer Valkenier de berichten wel zoude willen mededeelen die ik hem zoude doen geeven, zonder hem te ontdekken van welken kant hy ze gekreegen had. En om dien Predikant te doen zien dat men wel onderrecht was, en dat hy eenig nut uit dien handel zoude kunnen trekken, vertrouwde men hem het gene men van de oogmerken des Prinsen van Oranje aangaande de Duitsche Vorsten ontdekt had, en vooral van de verbintenissen welke die Prins en de Raad-Pensionaris Fagel met den Koning van England hadden aangegaan.

DE Arminiaansche Predikant nam den voorslag van mynen vriend aan, en stemde ten dien einde in eene regelrechte briefwisseling en handel met my. Weshalven zond ik eenige dagen daar naa een' man daar ik op vertrouwen kon derwaarts, wien hy bericht gaf van de middelen die hy gebruiken zou en van die ik in het werk moest stellen om de twee factiën te Amsterdam weder te vereenigen, en haare belangen vervolgens binden aan die der Staaten van Vriesland; dit laatste eenigermaate van het eerste afhangende, en beide beleid moetende worden met alle mogegelyke voorzichtigheid en omzichtigheid;

3 October 1580.

17 October 1680.

dewyl het zeker was dat, zoo draa men bemerkte dat ik 'er de handen in had, alles afgebroken zoude zyn; want het was niet waarſchynlyk dat de Heeren van Amſterdam zich met elkanderen en met de Provinciën van Vriesland en Groningen zouden verbinden door de tuſſchenkomſt van een' Ambaſſadeur van Vrankryk. Belangende myne geheime Briefwiſſeling die ik met de Heeren van Amſterdam begeerde, deed hy my zeggen dat 'er twee van de voornaamſte waren die op zich namen de Advys-Brieven welke ik hun zoude toezenden te ontvangen en aan den Raad hunner Stad mede te deelen, zonder dat de genen die van het geheim niet waren weeten zouden dat die Brieven van my quamen. Ik was zeer wel in myn ſchik dat ik daar door een middel gevonden had om in den geheimen Raad te brengen alles wat zyne Majeſteit begeerde dat zy weeten zouden.

DIE Predikant vertrouwde my, in vergoedinge van de tydingen die ik hem had geſchreeven, eene tyding die van eenige aangelegenheid was; te weeten dat de Staaten-Generaal den Prinſe van Oranje niet hadden willen weigeren den Heer van Leeuwen naar England te zenden; te meer om dat hy geen' anderen laſt had dan om te maaken dat de Koning van England niet verder oneens wierde met zyn Parlement; en dat'er dus weinig inſtak in het gene hy van wegen de Staaten-

Ge-

Generaal doen zoude; maar dat Myn Heer van Leeuwen heimelyke instructiën van den Prinse van Oranje had, welke de rechte oorzaak zyner reize waren; te weeten om in schyn een goed verstand met den Hertog van Jork te onderhouden; maar om onder de hand de vrienden des Prinsen van Oranje te houden by hunne goede gevoelens; op dat, wanneer de gemoederen gaande zoude worden, en hy kans zoude zien om iets te kunnen doen, hy alle correspondentiën gebruikte om die van des Prinsen van Oranje's party te sterken, en dat hy opentlyk tegen den Hertog van Jork zoude arbeiden, om den Prins van Oranje vermoedelyken erfgenaam der Kroone te doen verklaaren, en 'er hem zelfs van die uure af aan toe te doen roepen indien men het daar toe kon brengen: want de Prins van Oranje hield zich overtuigt dat de Hertog van Montmouth voor hem arbeidde tegen den Hertog van Jork; en hy meende niet dat de Hertog van Montmouth, alschoon hy hem wilde bedriegen, hem veel spels kon maaken, als de Hertog van Jork eens van den Troon uitgesloten was, en dat de zaak tusschen hem en den Hertog van Montmouth alleen beslist moest worden.

HY vergenoegde zich niet met den Heer van Leeuwen naar England te zenden, hy deed ook derwaarts vertrekken den Heer Frymans, een gevaarlyk man,

een zeer groote ſchurk, en bequaam om allerlei ſnoode ſtukken te beſtaan.

DIT allės ſchreef ik aan den Koning; en ik liet 'er by weeten, dat dit zenden van Van Leeuwen, en die laſt welke hem was gegeeven ſtrekten ter uitvoeringe van een voorneemen 't welk de Prins van Oranje een jaar lang gevolgd had; en dat, zoo het mogelyk was dat de Hertog van Jork in England iemant kon vinden die hem genoeg toegedaan was om'er zich volkomen op te vertrouwen, en die echter niet bekend was voor op zyne zyde te zyn, het zeer waarſchynlyk was dat, indien zulk een man zich wilde houden als of hy zich onder den aanhang des Prinſen van Oranje begaf, de Hertog van Jork binnen weinig dagen gewaar zoude worden dat die Prins van Oranje arbeidde alleen om hem te bederven; en dat de Koning van England desgelyks bemerken zoude dat de Prins hem aangedrongen had om hem zyn Parlement te doen vergaderen alleen om zyn byzonder belang; en dat, terwyl hy meende dat de Prins van Oranje geen ander doel had dan hem met zyn Parlement te bevredigen, en hem de goedkeuring te bevorderen van het Traktaat met Spanje om het welk te maaken hy hem bewoogen had, die Prins zich van die zelfde Vergaderinge bediende alleen om den Hertog van Jork te bederven, en om 'er den perſoon zyner Groot-Brittaniſche

ſche Majeſteit zelven aan te waagen.

IK ſchreef daar weder over den 3 November, en liet weeten dat een perſoon die den Prins van Oranje allerſterkſt aankleefde aan eenen zyner vrienden gezegd had, dat het Parlement van England zich niet vergenoegde dat de Hertog van Jork naar Schotland geweeken was; d t verre van daar, men verzoeken zoude dat het hem niet geoorloofd zoude zyn zich naar Vrankryk te begeeven, noch naar de Spaanſche Nederlanden; noch naar de Vereenigde Provinciën, maar alleen naar Italiën of Duitſchland 3 November 1680.

DE Prins van Oranje die het geheele Huis van Lunenburg geheel afhangkelyk van hem wilde maaken, nam twee dingen voor die hem even voordeelig waren tot dat voorneemen: het eene was, de Prins van Osnabruck uit te huwelyken aan de Prinſes Anna, zuſter der Princeſſe van Oranje: het ander was, in geval dat huwelyk gelukte, dien Prins de *ſurvivance* zyner Ampten te bezorgen. Dus maakte hy ſtaat een' ſchoonbroeder aan het hoofd der Republyk van Holland te hebben die onfeilbaar in zyne belangen zou weezen, om de Kroon van England die voor hem zelven zou zyn; de Prins van Oranje toen alrede vaſtſtellende dat hy geene kinders zoude verwekken. De Raad-Penſionaris Fagel en van Beuningen waren in dit bewerp getreeden. 7 November 1680.

IN dien tyd ſtierf de Heer Valkenier; de Stad van Amſterdam en de Republyk verlooren veel aan hem, en ik in 't byzonder, om dat het de eenigſte man was die de wel-meenenden die niet van de factie van de Witt waren, kon vereenigen met die van deeze factie, welke men gemeenlyk noemde die van de regeeringe van 1672 om dat zy 'er in dat jaar uitgezet waren; en die voor de Stad van Amſterdam dorſt inſtaan om haar eene lyn te doen trekken met de Provinciën van Vriesland en Groningen. De Arminiaanſche Predikant liet, niet tegenſtaande dit ongeval, niet naa te arbeiden om de verdeelde gemoederen der Regeerders van Amſterdam overeen te brengen; een Republikein van Rotterdam beloofde my, hem de behulpſaame hand daar in te bieden, en werkte daar den 21 November 1680 met zoo veel vrucht aan, in eene reize die hy naar Amſterdam deed, dat hy de beide partyen vereenigde die de Stad van Amſterdam eenigermaate verdeelden.

21 November 1680. HET duurde niet lang of de Prins van Oranje werd het uitwerkſel van die hereeniginge gewaar; want de Heeren van Amſterdam eiſchten eenpariglyk eene afdankinge van troepen. Die Prins, en de Raad-Penſionaris Fagel zeiden in tegendeel, dat verre van eene afdanking voor te ſtellen, men op nieuwe wervingen bedacht moeſt weezen, dat het onweer opquam en gereed was om uit te barſten; en dat men

zich

zich in ſtaat moeſt ſtellen om zyne nabuuren te hulpe te komen. Die Republikein ging daar op de Heeren van Amſterdam ſpreeken, en vertoonde hun dat zy geen beter veiligheid konden vinden dan in des Konings vriendſchap, dat alle andere wegen verderflyk voor den Staat en gevaarlyk voor hunne vryheid zouden zyn, zoo klaar dat zy 'er volkomen van overtuigd werden.

VERMITS ik door een' Gemagtigden tot de geheime zaaken middel gevonden had om een afſchrift te krygen van de *Inſtructiën* die de Staaten-Generaal aan den Heer van Leeuwen gegeeven hadden, zag ik, dat men 'er in gezet had dat hy zich tot den Hertog van Jork zoude keeren; en ſchoon de Raad Penſionaris Fagel het maar welſtaanshalven had ingelaſcht, om de heimelyke aanſlagen des Prinſen van Oranje voor de Staaten-Generaal te verbergen, liet ik niet naa my 'er van te bedienen als of het ernſt geweeſt was. Ik deed het door dien Republikein mededeelen aan zyne vrienden van het Laager-Huis, welke hy deed begrypen dat men den ſpot met hun dreef; en dat 'er, niettegenſtaande het gene men hun dagelyks wys zocht te maaken, een heimelyk goed verſtand was tuſſchen de perſoonen des Koningklyken Huis van England. Het gene my bewoog om hun dien klommer op de mouw te doen ſpellen was dat ik al eenige tyd geleden uit eenen die het beleid (17 October 1680.)

had

had over de kuiperyen des Prinſen van Oranje in England ontdekt had, dat het gene dienPrins in zyne oogmerken kon te leur ſtellen, want dat men hem noch hield voor een' al te ſterken aanhanger der Hof-party; en dat hy nimmer de gunſt en genegenheid des volks zoude winnen voor dat men hem geheel en al van den Hertog van Jork geſcheiden zag. Zoo dat het gene ik deed ſchryven geen quaad uitwerkſel voorbragt. De Engelſchen lieten dien Republikein weeten, dat zy bemerkten dat men hun het ſpoor byſter zocht te maaken, door middel van hunne aandacht op buitenlandſche zaaken te brengen: maar dat ſchoon de Koning [van Vrankryk] de Nederlanden zelfs veroverde, zy 'er zich niet mede zouden bemoeyen, voor dat alles wat zy beſlooten hadden te doen voor den Godsdienſt, en voornamelyk tot herſtellinge van hunne oude Voorrechten, volkomen afgedaan was.

3 January 1681. aan Colbert.

IK kreeg met eenen bericht van den ſtaat der Negotiatie van Van Leeuwen in England; men liet my weeten dat hy 'er niets zoude opdoen, en dat hy'er niet gelieſd was; dat men hem hield voor een' man die de belangen des Konings van England geheel en al toegedaan was; dat de Engelſchen niet verſtonden dat men zich met hunne zaaken bemoeide: dat het Laager-Huis het Traktaat met Spanje niet zoude geſtadigen; dat Traktaat niet gemaakt zynde ten voordeele der Engelſche Natie,

7 en 14 November 1680.

Natie, maar alleen om haar de oogen te beguichelen en van haar te verkrygen het gene men begeerde; en voornamelyk om den Hertog van Jork te paarde te helpen (dit waren de eige woorden van den Brief.) Dat wat hun belangde, zy op de binnenlandſche zaaken bedacht wilden weezen; en dat'er twee waren die men voor alle dingen moeſten afdoen, die van hunnen Godsdienſt, en voornamelyk die van hunne Vryheid; dat zy daar met allen ernſt aan zouden gaan arbeiden, en dat het den Koning van England zoo gemakkelyk niet zoude vallen zyn Parlement te ſcheiden, als hy zich ingebeeld had.

IK had ook het genoegen van te verſtaan wat uitwerkſel het gene ik den Kolonel Sidney had laaten zeggen gehad had, te weeten de verdrietige gevolgen die het Verbond van England met de Staaten-Generaal noodwendig zoude hebben, de Prins van Oranje zoo magtig in Holland blyvende als hy was; want verſcheide Leden van het Laager-Huis ſchreeven aan twee perſoonen te Amſterdam, dat zy geen Verbond met de Staaten-Generaal begeerden aan te gaan, dat het alleen zoude dienen om den Prins van Oranje grooter te maaken, en om den Koning van England te berechtigen.

DIE vermaarde Republikein daar ik zoo veel van geſproken hebbe, en die aan den Kolonel Sidney geſchreeven had, maakte my noch deeze byzonderheden bekend die

hy van hem had; te weeten dat het Parlement van England zich niet met den Koning van Groot-Britanje zoude verzoenen, 't en zy;

1°. ZYNE Majesteit afstonde van het recht van het Parlement te prorogeren en af te danken op zyn eigen gezag alleen; om dat zy meenden dat dit een recht was 't welk men sedert eenigen tyd overweldigd had.

2°. ZYNE Majesteit aan het Parlement wedergave de magt om Generaals of Krygshoofden te water en te lande te verkiezen.

3°. EN aan het Parlement de vryheid liete van Commissarissen om de geldmiddelen te bestieren en om de troepen te betaalen, aan te stellen.

IK weet niet of de Prins van Oranje wel onderrecht was van alle die voorneemens van het Laager-Huis, welke strekten om het Koningklyk gezag van eenen Troon daar hy naar stond geheel en al te vernietigen: maar ik weet dat hy in dien tyd schreef aan den Koning van England, om hem te doen zien dat het volstrekt noodzakelyk was dat hy de zaaken tusschen hem en zyn Parlement byleide het koste wat het koste; dewyl zonder dat de zaaken in Holland zoo slecht stonden; dat 'er voor hem geen houden meer aan was, en dat hy de Regeerders der Steden niet langer kon dwingen om zyne gevoelens te volgen; en dat hy genoodzaakt

21 November 1680.

was

was hem te zeggen dat hy onmoogelyk naa zoude kunnen laaten andere maatregels te neemen, indien hy geene goede en volmaakte eenigheid tusschen hem en zyn Parlement herstelde.

WANT schoon de Prins van Oranje wel zag dat Mylord Sunderland en eenige andere hem te veel gevleid hadden met het voordeel dat zy hem zouden doen trekken van de uitsluitinge des Hertogs van Jork, liet hy niet na dat voorneemen te volgen, en hy waagde alles om het uit te voeren, en de zaaken tot het uiterste te doen voortzetten: want terwyl hy den Hertog van Monmouth in 't geheel niet vreesde, al wat men hem ook mogte zeggen, maakte hy staat dat, indien de Prinses van Oranje niet tot den Troon geroepen werd door de Acte van uitsluitinge des Hertogs van Jork, zy 'er ten minsten niet van uitgesllooten zoude worden; en dat het ergste dat hem kon overkomen, was dat hy bleeve by 't zelfde recht op England 't welk hy sedert zyn huwelyk gehad had, en dat onderwyl de Hertog van Jork hem niet meer in de weg zoude wezen; waarna hy een gunstiger tyd zoude afwachten om zyn voorgenomen werk te voltooijen. 12 December 1680.

DE Heer Sidney bleef die hoop des Prinsen van Oranje voeden zoo veel hy kon; en schoon hy een Staatsdienaar des Konings van England was, liet hy zich opentlyk verluiden dat de Engelschen nimmer een Katholyken Koning zouden dulden.

den. Hy zei overal dat de Koning van England door zyn Parlement genoodzaakt zoude worden den Hertog van Jork een jaargeld naar zyn welgevallen toe te leggen, en zyne uitsluitinge van de Kroon toe te staan; dat, zonder dat, de zaaken tot het uiterste voortgezet zouden worden.

12 December 1680. WESHALVEN wilde de Prins van Oranje eene laatste poging doen om den Hertog van Jork te bederven; ten dien einde deed hy door den Raad Pensionaris Fagel voorstellen den Koning van England uit naam der Republyk te verzoeken dat hy zyn Parlement niet prorogeerde, en hem desgelyks uit naame der Republyk te bidden in deszelfs gevoelens te treeden: maar die voorslag door de Gemagtigden van Vriesland en Groningen, die 'er niet in wilden stemmen, verworpen zynde, vertoonde de Raad-Pensionaris Fagel hun dat, dewyl zy niets dat zoo achtbaar ware doen wilden, zy ten minsten niet af konden zyn by wyze van te kennen-geevinge of *Insinuätië* aan den Engelschen Envoyé Sidney te betuigen dat de Staaten-Generaal een zeer groot belang neemende in zyne Groot-Brittannische Majesteit, en in de rust van zyn Koningryk, hem baden te overweegen (zonder echter hem raad te willen geeven, en noch minder hem eenig verzoek te willen doen) of de duuring der vergaderinge des Parlements daar toe niet iets zoude kunnen toebrengen. De Staaten-Generaal weiger-

gerden zulks niet, niet denkende dat 'er iets in ſtak 't welk zyne Brittanniſche Majeſteit zoude kunnen mishaagen. Weshalven werd 'er beſlooten dat men den Heer Sidney verzoeken zoude zich te vier uuren in de Treves-Kamer te laten vinden, waar in de Envoyés der vreemde Vorſten gewoon zyn zich te begeeven als zy mondgeſprek houden met de Gemagtigden der Staaten-Generaal: maar de Raad-Penſionaris Fagel, die wat anders in zyn ſchild voerde, liet den Gemagtigden weten dat de ſamenſpraak niet gehouden zoude worden; dat hy 'er hun des anderen daags de reden van zoude zeggen, welke was dat de Heer Sidney ziek en het beneeden de waardigheid der Staaten-Generaal zynde dat alle Gemagtigden *en Corps* aan het huis van eenen Envoyé zouden komen, hy met ſlechts twee Gemagtigden aan den Heer Sidney was gaan zeggen het gene de Staten-Generaal beſlooten hadden aan zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit te kennen te geeven. Fagel deed echter heel iets anders dan de Staaten-Generaal beſlooten hadden; want naa Sidney van hunnent wegen geſproken te hebben, gaf hy hem die vermaarde *Inſinuätië*, die zoo veel geruchts in England gemaakt heeft, in ſchrift.

DAT Geſchrift hield weezendlyk in, dat de Staaten-Generaal met het uiterſte ongenoegen verſtonden dat de eenigheid tuſſchen zyne Majeſteit en zyn Parlement,

niet

niet zodanig was als het tot welzyn van 't Christenryk te wenschen geweest ware; dat het aan hun niet stond te oordeelen over de oorzaak van zoo groot een ongeluk, en noch minder over de middelen die men zoude kunnen gebruiken om zoo groot een onheil te herstellen; dat zy, schoon met de uiterste smarte, echter met eene eerbiedige stilzwygendheid afgewacht zouden hebben dat de Hemel 'er in voorzien had, indien het gevaar daar zy zich in bevonden hun de lippen niet openbrak.

DAT zyne Majesteit wist wat zy gedaan hadden om hem niet te mishaagen; dat hy desgelyks niet onbewust was van het gene zy daar door op zich gelaaden hadden: dat hy hun, tot hunne gerustheid en zekerheid beloofd had dat hy zyn Parlement zoude vergaderen; dat zy zich op dat Koningklyk woord volkomen vertrouwd hadden; maar dat het misverstand, 't welk alle dagen grooter werd tusschen den Koning en zyn Parlement, hun alle hoop benam van 'er eenige hulpe van te verwachten, en hen des te mistroostiger maakte, om dat die oneenigheid voortquam uit eene zaak die geheel huisselyk, van zoo groot een gewigt en zoo teer was dat zy 'er zich niet mede dorsten bemoeijen.

VERVOLGENS maakte de Raad-Pensionaris 'er een grooten ophef in, van de toebereidsels ten Oorloge die hy onder-

stelde

ſtelde dat men in Vrankryk maakte ; en deed den Koning van England zien dat alleen de Staaten zynes Koningkryks magtig waren om den Koning [van Vrankryk] te beletten de Nederlanden te veroveren en de Staaten-Generaal aan zich te onderwerpen ; en naa den Koning van England vertoond , of liever verweeten te hebben , dat de oneenigheid tuſſchen hem en zyn Parlement oorzaak zoude zyn van alle ongelukken die gebeuren zouden ; zei hy hem ronduit dat de prorogatiën des Parlements alleen gediend hadden om de gemoederen te verbitteren, en dat in de eerſte zitting het opvolgende Parlement den weg van het vorige had ingeſlaagen met meer heftigheid dan het voorgaande.

EINDELYK quam hy op het ſtuk die het geheele onderwerp deezer *Inſinuätië* was : hy gaf te kennen dat de Staaten-Generaal niet konden gelooven, dat zy zoo ongelukkig waren, dat eene zaak zoo onzeker als eene aanſtaande Opvolging, daar de tyd groote veranderingen in kon brengen, en zelfs veranderingen zeer verſchillende met het gene men vaſtgeſteld had , hun ganſch bederf zoude kunnen veroorzaaken, en dat men het belang van Europa dat van alle Proteſtantſche Vorſten en byzonderlyk van de Staaten-Generaal wilde laaten vaaren om een zoo onzeker belang.

VERVOLGENS wilde hy den Koning van Groot-Brittanje ter loops doen

zien,

zien, dat, schoon hy nu de uitsluiting des Hertogs van Jork toestond, het niet zeker was dat het besluit des Parlements ooit uitvoering zoude erlangen; dat zyne Groot-Brittannische Majesteit te verstandig was om niet onderrecht te zyn dat de besluiten des Parlements, behelzende uitsluiting van de Opvolginge des Koningkryks, geen uitwerksel gehad hadden; die der Koninginnen Maria en Elizabeth waren te versch in geheugen om ze vergeten te hebben.

EN naa hem by wyze van dreigement vertoond te hebben, hoe zeer het te vreezen stond dat een Parlement bestaande uit wyze lieden, zeer bedreeven in de Wetten des Koningkryks, gewapend met aanmerkelyke voorbeelden, aangezet door de groote Steden en de gantsche Natie die hun toegevallen waren, in staat zou zyn om styf by hun stuk te blyven, en de oneenigheid daar door te onderhouden.

HY besloot, dat de Staaten-Generaal niet voorhadden aan de begeerte of aan den wille zyner Majesteit eenige paal of regel te stellen; en dat zy zich onderwierpen aan het gene hy gevoeglyker zoude oordeelen; maar dat zy hem baden, in geval zy zoo ongelukkig moesten zyn dat hy zyn Koningkryk, zyn' Koningklyken persoon, en de eenigheid zyner Volkeren wilde opofferen aan eene zoo onzekere zaak, die misschien nooit gebeuren zoude, in welk geval zy niet konden hoopen dat

hy

hy zich bemoeijen zoude met de beroerten [in de Nederlanden] als zy gebeurden, hy hun ten minfte de gunft wilde bewyzen van hun te waarfchouwen; op dat zy uit konden zien naar middelen om hunne Republyk, en het arme Volk, dat hunne zorge aanbevolen was, te redden.

DAT zy het goede voorneemen 't welk zyne Majefteit voor hun gehad had nooit vergeeten zouden; maar dat zy met het uiterfte ongenoegen en bloedige traanen zien zouden, dat zy, het welzyn zyner Majefteit zoo ter harte neemende, daar zonder fchuld voor zouden moeten lyden, en dat om een belang 't welk mogelyk nooit ftond te gebeuren, en 't welk, als men het zal zien gebeuren, het bederf en de vernieling, waar voor zy zich bloot gefteld zagen, ongetwyfelt met zich zal fleepen.

HET leezen alleen van die *Infinuätië*, gedaan aan een' Vorft die zich federt den Nymeegfchen Vrede eeniger maate aan den Prins van Oranje had overgegeeven, brengt alle aanmerkingen die men 'er over zoude kunnen maken met zich: weshalven zal ik my vergenoegen (gelyk ik byna altyd zal doen in het vervolg van deeze uittrekfels myner Brieven, aan welke ik eenig verband gegeven hebbe) met my aan het gene myne bediening raakt te bepaalen.

MEN kan zien dat, ſchoon die Acte gegeeven werd uit naame der Staaten-Generaal, zy 'er geen deel aan hadden, en dat de Prins van Oranje een nuttig gebruik van den dienſt des Raad-Penſionaris Fagel makende, hunnen naam tot zyne byzondere oogmerken misbruikte.

HET zal niet ondienſtig zyn hier te melden op welke wyze die *Inſinuatië* naar England gezonden werd, en het gebruik dat men 'er van maakte. Sidney zond dat geſchrift aan Mylord Sunderland, en deed 'er twintig afſchriften van maaken welke hy zond aan verſcheide perſoonen van het Laager-Huis. Mylord Sunderland, Dienaar en Geheimſchryver van Staat, deed 'er ook maken, en dezelve verſpreiden door lieden van zynen aanhang, voor dat hy 'er aan den Koning zynen Meeſter van repte: zoo dat de eerſte tyding die de Koning van England 'er van kreeg hem door het gemeene gerucht gebragt werd; en hy kreeg 'er kennis van door het quaade uitwerkſel 't welk die *Inſinuätië* tegen hem deed. Hy ontbood den Heer van Leeuwen die dit Geſchrift uit zyner Meeſteren naam geſtand deed, hen zocht te verſchoonen, en den Koning van England zelfs aanzette om te doen het gene zy van hem verzochten. Zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit vergenoegde zich in 't eerſt, met aan het Parlement te verklaaren dat hy voor den Proteſtantſchen Godsdienſt doen zoude alles wat in zyn vermogen

was buiten de afbreuk der wettige opvolginge: maar vermoedende dat die verklaring het beloop deezer zaake niet zoude ſluiten, en zyn Koningklyk gezag gevaar kon loopen dankte hy in 't vervolg zyn Parlement af in't begin van February 1681, en Mylord Sunderland verviel in zyne ongunſt. Hy nam ook voor, Sidney uit zyne bedieninge terſtond te rug te roepen: maar ontrent dit laatſte Artikel werd hy wat zachter, en riep hem niet te rug voor eenigen tyd daar naa.

IK weet niet of de Koning van England, ziende dat de Prins van Oranje, met wien hy met eene zoo groote eenſtemmigheid gearbeid had, en met het uiterſte vertrouwen zedert den Vrede van Nymegen, hem op den oever van zyn bederf gebragt had, zich niet genoodzaakt zag maatregels met den Koning [van Vrankryk] te neemen. Vermits dit eene zaak is die niet tot myne kennis is gekomen, kan ik in dit geval maar giſſen, en zeggen dat het my waarſchynlyk voorkomt.

IN weêrwil van het beſluit dat ik genomen hebbe van my te bepaalen aan de zaaken myne biediening raakende, kan ik niet nalaaten eene aanmerking te maaken over het gedrag dat de Hertog van Jork, Koning van England geworden, gehouden heeft ten opzichte van Mylord Sunderland: ik wil ſlechts vraagen, of het voorzichtig was zyn geheim, zynen Staat en Perſoon te vertrouwen, gelyk hy ge-

daan heeft, aan een' man die zoo lang aan zyne uitsluiting van de Kroon van England gearbeid had, die steeds dezelfde verstandhoudinge hield met Sidney, en met de andere bewerkers dier trouwloosheid; en of hy had moeten denken dat een man die zoo verre in vertrouwen by den Prinse van Oranje gekomen was, en zich aan hem had overgegeeven, niet altoos dezelfde voorneemens bleef behouden: my dunkt ten minsten dat zulks genoeg voor hem had behooren te zyn om de moeite te neemen van de berichten naaukeurig naa te gaan en te onderzoeken die men hem naderhand gegeeven heeft, dat die zelfde man hem verried en hem voor de tweedemaal aan den Prins van Oranje overleverde.

IK deed den Gemagtigden van Vriesland en Groningen en aan de Heeren van Amsterdam kennis geeven van die list des Raad-Pensionaris Fagel: zy waren 'er zeer over geërgerd, en die eerste 'er aan de Staaten-Generaal van gesproken hebbende, verweeten de Staaten het hem. De Heeren van Amsterdam in 't byzonder deeden het zelfde met noch meer yver: maar hy quam met ontkennen vry, schoon de Gezant bekend had dat hy het had gedaan op den last dien hy 'er toe gegeeven had: hy antwoorde slechts, dat hy niet wist wat Sidney geschreeven had, dat het aan dien Staatsdienaar stond zich daar over by den Koning zynen Meester te ver-

Den 7 January 1681.

verantwoorden; dat wat hem belangde, hy hem niets in geſchrift had kunnen geeven, dewyl 'er geen beſluit der Staaten-Generaal daar toe was; en dat hy niets had gezegd dan overeenkomſtig met het gene 'er was beſlooten.

IK verſtond dat de Hertog van Zell den Prinſe van Oranje had laten weeten dat hy den Biſſchop van Munſter geſchreeven had, om verlof te krygen van in de maand Maart op de Harte-jagt te gaan in zyn Land; het was om die jagt dat zy in de maand van April daar aan volgende op den Hummelin quamen. Het is waarſchynlyk dat de Prins van Oranje met de Vorſten van het Huis van Lunenburg maar verbinteniſſen maakte voor de algemeene zaaken; want het is niet gebleeken dat deeze byeenkomſt in dien tyd iets byzonders heeft voortgebragt. 28 November 1680.

HOE moeyelyk de Prins van Oranje in 't byzonder was over de afdanking des Parlements van England, en over de ongenade van Mylord Sunderland, die Dienaar en Geheimſchryver van Staat zynde, hem alle voorneemens des Konings van Groot-Brittanje bekend maakte; zag hy noch niet af van zyne bewerpen, en bleef vaſt gelooven dat de Koning van England eindelyk, het zy met of tegen dank, genoodzaakt zoude zyn den Hertog van Jork te laaten vaaren; en hy maakte ſtaat dat men hem in zulken geval niet van de Kroon zoude kunnen uitſluiten. 13 February 1681.

20 February 1681.

IK, die voordeel zocht te trekken uit alles wat intusschen voorviel, sprak met verscheide persoonen van den Staat, en onder anderen met een' Republikein die naar Amsterdam was gegaan om te verneemen in welken staat de Engelsche beroerten de zaaken in Holland gebragt hadden: het gene ik uit hem kon ontdekken quam op drie voornaame bedenkingen uit, waar van ik den Koning kennis gaf den 20 February 1681.

DE eerste was, dat de tegenwoordige tydsgesteltenis de gunstigste en misschien de eenigste was die zich in lang zoude opdoen om zyne Majesteits zaaken in Holland te bevorderen; dewyl'er niemant was die toen zyne gedachten niet liet gaan over het gevaar waar in de Staaten-Generaal zich bevonden, zoo om dat zy het Verbond met den Koning [van Vrankryk] niet gemaakt hadden, als om de billyke oorzaaken van misnoegen die zy hem gegeeven hadden door het gedrag 't welk de Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel hen hadden doen houden sedert dien tyd. Te meer, om dat elk zag dat het tegenwoordig tydsgewricht zyne Majesteit gelegenheid gaf om te onderneemen en zonder moeite uit te voeren alles wat hy tot zyn genoegen en tot zyne glorie begeerde.

DE tweede was, dat men zich sterk overtuigd moest houden, dat, welke veranderingen in de zaaken van Europa konden

den voorvallen, niets dan de vreeze ooit de gemoederen der Hollanderen kon beroeren, en in beweeginge brengen de genen die voor alle andere inzichten ongevoelig waren. En dewyl men voor ontwyffelbaar hield dat 'er een Traktaat tusschen Vrankryk en England was, en dat de meeste vaststelden dat de Koning zich door dat Traktaat verbonden had om binnen een jaar niets in de Nederlanden te onderneemen, meende hy dat dit vooroordeel alleen alle goede uitwerksels die een zoo gunstig tydsgewricht kon voortbrengen onfeilbaar zou beletten, 't en zy men middelen gebruikte om dat voordeel weg te neemen; dat daarom alle eerlyke lieden zouden oordeelen of zyne Majesteit andere maatregels genomen had of niet, uit het gebruik 't welk zy hem zouden zien maaken van eenen tyd die hem zoo gunstig was; en tot dien tyd toe zouden zy hun oordeel opschorten.

DE derde, die van het uiterste gewigt scheen voor zyn Majesteits dienst, was dat, als men het tot een Verbond tusschen den Koning en de Staaten-Generaal gebragt zoude hebben, het zoo gemaakt werd dat het de wel-meenenden in hun gedrag kon billyken en hen in aanzien houden; dat dit het grootste voordeel was dat zyne Majesteit van zyn Verbond met de Hollanders kon verwachten; en dat het sluiten van het Verbond in het tegenwoordig tydsgewricht hen volkomen kunnende

billyken en berechtigen, de Prins van Oranje zich genoodzaakt zou zien andere maatregels te neemen, en andere grondregels te volgen die voordeeliger voor den Staat zouden weezen en overeenkomstiger met de belangen van Vrankryk; maar dat men zulk een uitwerksel niet kon verwachten van het Verbond, indien het in vervolg van tyden gemaakt werd het zy door een' inkeer des Prinsen van Oranje die'er zich toe genoodzaakt zoude kunnen zien door den slechten staat der zaaken in England, het zy hy zelf quam te begrypen dat zyn gezag niet onbestaanbaar was met het Verbond met Vrankryk, noch dit Verbond met de oogmerken die hy altoos op England had gehad. Dat een Verbond op die wyze gemaakt onnut voor Vrankryk en voor de Republyk zoude zyn; om dat hy in dit geval steeds volstrekt meester der zaaken blyvende, geene beter gevoelens zoude aanneemen; en van de wel-meenende niet meer te vreezen hebbende, zou hy voortgaan met hen in kleinachtinge te brengen en uit de Regeeringe te bonzen; zoo dat in weêrwil van het Verbond met Vrankryk, hy de Staaten-Generaal in de belangen van England zouden brengen, by de eerste gelegenheid die zich daar toe opdeede.

HET besluit dat die Heeren, en byzonderlyk die Republikein uit die overdenkingen opmaakte, was dat het begrip 't welk alle menschen toen hadden van de

de billyke redenen van misnoegen die zy den Koning gegeeven hadden, gevoegd by het gunſtig tydgewricht 't welk zyne Majeſteit had van te *ageeren* zoo het noodig was, en dat hy zelf verſtaan hebbende van eenen der voornaamſte Regenten van Amſterdam, in de laatſte reize die hy derwaart gedaan had, dat die Stad de klagten die men met reden zoude doen over de uitdrukkingen Vrankryk raakende in de *Inſinuatië* aan den Heer Sidney overgegeeven vervat, zeer ſterk zoude onderſteunen, hy vaſt overtuigd was dat men zich van die gelegenheid moeſt bedienen om by de Staaten-Generaal eenen Memorie over te leveren, die ſterke klagten inhield over een gedrag zoo min overeenkomende met de betuigingen van genegenheid welke zyne Majeſteit in alle voorvallen aan de Staaten gegeeven had, en die met eenen te verſtaan gaf, dat by aldien de Staaten-Generaal voorgaven dat zy aan hunne Gemagtigden geenen laſt gegeeven hadden om diergelyke dingen te ſchryven of te zeggen, noch aan hunne Gezanten om dezelve geſtand te doen; het echter van groot aanbelang voor hun was zyne Majeſteit daar omtrent beter te onderrechten, op dat zy 'er hem geene voldoening over zouden behoeven te geeven. En vermits zyne Majeſteit, door de aanmerkingen die hy oorzaak had gehad van te maaken over het gedrag dat zy ten zynen opzichte ſedert voorleden jaar gehouden hadden,

den, groote reden had om aan de oprechtheid hunner voorneemens te twyffelen, zyne Majesteit wenschte daar eens volkomen van onderrecht te worden, en dat hy meende daar niet beter van te kunnen oordeelen dan door een kortbondig antwoord der Staaten, 't welk hem gegeeven zoude worden door het besluit van alle Provinciën over de *déliberatie* voorleden jaar aangevangen over het sluiten van zyn Verbond.

DIE Republikein meende daarom niet dat het nodig was dat de Koning zwaare dreigementen deede: maar hy oordeelde, dat vermits al het voordeel dat men uit de tegenwoordige tydsomstandigheden kon trekken afhing van de billyke vreeze die men in Holland behoorde te hebben voor zyn Majesteits gevoeligheid, het volstrekt nodig was de Staaten in die vreeze te houden, en het vooroordeel weg te neemen waar in zy waren dat zyne Majesteit zich aan den Koning van England verbonden had om niets in de Nederlanden te onderneemen; dat zoo de Koning ten dien einde niets dadelyks wilde onderneemen, het genoeg was dat men geene reden had van geloof te geeven aan de geruchten welke men zocht te verspreiden en geloofwaardig te maaken dat de toebereidsels die men in Vrankryk maakte geen ander oogmerk hadden dan een' Krygstocht of onderneeming in Italiën of in Duitsland; en dat eene beweeging van troepen, of campemen-

menten eenigſints ſterk in de Nederlanden genoeg zouden uitwerken.

IK voegde daar by, dat men verwachten moeſt, dat zoo lang de Prins van Oranje geene reden zoude hebben om de wel meenenden te vreezen, en binnen 's lands geene andere hinderpaalen zoude vinden om tot den top van zyn gezag te geraaken, dan ſlechts een klein getal goede Republikeinen zonder ſteun of ſcherm, het hem geene lange moeite zoude koſten de weinige die'er noch van overig waren den voet te ligten en uit de Regeering te zetten.

IK liet het niet by de *Negotiatie* des Arminiaanſchen Predikants om de Heeren van Amſterdam te vereenigen met de Provinciën van Vriesland en Groningen. Ik keerde my regelrecht tot twee of drie der voornaamſte van Vriesland, en ik maakte het zoo, dat die Provincie daar den eerſten uitſtap toe deed, en de Heeren van Amſterdam nodigde om de handen in een te ſlaan en hunne onderlinge belangen gezamentlyk te onderſteunen: maar vermits de Heer Valkenier dood was, vond men niemant die deezen voorſlag dorſt aanneemen. 6 Maart 1681.

DE Heer van Leeuwen quam in dien tyd uit England te rug. Idem.

MEN quam my berichten dat de Koning van Zweden, het zy uit jalouzy van des Konings grootheid, het zy om eenige andere reden, den Staaten-Generaal aanbood Idem.

bood een Verbond met hun te maaken.
16 Maart 1681. Dit liet ik aan het Hof weeten. Ik kreeg bevel om'er by den Zweedſchen Envoyé naa te verneemen; ik ſprak 'er hem over als van iets 't welk ik my geſiet niet te kunnen vermoeden. Hy antwoorde my dat ik gelyk had die zaak niet te kunnen gelooven en alles voor valſch en verdicht te houden; dat hy overtuigd was dat de Koning zyn Meeſter geene heel zekere verbintenis kon aangaan dan alleen met den Koning [van Vrankryk;] dat het hem, Zweedſche Envoyé, krachtig zoude ſpyten dat men hem bevelen gave die hy geheim voor my moeſt houden; maar dat hy my kon verzekeren dat 'er niets aan was, en dat hem in tegendeel bevolen was in eene volmaakte verſtandhouding met my te leeven; dat hy wel lyden mogt dat ik hem voor geen eerlyk man hield, zoo men in Zweden de minſte gedachten had om een Traktaat met de Staaten-Generaal te maaken, en zoo hy'er ooit met iemant van had geſproken.

16 Maart 1681. SCHOON deeze verklaring heel ſterk was, en voor heel oprecht gehouden moeſt worden, liet ik niet naa eenige dagen daar naa by eenen der eerſte perſoonen van den Staat te verneemen, of die Zweedſche Staatsdienaar weezendlyk den voorſlag van een Verbond gedaan had; en het geval wilde dat die Heer met wien ik ſprak een van de drie was aan welke hy den voorſlag had gedaan, die verworpen was.

IK

IK liet dien vermaarden Republikein weeten het gene de Koning bevolen had hem te zeggen; het gene hem in 't byzonder betrof ontving hy met veel eerbied, en was wel te vrede over het gene de wel-meenenden in 't algemeen raakte. Hy bleef echter aanhouden op het gene hy my alrede gezegd had: en toen ik hem toonde dat, verre van met nut de dingen te doen die hy gaerne had dat men deede, de Prins van Oranje daar in tegendeel voordeel uit zoude trekken; antwoordde hy dat men niets anders te verwachten had van de Staaten-Generaal zoo lang de vreeze die zy voor zyne Majesteit moesten hebben niet grooter was, en dat de Prins van Oranje hen op dezelfde wyze zoude blyven leiden tot de eerste gelegenheid die hy vinden kon om hen in de belangen van England te trekken. 13 Maart 1681.

IK wilde noch verder grondig over dezelfde zaak spreeken met eenige der verstandigste lieden van de Republyk en met die van de Regeeringe van 1672; zy beleeden my de zwakheid der tegenwoordige Regeeringe, vertoonden my het gezag 't welk de Prins van Oranje alle dagen overweldigde; de geringe hoop die zy hadden van het te kunnen verminderen zonder de hulpe van zyne Majesteit; het voordeel der tegenwoordige tydsomstandigheden, die misschien nooit weder zouden komen; de geringe waarschynlykheid die'er was dat, welke beweeging zyne Maje-

Majesteit ook maakte, het Parlement van England de zaaken met den Koning van Groot-Brittanje zoude byleggen, of dat de Staaten zich met die Kroon zouden verbinden; de waarschynlykheid in tegendeel die'er was dat eer'er één of ten hoogsten twee jaaren verliepen de Engelsche zaaken afgedaan zouden zyn; en dat, het zy dat de Koning van England meester bleeve het zy het Parlement, de Prins van Oranje zich met die Kroon zoude vereenigen en de Ligue maaken, daar hy noch niet toe had kunnen geraaken; dat alles wat hy den Koning van England had doen doen, geschied was door de hoop die hy hem gegeeven had, dat indien hy de zaaken met zyn Parlement bylei, het hem ligt zoude vallen de Staaten-Generaal in een Verbond met England te doen treeden, en dat de wel-meenenden die'er zich voorleden jaar opentlyk tegen verzet hadden, daar misschien het hart niet meer toe zouden hebben, of het nu vruchteloos trachten te beletten.

IK liet den Koning weeten, dat schoon dat alles my gezegd was door zeer verstandige lieden, ik geene haast gemaakt had met 'er zyne Majesteit van te onderrechten, dewyl het ten naastenby dezelfde dingen waren welke ik alrede de eer gehad had van hem te schryven van wege dien vermaarden Republikein; maar dat ik my eindelyk verplicht oordeelde het te doen, te meer om dat twee van de rykste

en

en aanzienlykſte Kooplieden van Holland, een van welke zeer lang in de Regeeringe, zyner Stad gezeeten had, 's daags te voren by my gekomen waren, en ſchier dezelfde taal tot my geſproken hadden, welke, ſchoon ſtrydig met zyner Majeſteits voorneemen, my van zoo groote aangelegenheid had geſcheenen, dat ik gemeend had niet af te kunnen van 'er zyne Majeſteit verſlag van te doen: dat zy my betuigd hadden, dat, byaldien zyne Majeſteit de Staaten-Generaal onſcheidbaar en voor altoos aan Vrankryk wilde verknochten, en zelfs zynen onderdaanen deel geeven aan den Koophandel der Staaten-Generaal, daar geen ander middel toe was, dan de tegenwoordige Regeering te veranderen; dat zoo lang de Prins van Oranje meeſter was, hy de Staaten in de belangen van England zoude brengen; en ſchoon hy dit niet vermogt, zou hy hen ten minſten beletten in die van zyne Majeſteit te treeden; en dat zoo draa de Koning zich in eenen oorlog gewikkeld zoude zien, de Prins van Oranje de Staaten-Generaal zoude dwingen zulk eene party te kiezen als hy goedvond. Dat, ſchoon de ſlechte ſtaat der zaaken van England den Prinſe van Oranje alle hoop mogt doen verliezen, hem niet erger kon overkomen, dan te blyven in den toeſtand daar hy in was, en te wachten dat een gunſtiger tydsomſtandigheid zyne hoop herſtelde in England, of dat een nieuwe

oorlog de Staaten-Generaal noodzaakte om party te kiezen, en hem aan het hoofd der heiren ſtelde. Zoo dat, wat zyne Majeſteit ook deede, en welken kryg hy op den hals mogte hebben, het byzonder belang des Prinſen van Oranje ſteeds zou weezen en blyven de Staaten-Generaal tegen hem aan te zetten; en de flaauwheid der Staaten was zoo groot dat men niet van hun moeſt verwachten dat zy zich krachtig in de breſſe zouden durven ſtellen in eenen tyd dat zy de uitwerkſels van zyner Majeſteits beſcherming zoo ligt niet zouden kunnen gevoelen, om de oorlogen daar hy zich in gewikkeld zoude vinden: dat het waar was dat alle eerlyke lieden die'er waren betuigden dat zy den wil der Prinſen van Oranje niet involgen zouden; maar dat men, om de ondervinding die men van hunne kleinmoedigheid had, daar niet heel vaſt op gaan kon. Dat 'er derhalven geen ander ſpoediger en zekerder middel voor zyne Majeſteit was, dan die Republyk andermaal te doen gevoelen wat hem mishaagd te hebben in had. Dat deeze onderneeming verre van moeyelyker te zyn dan in 1672, in tegendeel ligter was. Dat de Prins van Oranje wel geoeffender troepen had; maar dat daar en tegen het Volk en alle Kooplieden feller op hem gebeeten waren dan ze in 1672 tegen de Regeering van dien tyd waren, om dat men hun wys gemaakt hebbende dat de Regeering van 1672 hen verkoft

koft had aan Vrankryk, en dat zy onder eene nieuwe Regeering de helft niet zouden geeven van het gene zy aan den Staat betaalden, zy naderhand ondervonden hadden dat men hen had bedroogen, vermits men hun veel meer belastingen opgelegd had, zelfs naa den Vrede, dan zy ooit gedraagen hadden. Dat meer dan honderd-duizend Huisgezinnen die alle kosten van den Staat betaalden en niets te zeggen hadden, geen deel aan de Regeering hebbende, wenschten dat zy veranderd wierde; en dat, indien zyne Majesteit zich op den togt begaf, zy weigeren zouden te betaalen en de kosten te draagen. Dat die lieden het slechte bestier der geldmiddelen sedert den Vrede bemerkt hadden, dat de Prins van Oranje hen arm zocht te maaken om hen zoo veel te beter te kunnen regeeren; maar dat, indien zy een' HEER moesten hebben, zy liever een' grooten Koning hadden, die hen kon beschermen, dan een klein Prinsje, dat hen verdrukte. Dat, als zyne Majesteit maar te kennen wilde geeven dat hy niet anders voorhad dan hen in vryheid te herstellen; en dat hy hun dezelve in der daad liet genieten, hy hen wyders in zulken staat zoude brengen dat zy zich nooit van zyne belangen zouden kunnen scheiden: hy zou zich van hunne Zeemagten kunnen bedienen, en zynen onderdaanen deel geeven aan den Koophandel der Staaten-Generaal.

IK schreef 'er noch by, dat zy my te kennen gegeeven hadden dat zy dit niet zeiden uit hun zelven, als iets dat zy verzonnen hadden; maar dat zy het wisten door de verstandhouding die zy hadden in alle Steden van Holland, en dat zy 'er volkomen van onderrecht en verzekerd waren: Dat men hun tegenwerpen kon dat de wapens zyner Majesteit in 1672 zulken grooten opgang gehad hadden, en dat de Staaten-Generaal daarom diergelyke voorwaarde van Vrede als die zy my zeide niet voorgesteld hadden; maar dat de tyden toen van deeze tegenwoordige verscheelden daar in dat de Regeering die toen aangesteld werd voor den Prins van Oranje was, dat is te zeggen voor den oorlog en tegen Vrankryk. Dat Myn Heer de Groot, die een boezemvriend van een van hun was, hem zei toen hy zyne Majesteit ging spreeken dat hy over die *Negotiatie* beefde, en dat hy 'er niets van gewigt in zoude durven besluiten, hoe hy 'er ook toe gemagtigd ware; om dat hy niet wist of hy die zelfde magt zoude hebben een quartieruurs naa dat hy uit den Haag vertrokken zoude zyn; en of, terwyl hy met zyne Majesteit ergens over handelde, men in de Staaten-Generaal niet van gevoelen veranderd zoude weezen. Dat nu tegenwoordig het tegendeel plaats zoude hebben, dat zoo draa zyne Majesteit in 't land ingetogen zoude zyn, de geheele tegenwoordige Regeering van 't

Kussen

Kussen gestooten zoude worden, en dat de genen die 'er dan op zouden komen, geen' anderen steun hebbende dan de bescherming zyner Majesteit, niets anders zouden verzoeken dan den Vrede op zulke voorwaarden als hy goed zoude vinden hun toe te staan. Byaldien men die zaak wilde onderneemen, booden zy zodanige verstandhouding aan als men begeerde, om my stipt te waarschuwen van alles wat in de Republyk zoude omgaan, op dat men de nodige maatregels konde neemen; en dat men in de Steden naar het voorneemen van zyne Majesteit te werke zoude gaan.

DIE Heeren redeneerden daar zoo verre over dat zy zeiden, dat, indien zyne Majesteit dien oorlog niet wilde onderneemen, in die gedachte dat England zich vereenigen en zyn geschil byleggen zoude, zy dan niet langer moesten hoopen ooit van zyne Majesteit geholpen te worden, om dat die reden altoos blyven zoude; maar dat zy nu zoo sterk niet was dan zy in 't vervolg kon worden; om dat, welke pogingen England tegenwoordig deede, de Vrede met zyne Majesteit geslooten zoude weezen eer dat die kroon de wapens aangeschooten zoude hebben, en om dat alle hunne andere Bondgenooten misnoegd op hen waren; gelyk ook om dat de genen die des niet tegenstaande hun te hulpe zoude willen komen, niet in staat zouden weezen om het tydig genoeg

te doen. Dat alle hunne ſterke Plaatſen in groote wanorden en reddeloos waren, dat'er niet eene, uitgenomen Maastricht alleen, wel voorzien was. Dat de Staat geldeloos was; dat de genen die geld hadden alle Republykeinen waren, en hunne beurzen geſlooten zouden houden. Dat de ſpyt die zy opgevat zouden hebben tegen den aanhang des Prinſen van Oranje die hun zoo veele rampen op den hals gehaald had, hen alle tot opſtand zoude brengen. Dat die Prins het minſte vermoeden niet had dat men de Staaten zoude aantasten; en dat hy alleen op de veiligheid der Spaanſche Nederlanden bedacht was; maar dat zyne Majeſteit op verre naa zulke groote voordeelen niet doen zoude, indien de Spanjaarden hem noodzaakten den oorlog in de Spaanſche Nederlanden te brengen: dat de ſchrik dien dit laatſte in Holland zoude verſpreiden niet groot genoeg zynde om al de waereld tegen den Prins van Oranje te doen opſtaan, en de Regeering te doen veranderen, die Prins daar des te meer Meeſter door zoude worden, en de Staaten-Generaal beweegen om de Nederlanden te hulpe te komen; en dat hy in het beloop van dien kryg tyd zoude hebben om zich te bedenken, en niet zou nalaaten zich in het zelfde gezag te handhaaven, om dat die oorlog hem niet te laſt gelegd zoude worden, maar in het tegendeel hem tot eere zoude ſtrekken: maar dat de oorlog dien zyne Majeſteit

den Staaten-Generaal zoude aandoen, billyk, nut en gloriryk zoude weezen; dat men in geheel Europa ligt zoude bemerken dat het geene begeerte zoude zyn van Landen te veroveren, maar eene billyke gevoeligheid tegen eenige, en een voorneemen om de andere in hunne vryheid te herſtellen.

ZY zeiden zelfs dat de manier op welke de Provinciën van Gelderland, Utrecht en Overyſſel, maar vooral die van Utrecht, gehandeld waren geweeſt, zyne Majeſteit niet alleen berechtte, maar zelfs (zoo men 't zeggen mogt) verplichtte om ten haaren voordeele te *ageeren*, als het hem bliefde: want in de byzondere Capitulatiën die zyne Majeſteit met deeze laatſte Provincie had gemaakt, had hy haar beloofd haar te handhaaven in alle rechten die zy voor den oorlog had; en dat de Regeering en alle dingen in den zelfde ſtaat zouden blyven. Echter had de Raad-Penſionaris Fagel, als Commiſſaris van den Prinſe van Oranje, uit krachte van den laſt dien hy van de Staaten-Generaal verkreegen had, alle de Magiſtraats-Perſoonen onder verſcheide voorwendſels ontzet, als of de Staaten-Generaal de Oppermagt over de byzondere Provinciën hadden; en ſchoon die veranderingen maar verzocht waren voor een' tyd, bleef de Prins van Oranje by dien indragt volharden, deeze Provincie, en de beide andere, handelende ſchier als veroverde Landen.

 IK

IK liet den Koning ook weeten, dat, behalven alle byzondere redenen welke ik aan die twee mannen had bygebragt, en wier verhaal onnut zou zyn, ik hun in 't algemeen geantwoord had, dat ik van de goede meeninge zyner Majesteit voor de Republyk en voor de Wel-meenenden verzekerd was; maar dat ik in de bevelen waar mede hy my van tyd tot tyd vereerd had nooit iets anders had kunnen bemerken dan dat zeer verre was van hen door zulke wegen te willen helpen; en dat ik niet kon gelooven dat zyne Majesteit goed vonde dat ik hem verslag deede van zulk slach van voorslaagen; waar op zy my zeiden dat zy zich gehouden geoordeeld hadde, my dat licht te geeven; om dat zy geen ander hulpmiddel voor hunne quaal zagen: dat, zonder dat, de Prins van Oranje zich binnen korte jaaren meester van hunne Vryheid zoude maaken; en dat zy alsdan de goede voorneemens van Vrankryk niet meer behulpsaam zouden kunnen zyn, gelyk zy nu konden doen.

Den 13 Maart 1681.

NIET tegenstaande de slechte uitslag dien de *Insinuatie* gehad had, liet de Prins van Oranje niet naa den Hertog van Jork nieuwe moeyelykheden te berokken, en overlei met zyne Creatuuren den Koning van England te doen voorslaan dat men 't zoo schikte, dat, indien hy voor den Hertog van Jork quam te sterven, de Hertog van Jork slechts den tytel van Koning zoude hebben, en dat zyne beide Schoonzoonen,

de

de Prins van Oranje en de Hertog van Hanover tot Voogden des Koningkryks verklaard zouden worden. Mylord Schaftbury, die'er eenige lucht van kreeg, ſchreef dat die voorſlag zoo wel bedocht was als die der *Inſinuatie* en het zelfde lot zoude hebben.

IK werd van dat geheim onderrecht; men vertrouwde my een ander geheim daar men in 't vervolg voordeel uit had moeten trekken; 't welk was dat de Prins van Oranje Mylord Sunderland bewoog om zich te gelaaten als of hy zyne belangen liet vaaren, en by gevolg de meeſte gemeenſchap die hem mogelyk zoude zyn te onderhouden met Mevrouwe de Hertoginne van Portsmouth, om te trachten door dat middel weder in gunſt te geraaken by den Koning van England zynen Meeſter. Idem.

DE Koning zich in dien tyd in het bezit geſteld hebbende van het Graafſchap van Chiny, maakte zulks groote beweegingen in de Staaten-Generaal

VERMITS ik bezorgde dat ik net onderrecht werd, niet alleen van alles wat de Prins van Oranje tegen des Konings belangen deed, maar van alles wat hy zei, en van de redenen die hy den Staaten-Generaal bybragt om hen tegen Vrankryk aan te zetten, op dat zyne Majeſteit daar van verwittigd, 'er des te ligter in kon voorzien zoo hy het dienſtig vond. Ik verſtond dat alrede in dien tyd de Prins Den 17 July 1681.

van Oranje, in geval de Staaten-Generaal tot eene Vredebreuk met den Koning quamen, oogmerken had, die men hem tegenwoordig ziet uitvoeren; te weeten den uitvoer uit Vrankryk van Koren, Wynen, Zout, en van alle andere dingen te doen verbieden; hy ſtelde vaſt dat men zich daar door zeer verlegen zoude vinden in Vrankryk, en moeite hebben om een' oorlog van langen duur uit te houden.

IK ſchreef ook, dat twee van de Voornaamſte van den Staat my bericht hadden, dat een der dingen waar uit de Creatuuren des Prinſen van Oranje het grootſte voordeel trokken, was het ongelyk 't welk men onderſtelde in Vrankryk gedaan te zyn aan die van den vermeinden Hervormden Godsdienſt. Ik verzocht dat men my aantekeningen zoude zenden, om de waarheid der zaake te konnen aantoonen en de valsheid van het gene men bybragt te wederleggen; en deeze zaak ging zoo verre, dat ik den 24 July 1681 ſchreef dat ik ſedert den laatſten Poſtdag, verſtaan had dat het Plakkaat van den 17 Juny raakende die van den vermeinden Hervormden Godsdienſt, 't welk men in 't Nederduisch vertaald en gedrukt had, vry veel verandering veroorzaakt had, en vooral in het gemoed der Heeren van Vriesland; zoo verre dat de Heer van Haren, die ſteeds een vriend van Vrankryk was geweeſt, en zich opentlyk gekant had tegen den Prins van Oranje, in de

Den 24 July 1681.

de Vergaderinge der Staaten-Generaal had gezegd, dat dewyl men in Vrankryk voorneemens was hunnen Godsdienst geheel en al uit te roeyen, men niets meer te vieren had, en dat men bedacht moest weezen om maatregels daar tegen te neemen; dat hy vervolgens aan de Gemagtigden van Vriesland en Groningen te kennen had gegeeven, dat, schoon het met hun belang streed, zich aan England onderdaanig te maaken en zich te onderwerpen aan den Prins van Oranje, echter vermits men hunnen Godsdienst in Vrankryk wilde verdelgen, men zich eindelyk wel met England zoude moeten verbinden; en dat hy zich sterk maakte om de Provincie van Vriesland in dat gevoelen te brengen, indien het nodig mogt weezen. Ik werd van deeze redenen en de veranderinge des Heeren van Haren gewaarschuwd door twee Gemagtigden van Vriesland en Groningen. Dat bewoog my om tot zynent te gaan; ik bragt hem op het stuk van Godsdienst, en op het gene men in Vrankryk ten dien opzichte deed: maar wat ik ook mogt zeggen om hem te doen begrypen dat zyne Majesteit niets deed dat strydig was met het *Edict van Nantes*, en schoon ik hem op alle kanten wendde, ik kon niets uit hem krygen, dan dat de Koning magt had om in zyn Koningryk te doen wat hem behaagde.

DE welmeenenden, die byna alle Arminiaansch zyn, en die zich weinig kreunen aan den vermeinden Hervormden Godsdienst, berichteden my dat de Creatuuren des Prinsen van Oranje hoog opgaven van het gene de uit Vrankryk gevluchte Hugenootenalle dagen zeiden, en betuigden my, dat de Provinciën van Vriesland en Groningen, die altoos de party van Vrankryk tegen den Prins van Oranje ondersteund hadden, zoo aangedaan scheenen over dit stuk, dat zy den Raad-Pensionaris Fagel hoope gaven van in het Verbond met England te slaagen, indien de gelegenheid daar toe zich opdeed.

24 July 1681. DE dolle drift waar in men daar over was in alle Steden, en vooral te Amsterdam, was ongemeen, zoo verre dat men Klaagliederen gemaakt had, die men zong op de hoeken der straaten; en de heftigheid die daarover ontstond in de gemoederen van de eerste persoonen van den Staat ging in de eerste beweeginge zoo verre, dat toen ik den Staaten-Generaal wilde doen verstaan, dat de Koning een klein Kasteel van het Graafschap Chiny daar maar twintig mannen in lagen niet met geweld had willen inneemen; en dat hy den Heer de Monbrun slechts belast had den Prins van Parma aan te zeggen, dat indien hy aan de genen die het bevel hadden over de troepen die in het Graafschap Chiny en zyne afhangkelykheden lagen niet terstond beval daar uit te trekken, om 'er het

het vrye bezit van te laten aan des Konings Officieren, hy zyne troepen zoude doen trekken in het platte Land van Vlaanderen, alwaar zy zouden blyven teeren op de kosten van de Onderdanen des Katholyken Konings, zoo lang tot de Prins van Parma zyne Majesteit voldaan zoude hebben: De Heer van Haren voer daar hevig over uit in de Staaten-Generaal, en herhaalde by die gelegenheid alles wat hy gezegt had raakende den Godsdienst. De Staaten-Generaal waren alle van zyn gevoelen; want zy waren zeer verbitterd om de zaken van den Godsdienst, en zeer moeijelyk over de verklaring die men den Prins van Parma had gedaan. Het gene hen noch ongeruster maakte, was dat men ook dingen eischte in het Hertogdom van Limburg, en in het Graafschap van Namen, uit krachte van een nieuw gewysde van de Kamer van Metz, schoon men verklaard had dat het Graafschap Chiny het laatste was dat men eischen zoude uit krachte van de gewysden van die Kamer, zoo dat zy vreesden dat die eischen geen einde zouden hebben.

DE Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel die tot dien tyd geen gebruik gemaakt hadden van de klagten der Spanjaarden om de Staten-Generaal te beweegen om iets voor hun te doen, (geene hoope hebbende van 'er in te slagen) begonden eenige hoope te krygen, vooral toen zy zagen dat de Provinciën van Vriesland

24 July 1681.

land en Groningen de belangen van Vrankryk lieten varen: weshalven begon men vry opentlyk te zeggen, dat men niets anders dan den Oorlog te wachten had, en dat men alles daar toe moest schikken.

DE Deensche Envoyé verhaalde my op den zelfden tyd, dat de Heer van Leeuwen hem gesproken had van de maniere op welke men in Vrankryk de Hugenooten handelde, wier getal, zei hy, echter zoo gering niet was of het beliep ten minsten op zestienmaal honderdduizend zielen, volgens de berichten die men 'er van had. Hy zei my ook, dat hy zeer sterk gesproken had van de eischen des Konings op de Spanjaardan; dat hy hem te gelyk gezegd had dat men niet langer kon twyffelen of Vrankryk zocht den Vrede te breeken; en dat dewyl dit zoo was, men niet langer in beraad moest staan over eene Ligue van Guarantie met alle Vorsten die men te samen zoude kunnen brengen. Schoon deze reden gevoerd was door een' man die den Prinse van Oranje voorlang toegedaan was geweest, was ik 'er echter over verwonderd, om dat van Leeuwen in den grond een goed Republikein was, en een zeer verstandig man die ganschniet gezind scheen om de Republyk door een' Oorlog in de handen des Prinsen van Oranje te leveren.

Den 31 July 1681. DAAR was niemant, zelfs niet die groote Republikein die Vrankryk zoo toe-

ge-

gedaan was, en die het inwendige van de Regeeringe zyner Republyk zoo wel kende; hy die, gelyk ik den Koning te kennen gaf, geen byzonder belang nam in de zaken der Hugenooten, aangezien hy Arminiaansch was, en van eene party, gantsch strydig met de Protestanten; niemant was 'er, zegge ik, zelfs die man die in deeze gelegenheid niet aangedaan was. Hy quam opzettelyk in den Haag om my te doen zeggen, dat de Staaten-Generaal ten vollen overtuigd waren, dat men voorhad den Protestantschen Godsdienst in Vrankryk geheel te verdelgen, en dat dit gevoelen zoo sterk geprent was in de gemoederen des Volks, dat de genen die eenig deel hadden aan de Regeering, of die goede gevoelens hadden, niet veilig zouden zyn, indien zy ondernamen van een Verbond met Vrankryk te spreeken; dat het, dewyl het niet te wraken was dan tegen den zin en het gevoelen der Bondgenooten, en dat men'er de Protestantsche party door zoude verzwakken, het in der daad zoude strekken om zyne Majesteit de middelen tot uitbreidinge van den Katholyken Godsdienst zoo verre als hy den schrik zyner Wapenen zoude brengen, ligt te maken.

DIE man zei noch dat hy geene goede redenen kon vinden om menschen, andersints wel-meenende, te antwoorden, als zy beweerden dat de Koning in dit stuk door eene gemoedelyke beweegreden

te

te werke gaande, het niet waarſchynlyk was dat zyn yver voor den Katholyken Godsdienſt zoude verflaauwen, als in 't vervolg deszelfs uitbreiding hem ligter zoude vallen buiten zyn Koningkryk zoo wel als hy dien nu daar binnen uitbreidde. Hy betuigde dat het afkondigen van die Plakkaten hem des te meer ſpeet, om dat de Staaten minder dan ooit geneigd waren om in de belangen der Spanjaarden te treeden, gelyk gebleeken was uit hunne laatſt genome beſluiten, zelfs naa dat zyne Majeſteits troepen in het Hertogdom van Luxemburg getrokken waren; dat eene verzachting in dit ſtuk, zoo zy te verkrygen was, het beſte middel zoude zyn om alle de voornemens des Prinſen van Oranje te leur te ſtellen, die uit de tegenwoordige tydsgeſteltenis zyn voordeel zocht te trekken; dat by ontſtenteniſſe van dien, hy voorzag dat hy en alle wel-meenenden bloot geſtelt zoude blyven voor de gramſchap van dien Prins die in 't vervolg de Staaten-Generaal zoude brengen waar hy wilde.

31 July 1681. DE Prins van Oranje vertrok op dien dag naar England; hy maakte het 's daags te voren bekend aan de Staaten-Generaal en aan de Staaten van Holland, en gaf hun te kennen dat de Koning van Groot-Brittanje begeerd had hem te ſpreeken over zaaken van groote aangelegenheid; en dat hy hoopte naauwer Verbinteniſſen met zyne Majeſteit te beramen. Het was zeld-

zaam

zaam dat die reize geſchiede door de beſtelling van Sidney, die even te voren uit zynen dienſt te rugge was geroepen ; en de Koning vergenoegde zich niet eenen Poſtbode af te vaardigen, hy deed 'er ook eenen afvaardigen door Sidney. Ik ſchreef toen dat 'er voor den Prinſe van Oranje geen ander middel op was om in zyn voorneemen te ſlagen dan door tuſſchenkomſt van Mylord Sunderland, die weder wel ſtond ten Hove.

DE Heer van Leeuwen quam my op denzelfden dag bezoeken ; hy wachte zich wel tot my te ſpreeken op den zelfden toon als hy aan den Deenſchen Envoyé gedaan had : maar met veel ingetogenheid en zachtheid betuigde hy my de ongeruſtheid der Staaten-Generaal, en gaf my het middel te kennen om 'er hen uit te redden, een middel dat ik den Koning alreede zoo dikwyl voorgehouden had. Naa my geſproken te hebben van de reize des Prinſen van Oranje, en my gezegd te hebben dat hy eenen Brief van den Koning van Groot-Brittanje gezien had die dien Prins verzocht in England te komen, om dat hy hem over eenige zaken moeſt ſpreeken, deed hy het geſprek vallen op de zaak van Chiny, en op de geneigdheid der Staaten-Generaal, en betuigde my dat zy nooit oprechter gezind geweeſt waren om met zyne Majeſteit wel te ſtaan; maar dat zy ſterk vreesden dat, indien hy weêr met nieuwe Rechten 1 Auguſty 1681.

op

op Spanje voor den dag quam, hy eindelyk meester van de Spaansche Nederlanden zoude worden: en hy verzekerde my dat, indien zy gewaar konden worden, waar alle eischen die de Koning op de Spanjaarden had op uit komen zouden, zy gerust zouden zyn zonder zich hunner klagten veel te bekreunen. Ik antwoorde hem, dat de Onderhandelingen te Kortryk ingesteld en aangevangen waren om alle die dingen te schikken en te plooijen; waar op hy my te gemoet voerde, dat zulks wel waar was; maar vermits men, daar de eischen één voor één afdeed,, de Staaten noch niet konden weeten welke, men noch zoude maken, en zich daarom des te meer over die geheele zaak bekommerden; en hy gaf my andermaal te verstaan, dat zoo zy zagen dat de eischen zyner Majesteit niet zoo verre gingen dat zy de Spaansche Nederlanden, en by gevolg hunne Barriere, insloten, zy stil zouden blyven zitten hoe zeer de Koning van Spanje klaagde.

14 Augusty 1681. IK deed alles wat my mogelyk was om de vreeze te vermeerderen die de Staaten-Generaal moesten opvatten over de reize des Prinsen van Oranje. Alle die deezen Prins niet byzonderlyk toegedaan waren wisten 'er de aangelegenheid van, en voorzagen 'er de gevolgen van: maar van zelven konden zy niets doen; en naardien die reize gedaan wierd, in eenen tyd dat de gemoederen verbitterd waren over

de

de zaaken van den Godsdienst, en over de nieuwe eischen van de Kamer van Metz, zeiden die der Gemagtigden van Vriesland en Groningen die in goede gevoelens gebleeven waren, my, dat zy krachtig vreesden dat, indien de Prins van Oranje een Verbond met den Koning van England beraamde, zy'er zich niet tegen zouden kunnen kanten om dat het misnoegen der Volkeren zoo groot was.

IK oordeelde my verpligt dien Republikein weder te doen spreeken, om met hem te overleggen welke maatregels wy neemen moesten: maar men vond hem zonder de minste hoope voor de wel-meenenden in deeze gelegenheid; hy deed my zeggen dat hy, sedert het Plakkaat van den 14 Juny, de genegenheden ten eenemaal had zien veranderen. Hy bevestigde het gene een Gemagtigde van Vriesland my eene maand te voren gezegd had, te weeten dat de Provincie van Holland besloten had zich nergens toe te verbinden, zelfs geen besluit te neemen over de klagten der Spanjaarden, en die te laaten aan de beslissing der byeenkomsten te Kortryk. Hy deed my daarenboven zeggen, dat de Stad van Amsterdam in 't byzonder in dien tyd een vast voorneemen had om zich niet te verbinden met England, om eenige inzicht ter waereld; maar dat hy meende dat, indien de Prins van Oranje op zyne wederkomst een Verbond met England voorsloeg, niemant 'er tegen

zoude durven kikken, verre van'er zich opentlyk tegen te kanten, uit vreeze van door het Volk verscheurd te worden: dat zy misschien noch zeven of acht sterk waren die niet van gevoelen veranderd waren, en zeer wel wisten dat de Republyk bedorven was indien dat Verbond doorging; maar dat niemant van hun den mond dorst open doen, ziende dat zy zich daar door vruchteloos zouden opofferen aan de gramschap des Prinsen van Oranje. Hy deed my afvraagen of het waar was dat kinders die den vermeinden Hervormden Godsdienst verlaaten hadden in den ouderdom van zeven jaaren, met de dood gestraft zouden worden als afvalligen zoo zy dien in den ouderdom van tien of twaalf jaaren weder aannamen, om dat men hun zulks wilde doen gelooven; en of'er geene voordeelige verklaring voorhanden was die het tegendeel kon aantoonen.

14 Augusty 1681. VERMITS de Prins van Oranje zeer oplettend was om zich te bedienen van alle gelegenheden die zich opdeeden tot het ontsteeken van eenen oorlog tegen Vrankryk, liet hy, voor dat hy naar Engeland vertrok, niet naa het voorneemen te neemen van een Religions-kryg aan te vangen, en gaf den Raad-Pensionaris Fagel last om 'er geduurende zyn afweezen den eersten grondslag van te leggen. Hy hield zich overtuigd dat alle andere aanslagen hem gemist hebbende, hy een onfeilbaar middel gevonden had om 'er de

Ver-

Vereenigde Provinciën in te wikkelen. Ik werd'er terſtond van verwittigd, en ſchreef het den 14 Auguſty 1681.

HET gebeurde in dien tyd, dat de Parlementsgezinden van England driftig den oorlog begeerden om eene andere reden; zy ſchreeven aan hunne vrienden in Holland dat zy niets anders wenſchten dan hunnen Koning in eenen oorlog te zien treeden, en dat zoo draa hy 'er zich eens in ingewikkeld vond, zy hem geen geld zouden verſchaffen voor dat hy de voorwaarden die zy hem op wilden leggen aangenomen had.

DE Prins van Oranje quam uit England te rug, en zei tegen de Staaten-Generaal dat de Koning van Groot-Brittanje hem ontboden had om met hem te ſpreeken over de indragten die de Koning [van Vrankryk] in de Nederlanden deed. Hy verzekerde de Staaten van de vriendſchap zyner Groot-Brittanniſche Majeſteit, en dat 'er geene ſamenheuling of heimelyk verſtand tuſſchen de Koningen van Vrankryk en England was; dat zyne Majeſteit wel ter dege vreesde voor den opgang dien de Franſche wapens in de Nederlanden hadden: maar dat de hulpmiddelen die hy daar tegen in het werk ſtelde traag waren, om de verdeeldheid die tuſſchen hem en zyn Parlement was. Dat echter de Koning van England hem gezegd had, dat zoo de goede dienſten die hy by den Koning deed doen geen uitwerkſel hadden, 22 Auguſty 1681.

en Vrankryk met zyne *reuniën* voortging, hy zich tegen die Kroon zoude verklaaren, de gantſche Engelſche Natie tot den oorlog geneigd zynde: dat hy intuſſchen den Staaten-Generaal verzocht hunnen Gezant in Vrankryk te belaſten zich te voegen by den zynen om op het krachtigſt by zyne Majeſteit aan te houden. De Prins van Oranje voegde uit zich zelven daar by, dat men uit de manier op welke de Koning die van den vermeinden Hervormden Godsdienſt handelde, kon zien hoe weinig vriendſchap hy had voor de genen die deezen Godsdienſt beleeden, en bygevolg voor de Staaten-Generaal.

EEN der wel-meenenden berichtte my ook, dat de goede neigingen die het gemeen der Hollandſche Natie eertyds had, om zich tegen de voorneemens des Prinſen van Oranje te kanten, krachtig veranderd waren; en dat indien die Prins een Verbond met den Koning van England beraamd had, hy op zyne wederkomſt de Staaten-Generaal zoude hebben doen doen alles wat hy begeerde. Die man ſtemde toe dat de Koning van England niet misnoegder kon weezen dan hy was over het byzonder gedrag des Prinſen van Oranje; maar hy meende dat het belang zyner Groot-Brittanniſche Majeſteit, en dat des Prinſen van Oranje in de oprechtinge van een naauwer Verbond tuſſchen England, de Staaten-Generaal, en de Proteſtantſche Vorſten ſamenſtemmende, zy beide ſteeds te

te ſamen zoudèn werken om tot dat einde te geraaken. Ik ſchreef in der daad in dien tyd aan den Koning, dat de Prins van Oranje zoo qualyk niet ſtond by den Koning van England als men gezegd had; dat zy ten naaſtenby dezelfde oogmerken hadden ontrent de al te groote magt des Konings, en dat zy ſlechts verſcheelden in de keur der middelen die men moeſt aanwenden om 'er zich tegen te verzetten.

IK kreeg op denzelfden dag den 22 Auguſty 1681 door een verborgen en zekeren weg bericht, dat de Gemagtigden tot de geheime zaaken eene zeer heimelyke byeenkomſt en onderhandeling gehad hadden, met den Zweedſchen Envoyé over een Traktaat van Guarantie. Ik wende alle mogelyke vlyt aan om de waarheid van dat bericht net te weeten. 22 Auguſty 1681.

DEN 7 September quam ik'er achter; men maakte my bekend dat de Prins van Oranje, in England zynde, aan den Raad-Penſionaris geſchreeven had, dat hy den Koning zeer wel geneigd had gevonden, maar dat hy zich noch niet opentlyk dorſt verklaaren; en dat hy goedvond dat men den voorſlag van het Verbond met Zweden 't welk men van de hand geweezen had met den Envoyé van die Kroon hervatte. Dat de Raad-Penſionaris Fagel, naa met dien Envoyé in onderhandeling geweeſt te zyn, eenige Gemagtigden der Hollandſche Steden in 't byzonder geſpro- 7 September 1681.

ken en hun vertoond had dat Zweden zich aanbood tot een Verbond met hun; dat de Prinſen van Brunswyk hen daar toe noopte; dat de Koning van England zelf den voorſlag daar van gedaan zoude hebben, indien hy vermoed had dat de Staaten dien aangenomen zoüden hebben: dat het dus maar van hun alleen afhing den Koning van Vrankryk te beletten zich meeſter van de Nederlanden te maaken, en dat zy niet konden twyffelen aan de geringe genegenheid die hy had voor de genen die van hunnen Godsdienſt waren. De Prins van Oranje voerde veele dergelyke redenen tegen verſcheide perſoonen van den Staat; maar in 't openbaar verklaarde hy, dat men zich wel moeſt wachten iets te beſtaan dat den Koning kon mishaagen; en dat men liever naar middelen moeſt zoeken om den oorlog te vermyden. Hy ſtelde 'er in der daad één voor waar over zyne Majeſteit, gelyk hy zei, niet gebelgd kon zyn, en hy hield ſtaande dat geene eene Stad 'er tegen kon hebben; te weeten aan alle Vorſten van Europa, en bygevolg aan den Koning eene *Aſſociatie* tot onderhoudinge van de Traktaaten van Weſtphalen en Nymegen voor te ſlaan; met deeze twee voornaame byvoegſelen; dat zoo één der Vorſten die in dit Traktaat treeden zoude, eenige dingen beſtond tegen de gemelde Traktaaten van Nymegen en Weſtphalen, hy verplicht zoude zyn zich te onderwerpen aan

de

de bemiddeling der andere geassociëerde Vorsten; en ingevalle hy het weigerde, zouden de geassociëerde Vorsten samenspannen om 'er hem toe te dwingen; dit zelfde byvoegsel zou desgelyks kracht hebben tegen de genen die niet in de Associatie hebbende willen treeden, de rust van 't Christenryk zouden willen stooren, en zich niet aan de bemiddeling onderwerpen.

LIGT valt het te bemerken dat de Prins van Oranje staat maakte dat, indien de Koning in het Traktaat van Associatie trad, hy met eenen in eene soort van verbintenisse met de geassocieerden zoude treeden; en dat, indien hy het weigerde, hy alle Christen Vorsten oorzaak zoude geeven, en byzonderlyk aan de Staaten-Generaal, om te denken dat hy voorneemens had gantsch strydig met de behoudenisse van den Vrede

DEEZE voorslag werd ten eersten verworpen door de Gemagtigden van Amsterdam, die betuigden, dat zy in geen Traktaat konden treeden, naa voor twee jaaren den Koning verklaard te hebben, dat de Staaten-Generaal geene nieuwe verbintenis zouden maaken met eenigen Vorst, wie het ook zoude mogen weezen; maar de Raad-Pensionaris Fagel hun vertoond hebbende dat dit heel wat anders was dat hy geen Verbond noch zelfs geene Guarantie voorsloeg, maar alleen een Traktaat waar in de Koning zoo wel als de andere

Christen Vorsten kon treeden, en dat hy daarom niet zag dat zyne Majesteit daar eenige reden van klagten over kon hebben; en hun daar en boven vertoond hebbende het gene in Vrankryk ten opzichte van hunnen Godsdienst gebeurde, stemden zy in het voorgeslagen Traktaat.

DE Raad-Pensionaris Fagel dus de toestemming der Heeren van Amsterdam verkreegen hebbende, zond den voorslag naar alle Hollandsche Steden: en voor dat het in den byzonderen Raad der Steden onderzocht werd, nam men allen Leden een' zwaaren Eed af van niets van het gene verhandeld stond te worden te openbaaren, zoo dat deeze zaak heel geheim bleef. Des niet tegenstaande kreeg ik des anderen daags al bericht dat de Steden 'er in gestemd hadden, en dat haare Gemagtigden, die zich binnen twee dagen naar den Haag zouden begeeven, volmagt hadden om hunne stemmen te geeven tot het besluit dat daar over genomen zoude worden. Zoo dat het gene ik voor meer dan drie weeken geschreeven had wel ter dege waar bevonden wierd. Ik schreef het op dien dag noch eens, om dat de wel-meenenden my in deeze gelegenheid andermaal zeiden, dat zoo de Prins van Oranje in dit tydgewricht iets ondernam, nu de gemoederen zoo verbitterd waren [tegen Vrankryk,] niet één van die by hunne goede gevoelens gebleeven waren, zich daar tegen zoude durven verzetten, ziende dat hy zich zonder

vrucht

vrucht aan 's Prinſen wraak en aan den haat des Volks zoude opofferen.

DE Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel zonden met eenen naar Vriesland en Groningen om die twee Provinciën over te haalen tot de toeſtemminge van die Traktaaten. De Prins van Oranje waagde dien uitſtap op het gene hy uit de redenen van den Heere van Haren en van eenige andere Gemagtigden van Vriesland verſtaan had; te weeten hoe zeer de voornaamſte van die Provincie en van die van Groningen van gevoelen veranderd waren om den Godsdienſt. Wat my belangt, ik had geene verwachting meer van die twee Provinciën, en ik ſchreef het aan het Hof, op dat men 'er geen' ſtaat meer op zoude maaken. Ik ſchreef 'er de redenen die ik 'er van had zelfs by, welke niets anders waren dan het groote misnoegen dat zy over de zaaken van den Godsdienſt opgevat en getoond hadden. 18 September 1681.

MAAR ſchoon ik niets goeds meer van die Provinciën hoopte, liet ik daarom niet na Vrienden van hun derwaart te zenden, om hun te ſpreeken; ik verzuimde ook niet aan de Heeren van Amſterdam en aan eenige andere Steden de gevolgen voor te houden, van de verbintenis die men hun allengs deed aangaan, tegen het belang van zyne Majeſteit, en gevolglyk van hun eigen, 11 September 1681.

Idem. IK achtte my gehouden den Zweedschen Envoyé noch eens te spreeken van de Ligue die hy met de Staaten-Generaal maakte. Hy deed my valsche eeden en spelde my in vertrouwen de leugens op de mouw die hy gewoon was my wys te maaken: maar ik was heel verre van 'er geloof aan te slaan; want ik was van alle byzonderheden zyner Negotiatie onderrecht. Ik had ontdekt dat het de Koning van Zweden was die de Staaten-Generaal aangezet had om alle Christen Vorsten te nodigen tot een Traktaat van Associatie, om den Vrede te onderhouden en de Traktaaten van Westphalen en Nymegen te handhaaven. Wel is waar dat die Envoyé zoo veele voorzorgen had genomen, en de Raad-Pensionaris de zaak zoo geheim had gehouden, dat het alleen aan de Regeerders van Amsterdam en aan eenige byzondere menschen bekend was, dat de Koning van Zweden 'er deel aan had; de andere wisten maar in 't algemeen dat het een Koning was die aanbood dat Traktaat te maaken.

12 September 1681.

25 September 1681. EN om dat het van aangelegenheid was voor den Koning net onderrecht te zyn van de slechte gangen van den Envoyé van eenen Vorst daar hy zoo grooten staat op had moeten kunnen maaken; herzamelde ik in mynen Brief van den 25 September alles wat ik 'er van had kunnen ontdekken, 't welk hier plaats te geeven onnodig zou zyn. Ik liet in dien zelfden

Brief

Brief weeten, dat het Traktaat van Associatie in de Provincie van Holland besloo- ten zynde met een zeer groot geheim, men de zes andere Provinciën verzocht had drie Gemagtigden in elke te benoemen die volmagt hadden om hunne stemmen te geeven tot eene zaak die zeer heimelyk behandeld moest worden, en die de rust der Provinciën betrof. Dat de Gemagtigden welke de Provinciën van Gelderland, Zeeland, Vriesland en Utrecht gezonden had om over die zaak te handelen 'er hunne toestemming toe gegeeven hadden; dat belangende die van Groningen, de Stad 'er geheel tegen was; maar dat men hoopte dat de Ommelanden het gevoelen van de rest zouden volgen; en dat voor dat'er twee dagen verloopen zouden zyn, die zaak op de eene of de andere wyze beslooten zoude weezen in de Staaten-Generaal. Ik liet met eenen weeten dat men my bericht had, dat het Huis van Lunenburg zyn woord gegeeven had om in dat Traktaat te treeden; dat men niet twyffelde of de Koning van England zou hetzelfde doen; dat men zelfs hoopte dat de Keurvorst van Saxen die party zoude kiezen; dat men onderwyl wakker bezig was met verzachtingen te vinden om te maaken dat dit Traktaat den Koning niet mishaagde: dat de Staaten-Generaal het voorneemen niet hadden en noch minder de magt om oorlog te voeren; maar dat de Prins van Oranje hen verzekerd had

dat

dat de Koning niet van zin was den Vrede met hun te breeken; en dat de Heer van Dykveld hen overtuigd had, dat hy zyner Majesteits voorneemens wel genoeg wist om hen te zeggen (en hy stond voor zyn zeggen in) dat zoo men hun eenige dreigementen deed, het maar zou weezen om hen bang te maaken, en dat, indien zy voortgingen zonder zich daar aan te kreunen, zy zien zouden dat men geheel anders tot hun zoude spreeken: dat de Koning zyne eischen niet zoo sterk meer zoude aandringen. Dat, zoo 't ongeluk wilde dat zyne Majesteit hun den oorlog verklaarde, zy zulk eene Ligue gemaakt zouden hebben dat die oorlog hun niet veel zoude kunnen schaaden. Dat van Beuningen overal zei dat indien de zaaken bleeven in den staat daar zy in waren, en dat de Vorsten geene voorzorgen namen, zy verwachten moesten den oorlog in de Lente weder te zien uitbarsten en aanvangen: maar dat indien, naa den Koning alle eerbied getoond te hebben, men opstemde zich te associeeren tot onderhouding van de rust van 't Christenryk, men zich verzekerd kon houden dat zyne Majesteit, zulk eene *Unie* ziende, den oorlog niet zoude onderneemen, en dat men verscheide jaaren lang eene volmaakte rust genieten zoude. Hy had de Heeren van Amsterdam de ooren zoo moede gemaakt met die redeneeringen, dat hy hen volkomen overtuigd had van twee dingen; het eene

dat

dat het onmogelyk was dat zyne Majesteit zich des Traktaats van Associatie waarlyk kon belgen; het ander, dat het sluiten van die Traktaaten het eenigste middel was om den Vrede te behouden.

HET was iets ongemeens dat in het beleid dier zaake, geduurende den tyd van zes maanden, dat is te zeggen van den 13 Maart dat de eerste voorslag 'er door den Zweedschen Envoyé van werd gedaan, tot den 28 September dat zy geslooten werd, Zweden altyd ontkende dat het bedacht was om eenige verbintenis met de Staaten-Generaal aan te gaan. Oxenstern, eerste Staatsdienaar van Zweden, verzekerde den Heer Feuquieres op het sterkst dat 'er niets aan was; en Bielke, Gezant van die Kroon in Vrankryk, sprak het met zoo veel vertrouwen en eenvoudigheid tegen dat men ten Hove naauwelyks kon gelooven het gene ik'er van schreef.

INTUSSCHEN kreeg ik een afschrift van dat Traktaat, en zond het den 28 September aan den Koning, voor dat de Provinciën van Vriesland en Groningen 'er hunne toestemming toe gegeeven hadden. Zyne Majesteit ontving het op den zelfden dag dat de Zweedsche Gezant hem zynes Konings en Meesters oprecht voorneemen, van alleen aan de belangen van Vrankryk verknocht te blyven, op nieuw betuigd had; ook was zyne Allerchristelykste Majesteit 'er ten hoogsten van verwonderd: maar men moet den Zweedschen Gezant

28 September 1681.

in deeze zaak verschoonen, om dat de Zweedsche Envoyé in den Haag hem bedroog, het welk hy hem nooit heeft willen vergeeven.

10 October 1681. DOOR het gezag van den eersten Gemagtigden van Groningen, daar ik schier alles mede kon doen wat ik wilde, had ik belet dat die Provincie niet stemde in het Traktaat van Associatie; zoo dat hy zich, uit naame van zyne Provincie, sterk tegen de sluiting van dat Traktaat stelde: en die van Vriesland die 'er gereedelyk in gestemd had, begeerde niet dat men het tekende zonder de toestemminge van Groningen.

13 October 1681. ZOO dat door dit middel het Traktaat van Associatie eeniger maate steeken bleef; de Zweedsche Envoyé en die der Bondgenooten klaagden 'er sterk over: dit noodzaakte my by de Regeerders van eenige der Hollandsche Steden, en onder andere by die van Amsterdam te gaan. Ik hield hen voor, alles, wat zyne Majesteit sedert den Vrede gedaan had, om aan gantsch Europa te doen blyken het voorneemen dat hy had om 'er den Vrede in te onderhouden; het byzonder aanzien dat hy voor de Staaten-Generaal had getoond; de getrouwheid met welke hy zyn woord had gehouden, zoo verre dat hy de bezitting niet geëischt had van het gene hem toequam in de Barriere, zich wel hebbende willen vergenoegen met een equivalent, in eene plaats die hun geene ja-

jalouzy kon geeven. Ik gaf hun ook te kennen dat, naa dat zyne Majesteit hen, door eene gantsch ongemeene goedheid had voorgekomen in alles dat hun de minste ongerustheid kon geeven, indien hy zag dat zy daar niet te vrede mede waren, en dat zy noch zekerheden en veiligheid zochten in Verbonden met andere Vorsten, hy de nodige voorzorgen wel zoude kunnen neemen tegen hunne quaadwilligheid, en tegen de nieuwe Verbintenissen waar in zy zouden treeden tot nadeel zyner Kroone: dat ik my gehouden achtte hun zulks voor te houden, om alle ongemakken die 'er voor hun uit zouden kunnen volgen voor te komen.

DIE Heeren waren eenigsints verzet van alles wat ik hun gezegd had; zoo dat, verre van de Provinciën van Vriesland en Groningen te noopen om het Traktaat van Associatie te tekenen, zy klaagden dat men hen had bedroogen, en aan den Prins van Oranje vertoonden dat het gemelde Traktaat van meer gevolg was dan het hun in den eersten opslag had toegescheenen; en dat, vermits ik verklaard had dat de Koning 'er zeer misnoegd over zoude weezen, zy hen verzochten dat het noch eens overwoogen mogte worden: maar hy antwoordde hun dat de overweeging genomen zynde, zulks voor de tweede maal niet geschieden kon.

16 October 1681.

VER-

Idem. VERMITS het inneemen van Straasburg veel toegebragt had om mynen vertoogen gewigt by te zetten, en dat die gebeurtenis den Hollanderen het gevaar waar in zy zich ſtorteden van nader by had doen beſchouwen; vertoonden de eerlyke lieden my nochmaals dat de gelegenheid nooit ſchooner had geſtaan, indien men'er zich van bedienen wilde; dat de Staaten-Generaal liever de redelyke voorwaarden die de Koning hun zoude voorſtellen aan zouden neemen, dan beſluiten tot het voeren van eenen oorlog tegen hem. Zy verzekerden my evenwel dat welken tegenzin men in Holland voor den kryg had, de Prins van Oranje 'er de Staaten-Generaal hunnes ondanks in zoude wikkelen, 't en zy zyne Majeſteit het voorquame, en *ageerde* voor dat de Prins van Oranje de zaaken kon brengen waar henen hy begeerde; dat die Prins dit vreesde en daar met al zyne magt in zoude voorzien; zoo dat zy meenden
Idem. dat indien zyne Majeſteit het *ageeren* uitſtelde, hy de zaaken niet geſteld zoude vinden gelyk zy toen waren.

ZY verzekerden ook dat de Heer Paets alle middelen die de Prins van Oranje had aangewend om hunne vryheid te onderdrukken, en om de Grondwetten van den Staat te vernietigen volmaaktelyk kennende, zich aangebooden had om een Manifeſt te maaken wanneer men in *Actie* zoude willen treeden; en dat hy, die

in de voorleede Lente het niet met hun eens was aangaande de middelen die zy voorſtelden om met opentlyk geweld te werk te gaan om de Staaten-Generaal onafſcheidelyk aan zyne Majeſteit te verknochten, tegenwoordig erkenden en toeſtemde dat die middelen den gewenſchten goeden uitſlag zouden hebben; dat naardien hy gezien had dat veele eerlyke lieden de oogen begonden te openen, door den ſchrik voor een' toekomenden oorlog met Vrankryk dien het inneemen van Straasburg hun had aangejaagd; hy die gelegenheid om ſterk by de voornaamſte Leden der Republyk te arbeidden niet had willen laaten glippen, en dat men den angſt dien zy voor den oorlog hadden moeſt voeden, om dat niets behulpzaamer en dienſtiger kon zyn voor de genen die noch eenige hoope hadden van zich tegen de voorneemens des Prinſen van Oranje te kunnen verzetten, dan zich te bedienen van de gelegenheid die zich aanbood; dat hy ten dien einde niet van gedachte was dat men iets moeſt doen 't welk het Hollandſche Volk tot wanhoop kon brengen, en tot het alleruiterſte doen overſlaan, gelyk geweld van wapenen tegen hen te gebruiken, en hun met eenen te doen gelooven dat Vrankryk voorhad hen volſtrekt aan zyne magt te onderwerpen: maar dat als zyne Majeſteit zich van die krachtige middelen welke hy dienſtigſt oordeelde zoude willen bedienen, hy openbaar te

kennen moest geeven dat hy niets begeerde dan de herstelling der goede Regeeringe, en de handhaaving van de Vryheid der Republyk.

13 October 1681. DE Prins van Oranje deed van Beuningen naar England oversteeken in hoedanigheid van buitengewoonen Gezant der Staaten-Generaal, geen' bequaamer man kennende om de Staaten-Generaal in de belangen des Konings van Groot-Brittanje te brengen.

VERMITS ik het uitwerksel zag 't welk alles wat ik hun aangaande het Traktaat van Associatie had gezegd, op de gemoederen van verscheide lieden van de Regeeringe had, had ik wel willen voortgaan met op dezelfde wyze tot hun te spreeken: maar de Koning my hebbende laaten weeten dat ik den Staaten-Generaal genoeg te verstaan had gegeeven hoe zy die nieuwe verbintenis moesten aanmerken, en dat het niet nodig was hun daar eene omstandiger verklaring van te doen, die bequaamer zou zyn om hen tot een quaad besluit te doen overslaan, dan om hen te doen blyven binnen de maatregels die zy met zyne Majesteit moesten houden; hield ik stil; en ik antwoordde den Koning dat ik niet langer zoude arbeiden dan by de Staaten-Generaal om hen het sluiten van het Traktaat van Associatie te beletten, tot dat ik anderen last van zyne Majesteit had gekreegen: dat ik echter geloofde dat hy uit my-

Brief des Konings van den 10 October 1681.

Den 23 October 1681.

myne laatste Brieven de goede uitwerksels gezien had van de redenen die ik over dat stuk gevoerd had, en die door het bemagtigen van Straasburg ondersteund, veele lieden in de Provincie van Holland zoo zeer van gevoelen hadden doen veranderen, dat men reden had om 'er eene algemeene verandering van te hoopen, tot voordeel van zyner Majesteits belangen, indien men overtuigd bleef dat hy zyne gevoeligheid aan de Staaten-Generaal zoude toonen indien zy het Traktaat van Associatie maakten; dat de Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel, van die waarheid niet onbewust, de Gemagtigden tot de geheime zaaken belet hadden den Staaten-Generaal en vervolgens aan de Provinciën verslag te doen over het mondgesprek 't welk ik over dat stuk met hun gehouden had, en dat schoon ik aan die zelfde Gemagtigden eenen Memorie overgegeeven had betrekkelyk met alles wat ik tot hun had gezegd, gelyk andere Staatsdienaars dikwyl deeden; zy my echter noch verzocht hadden het gantsch gesprek dat ik met hun had gehouden in geschrift te stellen; dat ik hun mondeling geantwoord had, dat indien de Staaten zich naar zyner Majesteits zin wilden voegen, zy daar toe genoeg wisten; maar dat, indien zy het tegendeel voorhadden, het onnut was hun Vertoogen te geeven, en in geschrift te brengen het gene ik hun

mondeling genoegſaam verklaard had.

DAT de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel voordeel daar uit trokken dat'er geene opentlyk verklaring van 's Konings wege gedaan was aangaande die zaak: dat zy zeidden dat ik my veel opentlyker verklaard zoude hebben indien ik uit laſt van zyne Majeſteit geſproken had, en dat men daar ligt uit kon opmaaken dat ik alleen uit my zelven alle die vertoogen gedaan had; dat het hen verwonderde dat eenige menſchen 'er van verzet waren geweeſt, en dat zyne Majeſteit ongetwyffeld geheel andere gevoelens zoude hebben, als hy ten vollen onderrecht zoude zyn van de hoedanigheid des Traktaats dat men maaken wilde

DAT alle wel-meenenden overtuigd waren dat, indien de Koning, in het midden der groote voorneemens die hy ſmeedde, voor een' korten tyd zyne gedachte op hunne Republyk wilde wenden, en zich bedienen van de neêrſlagtigheid tot welke het zenden van van Beuningen naar England, mitsgaders de onzekerheid daar men in Holland in was aangaande des Konings gevoelen over de Aſſociatie, als mede het inneemen van Straasburg en de bezit-neeming van Caſal, de gemoederen gebragt had; het alleen aan zyne Majeſteit zoude ſtaan de Staaten-Generaal zoo vaſt aan zyne belangen te verbinden dat zy'er zich nooit

van

van zouden kunnen fcheiden ; in tegendeel zouden hunne fcheepsmagten fteeds tot zyner Majefteits dienft weezen.

IK hield over die zaak een lang gefprek met eenen der Oud-Burgermeefteren van 1672. Die man was wel gegoed en leefde op het Land als een Wysgeer federt dat hy van 't kuffen gefchopt was, en had zich met de Land-Zaaken niet meer bemoeid ; en ik kon niet bemerken dat de begeerte van 'er weder op te komen hem bewoogen had om my te komen fpreeken. Hy zei my dat de Heer Paets, eenige van zyne byzondere Vrienden van Amfterdam en van eenige andere Steden gefproken had, federt dat hy de laatfte maal by hem geweeft was; dat hy dezelve alle even fterk overtuigd gevonden had dat de Prins van Oranje niet anders zocht dan zich volftrekt Meefter over hen te maaken, door middel van den kryg waar in hy hen wilde inwikkelen ; maar dat indien zyne Majefteit hen wilde helpen, zy de zaaken zoo zouden weeten te beftellen, dat zy de Republyk op zulken voet zouden brengen als zyne Majefteit begeerde: dat het (gelyk anderen my alrede gezegd hadden) om dat oogmerk te bereiken nodig ware, dat men het Volk van Holland overtuigde, van de goede meening zyner Majefteit, en hun te kennen gave dat hy de Wapens niet opvatte om hen onder het juk te brengen ; en dat, indien men zulks deed, hy Oud- 23 October 1681.

Burgermeester, zich verzekerd hield, dat indien de Koning de vreeze die de Staaten-Generaal voor zyne gramschap hadden, in geval zy dezelfde maatregels die zy genomen hadden volgden, levendig wilde houden, en indien hy, als zyne Troepen in het land van Aalst ingetoogen zouden zyn, en dat zy de Stad van Luik in 't bezit genomen zouden hebben (gelyk het gerucht daar van liep,) dienstig oordeelde te eischen dat de Staaten-Generaal zich verklaarden aangaande de gevoelens die zy voor zyne Majesteit hadden, en met eenen hun Verbond en onderpanden van hunne getrouwheid te begeeren, zy zich sterk maakten dat men door die middelen zyne Majesteit zulke sterke onderpanden zoude geeven van de aankleevinge der Staaten-Generaal aan zyne belangen, dat het hun onmogelyk zoude zyn hun woord te breeken.

HET zou te langwylig weezen hier alle byzonderheden welke die man my zei, en alle redenen te melden welke hy my bybragt om my licht te geeven over alles wat ik hem vroeg; te weeten of hy van gedachte was dat zyne Majesteit troepen in het land van Aalst hebbende, en ook in Luik, (gelyk hy meende waar te zyn) het genoeg zoude weezen dat hy van de Staaten eischte dat zy zich verklaarden, dan of zyn voorneemen was dat zyne Majesteit iets krachtigers bestond om den Hollanderen noch grooter schrik

aan

aan te jaagen; of hy niet vreesde dat de Prins van Oranje zich niet terſtond met vrucht van dat middel zoude bedienen, om alle Vorſten te beweegen om met de Staaten-Generaal in Verbond te treeden, om het belang dat zy alle hebben in niet te dulden dat de Vereenigde Nederlanden afhangklyk van Vrankryk worden: of de Staaten-Generaal niet even ongeruſt zouden blyven aangaande de zekerheid hunner Barriere, zelfs naa dat het gemelde Verbond met zyne Majeſteit geſlooten zoude zyn; en eindelyk welke onderpanden van hunne getrouwheid hy meende dat zyne Majeſteit moeſt hebben.

IK zal alleen zeggen dat die man zich overtuigd hield, dat de Prins van Oranje geene Vorſten in de belangen der Staaten-Generaal zoude kunnen overhaalen, om dat de zaaken in Holland binnen veertien dagen geheel en al van gedaante zouden veranderen, en dat de Wel-meenenden de overhand krygende, het gezag des Prinſen van Oranje draa vernietigd zoude zyn. Dat wat de Barriere belangt, de Heer Paets en zyne Vrienden vaſtſtelden dat zy eene geſtadige oorzaak van ongeruſtheid en jalouzy zoude zyn, daar de Prins van Oranje altoos voordeel uit zou trekken: dat het veel nutter voor de Staaten zoude zyn geruſt te leeven, en nabuuren van zyne Majeſteit te weezen zonder mistrouwen en bekommeringen; hunnen Koophandel te doen bloeyen, in

het genot van hunne Vryheid leeven, dan zich te bederven door het onderhoud van Troepen die zy niet nodig hadden, en die den Prinſe van Oranje zouden kunnen diènen om hen aan zich te onderwerpen, onder voorwendſel van zich ſteeds in ſtaat te houden om die Barriere tegen Vrankryk te beſchermen; dat hy hun had doen zien en bekennen dat des Konings vriendſchap hunne rechte Barriere was, en dat zyne Majeſteit wel middel had gevonden om binnen den tyd van zes weeken door te dringen tot voor de Poorten van Amſterdam, toen de Spanjaarden en zy wel dertig ſterke Steden meer hadden dan zy tegenwoordig bezitten.

BELANGENDE de onderpanden van hunne getrouwheid die zy meenden dat men den Koning moeſt geeven; zy oordeelden dat het van hunne Grensplaatſen waren die men zyne Majeſteit in handen moeſt geeven; en die man zei my, dat zoo de zaaken den keer namen dien zy waarſchynlyk neemen moeſten, onderſteld zynde dat zyne Majeſteit die dingen beſtond, de Heer Paets naar allen ſchyn tot hem gezonden zoude worden van wegen de Staaten-Generaal; dat hy zich zoude gedraagen overeenkomſtiglyk met hetgene hy my zoo even gezegd had; dewyl 'er geen ander middel was om zich uit de ſlaverny des Prinſen van Oranje te redden. En die man bad my uit naame van alle eerlyke lieden, den Koning dit

alles

alles voor te houden. Ik vroeg hem welke zekerheid ik van zoo groot een onderneeminge kon geeven; en hy antwoordde my dat de Heer Paets en twee of drie van zyne Vrienden met de genen daar hy zich beſt op konden vertrouwen geſproken hadden van den tegenwoordigen ſtaat der zaaken, en dat zy ze zoo geneigd hadden gevonden voor de goede zaak dat men hoopen kon dat hun voorneemen zoude gelukken; maar dat de Heer Paets niet dienſtig gevonden had zich opentlyker by eenige Heeren van Amſterdam te verklaaren, voor dat hy van zyner Majeſteits voorneemen onderrecht ware; want indien de Koning zich niet van die middelen wilde bedienen, zou hy Paets zich zonder vrucht bederven, meer beſtaande dan hy tot dien tyd toe gedaan had; maar dat zoo draa hy wiſt dat zyne Majeſteit wilde *ageeren*, hy dan de zaaken zoo wel zoude weeten te beſtellen dat hy zyne Majeſteit genoegen zoude geeven.

DIE man vertoonde my zoo krachtig dat indien men die gelegenheid liet ſlippen, zy niet weêr te vinden zoude zyn; dat men geene zes weeken behoefde om dat voorneemen volkomen uit te voeren; dat naa die uitvoering zyne Majeſteit England niet meer behoefde te ontzien, en dat de Staaten-Generaal zyne Majeſteit met hunne ſcheepsmagt by zouden ſtaan, om hunne gemeene belangen tegen dat

Koningkryk te verdedigen; in plaatſe dat de zaaken blyvende op den voet daar zy in Holland in waren, de Prins van Oranje vroeg of laat de Staaten Generaal met England zoude verbinden, en aan veele Vorſten van Europa oorzaak geeven om zich by hun te voegen.

WAT my belangt, ik nam de vryheid van den Koning te ſchryven, dat, ſchoon ik niet vaſt kon zeggen hoe verre de ſchrik zyner wapenen de gemoederen in Holland zoude kunnen brengen, ik hem echter verzekeren kon dat het eene zeer ſterke beweegreden zoude zyn om de Staaten-Generaal van gedrag te doen veranderen; dat ik by ondervindinge zag dat ik hun ſlechts hebbende doen verſtaan dat zyne Majeſteit zich gevoelig zoude toonen over het Traktaat van Aſſociatie, en de tyding van het inneemen van Straasburg vervolgens ingekomen zynde, zy zoo verſchrikt waren geworden, dat niet alleen de Actiën tien ten honderd gedaald waren, maar dat ook veele lieden te Amſterdam hunne Obligatiën die zy op de Provincie hadden verkoften; waar uit zyne Majeſteit kon afneemen wat zy zouden doen als zy zagen dat men het ter degen op hen gemunt had; niet met een voorneemen van hen te veroveren, maar om hen een billyker gedrag te doen houden ontrent zyne Majeſteit, die echter met open armen gereed zoude ſtaan om hen weder in zyne gunſt te ontvangen, zoo draa zy andere

re

re maatregels zouden willen neemen.

DE Koning antwoordde my, dat die voorslagen naar allen schyn uitwerksels zouden voortbrengen die voordeeliger zouden zyn voor de aanslagen des Prinsen van Oranje, dan voor het oogmerk 't welk de wel-meenenden hadden om hunne vryheid te herstellen. Hy vond goed dat ik by de Staaten-Generaal eenen Memorie inleverde dien men my opgesteld toezond, om het Traktaat van Associatie te beletten. De inhoud van dien Memorie was, dat zyne Majesteit de Staaten-Generaal wel wilde waarschuwen, dat de middelen die men gebruikte om hen ongevoelig te beweegen, onder voorwendsel van onderhouding der laatste Traktaaten, om vervangkelyke uitleggingen die men 'er van poogde te doen staande te houden, tot nadeel van zyner Majesteits rechten, de Staaten-Generaal zouden wikkelen in een' nieuwen oorlog die hun misschien schadelyker zou weezen dan de voorgaande. Dat zyne Majesteit niet twyffelde of zy zouden dat ongeluk myden en ontgaan door de besluiten die zy neemen zouden, en dat hy daar gaerne op het spoedigste van onderrecht ware, om te weeten of hy hen in het toekomende zou houden voor zyne Vrienden; dan of, in weerwil van de vriendschap die hy altoos voor hun gehad had, hy het billyk wantrouwen moest opvatten dat een Staat, die altoos gereed was om de partyen meest strydig met

30 October 1681.

met zyne belangen te omhelzen, hem moest geeven.

HET is waarschynlyk dat, zoo die Memorie ingeleverd was geweest voor dat de Raad-Pensionaris Fagel die zaak in de Staaten-Generaal had doen besluiten door de Gemagtigden van vyf Provinciën, men het besluit daar van belet zoude hebben; vermits het volkomen beslag van die zaak 'er meer dan eene maand door vertraagd werd.

30 October 1681. EEN Burgemeester van Amsterdam deed my waarschuwen dat het voornaamste daar de Prins van Oranje en de Koning van England op vertrouwden, was dat zy voorhadden den Koning onlusten te verwekken binnen zyn Koningryk, door middel van die van den vermeinden Hervormden Godsdienst, die men qualyk handelde.

17 November 1681. IK schreef dat de Prins van Oranje toen het voorstel schortte dat hy voorneemens was te doen, om de troepen met twintig mannen of daar ontrent per Compagnie te versterken; en dat hy waarschynlyk wachtte met dit voor te slaan tot dat de Provincie van Holland haare toestemming gegeeven zoude hebben, om het Traktaat van Associatie te gestadigen.

Idem. DAT de Heer van Odyk opentlyk gezegd zoude hebben aan het Huis van de Spaanschen Envoyé, dat de Koning van England vaste verzekeringen had gekreegen, dat des Konings legers niet in Vlaande-

deren zouden trekken, en dat de Koning van England Don Rouquillo by zich had ontbooden om het hem bekend te maaken; dat die zelfde tyding uitgestrooid werd door de Creatuuren des Prinsen van Oranse als eene zaak die voordeelig voor hun was; en dat zyne Majesteit daar uit kon oordeelen dat de Prins van Oranje geen middel zekerder achtte om in zyne voorneemens te gelukken dan de volken van Holland gerust te stellen en hun de vreeze die zy voor den oorlog mogten hebben te beneemen.

DE Zweedsche Envoyé plaagde den Prins van Oranje en den Raad-Pensionaris Fagel om de bekrachtigingen des Traktaats van Associatie uit te wisselen, de tyd der uitwisselinge verstreeken zynde. De Raad-Pensionaris Fagel deed alles wat hy kon om'er de Staaten-Generaal in te doen stemmen; maar ik had de Ommelanden overgehaald om zich by de Stad van Groningen te voegen: zoo dat ik de geheele stem van de Provincie van Stad en Landen had die zich tegen die uitwisseling verzette, en dewyl ik ook middel gevonden had om in die van Vriesland te doen besluiten dat haare Gemagtigde ter Vergaderinge van de Staaten-Generaal zich zouden voegen naar die van Groningen, vond de Prins van Oranje twee Provinciën gekant tegen de uitwisseling der bekrachtigingen. Ook bragt de Raad-Pensionaris Fagel dezelve in acht

4 December 1681.

23 October 1681.

da-

dagen viermaal in de Staaten-Generaal zonder iets te kunnen verwerven. Zoo dat hy ondernam die zaak te doen besluiten door de stemmen van vyf Provinciën, het welk met de grondwetten der Republyk streed. Die onderneeming maakte een groot gerucht, maar het werd draa weder stil; de wel-meenenden die'er zich tegen hadden kunnen verzetten dorsten het niet waagen, om dat zy zich van buiten niet ondersteund zagen, en om dat de vreeze voor zyne Majesteits wapenen begon te verdwynen.

5 December 1681. DE Prins van Oranje had de bekrachtigingen des Traktaats van Associatie zoo draa niet doen uitwisselen, of hy deed in den Raad van Staate den voorslag van de Compagniën Ruitery elk met twee-entwintig mannen te doen vermeerderen, en de Compagniën voetvolk elk met zestien koppen. De Raad van Staaten deed 'er de *Petitie* van in de Provincie van Holland, die het, naa eene geringe tegenkanting, toestemde. Deeze vermeerdering, die maar voor zes maanden was, beliep twaalf-duizend mannen.

8 January 1682.

MEN ziet in dit gantsche werk den geest des Prinsen van Oranje, die steeds op dezelfde gronden te werke ging: Hy maakte de Staaten-Generaal wys dat alles wat hy deed tot behoudenisse van den Vrede strekte; en zoo draa het gedaan was, hield hy hun de noodzakelykheid voor van zich te wapenen om te ondersteu-

ſteunen het gene zy gedaan hadden. De meeſte lieten zich meêſleepen zonder te weeten wat zy deeden; en die verſtands genoeg hadden om zyne ſtreeken te bemerken en moeds genoeg om 'er zich tegen te verzetten, dorſten het niet waagen; van buiten niet onderſteund wordende, gelyk ik alrede gezegd hebbe: in tegendeel hadden de zaaken van den Godsdienſt hen buiten ſtaat geſteld van hun gevoelen opentlyk te uiten.

TEN anderen hielp het gene uit England quam den Prins van Oranje niet weinig om de Staaten-Generaal tot die valſche gangen te beweegen. Zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit zond in den Haag het afſchrift van eenen Memorie dien hy by den Koning wilde doen inleveren over de eiſchen . . . . . en verzocht den Staaten-Generaal hunnen Gezant te belaſten dat hy zyne dienſten zoude hebben te voegen by die van zynen Envoyé, om gezamentlyk dien Memorie te onderſteunen die in vry ſterke bewoordingen begreepen was. 25 December 1681.

DAAR en boven ſchreef van Beuningen Brieven die van een zeer ſlecht uitwerkſel waren. Ik zond'er den 8 January 1682 eenen aan den Koning, waar in hy den Staaten-Generaal liet weeten dat de Koning van England aan den Heer Barillon had te kennen gegeeven, dat hy de Spanjaarden niet kon aanzetten om een equivalent voor Aalſt te geeven, om dat hy niet 8 January 1682.

niet overtuigd was van de rechtvaerdigheid van 's Konings eifchen; dat hy ook vry fterk gefproken had over de blokkeering van Luxemburg, en aan den Heer Barillon gezegd had, dat hy den Koning verzocht de zaaken te overweegen terwyl zy noch in haar geheel waren; maar dat indien hy genoodzaakt werd om 'er zyn Parlement over te vergaderen, zy niet meer in zyne magt zouden weezen, en dat zy tot het uiterfte gebragt zouden worden. Dat de Koning van England hem en den Heer van Citters van dat gefprek onderrecht had; en dat hy hun gezegd had dat hy opzettelyk die Verklaring aan den Heer Barillon had gedaan, op dat de Koning 'er van wierde verwittigd eer hy den Memorie ontvinge, en overtuigd wierde dat het met deezen niet zou gaan gelyk met de andere, en dat zyne Groot-Brittannifche Majefteit andere maatregels zoude neemen, zoo hy'er geen voldoenend antwoord op kreeg.

LIGT kan men het uitwerkfel bevroeden van die foort van Brieven, die men in de Provinciën en in alle Steden zond; want zy overtuigden daar elkeen dat de Koning van England in 't geheel niet meende dat de Spanjaarden een equivalent voor het Land van Aalft moeften geeven, dat hy in tegendeel gereed was om zich met de Staaten-Generaal te vereenigen ingeval de blokeering van Luxemburg bleef duuren, gelyk van Beuningen in der daad

fchreef

ſchreef in een' anderen Brief dien ik den Koning toezond; dat de Koning van England zyn woord gegeeven had om zyn Parlement te vergaderen, en dat hy in het Traktaat van Aſſociatie zoude treeden, indien de Koning de blokkeering van Luxemburg niet deed opbreeken. Dit ſlag van dingen gaven gezag en geloof aan den Prins van Oranje en billykten de uitſtappen die hy gedaan had: en hy wiſt'er altyd voordeel uit te trekken, het zy tot vermeerderinge der troepen, het zy om de Staaten-Generaal door nieuwe Traktaaten te verbinden.

DE Regeerders der Provincie van Vriesland, wier eerſte oplopendheid over het ſtuk van Godsdienſt bedaard was, quamen onderwyl weder tot hunne oude grondregels; en zich gevoegd hebbende by die van Groningen, verzochten die beide Provinciën dat men de geſchillen tuſſchen den Koning en den Koning van Spanje in der minne byleide. 8 January 1682.

DE Prins van Oranje was daar niet van verzet, en deed aan zynen kant alles wat hy kon om acht-duizend mannen tot hulpe der Spanjaarden te zenden; en vermits ik verſtond dat hy het den 24 February 1682 aan de Staaten-Generaal zoude voorſtellen, hield ik een' zeer korten Memorie vaerdig, dien ik hun op den tyd dat zy begonden te vergaderen zond, om hun te verzoeken tot mynent te komen, om iets dat ik hun aangaande de Nederlanden te 24 February 1682.

zeggen had. Dit was oorzaak dat de Creatuuren des Prinſen van Oranje niet repten van het zenden der acht-duizend mannen; en naa dat ik hun geſproken had oordeelden zy desgelyks niet dienſtig iets daar van
26 February 1682. te zeggen. Dat de Prins van Oranje zoo ſterk ſtond op het zenden van die acht-duizend mannen, was niet om dat hy ſtaat maakte dat zy van een groot behulp voor de Spanjaarden zouden weezen; ik was daar zoo wel van overtuigd dat ik ſchreef dat hy wel verwachte dat zy geſlaagen zouden worden, en dat hy het verſlaan van die troepen weinig achte, noch zelfs het inneemen van Luxemburg ſchoon het 'er op mogt volgen; maar dat hy het voor eene groote zaak hield dat de oorlog een' aanvang genomen zoude hebben.

DE Koning van England in dien tyd zyne gedachten hebbende laaten gaan over de gevolgen der verbinteniſſen, in welke hy met den Prinſe van Oranje getreeden was, zond den Heer Chudley naar den Haag om de Staaten-Generaal te beweegen om de zaaken in der minne af te doen: maar de Koning van England zelf niet vaſt weetende wat hy wilde, en de Staatsdienaars die hy by zynen Perſoon had, aan den Prins van Oranje overgegeeven zynde, deed die Negotiatie meer quaad dan goed, gelyk het vervolg zal doen zien.

NA alle verſcheide liſten daar de Prins van Oranje zich vruchteloos van bediend had, om de toeſtemming der Staaten-Generaal

neraal te verkrygen tot het zenden der acht-duizend mannen tot hulpe der Spanjaarden; deed hy eenen der Burgemeesters die het meeste gezag te Amsterdam had by hem komen, en zeide tot hem dat hy den Vrede vieriger wenschte dan eenig Lid der Staaten-Generaal; dat hy wel zag dat zy niet in staat waren om oorlog te voeren, verlaaten zynde van England en van de Vorsten des Duitschen Ryks; maar dat men trachten moest den Spanjaarden beter voorwaarden te doen bedingen; dat hy wist dat de Koning van verscheide dingen zoude afstappen, indien de Staaten-Generaal te kennen gaven dat zy de Spanjaarden wilden helpen: dat het derhalven hun belang en hunne eere eischten dat zy krachtdadig te werke gingen: En dat verre van dat zulk een gedrag hun den oorlog op den hals kon haalen, het hun in tegendeel een' zekerder en voordeeliger Vrede zoude bezorgen: Dat de Koning den Vrede met hun niet zoude breeken om het zenden van acht-duizend mannen, en dat de Staaten-Generaal dezelve mogende zenden, zonder voor den tyd van drie maanden in oorlog met zyne Majesteit te behoeven te treeden, zy geduurende die drie maanden tyds genoeg zouden hebben om zich te bepaalen tot de party die hun te kiezen stond; en dat, wat zy ten voordeele der Spanjaarden gedaan zouden hebben, de Koning hen met opene armen zoude ontvangen als zy naa dien tyd wil-

den arbeiden aan het verdrag tusschen Vrankryk en Spanje.

5 Maart 1682. IK werd onde recht van alles wat 'er gezegd was in dat mondgesprek des Prinsen van Oranje met dien Burgemeester van Amsterdam. Het bewoog my, om die van de Regeering van die Stad te gaan spreeken, en hun het tegendeel van het gene de Prins van Oranje gezegd had voor te houden. Ik vertoonde hun aan den eenen kant eenen zekeren en duurzaamen Vrede die nergens door gestoord kon worden, en aan den anderen kant eene vernieuwing van oorlog zeer nadeelig voor hunne belangen, en zeer strydig met hun voorneemen; en in dit gesprek vond ik middel om hunne gedachten te wenden op de bevelen die de Koning den Maarschalk d'Humieres gegeeven had, om hen voorzichtiger en gematigder in hunne raadslagen te maaken.

5 Maart 1682. IK ging met noch veel meer yver te werke by de wel-meenenden; het welk een der vermaardsche Republikeinen noopte om my te vraagen, of ik hen zou kunnen verzekeren dat de Koning styf op zyne eisschen zoude blyven staan, ingeval de Staaten-Generaal de acht-duizend mannen zonden; want de wel-meenende zich steeds tegen het zenden van die manschap kantende, gelyk tegen eene zaak die moeijelyke gevolgen zoude kunnen hebben, en de Prins van Oranje in tegendeel staande houdende, dat het de rechte en eenigste weg

weg was om den Spanjaarden beter voorwaarden te doen verkrygen, zy, welmeenende, geheel buiten geloof en in kleinachtinge zouden geraaken en derhalven onbequaam zyn om des Konings belangen te onderſteunen, indien, naa dat de Staaten-Generaal die hulpe tegen het gevoelen der wel-meenenden gezonden zouden hebben, de Koning van zyne eiſchen afſtond en de blokkeering van Luxemburg opbrak.

ALLE myne vlyt die ik aanwende, dwarsboomden de voorneemens des Prinſen van Oranje voor eenigen tyd; want ſchoon hy zich in perſoon in de Vergaderinge der Staaten van Holland begaf, en daar het zenden der acht-duizend mannen tot hulpe der Spanjaarden voorſtelde, werd het by meerderheid van ſtemmen afgeſlaagen, en hy genoodzaakt de Gemagtigden weder naar hunne Steden te zenden, om het gevoelen hunner Overheden in te neemen. 8 Maart 1682.

BY het gene hy alrede had vertoond aan de Staaten, om hen tot het zenden der acht-duizend mannen te beweegen, voegde hy alle voorwendſels die de optogt des Maarſchalks de Crequy hem aan de hand kon geeven, welke Veldoverſte toen in het Hertogdom van Luxemburg intoog, en de Prins van Oranje wilde dien intogt voor eene verklaring van oorlog doen houden. Die intogt maakte in der daad een groot gerucht: maar de Prins van Oranje kon 12 Maart 1682.

Idem. kon 'er geen voordeel uit trekken; want ik had de Heeren van Amſterdam van te voren onderrecht van het voorneemen, 't welk de Koning met het zenden des Maarſchalks de Crequy had, zoo dat zy noch pal bleeven ſtaan op zachte middelen, en het zenden der acht-duizend mannen volſtandig weigerden.

Idem. IK had zelfs het genoegen van te zien, dat een der wel-meenendſte zich van den optogt van die troepen bediende, om den Staaten te doen zien in welken afgrond zy zich ſtonden te ſtorten, indien zy voornamen de acht-duizend mannen te zenden. Wat my belangt, ik hield my ſteeds aan dezelfde grondregels; wel overtuigd zynde, dat niets bequaam was om den Staaten-Generaal beſluiten te doen neemen, overeenkomſtig met hun belang, en met eenen met des Konings voorneemen, dan hun aan den eenen kant eene vaſte verzekering van den Vrede te doen zien, en aan den anderen een baarblykelyk gevaar van zich in een' moeijelyken oorlog in te wikkelen, door het zenden van eene te haaſtige hulpe.

16 Maart 1682. OM dezelfde reden ſprak de Prins van Oranje eene gantſch ſtrydige taal: hy zei tegen de Gemagtigden der voornaamſte Steden, dat hy lyden mogt, dat zy 't hem weeten, zoo de Koning den Staaten den oorlog aandeed om het zenden der troepen; dat, indien zy 'er geene zonden, zy tegen hunne eere en woord zouden aangaan,

gaan, en al hun aanzien en geloof verliezen. Dykveld voegde daar by, dat men niet twyffelen kon of de Koning had eenig groot voorneemen; dat zoo hy in ſtaat was om het uit te voeren hy het voort zoude zetten, ſchoon men zelfs Luxemburg had afgeſtaan; dat, indien de tyd daar toe noch niet gekomen was, hy zyne maatregels niet zoude breeken, en geenen oorlog aanvangen om het zenden van achtduizend mannen.

DIE zaak werd overlegd in de Provincie van Holland: de Prins van Oranje, die in perſoon ſteeds in de Vergaderingen tegenwoordig was, bragt ze meer dan twintigmaal in overweeginge; en als 'er een Gemagtigde van een ander gevoelen als het zyne was, zond hy hem weêr naa zyne Stad, om de zaak daar op nieuw te doen overweegen; om kort te gaan, daar was geen Stad welke de Prins van Oranje niet deed ſtemmen, en wiens Gemagtigden hy niet tienmaal te rugge zond. Idem.

IN weêrwil van het geſtadig aanhouden des Prinſen van Oranje, waren 'er ſteeds drie gevoelens in Holland, een om de acht-duizend mannen te geeven; het ander om te verklaaren dat het geval van die te geeven noch niet daar was; het derde om ze te weigeren, zonder eenige reden te geven. De Heeren van Amſterdam eindelyk gedreeven door de ſterke aanhoudingen des Prinſen van Oranje, namen een vierde gevoelen aan, 't welk was, te 16 Maart 1682.

verklaaren dat het geval van de acht-duizend mannen te geeven daar was; maar dat de Vrede altoos voor den Kryg te ſtellen zynde, het dienſtig was de minnelyke wegen te bezoeken, eer men acht-duizend mannen zonde. Dat men ten dien einde eerſt van de Spanjaarden moeſt weeten of zy een equivalent voor des Konings eiſchen wilden geeven; en dat men, zoo zy ſtyf bleeven ſtaan op hunne verklaring van geen duimbreed gronds te willen afſtaan, de Staaten-Generaal hun de achtduizend mannen moeſten weigeren, om dat zy te hardnekkig by hun beſluit bleeven; en dat indien zy aannamen een equivalent te geeven, men in zulken geval den Koning moeſt verzoeken toe te laaten dat Luxemburg, geduurende den tyd dat men zich over het equivalent verdroegen geſpyzigd wierde.

Door des Konings Brief van den 12 Maart 1682.

VERMITS de Prins van Oranje geen krachtiger middel had om de Staaten-Generaal tot het zenden der acht-duizend mannen te beweegen, dan de verzekering die hy hun gaf dat dit beſluit geen uitwerkſel des Konings gevoeligheid naa zich kon ſleepen; ſchreef zyne Majeſteit my dat ik hem myn gevoelen zoude zeggen, of het dienſtig zou zyn my te beveelen aan de Staaten-Generaal te verklaaren, dat, naa alle mogelyke bereidwilligheid van zynen kant om den Vrede te onderhouden, en alle geſchillen welke dien zouden kunnen ſtooren in der minne by te leggen, indien

zy

zy zich lieten opſtooken door de redenen der genen die hen zochten te beweegen, om alle verſtandhouding met zyne Majeſteit af te breeken, en dat zy een *Corps* troepen deeden optrekken om de Spanjaarden te ſtyven in de hardnekkigheid met welke zy weigerden te geeven het gene den Koning toequam, of hem de billyke voldoening die hy van hun eiſchte ontzeiden; hy die daad zoude houden voor het begin van eene Vredebreuk; en dat hy alle hunne ſchepen die in zyne havens waren zoude doen aanhouden, om ze verbeurd te verklaaren, indien zy hun quaad voorneemen verder voortzetteden, of om ze weder te geeven aan de Reeders zoo draa zy hunne troepen te rug zoude doen komen, en daar door te kennen gaven, dat zy aan de beveſtiging van den Vrede wilden mede-arbeiden.

IK nam de vryheid van den Koning te ſchryven, dat die verklaring aan de Staaten-Generaal te doen, myn gevoelen niet was; dat de Prins van Oranje daar voordeel uit zoude trekken; dat hy zeggen zoude dat ik hun dreigementen deed die geen gevolg zouden hebben; en dat hy op het verſlag 't welk de Heeren van Amſterdam van myn bezoek gedaan hadden alrede had gezegd, dat ik hen in deeze zoo wel als in andere gelegenheden bang had willen maaken, dat zy zich maar ſtyf moeſten houden, en dat'er deeze reis niet meer van zoude komen dan van te voren. 19 Maart 1682.

Dat men in der daad weeten moeſt of de Koning beſlooten had die zaak tot den einde voort te zetten, ingeval de Staaten zich door zyne dreigementen niet lieten verſaagen; want dit niet zynde, was 'er voor 's Konings belangen niet ſchadelyker dan dat zyne Majeſteit flaauwde; dat het daar en boven zeker was dat die Heeren vreesden eenen oorlog op den hals te krygen, zoo draa zy de acht-duizend mannen gezonden zouden hebben; en dat 'er voor 's Konings dienſt niets beter was dan hen in vreeze te houden, zonder hen ergens mede te dreigen of ergens geruſt in te ſtellen.

19 Maart 1682. DE Prins van Oranje ziende dat'er altyd zoo veele verſcheide gevoelen in de Staaten van Holland waren, nam een ander aan dat hy voor *conciliatoir* gaf, 't welk was, dat de Staaten de acht-duizend mannen zouden doen optrekken tot aan Maaſtricht, en in het Land van Over-Maas, zeggende dat de Koning zulks niet qualyk kon neemen, en dat de Spanjaarden

Idem. 'er mede vergenoegd zoude zyn; en hy gebruikte ten dien einde den Heer van Staremburg, die ſchreef, dat op het gerucht dat'er liep in Vrankryk dat de Staaten acht-duizend mannen aan de Spanjaarden zouden verſchaffen, men de bewerpen geſchort had, en dat men van de onderneeminge op Luxemburg wel zoude kunnen afzien. Ik vond middel om die valſche tyding te ſtuiten; want eenen Brief ontvan-

vangen hebbende die my bekend maakte, dat, behalven het *Corps* onder het bevel van den Maarſchalk de Crequy ſtaande, men een ander *Corps* Voetvolk en Ruitery verzamelde te Dinant onder het bevel van den Maarſchalk d'Humieres. Ik deed bericht daar van geeven aan de Heeren van Amſterdam, in eenen Brief geſchreeven door den Perſoon die gewoon was de Brieven te ſchryven welke ik hun zond. Dit was van een groot nut; want ik verſtond uit eenen Gemagtigden ter Vergaderinge van de Staaten van Holland, dat de Brieven van den Heer van Staremburg zulk een uitwerkſel in de Vergaderinge gehad en haar zoo aangemoedigd had, dat het weinig had geſcheeld of de Prins van Oranje had 'er het zenden der acht-duizend mannen doorgehaald; maar dat de Heeren van Amſterdam een Brief vertoond hebbende waar door men hun berichte dat de Maarſchalk d'Humieres een tweede leger by Dinant verzamelde, met bevel van op te trekken zoo draa hy verſtaan zoude hebben dat de Staaten-Generaal de acht-duizend mannen toegeſtaan hadden, had men dien Brief meer geloof gegeeven dan aan de Brieven van den Heer van Staremburg; dat de Staaten opentlyk geklaagd hadden dat men voorhad hen te bedriegen; en dat de Prins van Oranje verzocht had dien Brief te zien, en dat hy dien gehouden had om te zien of hy de hand kende,

IK

16 Maart 1682. IK kreeg bericht van des Prinſen van Oranje's quaadwilligheid tegen den Koning van England; en ik ſchreef dat ik ontdekt had dat de Spanjaarden aan eene verklaring arbeiden door welke zy den Koophandel met England zouden verbieden. In die Verklaringe werd gezegd dat het hun ſteeds een groot vermaak zoude weezen, een goeden handel met de Engelſchen te onderhouden; maar dat zy dien tot hun uiterſte leedweezen moeſten afbreeken: Dat zyne Brittanniſche Majeſteit zyn Parlement niet hebbende willen vergaderen, om hun de hulpe by hun Traktaat beloofd te geeven, zy niet hadden kunnen nalaaten zich ten zynen opzichte zodanig te gedraagen; echter betuigende dat zy bereid waren om den Koophandel tuſſchen de beide Natiën te herſtellen, zoo draa de Koning van England zyn Parlement vergaderd zoude hebben. Die verklaring werd met den Prinſe van Oranje overlegd (die zich nochtans hield of hy'er niets van wiſt) en zou niet openbaar gemaakt worden, voor dat de Staaten-Generaal de acht-duizend mannen gezonden zouden hebben; en het gene men 'er mede bedoelde was, den Koning van England in den oorlog te doen treeden zoo men kon, en 'er de Staaten-Generaal des te ſterker in te wikkelen.

19 Maart 1682. EN ſchoon men in tien jaren geene zaak zoo heimelyk verhandeld, noch zoo groote voorzorgen aangewend, noch zoo veele

veele eeden afgenomen had; werd ik echter getrouwelyk alle dagen onderrecht wat 'er omging, zoo in den Raad der Steden als in de Vergaderinge van Holland, en dit gaf den Koning gelegenheid om het gene hem te doen ſtond wel te overleggen en net te beraamen.

IK kreeg ook bericht, dat terwyl de Spanjaarden by de Staaten-Generaal aanhielden om hun de acht-duizend mannen te zenden, de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel den Envoyé van Zweden afvraagden hoe veele troepen de Koning zyn Meeſter uit krachte van het Traktaat van Aſſociatie zoude verſchaffen, in geval het tot eene Vredebreuk quame; dat de Zweedſche Envoyé twintig-duizend mannen aanbood mits dat men hem onderſtandgelden gaf. Dat die Envoyé over dit ſtuk met den Spaanſchen Envoyé en met des Keizers Reſident in Onderhandelinge getreeden, deeze Reſident verklaarde dat de Keizer geene onderſtandgelden aan Zweden docht te geeven, en vervolgens den Prinſe van Oranje in 't byzonder te kennen gaf dat zyne Keizerlyke Majeſteit niet gaerne zoude zien dat de Koning van Zweden zoo groot een heirmagt in het Ryk had. Dat de Spaanſche Envoyé, die het zelfde inzicht niet had voor het Ryk, den Prins van Oranje had verzocht te wege te brengen, dat de Staaten-Generaal Zweden den begeerden onderſtand verſchafteden. Dat 7 May 1682.

die

die Prins deeze zaak bekend maakte aan lieden van Amſterdam en van eenige andere Steden van Holland; maar ſchoon hy 'er van ſprak alleen aan perſoonen die hem toegedaan waren, gaven zy hem echter te verſtaan dat de Staaten-Generaal geen onderſtandgelden konden geeven. Ik deed daar verſlag van aan den Heer de Feuquieres, op dat hy den Koning van Zweden te kennen zoude geeven, dat hy op zyne nieuwe Bondgenooten niet veel ſtaat moeſt maaken.

Idem. DE Hertog van Hanover had met eenen den Prinſe van Oranje toegezegd dat hy den Spanjaarden tien-duizend mannen zoude zenden; en de Prins deed onder zyn' naam het geld opneemen dat hy den Hertog van Hanover gaf.

24 Maart 1682. IK ſchreef aan den Koning dat ik genoegſaam overtuigd was, dat hy wel van de gevoelens des Konings van England onderrecht was; dat ik het evenwel van mynen pligt geoordeeld had hem het uittrekſel te zenden van eenen Brief van een' Burgermeeſter van Amſterdam, aan de Staaten-Generaal, door welken hy hun liet weeten dat van Beuningen hem verzekerd had, dat de Koning van England voorhad het zoo te ſchikken dat de Traktaaten des Duitſchen Ryks gemaakt wierden op den zelfden tyd als dat van Spanje; en dat zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit zich gaerne tot Borge voor zulke Traktaaten zoude ſtellen.

DIE

DIE kennis welke men van de gevoelens des Konings van England had, gaven den Staaten-Generaal oorzaak om drie dagen daar naa een besluit te neemen dat zy my bragten, en by het welk zy den Koning verzochten de geschillen die hy met Spanje had in der minne af te doen; en op dat de Vrede algemeener en by gevolg vaster wierde, verzochten zy den Koning ook de oneenigheid daar hy met den Keizer in was met eenen by te leggen. Zy verzochten den Koning ook dat geduurende die Onderhandelingen hy toeliete dat Luxemburg gespyzigd wierde, en verzekerden dat dit de begeerte des Konings van England was, zoo wel als de hunne; zy booden met eenen hunne bemiddeling met die des Konings van England aan. Idem.

IK nam op my, hun besluit aan den Koning te zenden, en zei hun, dat schoon ik zyner Majesteits gedachten over een voorstel dat men niet had kunnen voorzien niet wist, ik hun echter zeggen kon, dat het my toescheen dat de middelen die zy gebruikten gantsch onbequaam waren om te komen tot het gene zy wenschten, dewyl het veel gemakkelyker was geschillen die niets gemeen hadden afzonderlyk af te doen, dan dezelve te willen samenvoegen en van elkander te doen afhangen. Ik vroeg hun vervolgens of zy van de Spanjaarden toezegging hadden, dat zy zich wel wilden verdraagen met zyne Maje- 24 Maart 1682.

jeſteit, om dat ik voor onnoodig hield in alle die geſchillen te treeden, indien zy hardnekkig bleeven by hunne Verklaringe van zyne Majeſteit geen duimbreed gronds te willen afſtaan; waar op de Gemagtigden verlegen ſcheenen, en niets wiſten te antwoorden.

VERMITS zy my te kennen gaven dat zyne Majeſteit geene eiſchen op Luxemburg hebbende, hy den intogt van die Stad niet mogt beletten. Ik antwoordde hun dat de Koning eiſchen had op Aalſt en andere plaatſen die hy niet in bezittinge nam uit inzicht voor den Koning van England en de Staaten-Generaal, en dat hy zich zoo gedraagen hebbende, het niet billyk was dat hy een onderpand, 't welk hy in zyne handen had, liet glippen. Ik zei ook dat het niet zonder voorbeeld was dat men onderpanden behield voor eiſchen die zoo wettig niet waren, en welke men niet kon vergelyken by die de Koning op geheele Provinciën had; hun genoeg te verſtaan geevende dat ik ſprak van Maastricht, dat zy inhielden tegen hun Traktaat, tot een onderpand voor een' ſchuld van drie millioenen.

MAAR het beſluit, dat de Koning in dien tyd nam, maakte een einde van die gantſche zaak; want eer hy dat raadslot van de Staaten-Generaal, 't welk was van den 23 Maart, ontving, nam hy voor de blokkeering van Luxemburg geheel te te doen opbreeken; en hy deed den Maarſchalk

ſchalk de Crequy te rug komen met alle zyne troepen, en ſtelde alle geſchillen die met de Spanjaarden noch af te doen waren aan de *arbitrage* des Konings van England; zyne Majeſteit de gedachten van zich in zyne rechten te herſtellen wel willende laaten vaaren, in eenen tyd dat, gelyk hy verſtond, de Sultan gereed was om Hongaryen met alle zyne heirmagten aan te taſten.

TOEN de Prins van Oranje dat beſluit des Konings verſtond, ſpeet het hem krachtig dat hy de tien-duizend mannen niet gezonden had; want hy zou niet nagelaaten hebben het opbreeken der blokkeeringe van Luxemburg daar aan toe te ſchryven. Ik zei in tegendeel in vertrouwen aan myne Vrienden, en het werd ruchtbaar, dat indien de Staaten de acht-duizend mannen gezonden hadden, de Koning het beleg van Luxemburg nooit opgebroken zoude hebben.

DE Raad-Penſionaris Fagel liet niet naa aan alle Predikanten Brieven te zenden, die zy verplicht waren te leezen in hunne Predikaatſiën. Deeze Brieven hielden in dat de onbedeeſtheid der Staaten-Generaal in deeze laatſte tyden en hun kloek en ſtandvaſtig gedrag den Staat voor een' bloedigen oorlog bewaard had; en een der Gemagtigden ter Vergaderingen der Staaten-Generaal ſchreef op bevel des Prinſen van Oranje aan zyne Provincie, dat het beſluit 't welk men genomen had

van den voorslag van een Verbond met Zweden aan te neemen, moed aan verscheide Vorsten van Europa gegeeven had, en dat de achtervolging van dit gedrag niet anders kon dan goede uitwerksels voortbrengen. De Heer van Dykveld beweerde ook in de Staaten-Generaal, dat indien men een' grooten moed bleef toonen, men geen gevaar liep, gelyk ligt te bemerken was, en dat men in zulken geval zou verkrygen wat men begeerde. Dat de Koning van England de standvastigheid der Staaten gezien hebbende, anders begon te spreeken. Om kort te gaan men stelde alles in het werk om den Staaten-Generaal wys te maaken dat zy niets te vreezen hadden, indien zy zich verbonden met zoo veele Ryks-Vorsten als zy konden, en dat in tegendeel zy daar door middel zouden vinden om den Vrede in de Nederlanden te onderhouden.

26 Maart 1682. IK werd onderrecht dat de Prins van Oranje uit naam der Staaten-Generaal sterk aandrong by den Koning van England, om zich in staat te stellen van zyne *recommandatie* meer kracht te geeven by den Koning [van Vrankryk;] en dat niets dienstiger of bequaamer daar toe was dan de Vergadering des Parlements; en met eenen hield hy by de Spanjaarden aan om te verzoeken dat de Staaten-Generaal Scheidsmannen hunner geschillen wilden zyn, gezamentlyk met den Koning van England. Ik schreef aan den Heer Barillon

tillon des Konings Gezant te Londen dat hy daar een ſchot voor moeſt ſchieten en beletten dat zyn Groot-Brittanniſche Majeſteit daar in ſtemde, dewyl zonder dat zyne Negotiatie noch gemakkelyk noch gelukkig zoude zyn, om dat het in eene zaak gelyk die, daar het maar op meer of min aanquam, de Prins van Oranje Meeſter zou weezen van de gevoelens der Staaten-Generaal, die naauwelyks kennis zouden hebben van eene zaak die maar aan Gemagtigden tot de geheime zaaken medegedeeld zoude worden, zonder met de Provinciën daar over te raade te gaan.

DES Keizers Reſident ontving op den zelfden dag de bekrachtigingen des Traktaats van Aſſociatie, tuſſchen den Keizer en de Staaten-Generaal, met de afzonlyke *Acte* by welken de Keizer en Zweden in dezelfde verplichtingen ontrent elkanderen traden. Hy had met eenen laſt om de Staaten-Generaal te verzekeren, dat Keurvorſten en andere Ryks-Vorſten eerlang zich in het zelfde Traktaat zouden begeeven. Men meende dat het de Keurvorſten van Beyeren en Saxen zouden weezen. Idem. 16 April 1682.

ZOO draa de Koning de blokkeering van Luxemburg had doen opbreeken, deed hy voorwaarden van een verdrag voorſlaan; en verſcheide Vorſten des Duitſchen Ryks lieten zich welgevallen, dat men op die voorwaarden handelde.

22 April 1682. IK ontdekte op nieuw veele heimelyke aanslagen des Prinsen van Oranje, die niet toelieten te twyffelen of hy had geen ander oogmerk dan tyd te winnen, en dien te gebruiken om de Bondgenooten in staat te stellen van oorlog te voeren, en geduurende dien tyd eenige gelegenheid te vinden om den Vrede te breeken.

HY had de gestadigingen des Traktaats van *Associatie* met den Envoyé des Keizers doen uitwisselen, zonder eenig aanzien voor de tegenkanting der Provinciën van Vriesland en Goningen.

HY had den Heer van Dykveld, en een' anderen Gemagtigden, die desgelyks zyn Creatuur was, doen belasten een Traktaat te maaken met den Spaanschen Envoyé, in het welk, gelyk in dat des Keizers, een afzonderlyke Acte zoude zyn tusschen Spanje en Zweden.

HY had den Hertog van Hanover twee maal honderd-duizend ryksdaalders doen tellen.

HY deed arbeiden, maar heimelyk, (en de Raad-Pensionaris Fagel en een ander waren de eenigste die'er van wisten) om de Artikelen op te stellen van een nieuw Traktaat tusschen Zweden en de Staaten-Generaal, by het welk men, onder voorwendsel van een Artikel des Traktaats van Associatie, bepaalen zou hoe veele troepen men des noods zynde aan weêrkanten zoude leveren.

EN

EN hy drong ſteeds by den Koning van England aan, om te maaken dat de Staaten-Generaal gezamentlyk met hem tot Scheidsmannen aangeſteld werden.

IK vermaande de Heeren van Amſterdam van het voorneemen, 't welk de Prins van Oranje had om een nieuw Traktaat met Zweden te maaken; zy verzekerden my dat zy het niet zouden toeſtaan. Ik deed 'er ook van ſpreeken met die van Vriesland, die verre waren van 'er hunne ſtem toe te geeven; zy ſteeds weigerig blyvende om zich naar de Provincie van Holland te voegen, aangaande het Traktaat van Aſſociatie, hoe ſterk de Prins van Oranje by hun aandrong om 'er hen in te krygen. 28 Maart 1682.

IK vaerdigde den 22 April 1682 een' Poſtbode naar den Koning af om hem te waarſchuwen, dat de Prins van Oranje door het opbreeken van de blokkeeringe van Luxemburg de hoope verlooren hebbende van het oorlogsvuur in de Nederlanden te ontſteeken, voorhad de Staaten-Generaal te wikkelen in dingen daar zy zich tot dien tyd toe noch niet mede bemoeid hadden; dat hy den Staaten van Holland zoude doen vertoonen, dat men hen vruchteloos geruſt zoude ſtellen aan den kant der Spaanſche Nederlanden, als zy ſteeds in gevaar zouden zyn van ontruſt te worden aan den kant van Duitſchland; dat het niet anders kon dan hun ten hoogſten nadeelig zyn, dat de Koning zoo magtig was aan 22 April 1682.

den Rhyn; en dat hy in ſtaat was om daar te onderneemen alles wat hy wilde, zoo lang hy meeſter van Straasburg bleef; en dat hy hun verzocht een middel te bedenken om die Plaats aan het Keizerryk weder te doen geeven.

27 April 1682. MEN kon ten Hove bezwaarlyk gelooven dat dit bericht eenigen grond had: maar dat het waar was bleek vyf dagen daar naa, wanneer de Raad-Penſionaris Fagel 'er den voorſlag van deed in de Vergaderinge der Staaten van Holland. Hy vroeg die Heeren niet ſlechts of zy bedacht wilden zyn om die Plaats aan het Keizerryk te doen wedergeeven; hy ſloeg 'er het middel ook toe voor; het beſtond in een Traktaat te maaken met den Keizer en met de geaſſocieerde Vorſten, om zich alle te ſamen te verbinden om zyne Majeſteit te noodzaaken tot de wedergaave der Plaatſen die hy in bezit had genomen, en die hy niet kon eiſchen uit hoofde van de Traktaaten van Weſtphalen en Nymegen. Dat voorſtel werd in der daad niet heel wel ontvangen, en de Gemagtigden van Dordrecht, Amſterdam en eenige andere Steden, verzochten den Raad-Penſionaris Fagel den Prinſe van Oranje zulke gedachten uit het hoofd te brengen. Zy gaven hem te kennen dat Straasburg te verre van hun lag om 'er zoo groot een belang in te neemen; en dat de ruſt in hunne Nabuurſchap herſteld te zien hun moeſt vergenoegen.

DE

DE Raad-Penſionaris Fagel gaf het daarom niet op: hy ſprak 'er weder van, en liet niets naa by zyne Vrienden, om hen te doen treeden in het voorneemen van Straasburg te doen wedergeeven: maar de Gemagtigden der Steden zich ſtyf gehouden hebbende, ſchortte hy dien voorſlag voor een' tyd.

IK ſchreef aan den Koning dat de Raad-Penſionaris Fagel onder de hand arbeide om de uitrusting van vier-en-twintig Oorlog-ſcheepen te verkrygen; dat om dezelve door de Staaten-Generaal te doen goedkeuren, hy hun voorſloeg eenige daar van in de Middelandſche Zee te zenden, om de Koopvaardy-Scheepen te *convoyeeren*, en andere naar andere plaatſen tot beveiliginge van hunnen Koophandel; maar dat zyn recht voorneemen was, gelyk ik van goederhand wiſt, dezelve aan den Koning van Zweden te zenden, in geval de Koning van Denemarken de Zweedſche troepen den overtogt naar Pommeren wilde beletten. 23 April 1682.

DEWYL het my zeer gewigtig ſcheen den Koning te onderrechten van het voorneemen der Staaten aangaande de tegenwoordige zaaken; dat is te zeggen aangaande de eiſchen van zyne Majeſteit in de Spaanſche Nederlanden, over het algemeene verdrag, en over de Traktaaten van Aſſociatie; vond ik middel om de geheime bevelen te krygen welke de Staaten 24 April 1682.

aan hunne Staatsdienaars in England gegeeven hadden.

30 April 1682. IK liet weeten dat de Zweedſche Envoyé met den Raad-Penſionaris Fagel de Artikelen van een nieuw Traktaat beraamd had, in gevolge van dat van Aſſociatie, overeenkomſtig met het gene ik geſchreeven had dat zy zouden doen.

Idem. DE Raad-Penſionaris Fagel vertoonde noch twee of drie verſcheide maal de noodzakelykheid van Oorlog-Schepen uit te ruſten: maar hoe groot het belang was, dat de Heeren van Amſterdam hadden in Schepen tot veiligheid hunnes Koophandels in Zee te hebben, weigerden zy het; zoo ſterk vreesden zy, hem gelegenheid te geeven om den oorlog te beginnen; en ſchoon hy hen verzekerde, dat de Koning van Denemarken acht Schepen in Zee ſtond te brengen, daar vyf Brandenburgſche zich by zouden voegen, wilden zy echter tot de uitruſting der vier-en-twintig Schepen niet beſluiten. Onderwyl gaf de Raad-Penſionaris Fagel den Deenſchen Envoyé te verſtaan, dat men niet zoude dulden dat de Koning van Denemarken zich meeſter van de Ooſtzee maakte; en dat by aldien de Koning [van Vrankryk] Schepen zond om hem te helpen, de Staaten-Generaal den Koning van Zweden Schepen zouden zenden.

30 April 1682. Ik berichte den Koning, dat vermits de de Creatuuren des Prinſen van Oranje niet vreesden dat men iets regelrecht tegen

gen de Staaten-Generaal zoude onderneemen, zy zich alles wat Vrankryk kon onderneemen weinig bekreunden: zy zeiden in tegendeel opentlyk genoeg dat een uitheemſche oorlog hun niet heel laſtig kon weezen; dat zy wel geen geld hadden; maar dat geen Vorſt onderſtandgelden van hun eiſchte, en de geſteldheid van geeſt der Vorſten van geheel Europa zoodanig was, dat indien de kryg eens ontſtoken was, om welke oorzaak het ook mogte weezen, al de waereld tegen Vrankryk zoude aanſpannen; zoo dat de Staaten niets te vreezen maar in tegendeel te hoopen zouden hebben, dat men den oorlog zoude zien eindigen, door eenen Vrede min nadeelig dan het verdrag, 't welk de Koning nu met de Spanjaarden zoude aangaan.

DE Raad-Penſionaris Fagel nam noch eene proeve om Straasburg weder te doen geeven: doch de Gemagtigden der Steden ſtemden het niet alleen af, maar weigerden 'er verſlag in hunne Steden aan hunne Overheden van te doen, zoo dat de Raad-Penſionaris niet meer van die zaak repte. 7 Mei 1682.

DE Prins liet in dien tyd desgelyks het voorneemen vaaren van de Staaten-Generaal mede in de *arbitrage* te trekken: maar hy ſchreef aan den Koning van Spanje, en verzocht hem den Koning van England niet tot Scheidsman aan te neemen; 't en zy de Koning [van Vrankryk] alvorens aanname door een algemeen verdrag 11 Mei 1682.

drag alle geschillen die hy had zoo wel met den Keizer als met den Koning van Spanje by te leggen.

Idem. DE Koning van England zond toen ter tyd naar Holland een' man den Prinse van Oranje toegedaan, om hem te verzoeken naar England over te steeken, met voorneemen van hem te verzoenen met den Hertog van Jork, en om opentlyk te doen zien dat zy alle in een goed verstand met elkanderen waren. De Prins van Oranje, die om eenige andere zaak bly te moê naar England gegaan zoude hebben, wilde zyn gebrek van zucht en genegenheid voor den Hertog van Jork zoo baarblykelyk toonen dat hy die reize afsloeg.

18 October 1680. Dit bevestigde sterk het gene ik hier boven gemeld hebbe; te weeten dat een man die de heimelyke zaiken welke de Prins van Oranje in England had, my had gezegd, dat de Prins van Oranje nooit de genegenheid des Engelschen Volks zoude verkrygen, 't en zy men hem geheel van den Hertog van Jork vervreemd en gescheiden zage.

IK ontdekte dat de Raad - Pensionaris Fagel een Afschrift had van het Traktaat, en van de heimelyke Artikels tusschen den Koning en de Koning van Denemarken.

14 Mei 1682. DES Keizers Resident maakte den uitheemsche Staatsdienaaren die in den Haag waren bekend, dat het Traktaat tusschen den Keizer en den Keurvorst van Beyeren getekent was.

ON-

ONDERWYL begonden de Staaten-Generaal zich den 4 Juny 1682 te bekommeren over het bericht dat hun Envoyé in Denemarken hun gaf, te weeten dat de Koning van Denemarken een Vloot deed uitrusten om ze op hunne Kusten te zenden. De Prins van Oranje wilde daar zyn voordeel mede doen, en deed voor de zesde maal den voorslag doen van een Vloot in zee te brengen. De Heeren van Amsterdam stelden 'er zich weêr tegen: maar vermits de Staaten nieuwe berichten kreegen, gegeeven door hunnen Envoyé te Hamburg, die verzekerde dat de Keurvorst van Brandenburg zyne Schepen by die des Konings van Denemarken zoude voegen; schreef ik dat ik begon te vreezen dat de Staaten-Generaal zich eindelyk verplicht zouden achten om eene Vloot uit te rusten

21 Mei 1682.

11 Juny 1682.

18 Juny 1682.

DE Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel spraaken met alle hunne Vrienden die in de Regeeringe der Hollandsche steden zaten in 't byzonder, om hunne toestemming tot eene nieuwe werving van troepen te verkrygen: maar die Regeerders gaven hun te kennen dat zy zulk een' voorslag niet zouden durven toestaan.

5 Juny 1682.

IK zal hier ter plaatse niet spreeken van het voorneemen des Prinsen van Nassau om Juffer de Roye te trouwen: Vermits men niet goed vond tot dat huwelyk te geeven, het gene 'er nodig toe was, had het geen gevolg.

DE

DE Prins van Nassau stond ook op het punt van de Prinses van Zell te trouwen. Dit speet den Prinse van Oranje krachtig; maar die zaak miste, om dat zy niet sterk ondersteund werd.

25 Juny 1682. DE Prins van Oranje geen gat door de voorgeslaage nieuwe wervingen ziende, zocht ten minsten de recruuten te houden die hy verkreegen had, half door list en half door geweld, in den aanvang des jaars, en die men maar zes maanden op de been zoude houden.

HY zocht de Staaten-Generaal ook te beweegen over zyne eige byzondere belangen; hy klaagde opentlyk dat hy qualyk gehandeld werd in Vrankryk, en dat men zyne Landgoederen in Bourgonje verkoft had. Evenwel kreeg hy daar weinig troost over; men beklaagde hem, maar van hem te helpen maakte men geen gewag; zelfs werden hem geene goede diensten aangebooden: ook was hy toen zeer moeyelyk. Want schoon het Traktaat tusschen den Keizer en den Hertog van Hanover geslooten, en 'er noch maar ééne zwarigheid in den weg was, te weeten dat de Hertog van Hanover eenen Borg begeerde die hem instonde voor het genot der quartieren die de Keizer hem had aangeweezen, en dat zy hem de somme waar voor hy ze in betaling nam waardig zouden zyn, en dat de Prins van Oranje hoopte dat het Collegie der Vorsten eerlang tot den oorlog zoude besluiten,

2 July 1682.

ten, zag hy daar zoo weinig neiging en geschiktheid toe in de Staaten-Generaal, dat hy aan den Markgraaf Grana schreef, dat, indien de Vredebreuk van den kant der Spanjaarden quam, de Hollanders er geen deel in zouden neemen, en dat men zich niet moest wys maaken, dat het gevaar, 't welk de Nederlanden liepen de Staaten-Generaal verplichten zoude, om in oorlog te treeden: dat hy de voornaamste van den Staat over dit stuk genoeg had doen onderstaan, en dat hy bemerkt had, dat hy met al zyn gezag in diergelyk geval niet in staat zoude weezen, om de Staaten-Generaal te beweegen zelfs om de acht-duizend mannen te leveren. 27 July 1682.

TEN anderen, de Gezant der Staaten-Generaal te Madrid hun hebbende laaten weeten, dat de Keizer aan den Koning van Spanje geschreeven had, om hem te verzoeken de helft te geeven der viermaal honderd-duizend guldens, die Zweden nodig had om vyftien-duizend mannen naar Duitschland over te voeren, en om hem te verzoeken de Staaten-Generaal te vermaanen om de andere helft over te maaken, bragt de Raad-Pensionaris Fagel de zaak terstond in overweeginge, en het raadslot was, den Gezant aan te schryven dat de Staaten-Generaal geene onderstandgelden konden belooven aan eenigen Vorst, en dat zy 'er noch het voorneemen noch de magt toe hadden. Die schielykheid om den Heer van Heemskerk te antwoorden, strekte,

te, gelyk my toen toeſcheen, niet zoo zeer een blyk van de moeijelykheid des Raads-Penſionaris, en van zyne geringe hoope van het oorlogsvuur te kunnen ontſteeken, dan zy te kennen gaf, dat hy wilde dat de Staaten-Generaal niet zouden denken, dat de maatregels die hy met den Koning van Zweden genomen had, hen verbond tot iets dat hun tot een laſt zoude kunnen ſtrekken. Daarom begeerde hy niet dat die Brief in de Provinciën te voorſchyn quame, zonder dat men met eenen het antwoord zage.

7 Auguſty 1682. DE Koning zyne troepen bevel gegeeven hebbende om naar Oranje te trekken, en daar te blyven tot dat de muuren, die de Prins van Oranje deed herbouwen, afgebroken zouden weezen; quam de Raad-Penſionaris by my, en zei my dat de inwoonders van Oranje maar een' blooten muur gemaakt hadden zonder veſtingwerken; dat de Markgraaf de Montanegre 'er echter geweeſt was om dien te doen afbreeken, en dat men hen dreigde daar troepen te zenden; dat de Prins van Oranje gaerne zag dat men die zaak byleide, en vooral dat zy niet ruchtbaar wierde. Ik had alrede myn beſt gedaan by den Prinſe van Oranje, om hem te beweegen om die onluſten voor te komen; want zynen aart kennende, had ik voorzien dat die zaak hem onverzoenlyk zou maaken; en ſchoon de tyd dien hy gebruikte om met den Koning van England te raade te gaan, hem

hem buiten ſlaat ſtelde om te doen het gene ik hem had geraaden, heeft hy my den raad dien ik hem in deeze gelegenheid had doen geeven dank geweeten; en welke reden van misnoegen hy ſedert in verſcheide voorvallen gehad hebbe, heeft hy my ſteeds doen zeggen, dat hy den dienſt dien ik getracht had hem te doen, nooit vergeeten zoude. Aan dien kant niet geſlaagd hebbende, nam ik aan, den Koning te laaten weeten, alles wat de Raad-Penſionaris Fagel my was komen zeggen: maar het was zonder vrucht; de Koning weigerde de bevélen te ſchorten die hy gegeeven had om troepen naar Oranje te doen optrekken, en beval dat zy'er blyven zouden, tot dat de muuren, niet alleen die men deed opmetſelen, maar ook de oude die'er altyd waren geweeſt geheel afgebroken en geſlecht zouden zyn. 20 Auguſty 1682.

DIT bewoog den Prins van Oranje om by de Staaten-Generaal te bewerken dat zy gehoor by my zochten. Zy zeiden my, dat zy, om het belang dat zy namen in het gene den Prins van Oranje betrof, daar over zouden ſchryven aan hunnen Gezant te Parys, en baden my myne goede dienſten daar by te voegen. Ik gaf hun eene uitlegging van die zaak op zulk eene wyze als de Koning my de eere had gedaan van my te laaten weeten; en gaf hun te kennen, dat zy den Prins van Oranje niet beter konden dienen, dan door te maaken 2 September 1682.

ken dat de muuren van Oranje ſchielyk afgebroken wierden.

7 Auguſty 1682. DE Spaanſche Envoyé meende zyne dingen wel te doen, toen verklarende dat de Markgraaf de Grana bevel van den Koning van Spanje had om *repreſailles* te gebruiken: maar hy zag zich in zyne meeninge bedroogen; want de Staaten-Generaal vielen hem ſterk tegen, en gaven hem hun gevoelen duidelyk te kennen.

WAT de Raad-Penſionaris Fagel betreft, die liet het niet by de klagten die hy by de Staaten-Generaal over de zaak van Oranje gedaan had, hy maakt 'er een punt van beſchryving van om de Staaten van Holland te doen vergaderen, opdat de Gemagtigden, ter dagvaart verſchynende daar op gevat zouden inkomen. In die Vergaderinge ſprak de Raad-Penſionaris Fagel met eene onuitſprekelyke heftigheid, en zei dat men zich voor een' perſoonlyke vyand des Prinſen van Oranje zoude verklaaren, indien men in deeze gelegenheid zyne belangen niet onderſteunde. 24 September 16882. De meeſte Gemagtigden betuigden dat die zaak gewigtig was, en zeer onaangenaam voor den Prinſe van Oranje; dat zy hem dienſt moeſten doen zoo veel zy konden; maar dat, om het met vrucht te kunnen doen, men zien moeſt welk antwoord de Koning van England geeven zou, op den Brief dien zy hem geſchreeven hadden.

DE

DE Prins van Oranje voer aan zynen kant hevig uit : hy zei opentlyk, dat hy my tot noch toe gevierd had, en dat wy eene soort van ommegang in de bezoeken die ik de Prinsesse van Oranje ging geeven, hadden gehouden, en dat hy my in dezelve had onderhouden ; maar dat die heimelyke gesprekken voortaan af zouden weezen, en dat hy de genen die aan myn huis quamen niet langer voor zyne vrienden zoude houden. Die verklaring des Prinsen van Oranje verplichte my den Koning te vraagen of hy goedvond dat ik myne bezoeken aan de Prinsesse van Oranje zoude achtervolgen, vreezende dat ik 'er het genoegen niet zoude vinden dat myn Karakter my'er moest doen verwachten.

24 September 1682.

Idem.

DE Spanjaarden lieten die gelegenheid om hun Hof aan de Prins van Oranje te maaken niet slippen : om zich op eene gantsch strydige wyze jegens hem te gedraagen, zeiden zy hem dat zy hem wilden voldoen aangaande het gene zy hem sedert den Munsterschen Vrede schuldig waren, en begonden te Brussel zyne eischen te vereffenen die niet gering waren, maar op zes of zeven millioenen guldens beliepen.

10 September 1682.

DE Prins van Oranje zond geen' Edelman aan den Hertog van Jork om hem geluk te wenschen met de geboorte van zyne dochter ; hy schreef 'er hem slechts een' Brief over.

17 September 1682.

7 September 1682. VERMITS de Prins van Oranje geene andere toevlugt had om te beletten dat de zaaken in der minne bygelegd werden, dan over alle, zoo die des Keizerryks als die van Spanje, te doen handelen op den zelfden tyd en op dezelfde plaats, daar door hoopende dat'er door dit middel geene ééne afgedaan zoude worden, bewoog hy de Staaten-Generaal om 'er over te ſchryven aan den Koning van England, en hy haalde den Envoyé van die Kroon over, om naar den Koning zynen Meeſter toe te gaan en zyn beſt te doen om hem te beweegen, om over die twee zaaken te gelyk te doen handelen.

Idem. INTUSSCHEN verzuimde men geen' tyd om zoo veele Vorſten als men kon in de Aſſociatie te brengen. De Frankiſche- en Opper-Rhynſche Kreitſen traden 'er in, en ik zond het Traktaat dat zy geſlooten hadden aan den Koning.

23 September 1682. DE Koning deed aan den Koning van England verklaaren, dat hy noch wel tot den laatſten November gebonden wilde blyven aan de aanbiedingen die hy had gedaan, van de geſchillen, die hy met den Koning van Spanje had, te doen beſliſſen door de *arbitrage* des Konings van Groot-Brittanje; maar dat, zoo zy binnen dien tyd niet aangenomen werden, hy 'er niet meer aan gehouden meende te weezen, en dan zulke maatregels meende te neemen als hem dienſtigſt zoude ſchynen.

DE

DE Koning van England gunſtiglyk, ſchoon met algemeene bewoordingen, geantwoord hebbende aangaande het ſlechten der muuren van Oranje, nam de Prins de gelegenheid waar om 'er in de Staaten van Holland weder van te ſpreeken. Hy deed eene overlegde redenvoering in hunne Vergaderinge, en bedankte hen voor de goede dienſten die zy voor zyne belangen wel wilden aanwenden. Hy zei dat hy wel zag dat de Koning niet wel over hem te vrede was; maar dat hy zyner Majeſteits gevoeligheid en toorn op zynen hals gehaalt had, alleen om dat hy de Staaten ſteeds met alle getrouwheid had gediend; dat hy den goeden man zoo wel kon ſpeelen als een ander, en zyn byzonder belang daar by vinden; maar dat hy dit niet had willen doen, en nimmer doen zoude, maar liever noch meer lyden om hunnen dienſt. Daar op lieten zyne Creatuuren zich hooren; zy verklaarden dat zy hun bloed voor zyn belang zouden ſtorten; en andere zeiden het zelfde, waar op hy de Gemagtigden wegzond het gevoelen hunner Steden te gaan inneemen. 1 October 1682.

HET verſlag dat zy op hunne wederkomſt deeden, mishaagden den Prinſe van Oranje, die 'er zich door genoodzaakt vond om de Staaten met eene andere redenvoeringe aan boord te komen. Hy vertoonde hun de zorg en vlyt die hy tot hunne behoudenis aangewend had; hy mat zynen arbeid en moeiten breed uit, verzocht 5 October 1682.

hun daar aan te gedenken in deeze gelegenheid, en hem wel te willen helpen. Hy dorst niet verzoeken dat de Staaten represailles zouden gebruiken; maar hy zei hun genoeg om'er het voorneemen van in hun te doen komen indien zy'er de minste neiging toe gehad hadden. Maar dat verzoek, 't welk hy tegen zynen aart doen moest, bleef zonder uitwerksel aangaande de *represailles*: men hield zich als of men het niet verstond; en de Heeren van Amsterdam zeiden tegen eenige van hunne vrienden, dat aangaande goede diensten, zy die den Prinse van Oranje niet zouden weigeren; maar dat zy niet toestemmen zouden dat men iets meer deede, waar door zy zich moeijelykheden op den hals zouden kunnen haalen: ook gaven zy aan de Staaten te kennen dat het genoeg zoude zyn hunnen Gezant met hunne vertoogen te belasten, in 't geheel niet begeerde dat men eenige bezending daarom deed. Dit stemden zy evenwel eindelyk toe, naa dat de Prins van Oranje daar zeer sterk om by hun had aangehouden: maar zy weigerden volstandig dat men iemant uit hunne Stad verkooze om naar Vrankryk te gaan en zyne belangen daar voor te staan, hoe sterk de Prins van Oranje het hun deed verzoeken, die hen ongevoelig in zyn krakkeel zocht in te wikkelen.

8 October 1682.

WAT hem belangt, hy ging voort met zeer scherp te spreeken, van het gene te Oranje

Idem.

Oranje gebeurde; hy zei zelfs eens in zyn middagmaal, dat hy in die gelegenheid zeer wel over my voldaan was, en dat hy den Heer d'Avaux van den Franſchen Gezant zeer gaerne had willen onderſcheiden, maar dat dit niet kon weezen; en hy herhaalde weder dat, die zyne vrienden wilden weezen, niet meer by my mogten komen. Zelfs liet hy zich verſcheide driftige woorden ontvallen, het welk hy noch niet gedaan had, en onder andere, dat men in Vrankryk gewaar zoude worden, wat het was, een' Prins van Oranje zoo ſlecht, zoo qualyk gehandeld te hebben.

IK kreeg in dien tyd tyding, dat de Keurvorſten van Saxen en Beijeren in het Traktaat van Aſſociatie getreeden waren; en dat des Keizers Reſident in den Haag, volmagt had van de Frankiſche- en Opper-Rhynſche Kreitſen tot het zelfde Traktaat, en dat de Prins van Oranje, volgens zyn oud bewerp, bedacht was om een Verbond te maaken met het Huis van Lunenburg, niet twyffelende of de Hertog van Hanover zou 'er den Hertog van Zell met hem inſleepen. 8 October 1682.

HY vatte het voorneemen ook weder op, dat hy ſedert den vyftienden Juny al gehad had van eene nieuwe werving te doen, en vermaande in't byzonder de Gemagtigden der Steden, om hunne Overheden te beweegen om toe te ſtaan, dat men in de Vergaderinge, die men in de maand van November ſtond te houden, Idem.

 be-

besloote, om eene werving van zestienduizend mannen te doen. Ik liet weeten, dat, schoon de geldmiddelen der Staaten-Generaal in slechten staat waren, hy daarom even sterk by hun zou aandringen; dat het bederf der byzondere Provinciën zyne magt vermeerderen zoude, en dat de genen die hunnen gewissen ondergang in dit gedrag te gemoet zagen, niet in staat waren om het te beletten; dat zelf de welmeenenden, dat is te zeggen die den Prinse van Oranje niet byzonderlyk toegedaan noch volkomen tegen hem waren, welke, gelyk ik den Koning steeds te kennen had gegeeven, goede gevoelens en veel zwakheid hadden, dat die lieden, zegge ik, de gevoelens des Prinsen van Oranje tot dien tyd toe met tegenzin gevolgd hadden, om dat zy ze verderflyk voor de Republyk geacht hadden; maar dat de meeste zich begonden in te beelden dat het gedrag, 't welk de Prins van Oranje hen had doen houden het eenigste was, waar door zy voordeelige voorwaarden voor de Spanjaarden konden hoopen. Zy schreeven een gedeelte van het gene zyne Majesteit voor de rust van 't Christenryk gedaan had, aan hen zelven toe, en maakten zich wys, dat indien zy voortgingen met zich kloekmoedig te toonen, de Spanjaarden, en die van hunne party daar voordeel uit zouden trekken; dat in tegendeel, indien zy maar het minste flaauwde, men terstond den oorlog zoude aanvangen; en dat

22 November 1682.

dat die zelfde lieden, die het van te voren voor een geluk hielden dat zy de blokkeering van Luxemburg opgebroken zagen, nu niet te vrede ſcheenen met een enkel verdrag van Spanje, en begeerden dat alle zaaken van Europa te gelyk en op denzelfden tyd afgedaan wierden.

DAT men te Amſterdam zei, dat de verklaringen, door den Heer Barillon aan den Koning van England gedaan, geen gevolg zouden hebben, en dat de Staaten-Generaal met den Keizer en den Koning van Spanje ſtyf by hun ſtuk blyvende, zyne Majeſteit tot een algemeen verdrag zoude verſtaan; dat dit vooroordeel, van welken kant het quam, die Heeren hartnekkiger deed blyven by een voorneemen daar zy geen quaad van vreesden, en daar zy in tegendeel een zoo groot goed van verwachteden. 22 October 1682.

IK ſchreef toen, dat Mylord Schaftsbury te Amſterdam aangekomen was, en zich daar verborgen hield. Twee maanden daar na liet ik weeten, dat Oates daar by gekomen was, met een ander, genaamd Willem Waler, een der voornaamſte oproermakers van England. 30 October 1682. 31 December 1682.

DE Raad-Penſionaris Fagel deed zyn beſt, om tuſſchen den Prins van Oranje en den Prins van Naſſau de vriendſchap te herſtellen. 22 October 1682.

DE Penſionaris Fagel deed heimelyke Vergaderingen beleggen, waar in hy de Gemagtigden van maar twee of drie Steden 30 October 1682.

den deed komen, om hen te vermaanen tot de wervinge van zestien-duizend mannen. En Dykveld ging ten dien einde naar Amsterdam Hy overtuigde den Heer Hudde, die de voornaamste Burgemeester was, zonder moeite van de noodzakelykheid van zestien-duizend mannen te werven, want die Burgemeester stelde vast, dat de Staaten-Generaal alrede in eenen oorlog ingewikkeld zouden geweest zyn, indien zy zich zoo kloekhartig niet gedragen hadden; en dat niet dan de achtervolging van het zelfde gedrag, hen daar in het toekomende voor kon behoeden.

29 October 1682.

MAAR hoe veel gezag de Heer Hudde in den Raad van Amsterdam had, verstond ik uit een Heer die'er een Lid van was, dat men'er in besloten had den Prinse van Oranje de wervinge van zestien-duizend mannen te weigeren, en dat men 'er in tegendeel in voorgenomen had de Spanjaarden aan te zetten, om de *arbitrage* des Konings van England aan te neemen.

5 November 1682.

WAAR op ik den Koning schreef, dat men uit het besluit 't welk de Heeren van Amsterdam genomen hadden ligt kon zien, dat, als die Stad bemerkte dat zy zich in der daad in eenen Kryg ging wikkelen, haare toegeevendheid voor den Prinse van Oranje ophield; en dat, zoo die Prins Amsterdam van gevoelen deed veranderen, gelyk hy voorleden jaar gedaan had, toen men over het zenden van de

12 November 1682.

de acht-duizend mannen moeſt ſtemmen, hy het zou doen door de manier van redeneeren, welke, gelyk ik zyne Majeſteit ſteeds geſchreeven had, hy gebruikte; te weeten, dat'er voor de Staaten-Generaal geen ander middel op was dan het harnas aan te ſchieten, om zyne Majeſteit te beletten Spanje te kort te doen.

DAT men ook van hunne gevoelens kon oordeelen, door de blydſchap die zy getoond hadden over een gerucht dat zich verſpreid had, dat zyne Majeſteit zich in 't bezit van eenige Plaatſen in het Milanees wilde ſtellen, tot dat Spanje hem voldoening had gegeeven; dit deed blyken, dat zy zich dier Kroone weinig bekreunden, als zy meenden dat hun belang 'er niet mede gemengd was; en gaf genoegſaam te kennen welke weg men kon inſlaan, om Spanje te brengen waar toe men wilde, het in Katalonièn aantaſtende.

MET meerderheid van ſtemmen deed men beſluiten tot het zenden van eenen man naar Vrankryk, om de zaaken van Oranje. De Heeren van Amſterdam, en verſcheide perſoonen van aanzien weigerden die *Commiſſie*

DE Raad-Penſionaris Fagel zyne zaaken wel belegd meenende te hebben, tot de wervinge van zestien-duizend mannen, ſloeg ze voor in de Vergaderinge der Staaten van Holland: maar zyn voorſtel werd eenſtemmig verworpen; en vermits de Gemagtigden der Steden hunne onmagt 16 November 1682.

N 5 voor

voor eene der voornaamfte reden hunner weigeringe bybragten, bood de Prins van Oranje aan, zyne wedden en de inkomften zyner bedieningen af te ftaan, om tot de wervinge en het onderhoud der zestien-duizend mannen te helpen toebrengen.

26 November 1682. MAAR ziende dat hy daar niet in kon flaagen, wende hy het over een' anderen boeg, en deed door den Raad-Penfionaris Fagel te kennen geeven, dat, om een gedeelte der koften te befpaaren, die men tot het aanftellen van nieuwe Krygs-Officieren zoude moeten doen, en om met eenen den argwaan, die de Koning 'er van zoude kunnen opvatten eenigfints te verminderen, men flechts eene recruteering van zestien-duizend mannen moeft doen: maar de redenen die de Heeren van Amfterdam belet hadden de werving toe te ftaan, deeden hun de recruteering weigeren.

30 November 1682. DE Heeren van Amfterdam deeden den voorflag, dien men my in vertrouwen gezegd had dat zy zouden doen, welke was, te verzoeken, dat men alleen de gefchillen die de Koning met Spanje had, aan de bemiddeling en het goeddunken des Konings van England zoude overgeeven en onderwerpen, zonder die des Keizerryks daar onder te mengen. De Prins van Oranje en de Raad-Penfionaris Fagel gaven te kennen, dat de Heeren van Amfterdam hunnen voorflag doende, geen ander oogmerk konden hebben, dan in

Vre-

Vrede te blyven; maar dat het rechte middel, om de ruſt te bewaren, was dezelfde regel te volgen daar men zich tot dien tyd toe aan gehouden had, en dat de bevinding zulks in alles wat 'er voorgevallen was leerde. Zy toonde de noodzakelykheid waar in de Koning van England zich bevond, om uit eigen belang zyne Majeſteit van het voorneemen van den oorlog aan te vangen af te trekken; en zy verzekerden ook, dat de Koning van England beſlooten had ten dien einde een uitſtel van zyne Majeſteit te verzoeken; en dat zy dus, zonder iets tegen hunne Bondgenooten te doen, en in tegendeel eene groote ſtandvaſtigheid in het nakomen hunner Traktaaten toonende, men een uitſtel zoude krygen, en in ſtaat zyn om aan de openbaare ruſt te arbeiden, overeenkomſtig met het voorneemen der Heeren van Amſterdam By ongeluk waren 'er naauwelyks drie dagen verloopen wanneer de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris zich verrechtvaerdigd zagen; want de Koning ſchreef my den 26 November 1682, dat hy het uitſtel tot het aanneemen zyner aanbiedingen had gerekt tot den eerſten January. Dat ſlach van dingen vermeerderden het gezag des Prinſen van Oranje wonderbaarlyk, en verminderden de achting der wel-meenenden krachtig.

Brief des Konings van den 26 November 1682.

DAT gaf ook een groot gewicht, aan de redeneeringen die de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel in 't byzonder

19 December 1682.

der deeden, aan de voornaamste Leden van den Staat, welken zy poogden te doen begrypen, dat het belang des Koning van England hem nooit kon toelaaten met goede oogen aan te zien, dat de Koning oorlog in de Nederlanden voerde; en dat indien zyne Brittannische Majesteit in dit stuk flaauwde, hy in 't vervolg genoodzaakt zou zyn in oorlog te treeden om de Nederlanden te redden.

3 December 1682. VAN Beuningen begon in een' heel anderen styl te schryven dan hy tot noch toe gedaan had; het welk den Prinse van Oranje zeer mishaagde, en met eenen aan die maar een weinig verstands hadden deed zien, dat indien zy dezelfde stoutmoedigheid toonden als hy, zy hunne oude vryheid eerlang weder zouden krygen. Het is zeker dat die Staatsdienaar gemeend had, dat gantsch Europa t'samen zoude spannen om zyne Majesteit te beoorloogen; en daar in had hy de voorneemens des Prinsen van Oranje behulpsaam geweest: maar ziende dat de party niet wel geslooten was, scheen hy ernstig den Vrede te begeeren, en schreef naar Holland alles wat daar toe dienstig was.

5 October 1682. SEDERT vier maanden had men niet afgelaaten, van een groot gerucht te maaken over het gene in Vrankryk aangaande de Hugenooten voorviel: men zag alle dagen nieuwe Brieven uit het Koningkryk, en men hoorde nieuwe klagten. Die Brieven, die dikwyl vol leugens waren, wer-

den

den door den Prins van Oranje en zyne Creatuuren breed uitgemeeten. En eindelyk kreeg de Raad-Pensionaris in 't hoofd, algemeene *Collecten* voor de Fransche Hugenooten die in Holland gevlugt waren voor te stellen aan de Staaten van Holland. Dit werd terstond besloten en uitgevoerd. Men schreef zelfs aan die in Vrankryk gebleeven waren, dat men een gedeelte van het geld van die *Collecten*, bewaaren zoude voor de genen die noch in Holland zouden komen vlugten. Ik schreef aan den Koning dat ik niet wist uit welken oord des Koningkryks, noch hoe, maar dat ik wel wist dat 'er veel door het ys in hunne vlugt begunstigd, uit het Koningkryk zouden vertrekken; dat de zoon van den Predikant Claude, die een keer naar Vrankryk had gedaan, van daar wedergekomen was, om zich in Holland neêr te zetten. 3 December 1682.

DE Koning schreef my dat hy voorhad den Graaf van Sunderland door den Koning van England naar Holland te doen zenden, en dat vermits hy van de goede voorneemens van Sunderland wel onderrecht was, het dienstig scheen dat ik hem door eene heimelyke verstandhouding met hem in alles, te kennen gaf hoe veel vertrouwen zyne Majesteit in hem stelde. Hy liet my ook weeten dat hy op het verzoek 't welk de Koning van England hem gedaan had, toe had gestaan, gebonden te blyven tot den 15 January aan de aanbiedingen Bref des Konings van den 3 December 1682.

gen die hy gedaan had van de geschillen die hy met Spanje had, aan het goeddunken zyner Groot-Brittannische Majesteit te stellen.

Idem. ZYNE Majesteit liet my ook weeten dat indien ik, om meer verkeering en ommegang te hebben, en meer kennissen te maaken ter plaatse daar ik was, oordeelde dat het nodig was, nu en dan een bezoek te geeven aan de Prinses van Oranje, hy het my toeliet. Maar vermits zulks aan myne bescheidenheid overgelaaten werd, en dat ik de verklaringen wist die de Prins had gedaan over het slechten der

17 December 1682. muuren van Oranje; vond ik middel om hem daar van te doen zeggen het gene ik 'er van had verstaan, gelyk eene zaak daar ik in 't eerst geen geloof aan geslaagen had; maar dat ik sedert eenigsints had begost te twyffelen om dat die verklaringen, welke men zoo openbaar had gemaakt, niet ontkend geweest waren, gelyk hy eertyds had gedaan, toen men hem bynaa diergelyke redenen en woorden te last gelegd had. De Prins van Oranje antwoordde, dat hy eertyds diergelyke redenen die men hem had doen houden ontkend had; maar dat de zaaken niet meer in den zelfden staat waren, dat hy juist niet gezegd had het gene men hem toeëigende; maar dat hy niets ontkennen zoude, en dat het gemeen daar van mogt gelooven wat het wilde: Dat hy my in 't byzonder dienst zoude doen, zoo hy'er gelegenheid toe had;

had; maar dat hy voor den Franſchen Gezant geene beleefdheid over had, en dat men in Vrankryk den ſpot met hem zoude dryven, in dien hy hem eenige beleefdheid toonde. De Koning dat antwoord verſtaan hebbende, belaſte my, niet by de Prinſeſſe van Oranje te gaan.

DE Raad-Penſionaris Fagel bragt in de Staaten-Generaal het beſluit dat de Provincie van Holland, door zyn toedoen genomen had, van den Koning van England, de redenen die 'er waren om niet toe te laaten dat de geſchillen met Spanje bygelegd werden, afzonderlyk van die des Ryks, op het ſterkſte voor te houden. Ik zal de redenen niet melden die hy bybragt, en welker voornaamſte waren; dat de Bondgenooten terſtond een mistrouwen tegen elkanderen zouden opvatten; dat de Koning niet naa zoude laaten, zyne wapens te wenden tegen de genen die de laatſte zouden weezen om zich met hem te verdraagen; dat deeze niet meer door de andere geholpen zouden kunnen worden; en dat het Traktaat tot onderlinge verdediginge gemaakt dies onnut zoude worden. 24 December 1682.

DE Prins van Oranje bleef ſteeds zeggen, dat de Staaten niets waagden met te blyven by de gevoelens daar zy in waren; dat de Koning daarom de Spaanſche Nederlanden niet aan zou taſten; dat zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit dit noch meer vreesde dan de Staaten-Generaal, Idem.

en

en dat zoo zyne Majesteit de Nederlanden aantalte, de Koning van England niet naa zoude kunnen laaten zyn Parlement te vergaderen, en met Vrankryk in oorlog te treeden; en dat de Staaten zien zouden, dat zyne [Allerchristelykste] Majesteit zoude flaauwen, indien zy styf by hunne gevoelens wilden blyven. Het spytigste dat in die geheele zaak was, dat het uitstel, 't welk de Koning van tyd tot tyd op verzoek des Konings van England gaf, scheen te bewyzen, dat het gene de Prins van Oranje aan de Staaten-Generaal zei waar was.

7 September 1682.

EN het is zeker dat dit uitstellen den Prins van Oranje hielp om verscheide Heeren van Amsterdam, en inzonderheid den Heere Hudde, een' der Burgermeesteren die 'er het meeste gezag hadden, te overtuigen dat door den weg dien zy zouden houden, Spanje voordeeliger voorwaarden zoude bedingen, en dat schoon zulks miste, en de zaaken tot het uiterste gebragt werden, het altoos aan hen zoude staan in oorlog te treeden of niet. Ten anderen, schoon zy wel zagen dat de Prins van Oranje niet zoo oprechtelyk tot den Vrede geneigd was, als hy voorgaf; en dat hy niet anders wenschte dan het vuur des oorlogs in Europa ontstoken te zien; meenden zy evenwel dat hy niet zoude vermoogen hen in den kryg te wikkelen; zoo dat zy meenden dat de toegeevendheid die zy voor hem zouden toonen niets anders

anders kon dan nut zyn voor hunne Bondgenooten, zonder dat zy ſchadelyk voor hun zelven kon weezen.

DE Raad-Penſionaris Fagel die alle ſoorten van raders bewoog om het Hollandſche Volk zoo groot een afkeer voor Vrankryk in te boezemen als hy kon, Vergenoegde zich niet de openbaare *Collecten* die hy voor de Franſche Vlugtelingen deed doen; hy deed allen Predikanten in Holland belaſten, dat zy het gene men in Vrankryk tegen die van den vermeinden Hervormden Godsdienſt deed, in hunne Predikaatſiën ten breedſten uit zouden meeten; en hy beval hun te zeggen, dat de Staaten in 1672 op het punt geweeſt waren van te vervallen in dezelfde rampen, waar in die van hunnen Godsdienſt tegenwoordig in Vrankryk waren; dat God hen daar voor behoed had, en dat zy alles moeſten opzetten, alles wagen om zich in ſtaat te ſtellen van te beletten, dat diergelyk onheil hun niet voor de tweede maal overquame, dewyl het voornaamſte oogmerk dat men [in Vrankryk] had, was hunnen Godsdienſt uit te roeijen. Een der Predikanten zei dit in vertrouwen aan eenen myner Vrienden. 24 December 1682.

DE Heeren van Amſterdam met veel flaauwheid hun gevoelen over de *arbitrage* beweerd, en zich vergenoegd hebbende hunne gedachte te zeggen, en vervolgens den Prins van Oranje en den Raad-Penſionaris te laaten doen wat zy begeerden: 31 December 1682.

31 December 1682. Schreef ik aan den Koning, dat ik de vryheid genomen had van hem verscheide maal te laaten weeten, dat indien zy ooit voornamen met kracht in de Vergaderinge der Staaten van Holland te spreeken, zy het niet zouden doen 't en zy de zaaken tot het uiterste gebragt waren, en zy zich op het punt zagen van in oorlog te geraaken; dat de bevinding korts getoond had dat ik niet mis had, al zoo weinig als de wyste en verstandigste der Republyk, die steeds gezegd hadden dat men niets van Amsterdam noch van de Regeerders der andere Hollandsche Steden moest hoopen, 't en zy zy vooringenoomen waren met eene vreeze sterker dan die zy voor den Prinse van Oranje hadden; want indien zy zich niet gedwongen zagen door iets van dien aart, om zich te verstouten, zouden zy den Prins van Oranje en den Raad-Pensionaris Fagel nooit te keer durven gaan.

DE Prins van Oranje deed den Keizer verzoeken, dat hy de zaaken tusschen hem en Tekely zoude byleggen, en de Staaten-Generaal schreeven Tekely ook om hem tot een verdrag met den Keizer aan te zetten.

5 January 1683. DE Residenten der Staaten-Generaal te Koppenhagen en te Hamburg, schreeven zoo dikwyl en met zoo veel zekerheid, dat de Koning van Denemarken eene talryke Vloot uitruste, het welk gevoegd by de Holsteinsche zaaken, te kennen gaf

dat

dat de Koning van Denemarken zekerlyk eenige onderneeming voorhad; dat eindelyk de Staaten-Generaal den 5 January 1683 besloten, eene Vloot van vier-en-twintig Scheepen in zee te brengen.

MEN was in Holland toen zoo verbitterd over de valsche verhaalen die de Hugenooten uit Vrankryk overzonden, aangaande de mishandelingen die zy in het Koningkryk te lyden hadden, dat ik gewaarschuwd werd dat men heimelyk raad hield, om alle Roomsche Geestelyken, en in 't algemeen alle Priesters die niet in Holland geboren waren uit de Provincie te verdryven. De Raad-Pensionaris Fagel was daar geensints toegeneigd; hy vergenoegde zich de verhaalen die uit Vrankryk quamen te gebruiken om den Koning al het quaad te doen dat hy kon: maar hy stelde zich steeds tegen het gene men tegen de Katholyken wilde onderneemen, het zy de belangen des Prinsen van Oranje, die de Katholyken in England niet schuw wilde maaken, zulks eischten, het zy dat hy een opstand in Holland vreesde, alwaar de Katholyken in grooten getale zyn, en gelykelyk met de Protestanten tot de oprechtinge der Republyk toegebragt hebben; daar in den beginne zelfs de voornaamste ampten, vooral te Amsterdam, bekleed hebbende. 7 January 1683.

DE Raad-Pensionaris Fagel verzocht den Resident des Keizers, zynen Meester 7 January 1683.

 te

te laaten weeten dat men in de Vergaderinge der Staaten van Holland eene recruteering van zestien-duizend mannen ſtond voor te ſlaan; dat men hoopte dat zy door zoude gaan, dewyl de Raad der meeſte Steden 'er toe geneigd was.

17 December 1682. IK had in de maand van December laatſtleeden al geſchreeven, dat de Creatuuren des Prinſen van Oranje hoopten, dat zy den Keurvorſt van Brandenburg in hunne belangen zouden brengen. In den aanvang van Januarius 1683 liet ik weeten dat de Prins van Oranje zich nu meer dan ooit vleide dat de Keurvorſt wel haaſt van gevoelen zoude veranderen; dat de Heer van Amerongen eenen Poſtbode regelrecht aan den Raad-Penſionaris Fagel had afgevaardigd; dat hy na de terugkomſt van den Poſtbode, zelf van Berlyn vertrokken was naar den Haag; en dat de Heer van Dykveld aan eenen zyner boezemvrienden eenen Brief van den Heer van Amerongen vertoond had, die veel van den Keurvorſt van Brandenburg te hoopen gaf.

7 January 1683.

14 January 1683. DE Zweedſche Envoyé arbeide in dien tyd om de Staaten-Generaal in de Holſteinſche zaaken in te wikkelen; hy ging met zoo veel te meer yver te werk, om dat het zyn belang was dat zy iets ten voordeele van Zweeden deeden, om de gevoeligheid van den Koning zynen Meeſter te ſtillen, die zeer misnoegd op hem

hem was, om dat hy hem had doen hoopen dat de Staaten-Generaal hem by zouden ſtaan met geld en ſchepen,

DIE Staatsdienaar hield niet min ſterk aan by den Envoyé des Hertogs van Hanover in den Haag, om deezen Hertog in het Traktaat van Aſſociatie te doen treeden. Idem.

IN dien tyd maakte de Raad-Penſionaris Fagel een groot leeven in de Vergaderinge der Staaten van Holland, van iets dat van Beuningen hem geſchreeven had, namelyk, dat de Heer Barillon een Afſchrift had gehad van het antwoord der Staaten-Generaal aan den Koning van England; (waar van ik gewag gemaakt hebbe den 24 December 1682) en dat de Koning van England 'er kennis van gehad had eer hy, van Beuningen, hem 'er van geſproken had. De Raad-Penſionaris Fagel ſloeg voor dat men allen Leden der Staaten van Holland eenen eed zoude afneemen, by welken zy op de Evangeliën zouden zweeren dat zy ſedert vier jaaren geene heimelyke ſtukken aan iemant medegedeeld hadden. Deeze voorſlag van eenen *Miniſter* aan zyne Meeſters ſcheen baldadig. Vervolgens ſtelde hy voor dat men tien-duizend guldens zoude belooven aan den genen die aanbrengen zoude van wien ik die ſtukken had: maar toen hy uitgebulderd had, bleeven de zaaken in *ſtatu quo*. 21 January 1683.

Idem. SCHOON ik my verplicht vond in alles tegen den Prins van Oranje aan te werken, liet ik niet naa nu en dan zyne gevoelens eens te doen ondertaſten. Ik bewoog een boezemvriend van Dykveld, om hem in vertrouwen te doen ſpreeken over de verbinteniſſen die de Prins van Oranje tegen den Koning aanging. Dykveld antwoorde hem dat de Prins van Oranje noch niet wanhoopte een' algemeen verdrag, of een' algemeenen oorlog te zien; en dat ſchoon noch het een, noch het ander quam te gebeuren, hy maar geruſt zoude behoeven te wachten, en dat men hem ongetwyffeld zoeken zoude, als men hem nodig had; en al had hy tien maal meer tegen Vrankryk gedaan; zou men het voorledene vergeeten zoo draa men hem van doen had, en hy in 's Konings belangen wilde treeden.

Idem. ONDANKS de drangredenen des Prinſen van Oranje en de kuiperyen des Raad-Penſionaris Fagel, werd de ſtaat van oorlog opgemaakt door de Provincie van Holland voor den jaare 1683, zonder eenige nieuwe wervinge.

Idem. DE Koning my belaſt hebbende aan de voornaamſte der wel-meenenden te doen bemerken, dat de Prins van Oranje zich ongevoelig Meeſter van de Republyk maakte; antwoordde ik zyne Majeſteit dat ik geene gelegenheid liet voorbygaan, om hun te toonen hoe die Prins hunne vryheid verdrukte; dat eenige van die 'er

noch

noch overig waren, dat is te zeggen die moeds genoeg hadden om iets te doen indien zy geholpen wierden, by my gekomen waren noch geene veertien dagen geleeden; maar dat ik zyne Majesteit daar mede niet lastig had willen vallen, om dat zy my niets anders hadden gezegd, dan zy my onophoudelyk voorgehouden hadden; te weeten dat zy niet in staat waren om uit hun zelven iets te doen, dat hunne Landgenooten te flaauwhartig waren, en dat men zich zoude bedriegen (gelyk van Beuningen die in 't Land geboren was nu gedaan had) zoo lang men gelooven zoude, dat de Heeren van Amsterdam arbeiden zoude aan de Vryheid der Republyk; dat 'er eenige vreeze van buiten moest weezen om hen aan te moedigen; dat de Prins van Oranje niet anders gebruikende dan eene geweldige en onwettige Regeering, verlaaten zoude worden, zoo draa de Staaten zagen dat men hun aanbood (wel verstaande door de wegen die zy my eertyds voorgeslagen hadden) hunne regeering te herstellen; dat het maar eene zaak van twee maanden zoude weezen, als de toestand van zyner Majesteits zaaken hem slechts toeliet dat hy ze ondername: hoewel het gene in Vrankryk aan die van hunnen Godsdienst gebeurd was, de zaak mitsdien wat moeijelyker zou maaken. Dat zyne Majesteit door dat middel de Staaten in zyne afhangkelykheid houdende, zich bevryden

zoude van veele groote kosten, die hy buiten zyn Koningkryk deed, en dat hy zich van hunne Vlooten zoude kunnen bedienen als van zyn eige, en alzoo ligt heerschen in alle Zeen als hy heerschte op het Land; dat, by ontstentenisse van dien, men zoude zien gebeuren het gene zy my eertyds gezegd hadden; dat in weêrwil van den Geest des Vredes, die in de Republyk behoorde te heerschen, en ondanks het belang dat de Heeren van Amsterdam hadden, om wel by zyne Majesteit te staan, de Prins van Oranje genoeg den baas over de Staaten zoude speelen, om hen tot het verbreeken van alle beramingen des Konings over te haalen, ten minsten zoo veel hun mogelyk zou zyn, en eindelyk, om zyne Majesteit den oorlog aan te doen, als het den Prins van Oranje zoude dienen.

22 January 1683. DE Koning van England verklaarde toen, dat indien de Staaten de Spanjaarden wilden beweegen om de *arbitrage* aan te neemen, hy zich niet zoude gedraagen als scheidsman, maar als middelaar, en den raad der Staaten-Generaal inneemen. De Prins van Oranje noopte de Spanjaarden aan zynen kant, om de *arbitrage* zyner Groot-Brittannische Majesteit te weigeren, hoopende dat de Koning, hun slecht gedrag moede, den oorlog zoude aanvangen, en dat hy daar door middel zoude hebben om'er de Staaten-Generaal in te betrekken.

IK

IK liet weeten, dat ik ontdekt had dat de Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel, naa den Staaten van de Provincie van Holland een' nieuwen Eed van *secretesse* op de Evangeliën te hebben doen afleggen, hun voorgeslaagen had Traktaaten te maaken, by welke men tusschen de Bondgenooten overeen zoude komen, aangaande de hulpe die zy over en weêr gehouden zouden zyn te verschaffen, in geval van Vrede-breuk. Ik vertoonde dat men daar uit ligt kon begrypen, al wist men het niet van een' anderen kant, hoe weinig men zich moest belooven van de Heeren van Amsterdam, die toelieten, dat onder voorwendsel van het Traktaat van Associatie, daar zy in den aanvang meende dat niets instak, de Staaten-Generaal in Ligues traden, die zulke moeijelyke gevolgen naa zich konden sleepen. Idem.

I K schreef in der daad den volgenden Postdag, dat de Gemagtigden van Amsterdam, en van eenige andere Steden, zich in den eersten opslag over dien voorslag bekommerd hadden: maar dat naa twee dagen twistens zy 'er in gestemd, en toegestaan hadden dat de Staaten-Generaal het getal der troepen, die elk moest leveren zouden regelen, dat ik geloofde dat men waarschynlyk het ontwerp zoude volgen, dat de Prins van Oranje met de Oostenrykschee en Zweedsche Staatsdienaaren gemaakt had; te weeten, dat de Keizer zes-duizend mannen zoude leveren, 25 January 1583.

ren, Spanje en de Staaten-Generaal elk acht-duizend, Zweden zes-duizend, de Keurvorst van Saxen, de Hertogen van Zell en Hanover acht-duizend mannen met hun drien.

DAT de Staaten van Holland ook toegestemd hadden, dat de Staaten-Generaal zich met Spanje en Zweden zouden verbinden, om zich ter zee onderling te helpen, op voorwaarden, dat indien Spanje of Zweden de Staaten hulpe moesten bieden, het hun vry zoude staan die hulpe te ontvangen in schepen of in geld. Dat het getal der schepen die zy leveren moesten, elk ontrent twaalf Oorlogschepen was. Dat de Spanjaarden verzochten dezelve in geld te mogen leveren.

DAT besluit der Staaten van Holland was zeer geheim gehouden, en zelfs toen ik'er den Koning bericht van gaf, was het noch niet in de Staaten-Generaal gebragt, meenende daar door te beletten dat ik 'er kennis van kreeg. Het Traktaat werd gesloten en getekend ontrent veertien dagen daar naa. Ik zond het den elfden February 1683 aan den Koning, met de geheime Artikels.

11 February 1683.

25 February 1683.

SCHOON de Hanoversche Envoyé verklaarde, dat alle die Traktaaten van Associatie maar kinderspel waren, en dat 'er goede Traktaaten gemaakt moesten worden by welke de Staaten geld moesten geeven: liet hy echter niet naa, wel in Negotiatie te willen treeden: maar de Provincie

vincie van Holland weigerde een Traktaat met den Hertog van Hanover alleen aan te gaan, begeerende dat het gantſche Huis van Lunenburg 'er deel in name.

VAN Beuningen ziende dat eenige zyner Brieven den Prinſe van Oranje mishaagd hadden, liet hem weeten, dat hy ſteeds gemeend had, dat men een algemeen Verdrag kon maaken, zonder eene algemeene Vergadering te beleggen; maar dat, vermits de Staaten van een ander gevoelen waren, hy 'er zich gaerne aan onderwierp, en onderwyl verzocht hy om zyn affcheid, 't welk hem gegeeven wierd. Voor dat hy England verliet, ſchreef hy noch eenige Brieven, die alle elkanderen tegenſpraken; en twee- of driemaal van gevoelen veranderende, quam hy eindelyk weder tot des Prinſen van Oranje.

IK liet weeten, dat de Prins van Oranje en de Markgraaf de Grana heimelyk beſtemd hadden, dat, indien des Konings troepen op den Spaanſchen bodem quamen, de Markgraaf de Grana de Spaanſche troepen terſtond zou doen optrekken, en, al was hy maar twee-honderd mannen ſterk, hun belaſten zoude aan te vallen, op dat'er een openbaaren oorlog zoude ontſtaan, en de Staaten-Generaal zich verplicht vinden om'er in te treeden. 28 January 1683.

MYLORD Schaftsbury ſtierf te Amſterdam den 3 February 1683 aan de Jigt, die hem in de ingewanden was geſlagen; zoo dat de beſcherming, die de Heeren van Am- 4 February 1683.

Amſterdam hem vergunden, alleen diende om te doen blyken hoe weinig aanzien zy voor zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit hadden.

18 February 1683. VERMITS de Staaten beſlooten hadden vier-en-twintig ſchepen uit te ruſten, wilde ik my doen onderrechten van den ſtaat hunner Zeemagt. Ik zond ten dien einde naar Zeeland, en verſtond dat daar zeer weinige ſchepen waren, en die noch zeer ſlecht geſteld: ik wiſt, dat die zich in Holland bevonden, ook in vry ſlechten ſtaat waren. Evenwel om volkomen van die zaak onderrecht te worden, deed ik naar alle vyf de Admiraliteiten ſchryven.

8 February 1683. DE Heer van Amerongen, Envoyé der Staaten te Berlyn, in den Haag gekomen, had verſcheide byeenkomſten met den Prinſe van Oranje en den Raad-Penſionaris Fagel, en gaf van geene zaake

11 February 1683. kennis aan de Staaten-Generaal. Ik ontdekte door maar één Burgemeeſter van Amſterdam, dat hy in hunne Stad geweeſt was, en dat hy het middagmaal gehouden hebbende met twee of drie Burgemeeſters, die het bewind over alle zaken hadden, en van welke de gene die tot my ſprak een was, hun naa verſcheide andere redenen gezegd had, dat de Keurvorſt van Brandenburg in alle belangen van den Staat wilde treeden, indien men hem kon verzekeren van de *ſurvivance* van des Prinſen van Oranje's ampten voor den Prins Lodewyk, tweede zoon van de eerſte

ste vrouw des Keurvorsten van Brandenburg: maar die Heeren zich niet weinig aan dien voorslag gestooten hebbende, had men die zaak daar gelaaten. De Prins van Oranje had die weigeriug wel verwacht: dit had hem bewoogen om toe te staan, dat de Heer van Amerongen zich die zaak onderwonde, wel weetende dat hy den Keurvorst zyn goed voorneemen daar door kon toonen, zonder dat het hem iets koste.

DE Heer van Amerongen, die maar welstaanshalven deeze zaak op zich genomen had, zette zyne rechte Negotiatie voort. Ik kreeg 'er kennis van door een' persoon, op wien ik ten eenemaal kon vertrouwen, en die my zei, dat de Heer van Amerongen den Prins van Oranje en de Heeren van Amsterdam verzekerd had, dat de Keurvorst van Brandenburg hem zyn woord gegeeven had, van een Traktaat van Onzydigheid met de Staaten-Generaal te zullen maaken, en dat hy wel genegen was om in het Traktaat van Associatie te treeden, mits dat men hem de schade vergoede, die het Land van Kleef door des Konings Wapens geleeden had, waar toe de Staaten zich door een Traktaat verbonden hadden; en dat men hem de rest der onderstandgelden betaalde, die hy meende te eischen tot den tyd dat hy zynen byzonderen Vrede gemaakt had; de Staaten dezelve niet verder dan tot den tyd dat zy den hunnen getekend hadden; heb-

18 February 1683.

25 February 1683.

hebbende willen betaalen. De Prins van Oranje arbeide ſterk aan die zaak; en de Provincie van Holland beſloot den Keurvorſt van Brandenburg genoegen te geeven, wiens eiſchen negenmaal honderdduizend Ryksdaalders beliepen: maar zy ſtemden die betaling niet toe, 't en zy hy in het Traktaat van Aſſociatie trade, of ten minſten een Traktaat van onzydigheid met hun floote. Men beſtemde echter niet, of men de ſomme geheel of ten deele zoude betalen, men beval den Heer van Amerongen ſlechts daar een verdrag over aan te gaan. De Negotiatie bleef lang ſlepende; de Keurvorſt van Brandenburg en de Prins van Oranje zich ſtyf houdende, of nu en dan wat toegeevende, naar dat zy elkanderen nodig hadden. Eindelyk quam men in Auguſtus 1683 overeen, dat men den Keurvorſt viermaal honderd-duizend Ryksdaalders voor alle zyne eiſchen zoude betalen; en de Staaten-Generaal namen aan vyftig-duizend Ryksdaalders te betalen in één jaar; andere vyftig-duizend in twee jaaren, en de overige driemaal honderd-duizend Ryksdaalders in tien andere jaaren, ieder jaar dertig-duizend. Evenwel werd dit Traktaat niet getekend in de maand van Auguſtus; het geſchiede niet voor het jaar 1685; toen kreeg het eerſt zyn volle beſlag. Doch vermits het zonder veranderinge bleef, gelyk het in den jaare 1683 gemaakt was, zal ik hier alle berichten niet bybrengen die ik van het

einde

einde van 1682 tot in 1685 den Koning gaf van de verſtandhoudinge, die duuren bleef tuſſchen den Keurvorſt van Brandenburg en den Prins van Oranje, in weêrwil van de betuigingen, welke die Keurvorſt, geduurende dien tyd van geheel in de belangen zyner Majeſteit te willen blyven.

DE Keurvorſt van Brandenburg liet het niet by het Traktaat, door welk hy zich met de Staaten-Generaal verdroeg over den onderſtand en het ſchadeloos-ſtellen van de inwoonders des Hertogdoms van Kleef. Hy quam in 1685 het woord naa, dat hy den Prinſe van Oranje lang van te voren gegeeven had, van een naauwer Verbond met de Staaten-Generaal te ſluiten; want onder voorwendſel van het Traktaat van 1678, dat eindigem moeſt in 1688, twaalf jaaren te verlengen, maakte hy in 1685 reeds nieuwe verbinteniſſen met hun, gelyk ik in 't vervolg breeder zal melden.

DE Prins van Oranje niet hebbende kunnen verkrygen, dat men nieuwe wervingen deed, noch zelfs recruteeringen, was in de maand Maart eindelyk genoodzaakt toe te laaten, dat de Staat van oorlog, die in January laatleden opgemaakt was, voor den jaare 1683, ter uitvoeringe werd gebragt; zoo dat hy bleef op den voet des voorgaanden jaars 1682, die de twaalf-duizend recruten begreep, welke men 4 Maart 1683.

men in den aanvang van dat jaar gemaakt had.

Idem. IK ſchreef den Koning, dat ik niet anders kon gelooven, of de Prins van Oranje zag wel, dat in de geſteldheid daar de zaaken zich in bevonden, hy onmagtig was om zyne Majeſteit te wederſtaan: maar dat het hem weinig kon ſcheelen, of de Spanjaarden vier Steden quyt raakten, en of de Bondgenooten geſlaagen werden, als de Kryg maar een' aanvang mogt neemen. Hy meende dat de oorlog niet lang kon duuren, of de Koning van England zou door zyne eige onderdaanen gedwongen worden, om den Vrede met zyne Majeſteit te breeken; dat hy in dit vertrouwen alles wilde wagen; dat hy hoopte dat de Koning van England hem zynes ondanks den oorlog met voordeel zoude helpen voeren, of dat deeze Vorſt zich zelven zoude bederven; en dat zulks een kort en ſpoedig middel zoude zyn, om te klimmen op een' Troon die ſteeds zyn doel geweeſt had, ſedert dat hy'er de vermoedelyke Erfgenaamen van getrouwd had.

4 Maart 1683. DE Heer Heinſius, Penſionaris van Delft, naa lang geweigert te hebben naar Vrankryk te gaan, over het ſtuk van het ſlechten der muuren van Oranje, zag zich in het end genoodzaakt die bediening aan te neemen: en vermits hy my quam bezoeken voor zyn vertrek, zei ik hem dat het

het my ſpeet, dat een zoo eerlyk man als hy, en die zulke goede gevoelens had, met zulk eene *Commiſſie* belaſt was; dewyl ik niet twyffelde, of de reis die hy ging aanneemen, zou geheel vruchteloos weezen; en vermits hy Penſionaris was van Delft, 't welk den Prins van Oranje wederſtaan had, ſterker dan eenige andere Stad, gaf ik hem te verſtaan, dat de Koning zyne verdienſte en zyne goede gevoelens kende, en dat ik hem bad zich niet moeijelyk te maaken over het geringe genoegen dat hy in zyne bediening zoude vinden, dat hy het alleen moeſt toeſchryven aan het onderwerp van den laſt dien hem gegeeven was; dat hy zelfs wel wiſt dat hy 'er niet in kon ſlaagen; en vermits hy geen deel had aan de weigering, die hy te verwachten had, bad ik hem ook geen deel te neemen aan de ſpyt die de Prins van Oranje 'er van zoude hebben. Hy ſcheen myne redenen aan te neemen, en beloofde my zich niet te kreunen, aan het gene hem deswegen zouđe overkomen, veel voorziende dat hy niet zoude gelukken. Echter is hy van deeze bedieninge te rug gekomen, zoo groot een vyand van Vrankryk, en den Prins van Oranje zoo toegedaan, als hy voor zyn vertrek dien Prinſe tegen, en aan des Konings belangen verknocht was. Dus hebben wy eenen man verlooren, die tegenwoordig Raad-Penſionaris der Staaten van Holland is.

13 Maart 1683. WAT den Prins van Oranje belangt, toen hy te Dieren, daar hy ter Jagt was, het antwoord verstond, 't welk de Koning den Heere Heinsius gegeeven had, en toen hy hoorde dat de Koning van Engeland hem in die zaak niet ondersteunde, was hy zich zelven niet langer meester, en twee dagen lang zoo moeijelyk en zoo heftig, dat niemant, zelfs niet de Prinses van Oranje, by hem dorst komen. In dien tyd herhaalde hy verscheidemaal het gene hy alrede gezegd had, dat de Koning van Vrankryk eens leeren zoude, wat het in had, eenen Prins van Oranje beledigd te hebben.

18 Maart 1683. IN dien tyd quam van Beuningen uit England te rug.

Idem. DE Staaten-Generaal beslooten maar zestien schepen van de vier-en-twintig, die zy deeden uitrusten, in zee te brengen, en de acht andere te spaaren, tot dat het jaargety wat meer gevorderd zoude weezen. Ik zond den Koning eene nette aantekening van den staat daar zy in waren.

25 Maart 1683. IK schreef aan zyne Majesteit, dat, indien men het gedrag der Heeren van Amsterdam ernstig wilde overweegen, men bevinden zou, dat wel verre van dat die Stad eenig goed deede aan de Republyk, schoon zoo dikwyl goede gevoelens toonde, zy in tegendeel zoo veel quaad deed; om dat zy schier altyd voorsloeg alles wat men ten meesten voordeele der Republyk

kon

kon voorſtellen, en'er dan van afzag; zoo dat zy aan andere de hoope benam van te ſlaagen, in voorſtellingen die de magtigſte Stad van Holland, en van den geheelen Staat vruchteloos gedaan had. Ook ſcheen het, dat dit van de Regeeringe van Amſterdam, dat ſlach van voorſlagen alleen deeden, om aan hunne oude ſtokregels te voldoen, en aan den aart des Volks, 't welk zy eenigermate vergenoegden, hun doende zien, dat het hun ſchuld niet was dat de Staaten geene beter beſluiten namen.

EENIGE van de wel-meenenden onderhielden met my zulk eene verſtandhouding niet meer, als voorheen, voornamelyk, die eenige bediening hadden, niet dat zy van gevoelen veranderd waren, maar om dat zy voorzagen, dat'er aan den ſtaat van hunne Regeeringe geen helpen was, indien zy niet van buiten geholpen werden; en naardien zy zagen dat de tegenwoordige toeſtand der zaaken van Europa zulks niet kon toelaaten, en dat zy zelfs in een gunſtiger tydsgewricht niet hoopten geholpen te kunnen worden, op zulk eene wyze als zy nodig oordeelden, meenden zy ook niet dat het dienſtig was, dat zy zich vruchteloos bedierven, en zich ten doel ſtelde aan den Prins van Oranje en zyne Creatuuren. Idem.

IK zal daar noch by zeggen, dat die der Wel-meenenden, welken ik altemet noch ſprak, my niets anders zeiden dan 18 Maart 1683.

het gene zy my zoo dikwyl herhaald hadden, en dat zy ſterker overtuigd waren dan ooit, dat als de Vrede tuſſchen den Keizer en den Koning beveſtigd zoude zyn, zyne Majeſteit ligt zoude kunnen ſlaagen in het gene zy eertyds voorgeſlaagen hadden; dat ik de eere niet gehad had van 'er zyne Majeſteit iets van te melden, om dat het niets nieuws inhad; maar dat ik niet af kon weezen hem verſlag te doen van het gene twee perſoonen my zoo even gezegd hadden, de een was een Gemagtigde van Vriesland, en de ander de Munſterſche Reſident: dat de een my meer dan twee jaaren lang niets anders gezegd en herzegd had, dat zoo zyne Majeſteit iets ondernam in de Nabuurſchap der Staaten, hy den Prinſe van Oranje gelegenheid zoude geeven om in Holland te doen al wat hy begeerde; dat 'er geen ander heil voor de Republyk was, van dat zyne Majeſteit niets ondername: Dat de Staaten zoo tegen den kryg waren, dat de Prins van Oranje 'er hen nooit toe zoude overhaalen; dat men de Heeren van Amſterdam moeſt laaten begaan, dat hun belang en het belang der Provinciën van Vriesland en Groningen, en in 't algemeen van alle Provinciën haar eindelyk wel noodzaaken zou van zelfs te arbeiden, om de zaaken weder op den rechten voet te brengen. Dat de Munſterſche Reſident my ten naaſten by het zelfde gezegd had, dat hy zoo zeer voor den oorlog

log vreesde als iemant om zyne bediening, en noch meer om dat hy in Holland getrouwd zynde, een oorlog hem zou bederven; maar dat de een en de ander my afzonderlyk zynde komen bezoeken, my nu het tegendeel verklaard en bekend hadden dat zy zagen dat mis gehad hadden. Dat by aldien zyne Majesteit met eene sterke heirmagt quam aantrekken, en aan de Staaten verklaarde, dat hy reden had van misnoegd te zyn over hunne regeering, en dat hy ten anderen onderrecht zynde van de geringe vryheid die zy in hunne stemmen hadden, zyne troepen had doen optrekken, alleen om de Provinciën in hunne oude rechten te herstellen; dat hy verzocht dat de Staaten-Generaal vergaderden, (want in langer dan veertig jaaren zyn zy niet vergaderd geweest; het zyn tegenwoordig bloote Gemagtigden of *Gedeputeerden* der Provinciën) en dat hy begeerde dat zy met eene volle en volkome vryheid zouden kunnen overweegen, het gene zy van het meeste belang voor de Republyk meenden te weezen. Beide hadden zy my gezegd dat om het misnoegen dat men had over de Regeering des Prinsen van Oranje, die geheel tegen de grondwetten der Republyk regeerde, de Staaten blyde zouden weezen, dat zy zich van zulk eene slaverny verlost zagen, en zich heel schielyk zouden voegen, naar het gene zyne Majesteit van hun eischte. Ik verzocht

te mogen weeten waarom zy van gevoelen veranderd waren, en op welken grond zy dus tot my ſpraken. De Gemagtigde van Vriesland zei my, dat de bevinding hem geleerd had, dat alles wat zyne Majeſteit gedaan had om den Staaten geene bekommering te geeven den Prinſe van Oranje gediend, had om hen verkeerde gangen te doen gaan; dat hy in de heimelyke *deliberatien* gezien had, dat niets dan de vreeze bequaam was om eenigen indruk op hunnen geeſt te maaken; en vermits de vreeze nu verdweenen was, hadden zy alle hunne beſluiten ſedert een jaar ſtoutmoedig genomen. De Munſterſche Reſident zei my, dat hy die reden tot my voerde, uit het gene hy van verſcheide Gemagtigden van Holland had gehoord; dat is te zeggen van lieden der tegenwoordige Regeeringe zelve. Dit was in der daad het onderwerp geweeſt van verſcheide geſprekken der voornaamſte van den Staat; en het ſcheen toen als of de geweldige middelen daar de Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel zich van bedienden, om den Staaten af te perſen alles wat zy wilden, veele lieden de oogen hadden geopend, en hun eene waarheid doen blyken, die eertyds aan de verſtandigſte lieden alleen bekend was. Daar door wilde ik den Koning doen zien, dat het eene heel taſtelyke waarheid was; dewyl ſchroomachtige lieden en die door hun eige belang, gelyk die my geſproken had-

hadden, verre waren van diergelyke gevoelens te hebben, daar zoo ſterk van overtuigd waren.

IK liet weeten dat ik het begin van eene zeer heimelyke Negotiatie had ontdekt, die de Zweedſche Envoyé met den Raad-Penſionaris Fagel had ontgonnen; dat hy in 't eerſt onderſtandgelden van hem geeiſcht had, en dat hy zich naderhand bepaald had aan eene ſomme eens te betaalen voor het overvoeren der Zweedſche troepen in Duitſchland; en dat de Raad-Penſionaris het geweigerd had, niet op zich hebbende durven neemen den voorſlag daar van aan de Staaten te doen. 29 Maart 1683.

IK zal de verſcheide voorſtellen niet bybrengen, die gedaan werden tuſſchen den Zweedſchen Envoyé, dien van Hanover, de Staaten-Generaal en den Keurvorſt van Saxen, elk in dit gemeene Verbond zyn byzonder belang zoekende; om dat het verhaal daar van te lang zou vallen, en onnodig zyn voor het vervolg deezer Aantekeningen.

DE Heeren van Amſterdam, deeden den voorſlag van de Spanjaarden aan te zetten, om de *arbitrage* aan te neemen; de Prins van Oranje werd zeer quaad op hen, en arbeide met veel yver by de Staaten van Holland, om dien voorſlag van de hand te doen wyzen. Hy vermaande de Gemagtigden der Steden deeze negotiatie geheim te houden, op dat vooral de Franſche Gezant 'er geene kennis van 15 April 1683.

kreege, uit vreeze dat hy den Koning zynen Meester zoude onderrechten van de verdeeldheid die onder hen was. De Creatuuren des Prinsen van Oranje vreesden in der daad, dat de Bondgenooten moedeloos zouden worden, indien zy zagen dat de Heeren van Amsterdam in die gevoelens waren; evenwel moet ik bekennen dat ze met veel slaauwheid staande hielden, gelyk zy gedaan hadden ten opzichte van alle besluiten die zy genomen

30 April 1683. hadden. Dit bewoog de Heeren van Delft, toen zy hun verweeten dat zy hen in deeze gelegenheid verlaaten hadden, hun te antwoorden dat zy op hen niet hadden durven vertrouwen, dewyl, naa elkanderen wederzydsch beloofd te hebben, toen Luxemburg geblokkeerd was, dat zy nimmer toestaan zouden dat men den Spanjaarden acht-duizend mannen zonde, de Stad van Amsterdam die van Delft verlaaten had, die driemaanden lang alleen by haare weigeringe van den Spanjaarden eenige hulpe te bieden had volhard. Dat antwoord der Heeren van Delft geeft my oorzaak om hier de reden, welke de Leezer ongetwyffeld zal zoeken, te melden, waarom eene zoo vermogende Stad als Amsterdam, en die by gevolg veele andere met zich moest sleepen, zich dikwyl alleen van haar gevoelen bevond, en schier altyd van alle andere verlaaten werd, zelfs in zaaken waar in zy voor het belang der Republyk pleit-

te.

te. Dat quam daar van daan, dat ſedert den dood der Heeren Hooft en Valkenier, Burgemeeſters van Amſterdam, beide yverige Republikeinen en zeer ſtandvaſtig, de Regeering van die Stad in zeer ſlaauwe handen gevallen was. Dus zag men dat de belangen van Amſterdam niet met dezelfde kracht onderſteund werden, ſchoon zy ſteeds dezelfde waren; zoo dat de andere Steden zich in eenige gelegenheden voor het gevoelen der Stad Amſterdam, verklaard hebbende, zich 'er van verlaaten en bloot geſteld hadden gezien, voor de gevoeligheid des Prinſen van Oranje, die zich ligt van haar kan wreeken, dewyl hy de Burgemeeſters van alle Hollandſche Steden uit een getal van verſcheide perſoonen, welke hem worden voorgeſteld, verkieſt, uitgenomen te Amſterdam.

IK kreeg kennis dat de Staaten-Generaal heimelyken laſt aan de vyf Admiraliteiten hadden gezonden, om een zeer net onderzoek te doen naa den ſtaat der Schepen der Republyk: dat de berichten die daar van gedaan waren alle inhielden dat 'er geen één Schip in ſtaat was, om langer dan twee maanden zee te houden; en dat zy zoodanig gerampeneerd waren, dat de Timmerlieden aannamen, nieuwe te maaken voor het geld dat zy van hermaaken en verſtellen zouden koſten, mits dat men hun daar en boven het yzer verſchaf- 25 April 1683.

te dat tot het bouwen van een Schip nodig was.

Idem. DE Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel, hadden den Scheeps-bouw der Republyk opzettelyk verwaarloosd, om dat zy de Zeemagt der Staaten-Generaal daar door verzwakten en minder maakten dan die van England, 't welk de Prins van Oranje alrede voor zyn eigen Koningkryk hield; behalven dat het zyn belang was, zich door Landmagten te verſterken, en dat hy die dubbele koſten niet wel te gelyk kon doen. En vermits het

26 April 1683. nut voor 's Konings dienſt was, dat hy byzonderlyk onderrecht werd van den ſtaat der Zeemagt der Staaten-Generaal, vond ik middel om eene nette opſchryving te bekomen, van alle Schepen die zich in de vyf Admiraliteiten bevonden, van hunne grootte, van de jaaren in welke zy gebouwd waren, van hunne deugd, en van de ſterkte der manſchap van die men uitruſtte.

ONDERWYL bleef de Zweedſche Envoyé ſterk aanhouden by de Staaten om Schepen, en vier-honderd-vyftig-duizend guldens voor eenmaal om den overtogt der Zweedſche troepen in Duitſchland te bevorderen.

6 Mei 1683. DE Heer Witſendorf, Hanoverſche Envoyé, vertrok eindelyk uit den Haag, zonder eenig Traktaat met de Staaten-Generaal getekend te hebben, om dat men hem

hem geene onderſtandgelden had willen geeven. In de laatſte onderhandeling zei hy, dat de Koning [van Vrankryk] den ſpot zoude dryven met alle hunne Traktaaten van Aſſociatie, en met hunne ondertekeningen, als zy van geene genoegſaame Krygsmagten verzeld waren, dat men zyne Majeſteit niet te keer moeſt gaan met papieren, noch met die menigte Traktaaten, maar met kracht van wapenen; en dat als men daar ontrent iets wilde beſtemmen, zyn Meeſter gaerne in het Traktaat zoude treeden.

DE Saxiſche Envoyé vond desgelyks niet goed iets te ſluiten, zeggende dat hy geen' laſt had om te tekenen 't en zy naa dat de Hanoverſche Envoyé getekend zoude hebben.

ONDERTUSSEN paſte ik vlytig op, om te zien of de Staaten hunne ſcheepen niet zouden geeven, om de Zweedſche troepen naar Duitſchland over te voeren, of om dezelve te begeleiden; want de verbintenis die de Graaf van Roye toen aanging in des Konings van Denemarkens dienſt, deed noch meer dan van te voren gelooven dat men Zweden zoude aantasten.

DE zaak van Bantam deed zich in die tyden op: maar vermits de onderhandelingen daar over gehouden zonder vrucht afliepen, zal ik 'er niet van melden; het is genoeg dat men weet dat de Staaten-Generaal, geene voldoening aan den Koning

ning van England gaven, en dat hy alles geduldig leed.

23 Mei 1683. DE Spaansche Envoyé het met den Prinse van Oranje eens zynde, floeg aan de Staaten-Generaal voor, eene algemeene Vergadering in den Haag te beleggen om alle geschillen af te doen, die de Koning had, zoo met het Keizerryk als met Spanje; en de Prins van Oranje en de Raad-Pensionaris Fagel, voegden daar by dat men den Koning van England tot middelaar moest verzoeken.

27 Mei 1683. VAN Beuningen veranderde toen voor de zesde maal geheel en al van gevoelen, en gaf den Prinse van Oranje te verstaan, dat hy volkomen overtuigd was, dat zyne Hoogheid gelyk had, en dat men van de *arbitrage* des Konings van England over de geschillen der Spanjaarden niet meer moest spreeken, maar van eene algemeene Vergaderinge, onder de bemiddeling van dien Vorst. Ik schreef het den Koning, en liet hem weeten hoe ik vermoede dat'er eenig bedrog was in dit voorneemen, 't welk men maar ten halven aan de Heeren van Amsterdam vertrouwde, en dat ik desgelyks geen beter gedachten had van den voorslag die een zekere Morlot, een man den Prinse van Oranje zeer toegedaan, my was komen doen; dat hy my gezegd had, dat ik gescheenen had te wenschen, dat de Prins van Oranje weder trade in de eere van zyner Majesteits gunst; dat hy tot nu toe

geene

geene kans ter waereld gezien had om daar in te kunnen ſlaagen; maar dat de Heer van Dykveld hem in vertrouwen gezegd hebbende, dat men alle oneenigheden in eene algemeene Vergadering ging by leggen, hy gedocht had dat de Prins van Oranje daar gelegenheid in zoude vinden om, zonder te kort te ſchieten in het gene hy aan zyne Bondgenooten verſchuldigd was, zyne Majeſteit voldoening en genoegen te doen krygen; dat hy my dit niet zeide zonder grond, en zonder wel te weeten dat de eere en het belang van dien Prins niet toelieten, dat hy eerſt aan de hand quame; maar dat, als hy zyner Majeſteits meening en voorneemen wiſt, hy 'er zich in zekere dingen naa zoude kunnen voegen; dat deeze zaak geen haaſt had, maar dat ik 'er myne gedachten over kon laaten gaan, om 'er ter bequamer tyd en plaatſe myn gebruik van te maaken. Ik vroeg zyne Majeſteit hoe my in deeze zaak te gedraagen.

EEN Heer van den Raad van Amſterdam quam my bekent maaken, dat men 'er in beſlooten had, niet alleen, niet te ſtemmen in eenig ding dat den Vrede zoude kunnen ſtooren; maar ook dat zy proteſtatien in geſchrift aan de Staaten van Holland overgeleverd hadden, by welke zy verklaard hadden, dat indien de Staaten zich in den oorlog lieten inwikkelen, om dat zy de *arbitrage* of de voorſlagen des Konings niet aangenomen hadden, zy het min- 20 Mei 1683.

ſte deel van de koſten van den kryg niet zouden draagen. Ik liet weeten dat die *Acte* in de vreemde Hoven verſpreid diende te worden, om daar te doen begrypen dat, indien het oorlogsvuur ontſtoken werd, zy geene groote hulpe van de Staaten-Generaal te hoopen hadden; maar dat dit ook al het nut was dat men 'er uit kon trekken; want daar was geen ſtaat op te maaken; die van Amſterdam zich onder het glimpige voorwendſel van Vrede laatende ſleepen, tot alles wat regelrecht tot oorlog leide.

IK zond den byzonderen ſtaat der Vloot zoo als hy aan de Staaten-Generaal overgeleverd was, aan den Koning.
24 Mei 1683. De Prins van Oranje en de Raad-Penſionaris Fagel, gingen naar alle Admiraliteiten om die uitruſting te doen verhaaſten. Het gene de Staaten-Generaal ſterker gedrongen had om 'er hunne toeſtemming toe te geeven, was de uitruſting des Konings van Denemarken, en noch ſterker
27 Mei 1683. taal die de Denen voerden. Denemarken zich door Vrankryk onderſteund ziende, ſprak in der daad als of de oorlog onvermydelyk was; en zy verlangden 'er waarlyk naa. Die taal had de Staaten-Generaal groote bekommering gegeeven; waar op ik de vryheid nam van aan zyne Majeſteit te ſchryven, dat niets de Heeren van Amſterdam kon beweegen, om met kracht aan de behoudenis van den Vrede te arbeiden, dan alleen

eene

eene ſterke vreeze voor een' aanſtaanden oorlog; maar dat men hun met eenen eene deur moeſt wyzen, om uit dit gevaar te raaken; dat alſchoon die deur niet heel eerlyk, was zy 'er evenwel door zouden gaan; maar dat hun te doen gelooven dat de kryg volkomen tegen hunne Bondgenooten beſlooten was, en zelfs tegen hen, gelyk men in Denemarken te verſtaan gaf, zulks alleen diende om zich tot ſterker tegenweer te bereiden.

INTUSSCHEN had de Provincie van Vriesland verklaard, dat zy niet ſtemde in de uitruſtinge, 't en zy op voorwaarde dat een ander haar aandeel zoude betaalen, want dat zy zelf geen geld had om den uitſchot te doen. De Provincie van Groningen had ze volkomen geweigerd, en die van Zeeland desgelyks: en wat die van Holland betreft, zy kon in zes maanden het fonds noch vinden, dat zy 'er toe ſchikte en verordende; dat dus een ander het geld verſchieten moeſt. Alle deeze omſtandigheden die ik dagelyks overbriefde, gaven duidelyk te kennen dat die lieden niet te werke gingen dan met tegenzin en gedwongen: maar des niet tegenſtaande deed de Prins van Oranje acht dagen daar naa, dat is te zeggen den 31 Mei, ſterk aan de uitrusting der Vloot arbeiden.

IK liet ook weeten dat de Prins van Oranje noch niets aangaande de verordening van die Schepen voorgeſteld had: maar 27 Mei 1681.

maar dat ik vreesde, dat, als de Vloot gereed zou zyn, hy trachten zou dezelve naar Zweden te zenden. Dit deed my alle mogelyke voorzorgen by de we -meenenden neemen, en by Amsterdam, om zulks te beletten; hun de onfeilbaare gevolgen voorhoudende; welke het zenden van die Vloot naar de Oost-zee zou hebben; en alle verzekerden zy my vast, dat zy hunne Vloot nooit naar Zweden zouden zenden, om den overtogt der Zweedsche troepen naar Duitschland ligt te maaken. Ook dorst de Prins van Oranje het nooit voorslaan.

31 Mey 1683 DIE Prins had zeer gaerne gezien, dat van Beuningen naar England wederkeerde: maar hy wilde hem niet weder derwaart zenden, voor dat hy hem bevestigd zage, in gevoelens ontrent welke hy hem steeds wankelende vond, niet alleen door zyn lossen en onbestendigen aart, maar ook, om dat van Beuningen, schoon hy de vriendschap met den Prinse van Oranje wel weder maaken wilde, niet gezind was, om met de Heeren van Amsterdam weder overhoop te leggen.

Juny 1683. IN dien tyd ging ik naar Amsterdam, onder voorwendsel van 'er Oost-Indische Koopmanschappen te zien, en ik sprak met een' man van den Raad, daar ik briefwisseling mede hield: hy zei my, dat de Stad van Amsterdam ongelooffelyk veel gedaan had; dat zy dingen, welke men vaerdig stond te besluiten, en die de Staat onver-

onvermydelyk in oorlog gewikkeld zouden hebben, kort tegen had gehouden, en dat men de zaaken over een' geheel anderen boeg gewend had. Hy vertrouwde met het uiterste geheim, dat de Prins van Oranje last had van de Staaten-Generaal, 10 Juny 1683. om aan den Markgraave de Grana te verklaaren, dat zy zich met de zaaken van gantsch Europa niet bemoeijen wilde; en dat, vermits zy die der Nederlanden zeer ter harte namen, zy wenschten, dat de Spanjaarden ernstiglyk op een vergelyk met Vrankryk bedacht wilden zyn, zonder langer hunne zaaken en belangen hardnekkiglyk aan die des Keizerryks verknocht te houden; waar op de Markgraaf de Grana had geantwoord, dat de Koning van Spanje liever de Nederlanden wilde verliezen, dan zich van den Keizer scheiden. Die Burgemeester zei my noch in vertrouwen, dat de Prins van Oranje bevel gehad had van den Markgraave de Grana weder te antwoorden, dat, naardien de Spanjaarden de voorwaarden, door zyne Majesteit aangeboden, verworpen hadden, de Staaten-Generaal, noch de wil, noch de magt hadden, om een' oorlog tegen den Koning aan te vangen, al taste hy zelf de Nederlanden aan, hoe groot een belang zy in de behoudenis hunner Barriere hadden, en dat zy hun geene andere hulpe, dan alleen de acht-duizend mannen zouden geeven: Dat het antwoord van den Markgraave de Grana op dit Artikel ge-

weeſt was, dat de Koning van Spanje in ſtaat was, om de Spaanſche Nederlanden met die acht-duizend mannen te verdedigen. Die Burgemeeſter wiſt wel door welken geeſt dat antwoord ingegeeven was; en hy bekende my, dat de Prins een ſlecht Vrede-handelaar was; maar dat hy gewenſcht had tot hem te gaan, in plaatſe van den Penſionaris van Amſterdam, die 'er toe gelaſt was. Ik gaf dien Burgemeeſter te kennen, dat die verklaaring, den Spanjaarden gedaan, niet kon baaten, zoo de Staaten den Koning daar niet van onderrichteden; om dat zyne Majeſteit geene kennis hebbende van hunne goede neiginge, te werke zoude gaan, als of hy meende (en hy had goede rede voor die meeninge) dat de Prins van Oranje de Staaten zoude overhaalen, om de belangen der Spanjaarden te omhelzen; behalven dat de Spanjaarden waarſchynlyk overtuigd waren, dat die dreigementen, welke de Prins van Oranje hun in 't oor luiſterde, niet ernſtig waren; en dat hy hun, naar allen ſchyn, de vreeze dier dreigementen zelf benomen had: maar dat, indien de Staaten-Generaal in goeden ernſt, het begin van den oorlog wilden voorkomen, zy, in plaatſe van een ſtil en heimelyk dreigement, den Spanjaarden eene opentlyke en krachtige verklaring moeſten doen, en hun te kennen geeven, dat, indien zy naa die verklaring de zaake met den Koning niet byleiden, zy zyne Majeſteit hun be-

besluit bekend zoude doen maaken, om zich goedsmoeds geenen oorlog op den hals te haalen, dien de Spanjaarden hun konden doen ontgaan. Hy vond dit middel goed, en zei my, dat hy'er den Heer Hudde kennis van zoude geeven, als van eene gedachte die hem zelf ingeschooten was; maar dat hy vreesde, dat de Prins van Oranje de uitvoering van een zoo goed voorneemen zou beletten. Noch zei hy my, dat'er besllooten was, ingeval Zweden werd aangetast, veele goede diensten aan te wenden, en vervolgens de hulpe, by de Associatie bedongen, te zenden, zonder tot eene Vredebreuk te komen.

IK liet den Koning weeten, dat ik hem 4 Juny 1683. ödmoedig verzocht my toe te laaten hem te vertoonen, dat niets dan de sterke vrees van oorlog te krygen, de Regeerders van Amsterdam bewoogen had, om zulke gewigtige dingen te doen, als zy korts gedaan hadden; en dat die Heeren nooit krachtiger besluiten hadden genomen, dan toen zy meenden, dat men hen ernstig dreigde; dat de Raad van Amsterdam vast gemeend had, dat de oorlog tegen Zweden beslooten was, tegen de 15 Juny, en vervolgens tegen hen, zoo zy 'er zich mede bemoeiden; en dat het eerste, dat zy gedaan hadden, geweest was de bovengemelde Verklaring aan de Spanjaarden te doen, en ten opzichte van Zweden, het besluit te neemen, waar van ik de eere

had van verslag aan zyne Majesteit te doen.

7 Juny 1683. TROMP werd met den Prins van Oranje oneens, over de keur van eenige Zee-Officieren, welke hy verzocht had onder hem te mogen dienen; en de zaaken gingen zoo verre, dat hy het bevel over de Vloot niet kreeg, en sedert dien tyd niet gediend heeft; zich met den Prins van Oranje niet verzoend hebbende, dan zes weeken voor zynen dood.

20 Juny 1683. TROMPS ongenade maakte den Prins van Oranje des te vlytiger in het voortzetten der uitrustinge: nacht en dag deed hy 'er arbeiden met een ongelooffelyken yver. Hy ging in alle Admiraliteiten de schepen bezichtigen: maar schoon hy wachten had doen zetten, om te beletten dat men op de Oorlogschepen quame, had ik echter uit Timmerlieden en Zee-Officieren ontdekt, dat zy maar van buiten versteld waren, zoo schielyk als men gekonnen had, en dat'er noch veele van binnen zeer slecht gesteld onder waren, en zelf eenige daar men dikwyl aan moest pompen, om dat zy zwaare lekken hadden.

21 Juny 1683. ONDERWYL had de Prins van Oranje zich noch niet verklaard over de verordening van die Vloot, en daar was in den Raad der Hollandsche Steden noch niet van gesproken. Het was echter niet onwaarschynlyk, dat hy het voorneemen had van dezelve naar Zweden te zenden, schoon

ſchoon de Heeren van Amſterdam verklaard hadden, dat zy zulks nooit zouden toeſtaan; en ik vreesde evenwel, dat hy het in deze gelegenheid zoude overhaalen, gelyk hy in veele andere gedaan had; te meer, om dat, als deeze Vloot eens in Texel zou zyn, het hem veel gemakkelyker zou vallen over haare verordening te beſchikken, dan hy haare uitruſting had door kunnen dryven.

MAAR terwyl men in Holland bezig was met eene Vloot uit te ruſten, was men heel verbaaſt van de verklaring die men hoorde, dat de Heer Barillon aan den Koning van England gedaan had, uit naam van den Koning [van Vrankryk] zynen Meeſter, te weeten, dat zyne Majeſteit een Esquader van veertien ſchepen in de Ooſtzee docht te zenden. Dit deede de Raad-Penſionaris Fagel beſluiten het doen van nieuwe wervingen, gelyk ook eene ſterke uitruſting ter zee, te ſtellen tot een der punten van de beſchryving der nieuwe Vergaderinge van de Staaten van Holland, die den 13 July gehouden zoude worden.

24 Juny 1683.

17 Juny 1683.

DE Keizer drong al zoo ſterk aan, als de Prins van Oranje, op het uitloopen van de Vloot der Staaten-Generaal; hy ſchreef hun met yver, op dat zy in zee zouden ſteeken, om den overtogt in Zweden naar Duitſchland te bevorderen; want de Hertog van Hanover wilde zich niet met de Bondgenooten inlaaren, voor dat hy van 1 July 1683.

den overtogt der Zweden verzekerd was. Wat de Hertog van Zell belangt, die had eene byzondere reden, welke ik niet by zal brengen, die hem belette zich voor als noch te verklaaren.

25 July, 1683. MEN schreef in dien tyd uit England, dat'er eene samenzweering geweest was, om den Koning van England, en den Hertog van Jork om te brengen. De Prins van Oranje toonde zich niet alleen heel onverschillig toen hy die tyding hoorde; maar zelf deed hy door den Heer van Odyk, en door andere van zyne grootste vertrouwelingen zeggen, dat de samenzweering eene verdichte zaak was, om de eerlykste lieden van England te bederven, en om zich te ontdoen van de genen, die de voorrechten des Koningkryks, en de vryheid van gemoed voorstonden.

Idem. DE Staaten van Holland, den 13 July ter dagvaard gekomen, vergaderden, en de Raad-Pensionaris Fagel sloeg de uitrusting van noch twaalf schepen voor, om de Vloot, die men in zee zou brengen, te versterken. Hy vond noch niet dienstig, van de nieuwe wervingen te spreeken.

26 July 1683. TOEN de Staaten-Generaal verstaan hadden, dat de schepen des Konings de Sond doorgezeild waren, belasteden zy hunnen Gezanten aan den Koning van England te zeggen, dat het aan hem alleen zoude staan den oorlog te beletten, door middel van de Koningen van Zweden en Denemarken af te raaden, vyandlyk-

lykheden tegen elkanderen te beginnen. Dit toonde de waarheid van het gene ik van hunne Vloot had geschreeven, te weeten, dat zy niet in staat was, om iets te onderneemen: noch sterker werd 'er door bewaarheid het beginsel, dat ik altyd tot een grondslag gelegd had, van alles wat ik had gezegd, te weeten, dat niets dan alleen de vreeze voor den Kryg, die Heeren kon brengen tot hunnen pligt, en hun doen doen het gene zy behoorden.

MORLOT quam my van wege den Prinse van Oranje ook spreeken, duidelyker dan hy eenige maanden te voren gedaan had, als of die Prins zich in 's Konings gunst wilde herstellen. Ik gaf hem een zeer heusch antwoord, en deed 'er verslag van aan zyne Majesteit, die my liet weeten, dat het in 't geheel niet waarschynlyk was, dat die Prins ernstiglyk tot my deed spreeken; dat men eer reden had om te gelooven, dat hy voorhad eene Negotiatie met my aan te vangen, alleen om het gerucht uit te strooijen, gelyk hy alrede gedaan had, dat men hem van wegen zyne Majesteit zeer voordeelige aanbiedingen deed; en zich daar van niet alleen eene nieuwe verdienste te maaken by de Staaten-Generaal, maar om den genen die het noch wel meenden, aangaande de behoudenis van het overschot hunner vryheid, alle hoop te doen verliezen; dat ik derhalven geen ander antwoord te geven had, dan dat, wanneer hy uitwerksels van zy-

18 July 1683.

Brief des Konings van den 25 July 1683.

ne goede voorneemens zoude doen blyken, hy gelooven kon; dat de Koning 'er zich niet onverſchillig over zoude toonen; maar dat'er ſterker bewyzen moeſten weezen, dan de wo rden van een' man, in wien men te weinig vertrouwen kon ſtellen, om zyne Majeſteit te overtuigen.

19 July 1683. NA verloop van eenige dagen, kreeg de Prins van Oranje in den zin de Koning van England een Kompliment te doen maaken, over de ontdekking der ſamenzweering, en zond Bentink derwaart. Zyne Creatuuren zeiden, dat hy dien laſt aan Bentink had gegeeven, om dat hy veele vrienden onder de ſamenzweerders had; dat, ſchoon hy overtuigd was, dat de Koning van England dien aangaande de minſte gedachte niet op hem zouden hebben, hy evenwel gaerne een' man, daar hy op vertrouwen kon, derwaart zond, op dat hy op het gene men tegen de waarheid daar van zoude zeggen, zoude kunnen antwoorden.

MAAR ik ontdekte uit iemant anders, dat de ſterkſte, en miſſchien de eenigſte reden van Bentinks ſchielyk vertrek was, dat de Prins van Oranje het overlyden der Keur-Princeſſe van Brandenburg verſtaan hebbende, geen' tyd wilde verliezen, op dat, indien Bentink in England kon komen voor Prins George van Denemarken, of dat die Prins daar aangekomen zynde, hy, Bentink, des niet tegenſtaande eenige kans zag, om des Prinſen van Dene-

Denemarken's huwelyk omverre te ſtooten, hy den Keur-Prins voor de Princeſſe Anna zoude aanbieden, beloovende, dat de Prins van Oranje, tot welzyn van dit huwelyk, alle zyne goederen aan den Keur-Prins zoude verzekeren.

DE Prins van Oranje gebruikte een ſoort van dreigement, om den Koning van England in zyne gevoelens te doen treeden, en belaſte Bentink, dat hy zyne Brittanniſche Majeſteit te verſtaan zoude geeven, dat, indien hy ten opzichte der Staaten-Generaal niet van gedrag veranderde, zy genoodzaakt zouden zyn de zaaken tuſſchen hen en Vrankryk by te leggen. Ik gaf 'er zyne Majeſteit kennis van, die my ſchreef, dat dit ſtrekte, om hem te overtuigen van de geringe oprechtigheid van de betuiginge die Morlot my, van wegen den Prinſe van Oranje, gedaan had, en reden gaf om te gelooven, dat die Prins eene onderhandeling met my had willen aanvangen, niet alleen om den Koning van England verlegen te maaken, maar ook die der Vereenigde Nederlanden, welke my de wel-meenendſte geſcheenen hadden. **Brief des Konings van den 29 July 1683.**

OP de tyding, die men in Holland kreeg, dat 'er eenige ſchepen uit England uitgeloopen waren, werd 'er op het zelfde oogenblik beſlooten, dat de Staatſche Vloot zich in zee zoude begeeven, en zich op de hoogte der Maze te ſamenvoegen. **22 July 1683.**

26 July 1683. IK berichte den Koning, dat de Keizerſchen den ſlechten ſtaat, waar in hunne zaaken zich in de maand July 1683, bevonden, den Prinſe van Oranje weeten, zeggende dat hy altoos daar op aangehouden had, dat de Keizer een ſterk *Corps* Troepen aan den Rhyn moeſt hebben, en zonder die voorwaarde niet tot het Traktaat van Aſſociatie had willen verſtaan.

30 July 1683. IK kreeg door eenen myner vrienden bericht, dat een Stuurman hem in vertrouwen gezegd had, dat hy laſt had om heimelyk Stuurlieden te zoeken, die de Belt kenden, en ze op de Vloot te brengen, die zich toen op het Eiland Goeree bevond. Evenwel had men in de Vergaderinge der Staaten van Holland niet gerept, van die ſchepen te doen dienen tot den overtogt der Zweedſche troepen naar Duitſchland: maar de Prins van Oranje had heimelyken laſt gegeeven, daar de Staaten-Generaal geene kennis van hadden.

Idem. DE Saxiſche Envoyé, die lang in den Haag geweeſt was, keerde misnoegd te rugge, zonder iets geſlooten te hebben; hy begeerde onderſtandgelden, en daar en boven had hy het niet eens kunnen worden, over de plaats daar de Saxiſche troepen, in gevalle van nood, zouden *ageeren*.

9 Auguſty 1683. DES Keizers Reſident ontving eenen Brief van zynen Meeſter, die hem beval den

den Staaten-Generaal te kennen te geeven, dat hy hoopte dat God hem Weenen zoude laaten; maar dat hy in allen gevallen de Voorwaarden, hem door den Koning voorgeslaagen, niet wilde aanneemen, en dat hy slechts aanbood in een algemeen vergelyk te treeden.

DE Prins van Oranje meènde, naar allen schyn, dat van Beuningen in zulke gevoelens was als hy begeerde, want hy deed hem weder naar England oversteeken, in het begin der maand Augustus, des Jaars 1683. 9 Augusty 1683.

IK liet weeten, dat de Staatsche Vloot op dien dag t'zeil zoude gaan om de Noord, en dat niemant den heimelyken last dien zy had, had kunnen doorgronden; dat men noch maar voor acht dagen besslooten had, haar in zee te houden tot het einde van October. Het eerste voorneemen was haar den eersten September weder t'huis te doen komen. 12 Augusty 1683.

DE persoon, die my van des Prinsen van Oranje's wege quam spreeken, zei my, dat die Prins noch sterker betuigingen, dan ooit te voren gedaan had, van de begeerte die hy had, om zich in de eere van zyner Majesteits gunst te herstellen; maar dat hy vreesde, dat in den staat daar de zaaken in waren, men zich aan hem weinig gelegen zoude laaten leggen, of aan de Spanjaarden zulke sterke eischen doen, dat hy, behoudens zyne eere, zich niet kon laaten gebruiken, om hun die te doen Idem.

aan-

aanneemen. Ik ſprak daar over met Dykveld; maar ons geſprek hier plaats te geeven, zou verdrietig vallen en onnut weezen. Het voornaamſte dat hy my zei, was, dat de Prins van Oranje de Spanjaarden wel wilde noopen, om den Koning een equivalent voor Aalſt, enz. te geeven, elders dan in de Spaanſche Nederlanden: dat hy door die aanbieding vry verre byquam, dewyl de Staaten tot toen ter tyd nooit hadden willen erkennen, dat de Spanjaarden den Koning een equivalent voor zyne eiſchen ſchuldig waren; doch dat hy niet met de vereiſchte kracht aan die zaak kon arbeiden, indien hy niet ten naaſtenby wiſt, waar mede de Koning zich zoude laaten vergenoegen.

IK gaf'er zyne Majeſteit kennis van, en voegde by myn verſlag, dat, welke begeerte de Prins van Oranje getoond had, om zich weder in de eere van zyner Majeſteits gunſte te herſtellen, hy my niet geneigd had geſcheenen, om van de Spanjaarden een' equivalent te vorderen, dat zyne Majeſteit kon vergenoegen.

3 September 1683. DE Staaten-Generaal kreegen met de Poſtboden des Markgraaven de Grana de tyding, dat des Konings Troepen de landen des Konings van Spanje ingetoogen waren, en dat zyne Majeſteit hem had doen aanzeggen, dat de Maarſchalk d'Humieres met dat heir op den Spaanſchen bodem zoude verblyven, en het op de koſten der Spanjaarden doen beſtaan, tot dat hy

hy voorgenomen zoude hebben zyne Majesteit genoegen te geeven aangaande zyne eischen.

DE Koning my bevolen hebbende hem verslag te doen van de redeneeringen, die over den intogt zyner troepen in de Spaansche Nederlanden zouden vallen; liet ik hem weeten, dat de verstandigsten krachtig wenschten, dat hy terstond veel meer name dan hy voor zyn equivalent begeerde, op dat het vergelyk des te eer getroffen wierde, mits dat zyn voorneemen niet verder ginge; en dat de Regeerders van Amsterdam my hadden doen weeten, dat zy gaerne zagen dat hy Luxemburg belegerde, en dat hy naa de verovering van die plaats verklaarde, dat hy vergenoegd was; en dat zy zelfs zeer wel te vrede zouden zyn; als zy alle oneenigheden daar mede afgedaan zagen. Ik schreef met eenen aan zyne Majesteit de verscheide manier, op welke elk volgens zynen drift redeneerde; maar ik acht hier onnodig daar verder van te melden. Ik zal alleen zeggen, dat ik den Koning onderrechte van het slechte uitwerksel, dat het zeggen des Konings van England had, die ronduit had verklaard, dat de Spanjaarden, noch Luxemburg, noch eenige andere Plaats in de Nederlanden aan den Koning konden afstaan, zonder dezelve dermaate te verzwakken, dat zy zich niet langer staande zouden kunnen houden.

6 September 1683.

20 Augusty 1683.

WAT

6 September 1683. WAT de Prins van Oranje belangt, dewyl hy geweeten had, dat in den tyd der blokkeeringe van Luxemburg, de Heeren van Amsterdam alrede van gedachte geweest waren, dat de Spanjaarden die Plaats aan den Koning behoorden af te staan als een equivalent van zyne eischen, had hy sedert dien tyd hun gestadig de onvermydelyke noodzakelykheid van die Plaats, tot behoudenis der Spaansche Nederlanden aangetoond, en zoo draa hy den optogt des Maarschalks d'Humieres verstond, deed hy de Troepen der Staaten-Generaal naderen tot Sluis, Hulst, Sas van Gent, en Bergen op Zoom, en by 's Hertogenbosch een Campement maaken van de Troepen die te Deventer, te Kampen en te Zwolle in bezettinge lagen.

9 September 1683. DE Prins van Oranje vergenoegde zich daar niet mede, en ik kreeg van een' zeer zekeren kant bericht, dat hy voorhad door den Raad-Pensionaris Fagel aan de Staaten van Holland, het zenden der acht-duizend mannen Hulptroepen te doen voorslaan, en dat hy'er met eenen in zoû doen voorhouden, dat, vermits men een' oorlog te gemoet zag, het nodig was eene nieuwe werving van zestien-duizend mannen te doen. De Raad-Pensionaris Fagel moest aan die Vergadering ook vertoonen, dat het zeer dienstig was aan hunne Vloot, zoo draa de Oost-Indische schepen dezelve ontmoet zouden hebben, te beveelen naar Gottenburg te stevenen, om daar de

vyf-

vyftien-duizend mannen, welke, volgens de verbintenis des Konings van Zweden, zich daar moeften bevinden, in te neemen en naar Duitfchland over te brengen; dat men, als dit gefchiede, op het gantfche Huis van Lunenburg ftaat kon maaken. Maar door eene heimelyke verftandhouding, die ik in den Raad van Amfterdam had, werd ik onderrecht, dat de Gemagtigden deezer Stad, eenen laft met des Prinfen van Oranje's voorneemen ftrydig, zouden medebrengen.

IK kreeg ook bericht, dat de Prins van Oranje, de twee voornaame Burgemeefters van Amfterftam gefproken had, een half uur voor dat de Staaten van Holland vergaderden, dat hy hun vier voorname redenen, om de acht-duizend mannen te geeven, bygebragt had. De eerfte was, dat des Konings voorneemen niet was eenen oorlog te beginnen, dat hy de recruuten niet gemaakt had, die hy gemaakt zoude hebben, indien hy dat van zin was geweeft; en dat zoo draa de acht-duizend mannen geleverd zouden zyn, hy wel lyden mogt, dat men naa middelen zocht, om de zaaken door een vergelyk te eindigen, zonder in den oorlog te treeden. De twede reden was, dat hy vaft wift dat men aan het Hof van Vrankryk voor gewis hield, dat de Stad van Amfterdam niet toe zoude ftaan, dat men de acht-duizend mannen gave. Daar uit deed hy hun zien, dat zyne Majefteit daar op fteunende, van gevoe-

13 September 1683.

gevoelen veranderen zoude, indien Amſterdam het ſtrydige deed, van het gene men'er in Vrankryk van verwachte. De derde reden die hy bybragt, was, dat de Koning van England nooit zoude dulden, dat zyne Majeſteit veroveringen deed in de Nederlanden, noch dat hy oorlog voerde tegen Spanje en Holland, niet uit vriendſchap voor de Spanjaarden of voor de Staaten-Generaal, maar om dat het belang van zyn Koningkryk het niet toeliet, en dat hy daarom met zyn' weêrwil genoodzaakt zoude zyn, zich dus tegen Vrankryk te gedraagen. Dat de Koning van England zekerlyk wiſt hoe verre de Koning gaan zou: dat dit zoo zynde, zy niet moeſten vreezen de acht duizend mannen te geeven, dewyl, als zy die gegeeven hadden, de Koning van England altoos het zelfde belang zoude hebben in het beletten van den oorlog.

9 September 1683. DIT bericht noodzaakte my, om alles aan te wenden wat ik kon, om onderrecht te worden, van het gene op dien dag in de Vergadering der Staaten van Holland zoude omgaan; en een half uur, naa dat zy geſcheiden was, verſtond ik dat de Raad-Penſionaris Fagel 'er in voorgeſlagen had, den Spanjaarden de acht-duizend mannen te zenden, waar toe zy door hun Traktaat verplicht waren; dat onder verſcheide dingen, die hy hun zei, om hen tot dien voorſlag over te haalen, hy hun verzekerd had, dat, zoo draa zy den Spanjaarden de acht-

13 September 1683.

acht-duizend mannen gezonden zouden hebben, des Konings Troepen het platte land van den Spaanschen bodem niet verder zouden intrekken. Maar dat, niet tegenstaande alle die Vertoogen de Steden van Delft, Amsterdam, en Leiden zich daar tegen gekant hadden; en dat de Gemagtigden van eenige andere Steden te kennen gegeeven hadden, dat zy geenen last van hunne Overheden hadden. Dat de Prins van Oranje hen stil aangehoord, en hun toen gezegd had, dat hy die zaak niet op nieuw in overweeginge behoefde te brengen, dat hy door het besluit genomen, ten tyde van de blokkeeringe van Luxemburg, genoegsaam gemagtigd was, om die Troepen te zenden, zonder hun gevoelen daar over in te neemen; dat zy hem sedert belast hadden, den Markgraave de Grana daar van te verzekeren; en dat hy zulks gedaan had in de byeenkomst, die zy vier maanden geleeden, met elkanderen gehad hadden; dat hy geen man was, om zyn woord weder in den hals te haalen, en dat hy den Spanjaarden de acht-duizend mannen terstond zoude zenden, 't en ware de Staaten van Holland het hem door een uitdrukkelyk raadslot verbooden; dat dit alleen het hem kon beletten; maar dat, zoo zy hem dochten op te houden met te verzoeken, om met hunne Overheden te gaan raadpleegen, en andere diergelyke dingen, hy zich daar niet aan zoude kreunen. Dat, indien de Heeren van Amster-

9 September 1683.

dam zich niet lieten gezeggen, hunne hardnekkigheid slechts toonen zou dat zy oneens met elkanderen waren, en niets anders zou uitwerken.

NIEMANT dorst den uitstap waagen van hem te verbieden die Troepen te zenden; en hy wist wel dat zy 't niet konden doen, om dat geen Gemagtigde last kon hebben over eene zoo onvoorziene zaak als die: zoo dat een Gemagtigde, om'er een schot voor te schieten, uit zich zelven had moeten spreeken; en om dit te doen, had niemant harts genoeg, behalven dat, schoon'er iemant was geweest die het had durven bestaan, hy verzekerd geweest moest zyn van de stemmen van het meerendeel der Steden, om een raadslot te maaken. Alles wat de eerlyke lieden vermogten, was te verzoeken, om het besluit door hunne Overheden te doen toestemmen; en de Prins van Oranje kreunde zich daar zoo weinig aan, dat hy op het zelfde oogenblik uit de Staaten van Holland naar de Staaten-Generaal zond, alwaar hy het besluit van de acht-duizend mannen aan de Spanjaarden te zenden, deed doorgaan, en op den zelfden avond vaerdigde hy de beveelen af, om ze te doen optrekken. Alles wat die tegenkantingen, schoon flaauwelyk ondersteund, wrochten, was, dat de Prins van Oranje de werving van zestien-duizend mannen, noch de overvoering van vyftien-duizend Zweden, niet dorst voorstaan.

DE

DE Admiraal vaardigde den 9 September 1683 een' man af met een Fregat dat aanquam met een schip dat zyn mast verlooren had. Hy liet den Staaten-Generaal weeten dat de grootste Schepen niet langer Zee konden houden, zonder groot gevaar. Het gemeen zei terstond daar op, dat vermits hunne groote Schepen niet langer in Zee konden blyven, het Esquader van des Konings Schepen en de Deensche Vloot zich ook niet langer in de Oostzee konden blyven; dat men ze derhalven weder naar de havens kon doen keeren: maar de Prins van Oranje, die zyne byzondere oogmerken had, kreunde zich weinig aan die praat, en bragt de te rug komst der Schepen niet eens in overweeginge. 9 September 1683.

DIE Prins deed zyne onderhandeling met my steeds voortzetten, het zy dat hy in 't algemeen eene vreeze en een' grooten afkeer van den oorlog in de gemoederen bespeurd had, het zy dat hy alleen zocht de voorneemens des Konings te ontdekken, het welk my waarschynlykst voorquam, het zy misschien dat, indien men tot een vergelyk kon komen, hy daar de eere van wilde hebben; want hy had tegen eenige van myne Vrienden gezegd, dat hy liever sterven wilde dan dulden dat de Spanjaarden zich met den Koning vergeleeken door de tusschenkomste des Konings van England. Weshalven deed hy my door Dykveld te kennen geeven, Idem. 13 September 1683. 9 September 1683.

dat indien ik, zonder van Luxemburg te ſpreeken, eenige onderrechting kon geeven aangaande het gene zyne Majeſteit elders kon dienen, hy daar gaerne het zyne toe wilde doen, en met al zyn hart trachten zoude hem voldoening te doen erlangen: en des anderen daags deed Dykveld my zeggen, dat, indien ik eene volmagt had om met hem te handelen over een equivalent in de Staaten des Konings van Spanje, buiten de Nederlanden, hy zich duidelyk daar over met my zoude verklaaren.

ONDERWYL vertrok de Prins van Oranje uit den Haag om een mondgeſprek met den Markgraave de Grana te gaan houden: en vermits hy de acht-duizend mannen gezonden had tegen de form der Regeeringe, deeden de Heeren van Amſterdam my zeggen, dat zy geen geld zouden geeven om de koſten der onderneemingen die hy tegen hun gevoelen zou doen goed te maaken, en zy leverden met eenen by de Staaten van Holland zeer ſterke betuigingen in, by welke zy verklaarden, dat zy niet wilden gehouden zyn, aan de ongelukken, noch aan de koſten, die het zenden der acht-duizend mannen ongetwyffelt naa zich zou ſleepen; want de optogt des Konings Troepen had hen verſaagt en verſchrikt, en zy begeerden in 't geheel geen oorlog. Dat bewoog den Raad-Penſionaris Fagel, om de Predikanten op nieuw op den predikſtoel

17 September 1683.

dikſtoel te doen uitvaaren over het gene in Vrankryk aangaande den Godsdienſt geſchiede. Eenigen tyd daar naa zond ik de voorgemelde Proteſtatien der Heeren van Amſterdam aan den Koning, om hem te toonen wat men te verwachten had van lieden die naa zoo bondig geredeneerd te hebben, en naa zulke ſtipte en ſterke bevélen gegeeven te hebben, zich evenwel lieten medeſleepen tegen hun gevoelen en tegen hun belang. 23 September 1683.

IK ſchreef op verſcheide Poſtdagen, dat ik noch niet had hooren zeggen dat men in de Staaten-Generaal den voorſlag gedaan had van hunne Vloot naar Gottenburg te zenden. 16 September 1683.

IK liet weeten dat ik uit de commiſſiën die de Prins van Oranje gegeeven, en daar ik afſchriften van gekreegen had, ontdekt had, dat de Prins van Oranje veertien-duizend mannen aan de Spanjaarden had gezonden in plaatſe van acht-duizend; dat dit een zeer ſtout beſtaan, en een genoegſaam blyk was dat hy weinig om de Staaten-Generaal gaf: dat hy het evenwel des te ligter kon doen, om dat hy meeſter was van den optogt der Troepen, in de uitgeſtrektheid van de heerſchappy der Republyk; dat hy derhalven zoo veele Troepen kon doen optrekken als hy wilde, eer dat men het getal kon weeten van de manſchap die hy buiten 't Land zond. Dat die Prins ſterk arbeide aan eene nieuwe werving van zestien-duizend mannen; 17 September 1683. 23 September 1683.

dat echter de Raad-Penſionaris Fagel den voorſlag daar niet van gedaan had in de Vergaderinge der Staaten van Holland.

27 September 1683. IK liet ook weeten dat de Prins van Oranje den Vorſt van Waldek had aangeſchreeven, dat hy zyn beſt zoude doen by den Keizer om hem de Keurvorſten van Saxen en Beyeren, die toen by hem waren, te noopen om in het Traktaat van Aſſociatie te treeden.

Brief des Konings van den 16 September 1683. DE Koning ſchreef my, dat, ſchoon hy vaſt wiſt dat de Prins van Oranje niets anders zocht dan tyd te winnen, 't welk hy dienſtig voor de Spanjaarden oordeelde, hy echter wel wilde toonen hoe groot eene begeerte hy had om den Vrede te behouden, en dat indien de Heer van Dykveld my vraagde, om eenig antwoord op het gene hy my geopperd had, ik hem te kennen zoude geeven dat ik niet kon denken, dat de Koning zoo zeer op Luxemburg geſteld was, dat ik hem den voorſlag niet bekend zoude willen maaken, en hem verzoeken my een ander equivalent, overeenkomende met de rechtvaerdigheid zyner eiſchen voor te ſtellen.

23 September 1683. IK liet de gelegenheid van den Heer van Dykveld te ſpreeken niet ſlippen. Naa een lang geſprek zei hy my, dat de Prins doen zoude al wat in hem was om den Koning genoegen te doen geeven; maar dat hy van de Plaatſen die de Spanjaarden in Italiën en in Katalonien hadden, en die een equivalent aan des Konings eiſchen

konden

konden ſtrekken, zoo weinig kennis had, dat hy my geene voorſlagen kon doen zoo ſchielyk en zoo duidelyk als hy wel gewenſcht had. Dat de Prins van Oranje gezocht had en verder zoeken zoude, naa iemant die hem een net bericht van die Landen kon geeven, en dat hy de nodige onderrechting gekreegen hebbende, niet naa zoude laaten my te doen zeggen, wat hy voorgenomen zoude hebben, om aan den Koning door de Spanjaarden te doen afſtaan.

HY quam my des anderen daags zeggen, dat zoo in plaatſe van de Stad van Luxemburg geſlecht, en vyf-en-twintig of dertig dorpen van haare Proosdye, die de Spanjaarden noch maar bezaten, zyne Majeſteit een equivalent in de Nederlanden begeerde, de Prins van Oranje hem zoude doen geeven, Dixmuiden, Beaumont, met de Dorpen die'er onder behooren, en het gene de Koning eertyds van de Kaſtelenye van Aath afgeſcheurd had, en'er door het Traktaat van Nymegen weder aangehecht was; dat men eene linie zoude trekken van Nieupoort tot Namen, en aan den Koning afſtaan, alle Dorpen aan gene zyde die linie naar den kant van Vrankryk. Ik gaf den Heere van Dykveld te verſtaan, dat men Luxemburg zeer hoog achte, als het zaake was van het aan zyne Majeſteit af te ſtaan, en dat het voor niet met al gerekend werd, als het zaake was van'er een

24 September 1683.

equivalent voor te geeven; dat men een van beide kiezen moest, of het laag schatten en het afstaan, of indien zy het zoo hoog waardeerden, 'er zyne Majesteit een evenredig equivalent voor geeven. Vervolgens zei ik hem, dat indien men, by het gene men in Vlaanderen aanbood, eenige Plaatsen in Italiën of in Kataloniën wilde voegen, ik op my zou kunnen neemen den Koning verslag te doen van dat voorstel; maar dat ik andersints zulks niet zoude durven onderneemen. Hy stemde myne redenen toe, en zei my dat de Prins van Oranje my van een equivalent in de Nederlanden had doen spreeken, alleen om dat hy noch het begeerde licht niet gekreegen had, aangaande Italiën en Kataloniën; en dat hy my verzekerde, dat, indien men my kennis gegeeven had, van de gelegenheid van veele Plaatsen, van de uitgestrektheid hunner afhangkelykheden in Kataloniën of in Italiën, de Prins van Oranje, daar op zyn besluit genomen zoude hebben, over het gene de Spanjaarden, volgens zyne gedachten, den Koning behoorden af te staan.

DYKVELD quam my een derde bezoek geeven, maar hy zei my niets dat herhalens waardig is. Dit verplichte my den Koning te schryven, dat, indien hy nuttig voor zynen dienst oordeelde, my van de sterkte en groote van vier of vyf steden van Navarre, van het Milanees en van Kataloniën te doen onderrechten, ik

'er den Heer van Dykveld bericht van zoude kunnen geeven; dat zulk eene onderrechting mondeling te geeven, als men 't van my zoude eifchen veel, verfcheelde van voorflagen te doen; en dat ik derhalven zyne Majefteit buiten die zaak kon houden, en de Prins van Oranje, noch reden noch voorwendfel meer zoude hebben, om zich niet te verklaaren; dat men dus eerlang zoude zien of hy ter goeder trouwe te werk ging; en zoo hy maar tyd zocht te winnen, zou zulks de negotiatie terftond afbreeken, zonder dat hy 'er eenig voordeel uit had kunnen trekken.

EINDELYK, de Prins van Oranje, met alle kracht de Staaten-Generaal willende noodzaaken, om eene werving van zestien-duizend mannen te doen, ging in den Raad van Staaten, waar in te komen hy recht heeft, en waar in men gewoon is te onderzoeken, welk getal troepen men meent dat de Republyk noodig heeft, om 'er vervolgens den eifch van te doen, dien zy noemen *Petitie aan de Provinciën de Unie uitmaakende.* Hy deed daar dan befluiten tot eene *Petitie* om zestien-duizend mannen te werven, met voorneemen, gelyk men in 't vervolg zal zien, om dezelve acht dagen daar naa, aan de Provincie van Holland die te vergaderen ftond voor te flaan. 27 September 1683.

DE Koning fchreef my, dat ik den Heer van Dykveld te verftaan zoude geeven, Door den Brief van den 29 September 1683.

ven, dat hy Luxemburg tot een equivalent begeerd had, alleen om dat die Plaats niet in de Barriere begreepen was, en om dat het omgelegen land zyne Majesteit toebehoorende, die Plaats den Koning van Spanje van geen nut kon zyn, tot de behoudenis van het gene hy in de Nederlanden bezat. Dat de ruiling die de Prins van Oranje in Vlaanderen voorstelde, zoo weinig overeenquam met de rechtvaerdigheid van zyner Majesteits eischen, dat zy niet zoude verdienen in aanmerkinge te komen, 't en zy men 'er het nodige om het equivalent met des Konings eisch gelyk te maaken byvoegde.

BELANGENDE het gene men in ruilinge zoude kunnen geeven in Navarre of in Kataloniën (want de Koning begeerde niets in het Milanees) schreef zyne Majesteit my, dat hy, ten opzichte van Kataloniën, zich zoude vergenoegen met Roses, Kaap-de-Quieres, dat van geen aanbelang is, en met Gironne, of met Campredon, Castel-Faillite en Seau-d'Urgel met de onderhorigheden: en zoo 't in Navarre was, met Pampelune en Fontarabie, als zynde de eenigste Plaatsen, welke aan dien kant, alle twist tusschen den Koning en zyne Katholyke Majesteit zouden kunnen slissen.

1 October 1683. DIE onderrechting stelde my in staat, om den Heer van Dykveld te antwoorden. Ik hield een lang mondgesprek met hem, dat echter op nietmetal uitquam.

Wy

Wy bragten flechts onze redenen over en weêr by, aangaande het equivalent, dat de Prins van Oranje in de Nederlanden aanbood, zonder dat hy iets wilde toegeeven of zich duidelyk verklaaren, dan hy tot dien tyd toe had gedaan. Zoo dat ik den Koning liet weeten, dat ik my meer en meer gesterkt vond in 't gevoelen, 't welk ik gehad had, dat de Prins van Oranje niet bedacht scheen, om zyne Majesteit eene billyke voldoening te doen hebben; dat hy naar allen schyn maar wilde weeten, hoe verre des Konings eischen gingen, en dat hy misschien wel in zyn schik zoude zyn, indien hy de Staaten-Generaal kon beweegen om een' oorlog daar over aan te vangen; dat het hem geen minder genoegen gegeeven zoude hebben, dat de Koning zich met weinig voldaan had willen houden, op dat hy de eere zoude hebben, van de Spanjaarden uit eene groote verlegenheid gered, en zyne Bondgenooten, die hy volstrekt niet wilde verlaaten, tot den einde toe onderfteund te hebben.

DIE Prins deed my eenige dagen daar naa voorstellen, dat men eene linie zoude trekken van Nieupoort tot Namen, dat men binnen die linie aan den kant van Vrankryk bragt, Kortryk, Leuse, Beaumont en Chimay; en dat die linie zich vervolgens zoude uitstrekken van Namen tot Luxemburg, en hy sprak my, liet hy my zeggen, niet van Kataloniën, om dat hy

11 October 1683.

hy eerst in de Nederlanden een equivalent wilde maaken, 't welk zyne Majesteit zoude kunnen vergenoegen; dat als dit equivalent gevonden was, hy twee andere equivalenten zoude maaken in Kataloniën, dat der Nederlanden naby komende; maar dat hy indien hy zulks niet kon uitwerken, hy 'er zyne Majesteit kennis van zou doen geeven, die in zulken geval zich wel zoude willen vergenoegen, met de voldoening, die hy redelyk in de Nederlanden gevonden zoude hebben. Dat alles bevestigde my, dat de Prins van Oranje een equivalent wilde maaken, van saamgeraapte Dorpen en afgescheurde Kastelenyen in de Nederlanlanden; tot het welke te vinden hy meende, dat men zich des te gemakkelyker en gereeder zoude toonen, om dat men zich overtuigd zoude houden, dat het maar een grond was, om 'er een ander equivalent in de Nederlanden op te bouwen, en dat hy in 't vervolg zyne Majesteit met goed schik kon doen noopen en aanzetten, om zich met het equivalent in de Nederlanden gemaakt te vergenoegen, onder voorwendsel, dat de Spanjaarden niets in Kataloniën, of in Navarre wilden afstaan.

OOK antwoorde ik, dat het onnodig was een equivalent in de Nederlanden te zoeken, om het equivalent te maaken, 't welk men zyne Majesteit in Kataloniën zoude aanbieden; dat hy 't zoo lief op de

de eene Plaats had als op de andere; en dat als men hem maar eene billyke voldoening aanbood, het zy in Kataloniën, het zy in Navarre, het zy in de Nederlanden, hy die zoude aanneemen.

DAT het gene hy my nu quam aanbieden niets anders was, dan hy my des Vrydags te voren had doen zeggen, maar wat duifterder voorgefteld dan de eerfte maal.

DAT ik niet begreep wat die linie betekende, die men van Nieupoort maar tot Namen zou trekken, en die men dan van Namen tot Luxemburg deed voortgaan.

DAT belangende de Dorpen in het Luxemburgfche, ik my daar ontrent alrede verklaard had.

DAT betreffende de Linie van Nieupoort tot Namen, men zich niet verklaarde, waar zy door zoude loopen, dat men niet zei wat men by Kortryk zou geeven, wat men by Leufe zou voegen, kort om, dat hoe onredelyk de voorflag fcheen, zy daar en boven met zoo veel dubbelzinnigheid en duifterheid gedaan was, dat ik'er geen begrip van had; dat ik my derhalven buiten ftaat bevond, om 'er zyne Majefteit verflag van te doen, te meer om dat, gelyk ik hem zoo even gezegd had, hy my niet meer voorftelde, dan hy voor vier dagen gedaan had, van het welk den Koning bericht te geeven,

hy zelf toegestemd had, dat ik niet op my kon neemen.

TERWYL de Prins van Oranje, in weêrwil van de Staaten-Generaal den Spanjaarden niet alleen de acht-duizend mannen zond die zy eischten maar veertien duizend; terwyl hy een mondgesprek ging houden met den Markgraave de Grana om met hem de middelen te beraamen om den Koning van Spanje en de Staaten-Generaal in den oorlog te wikkelen; terwyl hy by deeze laatste aanhield, om eene werving van zestien duizend mannen te doen, en terwyl hy eene heimelyke *Negotiatie* met my sleepende hield, om des Konings gevoelens te polsen; vond hy door de bestelling des Raad-Pensionaris Fagel middel om den Gemagtigden der Staaten-Generaal een raadslot te doen neemen, 't welk onder den schyn van opgesteld te zyn, om het vergelyk tusschen den Koning en de Spanjaarden uit te werken, eene soort van nodiging was aan hunne Bondgenooten, om zich ten oorlog te bereiden. Dat raadslot hield in, dat hun Gezant den Koning van Engeland zoude voorhouden, dat zy alles gedaan hebbende wat in hun was, om den Vrede in de Nederlanden te onderhouden, en ziende dat alle vertoogen, welke zy ten dien einde gedaan hadden vruchteloos geweest waren, en dat men op het punt van eene Vredebreuk stond, zy zyne

4 October 1683.

Brit-

Brittannische Majesteit baden met hun samen te spannen, om des Konings geschillen met de Spanjaarden op het spoedigste te eindigen. Zy verzochten dat de Koning van England, ten dien einde een' tyd van drie maanden stelde, om aan dat vergelyk te arbeiden, dewyl die tyd in de Traktaaten bestemd was, en dat men op het spoedigste in onderhandelinge trade, op dat zyne Groot-Brittannische Majesteit en zy het recht, 't welk de partyen over en weêr meende te hebben, konden onderzoeken, en middelen beraamen om den oorlog te voorkomen.

DAAR uit blykt dat de Prins van Oranje maar tyd zocht te winnen, zonder de begeerte te hebben van de zaaken by te leggen, dewyl hy die aan de beslissing des Konings van England alleen niet willende overlaaten, altoos in zyne magt behield om 'er uit naame der Staaten-Generaal zulke hinderpaalen en beletsels in te brengen, als hy goed zoude vinden. Het vervolg van dat raadslot zal noch klaarder doen zien, dat dit voorspel maar een lokaas was om de Staaten-Generaal te verkloeken, en hen in den oorlog te wikkelen, in geval die voorafgaande Negotiatie, welke hy wel wist dat niet slaagen zoude, vruchteloos afliep: Want in het zelfde raadslot werd gezegd, dat de Staaten-Generaal zich tot den Spaanschen Envoyé zouden keeren, en hem te kennen geeven hoe zeer het hun speet dat zy de

ge-

geschillen tusschen Spanje en Vrankryk zoo hoog gereezen zagen; dat zy gantsch Christenryk in gevaar van een' onvermydelyken Kryg stonden te brengen; en dat de Staaten zeer geneigd waren, om alles, wat in hun was, toe te brengen; tot eene minnelyke wegneeminge van die oneenigheden; maar dat de Koning van Spanje aan zynen kant, beter in de verdedigingе der Nederlanden moest voorzien dan hy deed, op dat de Bondgenooten den last des Krygs niet alleen te draagen zouden hebben, ingeval de Negotiatiën den gewenschten uitslag niet mogten erlangen.

HET einde des Besluits hield in, dat de Staaten den Keizer en den Koning van Zweden zouden nodigen, om nevens hen hun best te doen, om den Koning van England te beweegen tot een' spoedigen aanvang van die Negotiatie, en hun te verzoeken hun gevoelen en raad wel te willen geeven over de manier en wyze die men'er in waar zou moeten neemen, om alle hindernis en ongemak voor te komen, en om de gemeene zekerheid te bezorgen, en de rust van elk in 't byzonder te beveiligen; dat, byaldien men daar niet toe komen, en de onderhandeling afgebroken werd; hunne Keizerlyke en Zweedsche Majesteiten met de Staaten zouden overeenkomen over de hulpe die zy tot verdedigingе der Nederlanden zouden verschaffen.

DE-

DEWYL de wervinge van zestien-duizend mannen my de Hoofdzaak ſcheen, die de Prins van Oranje wilde voorſtellen, ſprak ik met eenige van myne vrienden, die beſt gezien waren by de voornaamſte Regeerders van Amſterdam; ik vertoonde hun alles wat my bequaamſt ſcheen, om hun die werving af te raaden, en hen te beletten hunne toeſtemming daar toe te geeven. Ik deed hun te kennen geeven, dat den Koning den Vrede begeerde, maar dat, indien de Staaten nieuwe wervingen deeden, hy, behoudens zyne eere, niet anders kon dan hen voorkomen, en alle zyne heirmagten tegen hen wenden, en dat zy zich dus in een' wreeden oorlog gewikkeld zouden vinden, door de middelen zelfs, welke zy zouden gebruiken om dien te ontgaan. De Heeren van Amſterdam zonden eenen van hun tot my, om my te vraagen, of het waar was, dat zy zich verzekerd konden houden, dat de Koning geenen oorlog zoude aanvangen, indien zy de werving van zestien-duizend mannen afſloegen; dat zy my baden hun te zeggen, of ik van zyner Majeſteits voorneemens genoegſaam onderrecht was, om hen daar ontrent geruſt te ſtellen, en dat zy zich op myn woord zouden verlaaten, indien ik het hun wilde geeven. Met alle erkenteniſſe, die ik aan dit bewys van vertrouwen ſchuldig was, deed ik tot antwoord zeggen, dat ik hun myn woord gaf, als een vroom en eerlyk man, dat de

Koning geen' oorlog voorhad, dat het derhalven onnodig was, dat zy voorbehoedfels gebruikten, en dat ik hun daar voor inſtond, dat, zoo zy de werving niet deeden, die de Prins van Oranje hun zou voorſlaan; de Vrede beſtendig zou blyven duuren: maar met eenen verzekerde ik hen, dat, indien zy hunne toeſtemming tot die wervinge gaven, de Koning hen niet langer zou ſpaaren, en de Spaanſche Nederlanden, en de Staaten-Generaal aantaſten. Hier van gaf ik kennis aan eenige der wel-meenenden, die zich by de Heeren van Amſterdam vervoegden, en borg bleeven voor de zekerheid, die men in myn woord kon ſtellen. Zoo dat de Regeerders van Amſterdam my deeden zeggen, dat zy zich daar op verlaaten, en de werving van zestien-duizend mannen nooit toeſtaan zouden; dat zy my ſlechts verzochten hun myn woord zoo wel te houden, als zy my het hunne zouden houden. Om nu getrouwelyk hunne verpligting naa te komen, zonden zy zes Gemagtigden in de Vergadering van Holland, in plaats van drie, die zy gewoon waren te zenden, om met meer nadruk en kracht te kunnen ſpreeken; en zy verzochten, dat de voorſlag der nieuwe wervinge, in handen van Commiſſariſſen mogte worden geſteld, op dat zy onderzocht konde worden. Zy gebruikten deeze uitvlugt, om den Prins van Oranje te beletten die zaak ſchielyk te doen voorneemen en beſluiten.

DE Prins van Oranje gaf noch dien zelfden avond blyken zyner gramſtorigheid tegen de Heeren van Amſterdam, aan eenen zyner vrienden, die het my overbragt: hy gaf hem te kennen, dat hy verzekerd was dat hy hun in de nieuwe wervinge zou doen ſtemmen, gelyk zy hunne toeſtemming tot alle andere dingen gegeeven hadden, maar dat zy het te laat, en als het geen tyd meer was, zouden doen; dat hy wel zag, dat zy voorhadden die zaak ſleepende te houden, tot de groote Vergaderinge, die altoos den 15 November aanvangt, en waar in men gewoon is den ſtaat van oorlog te beraamen; en dat zy'er dan naa veele omwegen hunne ſtem toe zouden geeven: maar dat zy den welſtand der zaaken een groot nadeel door die verwyling zouden toebrengen. 12 Octobe 1683.

DE Prins van Oranje niet hebbende kunnen beletten, dat men het voorſtel der nieuwe wervinge, volgens het verzoek der Heeren van Amſterdam, in handen van Commiſſariſſen ſtelde, ondernam in éénen dag een einde te maaken van die zaak, daar volgens ſtyl en orden meer dan veertien dagen toe vereiſcht werd. Hy deed ten dien einde de Commiſſariſſen van de Orden der Ridderſchap en Edelen, en van de elf eerſte Steden van Holland vergaderen, en begeerde dat zy de zaak op ſtaandevoet in overweeginge zouden neemen. De Orden der Ridderſchap en Edelen, en der acht Steden waren van gevoe- 14 October 1683.

len, dat de werving gedaan moeſt worden: die van Leiden en Delft verſchoonden zich van het hunne te zeggen, van hunne Overheden geen' anderen laſt hebbende, dan de redënen die men over en weêr by zoude brengen, aan te hooren, en'er haar verſlag van te doen. Maar die van Amſterdam verklaarden, dat hunne Stad niet dienſtig vond de nieuwe werving te doen, naardien zy haar ontwyffelbaar eenen oorlog op den hals zou haalen; dat, zoo draa de werving beſlooten was, zyne Majeſteit 'er eene doen zoude die driemaal ſterker zou weezen; dat 'er geen ander middel voorhanden was, dan de Spanjaarden tot een vergelyk te noopen, en den Koning van England te verzoeken tusſchen beide te komen; dat het ſcheen, dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit zich noch met de voldoeninge zyner eiſchen zoude vergenoegen. Zy bragten verſcheide andere redenen by, en hielden zich ſteeds aan hunne bevélen, welke wåren de werving niet toe te ſtaan. Kortom, de Prins van Oranje hield hen op van 's morgens te negen, tot 's nämiddags te vyf uuren, zonder hen van gevoelen te kunnen doen veranderen.

21 October 1683. MAAR hy hield zich noch vry meer gebelgd over een geſchrift, dat de Heeren van Amſterdam aan die zelfde Commiſſariſſen overgaven, met verzoek van de acht ſtukken die het inhield, te onderzoeken, voor dat zy overgingen tot het overleg van

van de wervinge van zestien-duizend mannen. Die acht ſtukken waren:

1°. HOE verre de verbintenis van Spanje hulpe te bieden, in welke de Staaten-Generaal getreeden waren, ging?

2°. OF 'er geen vergelyk tuſſchen Vrankryk en Spanje meer was te hoopen, en of 'er geen middel of weg meer was, ten dien einde by de hand te neemen en in te ſlaan?

3°. OF het Traktaat van Aſſociatie, tuſſchen Spanje en Zweden, geſtadigd was?

4°. WAT de Staaten te Generaal zich konden belooven van de Traktaaten, met de Keurvorſten van Beyeren en Saxen, en met den Hertog van Hanover, daar zoo veel van geſproken was, zonder dat men 'er de Stad van Amſterdam eenige kennis van gegeeven had?

5°. WELKE hulpe men kon hoopen van den Keizer en zyne Bondgenooten, en voornamelyk van Zweden?

6°. WELKE heirmagten Spanje tot zyne eige behoudeniſſe kon verſchaffen?

7°. DE magt van zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit gade te ſlaan?

8°. DE vermindering der geldmiddelen van den Staat, die uitgeput was, aan te merken.

ZY begeerden, dat men die acht ſtukken onderzochte, en hen daar over voldeeden; en zy gaven met eenen de aanmerkingen over die zy gemaakt hadden,

en die zeer krachtig en dringende waren.

14 October 1683. DE Prins van Oranje had des anderen daags een zeer heftig gesprek met de Gemagtigden dier Stad; en hy sprak zoo luide, dat iemant, die in de kamer daar naast was hoorde, dat hy tot hun zeide: Wel nu, Heeren, al trade ik in het gevoelen van uwe Stad, en van gedachte ware Luxemburg door de Spanjaarden te doen afstaan, verklare ik u, dat wy ze daar nooit toe zullen kunnen brengen. Dit liet ik den Koning terstond weeten, om hem te toonen, dat de Heeren van Amsterdam hun gevoelen opentlyk aan den Prins van Oranje verklaarde, 't welk was, dat de Spanjaarden Luxemburg moesten afstaan; dit schreef ik, om dat zulks zyne Majesteit zeer behulpsaam kon zyn in het neemen van zyn besluit, aangaande die Plaats. Ook was de Prins van Oranje afgryslelyk verstoord op de Heeren van Amsterdam, in zoo verre, dat Bentink tot eenen zyner Vrienden zeide, dat die Prins beslooten had aan de Staaten van Holland te verklaren, dat, indien men zich verder tegen de werving stelde, hy den Haag zoude verlaaten, en de zaaken laaten loopen zoo als zy konden, zonder zich langer ergens mede te bemoeijen. Dit was een dreigement, 't welk hy geensints docht naa te komen, maar waar mede hy hen meende te versaagen. Wat my belangt, ik zocht hun een hart onder den riem te steeken, en zond hun noch den zelfden avond een' man,

man, om hun te zeggen het gene ik bequaamst oordeelde, om hen by hunne goede gevoelens te houden.

MAAR hoe quaad de Prins van Oranje op de Heeren van Amsterdam was, hy was noch meer verstoord tegen van Beuningen in 't byzonder, die, naa hem ingewikkeld te hebben in Ligues tegen Vrankryk, hem eensklaps verliet, en de party der Regeeringe van Amsterdam koos. Di Burgemeester had hem in der daad gesterkt in het voorneemen van de Staaten-Generaal te beletten met Vrankryk in Verbond te treeden in 1679, en had hem met al zyn vermogen geholpen in de Stad van Amsterdam, om de goede besluiten, welke die Stad daar over genomen had, te dwarsboomen. Hy had ondernomen, voor het minst met zoo veel drift als de Prins van Oranje, de Staaten-Generaal met England te verbinden. Hy had met hem de middelen beraamd, om eene Ligue met alle Prinsen van Europa te maaken, om zich in staat te stellen van den oorlog tegen Vrankryk uit te houden: maar van Beuningen op het punt van de Vredebreuk ziende, dat de party qualyk gesloten was, en dat de Bondgenooten niet in staat waren, om binnen twee jaaren genoegsaame heirmagten te verschaffen, om dezelve tegen die des Konings te stellen, verklaarde hy aan den Prins van Oranje, dat'er geene andere party te kiezen was, dan zyne Majesteit genoegen te geeven, en met eenen eene

Ligue met England te ſluiten, waar in alle Vorſten van Europa zouden treeden; dat men, dit doende, zich kon belooven, dat Vrankryk niets meer zoude onderneemen, het zy door geweld van Wapenen, noch zelfs door middel van *Reünie.*

DE Prins van Oranje liet zich door die redenen niet overhaalen; hy verweet van Beuningen, dat hy hem verliet, terwyl het zaake was van een voorneemen uit te voeren, 't welk zy te ſamen beraamd hadden; dat de zaaken te verre gevorderd waren om te aarzelen; en dat, wat hem belangde, naa met Spanje aangelegd te hebben, gelyk zy gedaan hadden, hy niet dulden zoude, dat het een equivalent voor des Konings eiſchen gave, en ook niet meende toe te laaten, dat de Koning het met openbaar geweld genomen hadde. Deeze verſcheide gevoelens, die evenwel, maar door ſtrydige wegen, ſtrekten om eene Ligue tegen Vrankryk te maaken, maakten den Prins van Oranje en van Beuningen oneens; zoo verre, dat deeze laatſte in 't gevoelen der Heeren van Amſterdam trad, die zich openlyk tegen de onderneemingen des Prinſen van Oranje kanteden, en voornamelyk tegen het voorneemen, dat hy had van eene werving van zestien-duizend mannen te doen.

21 October 1683. DAT vereenigde van Beuningen echter niet met de wel-meenenden der andere Steden, die hem niet vertrouwden. Ik vroeg naa de reden daar van aan eenige Repu-

Republikeinen van myne Vrienden: zy zeiden my, dat die tegenzin, dien zy in van Beuningen hadden, zoo zeer daar niet van daan quam, dat hy zeer onbeſtendig was, en met alle winden waaide, dan daar van, dat zy bemerkt hadden, dat, welke ſtrydigheid men toen tuſſchen den Prins van Oranje en hem beſpeurde, hy echter eene groote overeenkomſt van gevoelen met dien Prins had, gelyk ik zoo even gezegd hebbe; daar in, dat de een zoo wel als de ander voorneemens was, om de Staaten-Generaal onaffcheidelyk aan England te verknochten.

HET is om dezelfde reden, dat men van Van Beuningens gedrag al de vrucht niet trok, die men'er van had moeten trekken, gelyk ik verſtond uit eenen der Wysten van de Republyk, welke my zei, dat die Burgemeeſter in de heimelyke byeenkomſten duidelyk te kennen gaf, dat men den Spanjaarden de *Arbitrage* moeſt doen aanneemen, om ſchielyk den Vrede te ſluiten, een Traktaat van Guarantie van dien Vrede gezamentlyk met England te maaken, en het Traktaat van Aſſociatie met alle Vorſten, die 'er in zou willen treeden, weder op te vatten. Wyders zei hy my, dat, dewyl zy zeer wel wiſten, dat die Aſſociatie het vuur des oorlogs in gantſch Europa ſchier ontſtoken had, en dat het Verbond met England het bederf van den Staat, en het verlies hunner Vryheid was, zy zich niet verbinden wilden

met een' man, gelyk van Beuningen, die zich alle dagen weder met den Prins van Oranje kon vergelyken, en die met dien Prins en den Raad-Penſionaris Fagel medewerkende, met elkanderen de zaaken zouden plooyen, en ſchikken naar hun goedvinden, zonder dat men'er zich tegen zoude kunnen verzetten. Wat de Heeren van Amſterdam belangt, die zoo koen niet waren als van Beuningen, maar het beter meenden, het is zeker, dat zy geheel ſtrydige oogmerken hadden; maar zy hadden niemant aan hun hoofd, die een weinig ſtandvaſtigheid bezat, om hunne Voorſtellingen te beweeren en ſtaande te houden.

DE Prins van Oranje my eene Kaart gezonden hebbende van de Nederlanden, met eene linie getekend, ter plaatſe daar hy de ſcheiding meende te maaken van des Konings Staaten, met die van den Ka-
18 October 1683. tholyken Koning; ſchreef ik aan zyne Majeſteit, dat ik my de eere niet gegeeven zoude hebben, van hem verſlag te doen van die laatſte Voorſtellinge, indien ik niet gemeend had, dat het myn pligt was hem alles te laaten weeten, wat my van wege den Prins van Oranje gezegd werd; dat het Voorſtel zoo onredelyk was, dat ik my wel gewacht had het op my te neemen; dat het deed blyken, dat de Prins van Oranje zich nu op eene zoo min onheuſche wyze, als hy kon, zocht te redden uit eene Negotiatie, die hy had aangevan-

gevangen, toen hy vast meende, dat Weenen door de Turken ingenomen zoude worden; en toen de Spanjaarden hem genoeg te verstaan gaven, dat, zoo dit ongeluk gebeurde, zy blindeling de Wet zouden moeten ondergaan, die zyn Majesteit hun zoude willen opleggen. Dat hy my eene Kaart van de Spaansche Nederlanden had gezonden, in welke hy eene linie had doen tekenen, die voortaan de scheiding zoude kunnen maaken tusschen de Staaten des Konings, en die des Konings van Spanje: dat men door die linie aan den kant van Vrankryk stelde Kortryk, met het gedeelte zyner Kastelenye, dat aan de banne van Deinse grenst, Leuse, en het gene 'er achter ligt, tot aan Doornik, Beaumont en Chimay. Aan den kant der Spanjaarden sloot men in, Bouvines, en van Bouvines trok men eene linie, die regelrecht op Luxemburg aanliep, en die zyne Majesteit ontnam alles wat hem in den Kreits van dat Hertogdom behoortt, aan deeze zyde van de linie, ten opzichte van Holland, daar ik toen was.

DE Gemagtigden ter Vergaderinge van de Staaten van Holland quamen den 21 October weder, uitgenomen die van Amsterdam; maar iemant van den geheimen Raad van die Stad zei my, dat men 'er 's daags te voren het besluit genomen had van de werving te blyven ontzeggen. 21 October 1683.

DE Gemagtigden van Amsterdam des anderen daags aangekomen, en de Staaten 22 October 1683.

van

van Holland vergaderd zynde, weigerden zy volſtandig de werving toe te ſtaan; die van Delft en Leiden voegden zich by hun; en de Prins van Oranje kon niets verwerven. Hy gaf evenwel den moed niet verlooren, en bragt de zaak weder in overweeginge. Die van Leiden veranderden van gevoelen, en ſchikten zich naa de andere Steden: maar de Gemagtigden van Delft bleeven vaſt aan die van Amſterdam verknocht. De Prins van Oranje zond ze weder naar hunne Steden, om'er op nieuw over te doen raadpleegen, en verzocht met eenen van den Spaanſchen Envoyé eene lyſt van alle plaatſen, van welke hy voorgaf, dat de Koning ſedert den Vrede van Nymegen bezit had genomen, en deed 'er negentien Exemplaaren van drukken, om ze aan de Orden der Ridderſchap, en aan de achtien Steden van Holland te zenden.

26 October 1683.

HET gene de Prins van Oranje zoo ſterk voor de belangen der Spanjaarden deed yveren, was, behalven de aan elk bekende redenen, dat hy den Markgraave de Grana, toen zy in de maand van Auguſtus die byeenkomſt hadden, daar ik van gemeld hebbe, verzocht had naar Spanje te ſchryven, dat men den Koning, niets van het gene hy eiſchte, zoude toeſtaan, en dat hy hun daar voor inſtond, dat de Staaten den Spanjaarden hulpe zouden bieden. De Markgraaf de Grana daar over naar Spanje geſchreeven hebbende, quam zyn

zyn Poſtbode aan, toen de Raad op het punt ſtond, van den Koning genoegen te geeven; het welk den Raad van Spanje geheel van gevoelen deed veranderen, en terſtond beſluiten de voorſtellingen, die de Koning deed, van de hand te wyzen; zoo dat de Prins van Oranje verantwoordelyk was voor de uitkomſt van die zaak.

DE Markgraaf de Grana, die zich al zoo diep in de zaak ingewikkeld had als de Prins van Oranje, en die den Kryg al zoo vierig begeerde, deed de Hollandſche Troepen naderen tot Bruſſel, en ſloeg hun voor, gezamentlyk met de Spaanſche brandſchattingen te gaan vorderen op den Franſchen bodem; maar de Veldoverſte Aylva, een Fries, die het bevel over die Troepen had, het geweigerd hebbende, zond de Markgraaf de Grana hen weder naar hunnen eerſten poſt, en ſchreef aan den Prins van Oranje om 'er over te klaagen.

DE Heeren van Amſterdam, in den Haag wedergekomen zynde, deed de Prins van Oranje den voorſlag der wervinge in overweeginge neemen: maar zy weigerden dezelve weêr; hy zond ze weder te rug, en zy quamen den 28 weder met den zelfden laſt, en weigerden voor de vierdemaal.

DE Prins van Oranje zocht zyn voordeel te doen met het bevel, 't welk de Koning in dien tyd deed geeven aan den Heer Delval, van Vrankryk te verlaaten, en met 28 October 1683.

met de verklaringe, die de Maarſchalk d'Humieres aan den Maarſchalk de Grana had laaten doen, toen hy op den Spaanſchen bodem gekomen was, aan het hoofd van zyner Majeſteits Troepen. Hy deed de Heeren van Amſterdam wankelen; maar hy overtuigde ze niet; en ik gaf hun weder moed. Het gene my belette al het voordeel te trekken van de goede voorneemens der Heeren van Amſterdam, dat ik 'er van had kunnen trekken, met betrekking op het gene ik alrede gezegd hebbe. In die Stad waren twee partyen. De eene van die wilden, dat men alle geſchillen tuſſchen zyne Majeſteit en Spanje byleide, en dat men zich vervolgens met Vrankryk verbonde, naauwer dan ooit, de andere van Van Beuningen, die ook wilde, dat men de oneenigheden terſtond eindigde; maar dat men zich met eenen met England verbonde, en dat men nieuwe Traktaaten van Aſſociatie maakte met alle Vorſten, die'er in zouden willen treeden. Van Beuningen meende inderdaad, dat 'er geen ander heil voor de Staaten was, dan zich vaſt met England te vereenigen. Hy verzekerde eenige Leden van den Staat, dat de Koning, en zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit onverzoenlyke vyanden waren; en de Hertog van Jork noch meer; en alle uiterlykheden van vriendſchap, die men zag, waren, volgens hem, maar een valſche ſchyn, veroorzaakt door de noodzakelykheid der

zaa-

zaaken: hy zei ook, dat zyne Majesteit zich van den Koning van England bediende, om zich voldoening te doen geeven, door de Spanjaarden, zonder oorlog te voeren, en dat de Koning van England en de Hertog van Jork zyne Majesteit noch meer nodig hadden, om hun gezag staande te houden, en om te bestaan zoo lang tot zy een Parlement zouden durven vergaderen; maar dat zoo draa de Koning zyn Parlement niet meer te vreezen had, en dat de Staaten-Generaal hem zouden willen ondersteunen, en de Ligue met hem maaken, die zy eertyds afgeslaagen hadden, men eerlang den Koning van England de Fransche party zoude zien verlaaten.

ONDERWYL spaarde de Prins van Oranje in 't byzonder noch dreigementen noch lieftaligheden, om de werving van zestien-duizend mannen te doen doorgaan. Hy deed de Staaten van Holland op nieuw vergaderen, en verklaarde hun dat de Staaten-Generaal op het punt stonden van een jaar te zien, gelyk aan dat van 1672; dat hy in dien tyd niet bedreeven genoeg was geweest in de zaaken om 'er alle gevolgen van te voorkomen, gelyk hy nu deed; en dat hy de Staaten verzekeren kon, dat zoo zy noch twee maanden lieten verloopen zonder nieuwe wervingen te doen, zy zich in het volgende jaar in een veel grooter verlegenheid gebragt zouden zien, dan in 1672,

en

en met veel minder middelen van reddinge dan zy toen hadden. De Raad-Pensionaris Fagel, deed aan zynen kant ook eene sterke redenvoering. Hy verzekerde de Staaten dat de Keizer den Vrede met de Turken stond te sluiten; en dat hy vast wist, dat 'er in de aanstaande Lente een algemeene *Unie* van alle Vorsten van Europa tegen den Koning zoude gemaakt worden.

28 October 1683. MAAR de Prins van Oranje, die zaak zoo dikwyl vruchteloos bezocht hebbende, lei toe om al het voordeel dat hem mogelyk was te trekken van het besluit van in gesprek te treeden met de Staatsdienaars hunner Bondgenooten en den Spaanschen, dat hy den Gemagtigden der Staaten-Generaal had doen neemen den 4 October; en van die gesprekken deed hy den Staaten van Holland verslag doen, door den Raad-Pensionaris Fagel. Hy bewoog hen Commissarissen te benoemen, om het te onderzoeken. Zyn voorneemen was aan de Provincie van Holland te toonen, dat men zelfs volgens het oordeel der Bondgenooten (die slechts des Keizers Resident en de Zweedsche Envoyé waren) geene middelen kon vinden om de tusschen Vrankryk en Spanje zweevende geschillen in der minne af te doen, (want dit behelsde het verslag des Raad-Pensionaris Fagel) en dat men derhalven geene andere party kon kiezen, dan zich in staat van tegenweer te stellen,

en

en by gevolg wervingen te doen.

MAAR voor deeze reize ſlaagde de Prins van Oranje noch niet; want de Commiſſariſſen dat verſlag onderzocht, en 'er den Staaten van Holland rekenſchap van gedaan hebbende, en de Orden der Ridderſchap en eenige der Steden den Prinſe van Oranje toegedaan, verklaard hebbende, dat ſchoon zy goedkeurden dat 'men de middelen van vergelyk bezochte, zy van gedachte waren dat men de werving daarom niet moeſt uitſtellen. De Gemagtigden van het meerendeel der Steden betuigden, dat zy daar niets op zeggen konden, geenen laſt van hunne Overigheden hebbende. Belangende die van Amſterdam, zy verklaarden dat, eer men de werving beſloote, men allerlei ſoorten van minnelyke wegen moeſt bezoeken, om de geſchillen tuſſchen Vrankryk en Spanje af te doen, en dat zy verzekerd waren, dat die zaak niet buiten ſtaat was, van bygelegd te kunnen worden; dat zy onderwyl niets meer konden zeggen, voor dat zy met hunne Overheden raad geleefd hadden. Daar mede ſcheiden de Gemagtigden van Holland om den wille hunner Steden te gaan hooren. 29 October 1683.

DE Markgraaf de Grana, zond den Heer Delval, die uit Vrankryk wederquam tot byſtand des Prinſen van Oranje, die hem ried naar Amſterdam te gaan, terwyl men daar raad over de zaaken zoude houden, en 'er de geruchten uit te ſtrooijen, die hy dienſtig oordeelde om die 1 November 1683.

Stad in de wervinge te doen ſtemmen.

IK ſtelde allerlei middelen in het werk, om te weeten, welken heimelyken laſt de Heer Delval had; en ik verſtond, dat een der dingen die men hem nadrukkelykſt belaſt had, was, den Prins van Oranje te noopen om de Zweeden te Gottenburg te doen afhaalen. Dit was in der daad de eerſte zaak daar hy hem van ſprak in eene byeenkomſt die twee uuren duurde: doch de Prins van Oranje gaf hem te kennen, dat de zaaken noch niet geſteld waren om van de overvoering te durven ſpreeken; dat hy de werving van zestien-duizend mannen niet van de Staaten-Generaal kon verkrygen; zoo dat hy zich wel zoude wachten hun diergelyke onderneemingen voor te ſtellen. Belangende de Staatſche Vloot die om de Noord bleef kruiſſen, waarſchynlyk naa nieuwe bevélen van den Prinſe van Oranje wachtende. Zy quam echter twee maal voor Gottenburg, zonder éénen Zweed in te neemen: ſchoon men niet kan twyffelen of de Prins van Oranje had zich gevleid, dat hy verlof van de Staaten-Generaal zoude krygen, om de Zweedſche Troepen in te neemen; of dat de Koning die inſcheeping niet zoude weigeren, al had de Commandant der Vloot geen ander bevel dan van hem Prinſe van Oranje Want verſchei-
29 November 1683. de lieden van Amſterdam kreegen eenigen tyd daar naa Brieven van Gottenburg en van Stokholm, en van goeder hand, die ver-

verzekerden, dat de Koning van Zweden geweigerd had zyne Troepen te ſcheep te laaten gaan op de Staatſche Vloot, om dat de Admiraal geen bevel had van de Staaten-Generaal, maar ſlechts van den Prinſe van Oranje.

SCHOON ik niet wilde ſchynen veel belang te neemen, in het beſluit dat de Staaten-Generaal zouden neemen, over den voorſlag der wervinge, liet ik evenwel niet naa onder de hand te arbeiden, zoo veel ik kon by de Heeren van Amſterdam. En dewyl ik wiſt dat de Prins van Oranje en de Raad Penſionaris Fagel, ſedert twee jaaren onophoudelyk zeiden, dat de Koning van Vrankryk den oorlog beſlooten had, en dat de Staaten-Generaal geene andere party te kiezen hadden, dan zich in ſtaat van tegenweer te ſtellen; en dan weêr dat de kloekmoedige beſluiten die zy hadden genomen, des Konings voorneemens tegengehouden hadden, maakte ik ſchier myn eenigſte werk van alle de genen daar ik in verſtandhoudinge mede was, te kennen te geeven, dat zyne Majeſteit den oorlog geenſints had beſlooten, en noch minder hunne magt vreesde; dat hy voldoening voor zyne eiſchen begeerde; dat, by aldien de Staaten hem die bezorgden, zy verzekerd konden zyn van in eene volkome ruſt te blyven; dat zoo zy bedacht waaren om door nieuwe vermeerderingen van wervingen, of door nieuwe Traktaaten de Spanjaarden in hunne

1 November 1683.

ne hardnekkigheid te ſterken, ik hun zelven liet oordeelen, wat zy van zulk een gedrag te wachten hadden. Dit opende de oogen der Heeren van Amſterdam, en belette hen des Prinſen van Oranjes voorſtellen blindeling aan te neemen: zy lieten hunnen vrienden zelfs weeten, dat de zaaken zoo wanhopig niet ſtonden als men hun zocht te doen gelooven, en dat zy zeer wel onderrecht waren, dat als men Vrankryk redelyke aanbiedingen wilde doen, men geene nieuwe wervingen nodig zoude hebben.

1 November 1683. IK briefde toen noch één ding over, dat my van groot gewigt ſcheen, en daar ik achter gekomen was door een' man, in wien de Prins van Oranje een groot vertrouwen ſtelde: te weeten, dat, ſchoon het voornaamſte oogmerk des Prinſen van Oranje in de wervinge van zestien-duizend mannen, was, den kryg uit te houden, of liever dien te ontſteeken in de Nederlanden, hy noch een ander doel had, dat onder het eerſte ſchuilde, en dat was een magtig leger in Holland te hebben, waar van hy zich kon bedienen in Engeland, en, het zy de Koning van Groot-Brittanje quame te ſterven, het zy dat eenige andere gelegenheden zich opdeeden, waar op hy ſteeds hoopte, in ſtaat zoude zyn om gewapenderhand in dat Koningkryk te komen; want hy twyffelde niet, als hy die Troepen eens door de Staaten-Generaal had doen werven, of hy zou ze

noch

noch vier of vyf jaaren op de been kunnen houden, dan onder 't een dan onder 't ander voorwendfel: en hy hield zich verzekerd, dat voor dat die tyd verftreeken zoude zyn, hy die Troepen zoude kunnen gebruiken tot het voorneemen, 't welk hy op England had. Ik vergenoegde my niet daar kennis van te geeven, aan den Koning en aan den Heer Barillon; ik liet het den Engelfchen Envoyé zeggen, door iemant die hem niet verdacht was.

IK gaf den Koning ook kennis van een bericht, dat ik door een' zeer heimelyken weg gekreegen had; te weeten, dat toen men tyding gekreegen had, dat het Esquader des Konings, 't welk in de Ooftzee was, weder naar Vrankryk ftond te keeren, de Prins van Oranje, aan Willem Baftiaanz, die het bevel voerde over de Staatfche Vloot, fchreef, dat hy naar Gottenburg zoude ftevenen, om te trachten des Konings Esquader aan te treffen; dat men hem ongetwyffelt de vlag zoude willen doen ftryken; maar dat hy 't niet doen zoude, en dat, zoo men op hem fchoot, hy niet naa moeft laaten het gevecht te beginnen. Willem Baftiaanz antwoorde den Prins van Oraeje, dat de Staaten-Generaal hem hun befluit overgegeeven hadden, 't welk hem beval de vlag niet te ftryken, indien hy het Franfche Esquader, op de Kuften van den Staat, op eene zekere hoogte ontmoette; maar dat hy 't zoude hebben te doen in- 4 Novem-ber 1683.

dien hy het overal elders aantrof. Echter schreef de Prins van Oranje hem wederom, dat hy doen zoude het gene hy hem beval, dat hy hem daar voor instond, dat 'er geen quaad voor hem uit voort zoude komen, en dat zoo de Staaten-Generaal hem reden afvraagden van het gene hy gedaan had, hy slechts behoefde te antwoorden, dat hy zynen Meester gehoorzaamd had, die recht had om hem te gebieden.

Brief des Konings van den 21 Octóber 1683.

DE Koning antwoorde my op het voorstel, 't welk de Prins van Oranje my had laaten doen, dat hy geene van de plaatsen die hy by Luxemburg bezat kon afstaan, om dat die Vesting den Spanjaarden niet kunnende dienen om de hunne te beschermen, maar alleen om de Onderdaanen van zyne Majesteit ongelegenheid aan te doen, hy hun zulks niet ligter wilde maaken. Hy beval my slechts netter te verneemen, welke plaatsen men hem docht te geeven, en welke men, in die verdeelinge der Nederlanden, die de Prins van Oranje met eene Linie had doen aftekenen, voor de Spanjaarden wilde behouden.

ONDERTUSSCHEN bediende ik my by de Heeren van Amsterdam, met vrucht van alle de gemakkelykheid, die de Koning by bragt om het geschil, 't welk hy met Spanje had af te doen. Ook quamen de Gemagtigden van die Stad weder

4 November 1683.

in den Haag, ten getale van zeven om hun

be

besluit ſtaande te houden en de werving van zestien-duizend mannen te weigeren; en zy bleeven geſtadig by die weigeringe

IK ontving op den zelfden dag eenen Brief van den Koning met eenen expresſen Poſtbode overgebragt, door welken zyne Majeſteit my liet weeten, dat vermits myne laatſte Brieven hem volkomen beveſtigden in het gevoelen, 't welk hy ſteeds gehad had, dat de Prins van Oranje niet ter goeder trouwe te werke ging, hy dienſtig geoordeeld had den Staaten-Generaal te doen aanzeggen, op welke voorwaarden men de geſchillen kon byleggen, die hy met Spanje had; weshalven dat, in den tyd dat hy den Maarſchalk d'Humieres beval, eene Plaats in de Spaanſche Nederlanden aan te tasten, zyne begeerte was dat ik den Staaten-Generaal de voorwaarden verklaarde, op welke hy zich wel met Spanje wilde vergelyken.

Brief des Konings van den 28 Oĉtober 1683.

IK verzocht den zelfden avond gehoor by de Staaten-Generaal, en verzocht hun, dat 'er geen dag tuſſchen het verzoek van gehoor, en het gehoor zelf mogte weezen, gelyk de gewoonte was. Deeze voorzorg gelukte gelyk ik begeerd had; want de Staaten-Generaal werden onderrecht van de voorwaarden, op welke de Koning den Vrede wel wilde maaken, voor dat zy verſtonden, dat 'er eene Stad van de Spanjaarden belegerd was. De Poſtbode van den Markgraave

de Grana, die de tyding van het beleg van Kortryk bragt, niet in den Haag aangekomen zynde, dan een uur, naa dat ik te gehoor geweest was. Daar en boven wilde ik den Staaten-Generaal de goede voorneemens des Konings verklaaren, op dien zelfden dag dat de Staaten van Holland zouden vergaderen, niet twyffelende, of myn Memorie, dien men op staandevoet uit de Staaten-Generaal in de Staaten van Holland zoude brengen, zou van een groot behulp zyn voor de Heeren van Amsterdam, die voorgenomen hadden, zich krachtig tegen de voorneemens des Prinsen van Oranje te verzetten.

IK ging dan den 5 November in de Vergaderinge der Staaten-Generaal, en zei hun, dat de Koning de verschillen, die hy met zyne Katholyke Majesteit had, wel had willen stellen aan de *arbitrage* des Konings van England; en dat, hoewel de Stad van Luxemburg, omringd van Plaatsen en Landen, die zyne Majesteit toebehoorden, hem van geen nut kon zyn, als zy geslecht zoude weezen, zyne Majesteit zich daar mede voor het Equivalent wel wilde vergenoegen; te meer, om dat die Stad geen hinder of afbreuk deed aan de Barriere, waar op de Staaten-Generaal zoo sterk gestaan hadden; maar dat de traagheid der Spanjaarden, in het neemen van een redelyk besluit, zyne Majejesteit genoodzaakt had zyne Troepen in Vlaanderen te doen aantrekken, om den

Mark-

Markgraaf de Grana te noopen, om hem de voldoening te geeven, die men hem verſchuldigd was. En dat, naardien men zyne herhaalde Vertoogen met vyandlykheden beantwoord had, zyne Majeſteit gemeend had het gebruik der middelen, die God hem in de hand gegeeven had, om zich recht te doen doen, niet langer te moeten uitſtellen, en eene der Vlaamſche Plaatſen den Katholyken Koning behoorende te doen aantaſten. Dat echter, vermits zyn voornaamſte oogwit was, den Vrede te beveſtigen in gantſch Europa, hy gaerne den Staaten-Generaal kennis gaf van de Voorwaarden, op welke hy zich wel wilde vergenoegen voor een Equivalent zyner rechten op Aalſt, den Oudenburg van Gend en andere.

DAT het middel, om de geſchillen, die zyne Majeſteit met Spanje had, ten ſpoedigſten af te doen, was de afſtand van de Stad van Luxemburg, in den ſtaat daar zy in was, of zelfs geſlecht, met de weinige Dorpen en Gehuchten, die'er onder hooren, en maar in veertien of vyftien beſtaan.

DAT, byaldien de Spanjaarden dat Voorſtel ſtyfzinnig bleeven weigeren, zou het tweede Equivalent, waar mede zyne Majeſteit zich zou vergenoegen, zyn, Dixmuiden, en Kortryk, met hunne afhangkelykheden; waar van echter de Stad van Dintz, en zyne afhangkelykheid, (ſchoon het eene der Bannen is, die de Kaſteleny

van Kortryk uitmaaken) aan Spanje zoude blyven, en de Vestingwerken van Dixmuiden en Kortryk zouden geslecht worden, mitsgaders het Kasteel van Kortryk; zodanig, dat 'er maar eene muur van afsluiting zoude blyven, tot veiligheid der Manufactuuren en des Koophandels dier beide Steden. Noch de Dorpen van de Kasteleny van Aath, die voorheen gehecht geweest waren aan het Gouvernement van Doornik, en die daar weder afgescheurd waren door het Traktaat van Nymegen, 't welk zyne Majesteit wel had willen toelaaten, om de herstelling van den Vrede niet te vertraagen; Beaumont en Bouvines, met de Dorpen die'er van afhangen, waar van 'er maar vier of vyf overig waren, alle de andere onder zyner Majesteits gehoorzaamheid gebragt zynde, door de bezitting, die 'er in zynen naame van genomen was, voor het opbreeken der blokkeringe van Luxemburg; eindelyk, Chimay met zyne onderhorigheden.

DAT, byaldien zyne Katholyke Majesteit liever een Equivalent in Kataloniën, of in Navarre gave, zyne [Allerchristelykste] Majesteit, zich, ten opzichte van het eerste, vergenoegen zoude, met het gene de Kroon van Spanje noch overig had van het Graafschap van Sardagne, van het welk Puicerda (dat alrede volkomen geslecht was) een gedeelte is; en met Seau-d'Urgel, Campredon en Castel-Faillite.

OF wel met Roses, Gironne en Kaap-de Quieres.

EN

EN dat, ten opzichte van de grenzen van Navarre, zyne Majesteit Pampelune en Fontarabie met zyne afhangkelykheden zoude aanneemen. Dat dit de Voorwaarden waren, op welke men voor het einde des Jaars een' goeden en zekeren Vrede kon maaken, en dat, byaldien het Duitsche Ryk het Bestand van twintig of vyfen-twintig jaaren, 't welk de Koning aangebooden had, wilde aanneemen, hy wel lyden mogt, dat alle Vorsten van Europa, die het zouden willen doen, zich tot borge voor die beide Traktaaten stelden.

IN den tyd, dat ik den Staaten-Generaal dus het voorneemen des Konings verklaarde, hun in geschrift laatende alles wat ik gezegd had, spraken Heeren van Amsterdam in de Staaten van Holland, welke op dien dag vergaderd waren, sterk tegen de nieuwe werving. De Pensionaris hunner Stad deed eene redenvoering, die langer dan een uur duurde. Hy vertoonde hun de schade, die de oorlog hunnen Koophandel zoude toebrengen; en dat de vryheid alleen van de Visscheryen, meer waardig was voor den Staat, dan het gene zyne Majesteit tot zyne voldoeninge eischte; en dat de weigering der nieuwe wervinge, die Amsterdam deed, en doen moest, het gevoelen niet was van eenige byzondere inwoonderen der Stad, maar eene algemeene toestemming van alle. De Prins van Oranje vatte het woord op, en zei, dat, indien de Fransche Gezant eene reden-

denvoering had gedaan, hy niet anders voor het belang van Amſterdam had kunnen ſpreeken, dan de Heeren van Amſterdam gedaan hadden. Dat hy bekende, dat men bedacht moeſt zyn op de behoudenis van den Koophandel, maar dat men het zoo niet moeſt maaken, dat het overige der Republyk, om dit oogmerk alleen bedurven wierde. Dat, ſchoon Amſterdam zoo grooten belang in den Koophandel had, die andere Steden, welke daar zoo veel belang niet in, of die 'er in 't geheel geen belang in hadden, daarom evenwel Leden van den Staat waren: dat hy in 't byzonder meer belang had in de behoudeniſſe der Republyk, dan de geheele Stad van Amſterdam te ſamen; dat hy den ſpot dreef met die eenſtemmigheid van den Raad hunner Stad; dat hy toeſtemde, dat alle Steden Vry- en Willekeurig in hunne Raadſlagen waren; maar dat hy nooit toe zoude laaten, dat ééne Stad alle andere Wetten wilde voorſchryven, en dat, zoo men den kneppel moeſt gebruiken, (dit is een Duitſch ſpreekwoord, dat, wat ſterk zoo veel zegt, als, zoo men tot het uiterſte moeſt komen) men het doen zou, en geen meer aanzien voor de Stad van Amſterdam toonen, dan voor de minſte Stad der Republyk. Maar mynen Memorie in dien tyd uit de Staaten-Generaal, in de Staaten van Holland gebragt zynde, ging de oplopendheid des Prinſen van Oranje zoo verre, dat hy, die anders zich zelven ge-

genoeg bezit, ſchielyk uit de Vergaderinge ging, voor dat zy geëindigt was, zoo weinig was hy zich zelven magtig in deeze gelegenheid.

DE Raad-Penſionaris Fagel, die in tegendeel een driftig man is, zag, dat de Prins van Oranje te ſchielyk geweeſt was; om de zaaken weder in 't fyne te brengen, bragt hy den Heeren van Amſterdam redenen, voor de voorgeſtelde wervinge by. Een van hun vatte het woord op, en zeide tot hem, dat men om de dingen van buiten niet moeſt denken, voor dat men die van binnen onderzocht had. Dat men eene werving van zestien-duizend mannen eiſchte; dat Amſterdam meer dan een vierde betaalde van het gene de zeven Provinciën gezamentlyk moeſten opbrengen, tot de koſten des Gemeenen Lands; en dat het aan de andere noch dikwyl geld verſchoot: Dat hy derhalven de Prins van Oranje verzocht te overweegen, of men in ſtaat was, om de koſten goed te maaken, daar men zich tot de wervinge, en het onderhoud van die zestien-duizend mannen noodzakelyk in zoude moeten laaten, dewyl die van Amſterdam, naa den ſtaat hunner geldmiddelen ter dege onderzocht te hebben, verklaarden dat zy hun aandeel niet zouden kunnen betaalen.

DUS eindigde de Vergadering, zonder dat de Creatuuren des Prinſen van Oranje iets konden verwerven, en de Gemagtigden werden te rug gezonden, met

my-

mynen Memorie, om'er raad over te leeven, en vier dagen daar na weder te komen vergaderen, om op dien dag een Raadflot te neemen, zoo over mynen Memorie, als over den voorflag der wervinge.

8 November 1683. IK deed den Koning verflag van dat alles, en ik verklaarde hem, dat, als eene Stad zich ftyfzinnig bleef verzetten, tegen het gevoelen der zeventien andere, de Staaten van Holland haar fchreeven, om haar te vermaanen, dat zy niet langer alleen by haar byzonder gevoelen wilde blyven; en dat, zoo zy die vermaning niet volgde, hunne reglementen inhielden, dat men eene groote Bezending der andere Steden moeft doen, welke haar verblyf ging neemen in die Stad, en op haare koften teerde, zoo lang tot zy in 't gemeene gevoelen getreeden zoude zyn; maar dat zulks een uiterfte was, daar men federt de oprechting der Republyk noch maar eens toe was gekomen, wanneer de kleine Stad van Gornichem geld wilde flaan met een' anderen ftempel, dan die der Staaten-Generaal. Dat men echter die *Procedure* tegen die van Amfterdam begonnen had; de Prins van Oranje een' Brief, door de Gemagtigden van alle andere Hollandfche Steden hebbende doen fchryven, aan die van Amfterdam; maar dat deeze zich aan de Bezending der andere weinig zouden kreunen; dat die foort van ftraffe de kleine Steden alleen, die den laft van zulke koften niet wel konden draagen, bang kon maaken.

Idem.

IK

IK oordeelde echter dienſtig, de Gemagtigden van Amſterdam, voor dat zy weder naar hunne Stad keerden, te ſpreeken, om hun moed te geeven tegen dit nieuwe beſtaan des Prinſen van Oranje. Ik zond'er onder de hand iemant naar toe; want zelf dorſt ik'er niet gaan, om ze niet al te verdacht te maaken; de Prins van Oranje hun alrede verweeten hebbende, dat zy met my heulden; en ik deed hen verzekeren, dat, indien zy voet by ſtek wilden houden, om de werving te weigeren, de Spanjaarden den Koning genoegen zouden geeven, en dat 'er derhalven geen oorlog zouden weezen. En op het antwoord, dat zy my deeden geeven, liet ik den Koning weeten, dat die Gemagtigden tot hunnent wedergekeerd waren, wel overtuigd van de redenen, die zyne Majeſteit gehad had, om Kortryk te belegeren, en met een vaſter voorneemen dan ooit, om, in weêrwil van dat beleg, de werving van zestien-duizend mannen te ontzeggen. 8 November 1683.

IK kreeg op hunne wederkomſt inderdaad bericht, dat de Raad der Stad hun gevoelen gevolgd had, en dat zy gekomen waren met zeer goede en omſtandige *Inſtructiën*, aangaande het tegenwoordig tydsgewricht. Ik was zelf zoo gelukkig, dat ik'er een affchrift van kreeg, voor dat zy'er zich in de Staaten van Holland over verklaarden. De voornaamſte ſtukken van dien laſt waren: 11 November 1683.

1°. DE

1°. DE werving volstrekt af te slaan.

2°. TE verzoeken, dat alle andere Provinciën haare achterstallen, voor het einde des loopenden jaars wilden betaalen, die zy schuldig waren aan de gemeene masse, of wel aan Amsterdam, 't welk groote sommen voor haar verschooten had.

IN tien jaaren zyn de Provinciën niet in staat, om aan dien eisch te voldoen.

3°. TE eischen, dat men een onderzoek deede, van den staat der geldmiddelen, op dat, zoo men by verweigeringe van alle soort van vergelyk, zich by eene algemeene Vredebreuk, genoodzaakt zag wervingen te doen, men van nu af aan zien konde, uit welken Fonds men dezelve zoude kunnen betaalen.

DAT Artikel was geheel tegen den Raad-Pensionaris Fagel, en tegen den Prins van Oranje. De eerste ging voor een heel slecht Financier, en men meende dat hy toegelaaten had, dat de Prins van Oranje een gedeelte van het geld, dat men geïnt had, tot andere gebruiken, dan die van het gemeene Welzyn had doen dienen; en vermits men de Rekeningen niet had nagezien, sedert dat de Raad-Pensionaris zyne bediening aanvaard had, twyffelde men niet, of hy zoude, indien men hem Rekening deed doen, zich in eene verlegenheid vinden, daar hy zich bezwaarlyk uit zoude kunnen redden.

4o. DE Gemagtigden van Amsterdam moesten te kennen geeven, dat de Raad hunner Stad geoordeeld had, dat men den tweeden voorslag zyner Majesteit kon aanneemen, en verzoeken, dat men Commissarissen benoemde, om met my te spreeken, om noch breeder onderrichting te krygen van de zwarigheden, die men zoude konnen vinden, in de uitvoeringe van dien voorslag, en om 'er den Spanjaarden alle middelen van verweigeringe door te beneemen, en om hen tot een algemeen vergelyk te doen besluiten.

5o. ZY hadden last, om aan de Vergadering te verklaaren, dat zoo, naa het inneemen van Kortryk, zyne Majesteit eenige andere Plaats deed aantasten, zy weder naar Amsterdam zouden keeren, om te onderzoeken, of de werving noodig ware.

MEN maande hen eenige dagen daar aan, om hun woord te houden, toen men verstond, dat Dixmuiden belegerd was: maar zy antwoorden, dat Dixmuiden en Kortryk het zelfde Equivalent uitmaakende, zy die beide Plaatsen voor eene en dezelfde zaak hielden.

HET gene de Heeren van Amsterdam in deze gelegenheid zoo styf by hun stuk deed blyven, was (behalven de algemeene redenen van 's Lands Welzyn, en de verzekeringen die ik hun gegeeven had, dat zy geen oorlog zouden hebben, indien zy de werving van zestien-duizend man-

nen weigerden) dat de Prins van Oranje drie dingen van gewigt had onderſtaan.

HET eerſte van den Spanjaarden, zonder toeſtemminge der Staaten-Generaal, en in weêrwil van de tegenkantinge van Amſterdam, hulpe gezonden, en hun veertien-duizend, in plaats van acht-duizend gegeeven had.

HET tweede, van de Spaanſche Vloot naar Gottenburg gezonden te hebben, buiten kennis der Staaten, en zonder dat zy wiſten waarom men hunne Vloot dus in een zoo verre verloopen jaargetyde waagde. Die beide onderneemingen des Prinſen van Oranje, hadden die van Amſterdam doen vreezen, dat, zoo zy de werving toeſtemden, het niet meer in hunne magt zoude weezen, den oorlog te beletten; de Prins van Oranje dus naar zyn welbehaagen, over hunne Troepen en Schepen beſchikkende.

DE derde zaak, die de Heeren van Amſterdam euvel genomen hadden, was het ſlechte onthaal, dat van Beuningen en hunne andere Gemagtigden was aangedaan, door den Prins van Oranje, die, niet ver-genoegd hen met woorden qualyk bejegend te hebben, zelfs tot dreigementen overgegaan was.

DE Vergadering der Staaten van Holland duurde op dien dag van 's morgens te elf uuren, tot 's avonds te vyf uuren. Toen zy ſcheide, verſtond ik, dat de Gemagtigden van Amſterdam 'er de Memoriën,

riën, daar ik zoo even van gemeld hebbe, in geleezen hadden, en dat zy onverzettelyk by de weigeringe der wervinge gebleeven waren, gelyk ook by de verklaringe, dat'er niets anders op was, dan aan het vergelyk te arbeiden. Zoo dat, naa veel twistens over en weêr, de Prins van Oranje, en de Raad Penfionaris Fagel in de Staaten van Holland hadden doen befluiten, tot de uitvoeringe van het reglement, 't welk, gelyk ik alrede gezegd hebbe, noch maar eens werkftellig gemaakt was, federt de oprechting der Republyk; en dat men eene plechtige Bezending zoude doen uit de Orden der Ridderfchap en Edelen, en uit de tien eerfte Steden van Holland, om naar Amfterdam te gaan, en die Stad te verplichten, om in de wervinge te ftemmen. Men benoemde vier Gemagtigden uit de Ridderfchap, en twee uit elke Stad, met den Raad-Penfionaris Fagel, en den Prins van Oranje aan het hoofd der Bezendinge, als eerfte Edelman en als Stadhouder.

DE Prins van Oranje zag zich toen tot het groote uiterfte gebragt, van genoodzaakt te zyn, een gantfch Europa te toonen, dat de eerfte Stad van den Staat, en die het vierdedeel betaalt van alle belaftingen der zeven Provinciën, zich opentlyk tegen zyne begeerte verzette.

HY bemerkte wel, welk ongelyk zulks hem by zyne Bondgenooten zou doen; daarom deed hy noch den zelfden avond fchryven naar Amfterdam, om hun te doen 12 November 1683.

doen verklaaren, welk beſluit hy genomen had, menende, dat zy eenige uitſtappen zouden doen, om die Bezending buiten hunne Stad te houden: maar zy ſchreeven weêrom, dat zy niet van gevoelen konden veranderen, en dat zy de Hollandſche Gemagtigden zouden afwachten.

DE Spaanſche Envoyé, die eene Lyſt van alle Plaatſen, welke de Koning in bezittinge genomen had, had doen drukken, leverde op dien dag een' nieuwe Memorie in, vol ſcheldwoorden en valsheden: maar dit deed de Heeren van Amſterdam niet van gevoelen veranderen.

15 November 1683. EEN Schepen van Amſterdam my hebbende doen zeggen, dat hy my van wegen twee Burgemeeſters wilde ſpreeken, ging ik 's nachts by hem, vier uuren van den Haag, en ik quam by dage weder. Hy zei my, dat zy zich in den Raad der Stad van Amſterdam alle verklaard hadden over de Equivalenten, die de Koning aanbood, te ontvangen; dat zy dezelve redelyk vonden: dat van Beuningen alleen begeerde, dat de Koning den Spanjaarden de plaatſen wedergave, die hy in 't Luxemburgſche ingenomen had; dat zy op nieuw beſlooten hadden by de weigeringe der wervinge te volharden, en dat zy niet alleen eenſtemmig van dat gevoelen geweeſt waren, maar dat alle zes-en-dertig getekend hadden, dat zy 'er nooit van afgaan zouden.

IN die tyden quam men my berichten, dat de Prins van Oranje voorneemens was de werving te doen, in weêrwil van de weigeringe van 'er hun aandeel toe op te brengen, die de Heeren van Amsterdam gedaan hadden; en dat onder verscheide middelen, die de Raad-Pensionaris Fagel hem daar toe voorgeslaagen had, dit een der voornaamste was; door de Provinciën te doen verklaaren, dat, vermits die van Amsterdam weigerden het hunne te betaalen, tot de wervinge van zestien-duizend mannen, zy desgelyks niet zouden betaalen tot de kosten der Vloot, welke de Heeren van Amsterdam in de Lente vaerdig wilde hebben, om in zee te steeken, en dat het door middel van die verklaringe aan hem zoude staan, het *fonds* dat de Provinciën tot de uitrustinge der Vloot zouden gebruiken, te neemen om 'er het aandeel uit te betaalen, dat de Stad van Amsterdam had moeten geeven tot de wervinge van zestien-duizend mannen.

DAT bewoog my om den Koning te schryven, dat het my niet betaamde zyne voorneemens naa te vorschen; dat die eene geheiligde zaak voor my waren; maar dat het myn plicht was hem voor te houden, dat zoo zyne Majesteit beslooten had noch eenige andere Plaats in de Nederlanden te doen aantasten, die onderneeming, in Holland uitwerksels zoude kunnen voortbrengen vry verscheiden, volgens den tyd waarin zy uitgevoerd

zou worden: want zoo zyne Majesteit eene Plaats in Vlaanderen deed belegeren, terwyl de Heeren van Amsterdam weigerden de werving te doen, de Prins van Oranje hun verwyten zou, dat zy oorzaak van die onderneeminge waren; dat zy niet genomen, veel min uitgevoerd zoude zyn, indien de werving toegestaan geweest was; en dat de Heeren van Amsterdam, van wanhoop gedreeven, of in der daad geloovende, dat zoo men die Troepen geworven had, zyne Majesteit geene Plaatsen in Vlaanderen aangetast zoude hebben, eene werving zouden toestemmen niet slechts van zestien-duizend, maar van dertig-duizend mannen. Dat in tegendeel, indien zyne Majesteit zyne Troepen niet deed *ageeren*, terwyl die van Amsterdam de werving weigerden, en hy wel wilde wachten, tot dat de Prins van Oranje daar door eenige Provinciën, in weêrwil van die van Amsterdam, toe had doen besluiten en dezelve deed uitvoeren, men in zulken gevalle te verstaan kon doen geeven, en voornamelyk aan die van Amsterdam, dat het besluit der Staaten-Generaal tot de wervinge, zyne Majesteit had aangezet om zyne Troepen te doen *ageeren*: dat de Heeren van Amsterdam, daar door des te heftiger tegen den Prins van Oranje zouden worden, en dat de andere Steden, die men schier met geweld overhaalde, om de werving toe te stemmen, en welke men'er toe be-

bewoog, alleen door de verzekering die men haar gaf, dat zy het zekerfte middel was, om den oorlog te ontgaan, vaerdig zouden zyn, om zich by de Heeren van Amfterdam te voegen, tegen den Prins van Oranje, of ten minften des Konings onderneeming niet qualyk duiden.

ONDERWYL verloor de Prins van Oranje geenen tyd, en deed alle zyne Vrienden by de Heeren van Amfterdam arbeiden, hy ontving 'er drie of vier Poftboden 's daags van; maar niets van hun kunnende verwerven, zond hy den Raad-Penfionaris Fagel, en de Gemagtigden der Hollandfche Steden, om eene laatfte poging te doen; en hy begaf zich naar een Huis dat hy heeft, drie mylen van Amfterdam om daar tydingen van den Raad-Penfionaris Fagel af te wachten.

MAAR verftaan hebbende, dat de Heeren van Amfterdam niet te verzetten waren, begaf hy zich den 15 November des avonds te zes uuren naar die Stad. Zyne Creatuuren hielden voor een goed voorteken dat hy derwaarts gegaan was, niet vermoedende dat hy zich zoude hebben willen waagen, indien hy niet verzekerd geweeft was van in zyn voorneemen te flaagen. Op zyne aankomft deed hy den Heeren van Amfterdam aanzeggen, dat hy quam als Stadhouder. Men twyffelde niet of hy had die Party gekoozen, om by de raadflagen van den Raad der Stad tegenwoordig te zyn; want toen 16 November 1683.

het Volk die van de Regeeringe in 1672 noodzaakte, om den Prinſe van Oranje zoo veel gezag te geeven, ſcheen het of elk om ſtryd zyn beſt deed om hem vermogender te maaken, en de Heeren van Amſterdam gaven hem de magt, van zitting in den Raad van hunne Stad te neemen, telkens als hy te Amſterdam zoude willen komen, als Stadhouder der Pro-
12 November 1683. vincie. Maar zy vermyden in deeze gelegenheid dien ſtrik zeer behendig, want in plaatſe van het gene daar het zaake van was, op het tapyt en in overweeginge te brengen, namen zy voor, alle vertoogen, die'men by hun inleverde over te geeven, aan het onderzoek van elf van hun, die zy tot Commiſſariſſen aanſtelden.

Einde des eerſten Deels.









